

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Tereza Dufková

Korunní země vzdálená a neznámá. Dolní Lužice v politice Václava IV.

Distant and unknown land of the Crown of Bohemia.

Lower Lusatia in the politics of Wenceslaus IV. of Bohemia.

Praha 2018

Vedoucí práce: prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc.

Na tomto místě bych ráda poděkovala prof. PhDr. Lence Bobkové, CSc. za ochotu, trpělivost a za cenné rady při vedení mé práce. Rovněž děkuji Dr. Falco Neiningerovi z Braniborského zemského archivu v Postupimi za vstřícnost a pomoc s rešerší německých pramenů. Dík patří i Mgr. Tereze Hejdové za jazykovou korekturu práce a Vojtěchu Hořákovi za tvorbu mapových podkladů. Děkuji též celé své rodině a přátelům za velkou podporu během mého studia.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 14. září 2018.

Abstrakt

Václav IV. je tradičně hodnocen jako nepříteliš schopný panovník, v kontrastu se svým úspěšným otcem císařem Karlem IV. Ani moderní historiografické práce se neobejdou bez paušalizovaného negativního pohledu na tohoto panovníka. Cílem předkládané práce je relativizovat Václavovu domnělou vladařskou neschopnost na příkladu jeho politiky ve vedlejších zemích České koruny, konkrétně v Dolní Lužici mezi léty 1364–1419. Problematika korunních zemí v tomto období stála doposud v pozadí zájmu českých badatelů. Důraz je kladen na společensko-kulturní poměry lužického markrabství na konci 14. století a také je zhodnoceno postavení Dolní Lužice v rámci celé Koruny. Těžištěm práce je rozbor konkrétních Václavových politických kroků, především na základě listinného materiálu. Práce je zaměřena také na zkoumání vztahu panovníka a dolnolužické šlechty, měst a církve. Prostor je věnován rovněž přínosu Jana Zhořeleckého a Jošta Moravského na správě markrabství. Analýza zmíněných aspektů se snaží obohatit pohled na vládu Václava IV. a relativizovat tradiční narativ o jeho špatné vládě. V neposlední řadě chce také upozornit na vývoj České koruny po smrti Karla IV.

Klíčová slova: Václav IV., Lucemburkové, 14. století, 15. století, Česká koruna, Dolní Lužice, vedlejší země, páni z Bibrštejna, zemský fojt, Jan Zhořelecký, Jošt Moravský

Abstract

Wenceslaus IV. is traditionally considered as a not very capable monarch, in contrast to his successful father, Emperor Charles IV. Not even modern historiography works are without a flattened negative view on this ruler. The aim of this work is to relativize Wenceslaus' alleged ruling inability in an example of his policy in Lands of the Bohemian Crown, namely in Lower Lusatia between years 1364–1419. The issue of the crown countries in this period has been so far in the background of Bohemian researchers' interest. Emphasis is placed on the socio-cultural background of Lusatian Margrave at the end of the 14th century and it is possible to also evaluate the position of Lower Lusatia throughout the whole Bohemian Crown. The focus of the thesis is an analysis of specific Wenceslaus' political steps, mainly based on charters research. The work is also focused on exploring the relationship between the sovereign and the Lower Lusatian nobility, cities and churches. The scope is also devoted to the contribution of John of Gorlitz and Jost of Moravia to the administration of Margrave. By analyzing the above-mentioned aspects, is possible to enrich the view of the government of Wenceslaus IV. and to relativize the traditional narrative of his inability to govern. Finally, it can prove the continuity of the of the Bohemian Crown after the death of Charles IV.

Keywords: Wenceslaus IV., Luxembourg, 14th century, 15th century, Bohemian Crown, Lower Lusatia, Lands of the Bohemian Crown, lords of Bieberstein, Vogt, John of Gorlitz, Jost of Moravia

Obsah

Úvod.....	8
1. Rozbor pramenů a literatury	11
2. Korunní země vzdálená a neznámá	18
2.1. Vymezení pojmu Dolní Lužice	18
2.2. Dolní Lužice jako zájmová oblast Českého království	19
2.3. Geografické vymezení Lužice, přírodní poměry a správa země	22
2.4. Společenské poměry v lužickém markrabství	27
3. Dolní Lužice v mocenské politice Václava IV.	33
3.1. Václav IV. a odkaz císaře Karla	33
3.2. Postavení lužického markrabství v rámci České koruny do roku 1401	42
3.3. Nepokojná léta v Dolní Lužici na počátku 15. století	55
3.4. Podíl Jana Zhořeleckého na správě Dolní Lužice	64
3.5. Listiny Jošta Moravského pro Dolní Lužici	67
4. Dolnolužická šlechta v politice Václava IV.	72
4.1. Listiny českého krále pro dolnolužickou šlechtu	72
4.2. Pánové z Bibrštejna v ustanoveních Václava IV.	74
4.3. Šlechtická opozice v Lužici po roce 1396.....	80
4.4. Záškodnické akce dolnolužické šlechty po roce 1405	83
5. Dolnolužická města a církve v politice Václava IV.	88
5.1. Václavova politika vůči městům v Dolní Lužici.....	88
5.2. Václav IV. a jeho vztah k dolnolužické církvi	90
5.3. Královské město Luckau v ustanoveních Václava IV.	93
Závěr.....	99
Seznam zkratk	105
Seznam pramenů a literatury	106

Přílohy	117
Seznam příloh.....	117
I. Medailonky dolnolužických fojtů (1378–1419).....	118
II. Katalog písemností Václava IV. vydaných pro Dolní Lužici	120
III. Konkordance vybraných zeměpisných názvů.....	139
IV. Grafy	142
V. Obrazová příloha	144
VI. Mapy	162

Úvod

Římský a český král Václav IV. bývá tradičně hodnocen jako neschopný panovník, který před svými vladařskými povinnostmi s oblibou utíkal na své královské hrady. Starší historiografie popisuje jeho vládu jako veskrze neúspěšnou, a rovněž moderní výklad se mnohdy neobejde bez paušálně negativního pohledu na panovníka, jehož vláda je pojímána v duchu zažitých klisé a topoi. Badatelsky se v současné době navíc osobnosti Václava IV. i jeho době nedostává tolik pozornosti, kolik by bylo třeba. Již téměř klasickým se stal Václavův obraz líčený pouze na pozadí nástupu reformního hnutí a ve stínu heroické postavy Jana Husa, který ve výkladu dominuje hlavně po roce 1402. I později jsou Václavovy státoprávní kroky posuzovány téměř výhradně z pozice rodícího se husitského hnutí.

Václav IV. bývá též často srovnáván s Karlem IV. a z toho srovnání nutně syn „*Otce vlasti*“ vychází jako poražený. K císařovu kladnému obrazu v nemalé míře přispěli i jeho dvorští kronikáři, jejichž činnost Karel IV. podporoval a přispěl tak ke zformování vlastního panovnického kultu, který nepostrádal notnou dávkou idealizace. Z doby Václava IV. se navíc žádné podobné kroniky nedochovaly, patrně ani nevznikly. Čelit tak obrazu téměř ideálního panovníka Karla IV. je velmi složité. Nelze se ale ani spokojit s tvrzením, že Václav IV. byl veskrze špatný král. Za dobu jeho čtyřicetileté vlády (1378–1419) lze pozorovat střídání období pasivity, nerozhodnosti, s léty racionálního, energického a schopného vystupování. Při hodnocení Václavovy vlády je rovněž nutné zohlednit obecné společensko-politické změny, kterými Evropa na konci 14. století procházela, a které se výrazně lišily od předchozího karlovského období.

Cílem předkládané práce je proto rozšířit spektrum pohledů na vládu Václava IV. hlubším výzkumem jednoho z víceméně opomíjených aspektů jeho politiky, tj. politiky vůči vedlejším zemím České koruny. Jako příklad byla vybrána u nás téměř neznámá Dolní Lužice. Výzkum korunních zemí je navíc v českém prostředí pro zvolené období vůbec velmi torzální a obecně si zaslouží hlubší badatelskou pozornost. Daná práce tedy může přispět jak ke zhodnocení Václavovy vládní koncepce, tak k poznání vývoje vedlejších zemích na prahu 15. století.

Členění práce je do jisté míry vynucené nezpracovaností daného tématu. Úvodní kapitola stručně shrnuje vývoj Dolní Lužice do roku 1378 s důrazem na okolnosti připojení země k České koruně. Zahrnuje také zevrubnou charakteristiku lužického markrabství,

z hlediska geografického, správního, hospodářského, kulturního a společenského. Dále je věnován značný prostor osobnosti českého krále Václava IV., počátkům jeho vlády i individuálním charakterovým rysům, které nebývají v historiografii příliš často akcentovány. Přihlédnuto bylo rovněž k osobním vztahům uvnitř lucemburské dynastie, které mnohdy Václavovu politiku ovlivňovaly.

Těžištěm práce je analýza vztahů českého centra k dolnolužickému markrabství za vlády Václava IV. Nejprve je nastíněno, jakou pozici měla Dolní Lužice v konglomerátu zemí České koruny a stručně je popsán její obecný politický vývoj do konce Václavovy vlády, ve srovnání s ostatními korunními zeměmi, včetně Čech. Rovněž je zhodnocen přínos Jana Zhořeleckého a Jošta Moravského na správě markrabství. Na základě diplomatického materiálu je poté detailně popsán konkrétní vztah Václava k dolnolužickým městům, šlechtě a církvi, ve světle jeho královských nařízení.

Historické území Dolní Lužice se dnes nachází mezi dvěma státy, na území Německa a Polska. Při popisu historického lužického markrabství proto nastává problém se změnou názvů jednotlivých měst, lokalit i celých regionů, k němuž došlo po roce 1945 v důsledku vytýčení německo-polské hranice na Odře a Nise. Vzhledem k historickému zaměření své práce uvádím německá označení i pro lokality dnes ležící v Polsku, protože německý tvar se nejvíce blíží názvům v dolnolužických pramenech. Současné, polské pojmenování uvádím v závorce při prvním výskytu příslušného toponyma, souhrnně pak v příložené konkordanci. Exonyma používám pouze u velkých a významných měst, například Chotěbuz, Budyšín, Zhořelec apod. Křestní jména všech církevních hodnostářů, významných pánů, hejtmanů či fojtů jsou počeštěna. Příjmení či přídomky jsou ponechány v němčině (př. *páni z Cottbusu*), vyjma případů, kdy je jméno notoricky známo v českém prostředí, pak je použit český ekvivalent (př. *Jan z Bibrštejna*, *Jan z Polence*). Předložka *von* u jmen hodnostářů je nahrazena českým *z* (př. *Reinhard ze Strehle* apod.).

Metodologický postup práce je částečně deskriptivní, protože bylo nezbytné zpracovat a blíže popsat téma dosud v českém bádání v podstatě nereflektované. Zároveň bylo třeba provést rozsáhlý výzkum pramenů, včetně shromáždění, analýzy a kritického zhodnocení listinného materiálu, mnohdy edičně nevydaného. Pro stanovení obrysů politiky Václava IV. bylo použito jednak komparativních postupů, jednak obecných zásad historické antropologie a sociologie, stejně jako státoprávních a mocenských teorií. Pro celkové členění práce byl nejprve zvolen ryze chronologický postup, který se nabízel díky

nezpracovanosti tématu. Nakonec se však v průběhu psaní ukázalo jako lepší členění tematické, které dalo dobře vyniknout konkrétním krokům Václava IV. v Lužici.

Práce se též pokusila analyzovat Dolní Lužici jako mikroregion v rámci konglomerátu České koruny perspektivou panovníka s celkovým zasazením do širšího politického a státoprávního kontextu lucemburského mocenského prostoru. Metodou sondy pak byla provedena komparace množství listin panovníka vydaných pro Dolní Lužici a Čechy na počátku a na konci Václavovy vlády. Též byla učiněna analýza přínosu ostatních členů lucemburské dynastie, hlavně markraběte Jošta a Jana Zhořeleckého. Věnovala jsem se i prosopografické analýze osobností v okruhu Václava IV., zejména dolnolužických fojtů, jejichž krátké medailonky jsou zařazeny na konec práce. A konečně, celou práci prostupuje snaha na konkrétním zvoleném příkladu politiky Václava IV. v Lužici relativizovat tradiční narativ o jeho neschopnosti vládnout.¹

¹ Teoretické a metodologické inspirace, výběrově Pierre BOURDIEU, *Teorie jednání*, Praha 1998; Ernst H. KANTOROWICZ, *Dvě těla krále: studie z dějin středověké politické teologie*, Praha 2014; Robert ANTONÍN, *Ideální panovník českého středověku: kulturně-historická skica z dějin středověkého myšlení*, Praha 2013; Matouš VANČA, *Nedobrý král Václav? Sesazení "líného krále" v kontextu politického a právního myšlení pozdního středověku*. diplomová práce obhájena na FF UK v Praze 2015, vedoucí práce Lenka Bobková; Martin BAUCH, Julia BURKHARDT, Tomáš GAUDEK a kol., *Heilige, Helden, Wüteriche. Herrschaftsstile der Luxemburger (1308-1437)*, Köln 2017, zejména úvodní kapitola.

1. Rozbor pramenů a literatury

Předkládaná práce vychází hlavně ze zpracování a analýzy listinného materiálu, kvůli absenci jiných například narativních pramenů. Pro období Václava IV. narážíme při zpracování adekvátních písemností na několik dílčích problémů. Předně neexistuje ucelená edice, která by prameny diplomatického charakteru souhrnně podchytila. Z toho důvodu bylo nejen třeba prostudovat řadu příslušných edic, ale také provést alespoň dílčí výzkum nevydaných pramenů v příslušných archivech. Na prvním místě jmenujme První oddělení Národního archivu Praze, kde se nacházejí nejstarší listiny k České koruně.² Vzhledem k danému tématu bylo nutné zkoumat prameny uložené i v zahraničních archivech. Stěžejní byly některé fondy Braniborského zemského archivu v Postupimi (něm. *Brandenburgisches Landeshauptarchiv Potsdam*), kde jsou uloženy cenné listiny českých králů, zemských fojtů, dolnolůžických církevních institucí apod.³ Rovněž byly využity dílčí listiny z archivu v Budyšině.⁴

Jak již bylo řečeno, pro Václavské období neexistuje ucelená edice pramenů, proto bylo dohledávání archiválií velmi pracné. *Regesta Imperii*, řada pramenů pro jednotlivé říšské panovníky, není pro toto období k dispozici. Poněkud složitější je i práce s českou edicí *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai*, protože jednotlivé svazky jsou koncipovány podle archivů, v nichž jsou písemnosti v současné době uloženy.⁵ Zásadní ediční řadu představuje *Deutsche Reichstagsakten* zpřístupňující formou regist všechny dokumenty týkající se říšských sněmů. Pro danou práci jsou ale akta relevantní pouze do Václavova sesazení v roce 1400 a navíc poskytují informace jenom o říšské politice.⁶ Bylo možné se v některých případech opřít o příslušné svazky Moravského diplomatáře.⁷ Pro

² Národní Archiv Praha, Archiv České koruny (dále jen AČK), dostupné online: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/fond> (nahlíženo 13. 7. 2018)

³ Brandenburgisches Landeshauptarchiv Potsdam (dále jen BLHA Potsdam) Repozitáře (Rep.) 8 Stadt Beeskow, 8 Stadt Guben, 8 Stadt Luckau, 8 Stadt Spremberg, 10 B Zisterzienserkloster Dobrilugk, 10 B Zisterzienserkloster Himmelstädt, 10 B Zisterzienserkloster Neuzelle, 10 C Heilig–Geist Hospital Luckau, 10 C Heilig–Kreuz–Hospital Luckau, 10 C Pfarrkirche St. Nikolai Luckau, 16 E Kleine Erwerbungen, 17 A Landvogte der Niederlausitz Akten, 37 Herrschaft Beeskow–Storkow, 37 Herrschaft Cottbus, 37 Herrschaft 37 Seftenberg, 37 Herrschaft Sorau–Triebel, 37 Herrschaft Spremberg. Přehledná databáze pramenů dostupná online: <http://recherche.im.blha.de/suchinfo.aspx> (nahlíženo 13. 7. 2018).

⁴ Archivverbund Stadtarchiv Bautzen (dále jen AV Bautzen), fond: Urkunden, dostupné online: <http://monasterium.net/mom/DE-AVBautzen/Urkunden/fond> (nahlíženo 13. 7. 2018).

⁵ V práci použítá *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV.: (1378 dec. – 1419 aug. 16)*. Tomus VIII, Fontes qui in archivis regionalibus terrae Moraviae et in archivis civitatum Brunensis et Ostraviensis asservantur, edd. Richard PSÍK a Václav BOK, Ostrava 2015.

⁶ *Deutsche Reichstagsakten* (dále jen DRTA), I–III, ed. Julius WEIZSÄCKER, München 1867–1877.

⁷ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae: Urkunden-sammlung zur Geschichte Mährens* (dále jen CDM), XI–XV., edd. Vincenc BRANDL a Bertold BRETHOLZ, Brünn 1885–1903.

zkoumání pramenů Lužice jsou stěžejní práce Rudolfa Lehmana. Předně je to jeho *Urkundeninventar zur geschichte der Niederlausitz*, ve kterém souhrnně podchytil v registrové formě prameny pro Dolní Lužici do roku 1400 včetně záznamů o uložení archiválií před rokem 1945, kdy došlo ke značným změnám.⁸ Práce čerpala i z jiných autorových dílčích edic pramenů.⁹ Hlavně pro období 1401–1419 bylo užito i dalších německých tematicky zaměřených edic.¹⁰

K zasazení práce do širšího kontextu bylo využito obsáhlé dílo Friedricha Riedla *Codex diplomaticus brandenburgensis*, kde jsou otištěny listiny nejenom pro Braniborsko, ale také relevantní písemnosti pro Dolní Lužici. Riedlovo dílo má své ediční chyby, nicméně autor souhrnně zachytil pramennou základnu na konci 19. století. Mnoho listin se poté během druhé světové války ztratilo vlivem válečných bojů a stěhování archivů po roce 1945.¹¹ Konečně je třeba zmínit vybrané ediční počiny pro listiny uložené v hornolužických archivech,¹² nelze opomenout též cennou edici *Codex diplomaticus Saxonie*.¹³

Literaturu k zvolenému tématu lze rozdělit na několik částí. Na prvním místě je třeba uvést práce, které se týkají přímo osobnosti českého krále Václava. První souhrnné zpracování jeho života a vlády představuje dvoudílná monografie Františka Martina Pelcla, která vyšla mezi léty 1788–1790. Stálou platnost si uchovala edice listin, které autor do knihy vložil. Soubor celkem 253 písemností tvoří cenný komplex diplomatického materiálu k vládě Václava IV.¹⁴ Také František Palacký ve svých *Dějínách národu českého* obšírně popsal vládu Václava IV. a lze říci, že většina moderních historiků, zabývajících se daným

⁸ *Urkundeninventar zur Geschichte der Niederlausitz bis 1400*, ed. Rudolf LEHMANN, Köln 1968.

⁹ *Die Urkunden des Gubener Stadtarchivs in Regestenform*, in: *Niederlausitzer Mitteilungen*, ed. Rudolf LEHMANN, 18, 1927, s. 1–160; *Die Urkunden des Lieberoser und Stadtachivs in Regesten*, in: *Niederlausitzer Mitteilungen*, ed. TÝŽ, 21, Lübben–Guben 1940, s. 31–49; *Urkundenbuch des Klosters Dobrilugk und seiner Besitzungen*, in: *Urkundenbuch zur Geschichte des Markgraftums Niederlaustiz*, ed. TÝŽ, Leipzig 1941; *Die Urkunden des Luckauer Stadtarchivs in Regesten*, ed. TÝŽ, Berlin 1958;

¹⁰ *Inventarium diplomaticum Lusatiae inferioris: Verzeichniss der über die Nieder-Lausitz aufgefundenen Urkunden*, ed. Johann Gottlob WORBS, Lübben 1834; *Urkundenbuch des Hochstifts Merseburg, Teil 1: 962–1357*, ed. Paul Fridolin KEHR, Halle 1899; *Urkundenbuch des Klosters Neuzelle und seiner Besitzungen*, in: *Urkundenbuch zur Geschichte des Markgraftums Niederlaustiz*, ed. Emil THEUNER, Lübben 1897.

¹¹ Obsáhlé dílo *Codex diplomaticus Brandenburgensis. Sammlung der Urkunden, Chroniken und sonstigen Quellenschriften für die Geschichte der Mark Brandenburg und ihrer Regenten* (dále jen RCDB), ed. Adolf Friedrich RIEDEL, Berlin 1838–1869, zejména díl II/3. Celá edice je dostupná online: https://de.wikisource.org/wiki/Adolph_Friedrich_Johann_Riedel (nahlíženo 15. 7. 2017)

¹² *Verzeichnis Oberlausischer Urkunden, I–II*, ed. Johann Georg ZOBEL, Görlitz 1799–1824; *Codex diplomaticus Lusatiae Superioris III* (dále jen CDLS), ed. Richard JECHT, Görlitz 1905–1910; *Regesten der Urkunden des Hauptstaatsarchivs Dresden 1366–1380*, ed. Eckhart LEISERING, Halle 2012.

¹³ *Codex diplomaticus Saxonie regiae II/7*, edd. Hermann KNOTHE, Leipzig 1883.

¹⁴ Franz Martin PELZEL, *Lebensgeschichte des römischen und böhmischen Königs Wenceslaus, I–II*, Prag 1788–1790.

obdobím, z něho vycházela.¹⁵ Dalším pokusem o vylíčení této doby bylo dílo německého historika Theodora Lindera, který se ve své publikaci věnoval především politickým poměrům v říši a v tehdejší Evropě.¹⁶ Kniha Františka Michálka Bartoše *Čechy v době Husově 1378–1415* vyšla v řadě široce koncipovaných českých dějin ve 40. letech 20. století, ale k politickému dílu Václava IV. autor nepřispěl žádnými novými poznatky. Již samotný název knihy svědčí o tom, že se autor více zaměřil na duchovní poměry Českých zemí, a hlavně na vzestup husitského hnutí a postavu Jana Husa. Velmi podobně vyznívá i kniha Zdeňka Fialy z roku 1968, která nese příhodný název *Předhusitské Čechy 1310–1419*. Obraz Václava IV. je zde velmi negativní.¹⁷

Zájem o krále Václava se do historiografie pomalu vracel od 80. let 20. století. Velmi novátorsky zapůsobila zdařilá studie Petra Čorneje, která pojednává o vnímání osobnosti lucemburského panovníka v proměnách času, a která poprvé nabídla vcelku nezkreslený obraz Václava IV.¹⁸ Kniha Jiřího Spěváčka pak přinesla od dob Pelcla první pokus o komplexní shrnutí jeho vlády zasazený do evropského kontextu druhé poloviny 14. století. Ač je kniha kritizována za svou přílišnou popisnost, jedná se o jedinou novodobou monografii Václava IV. a faktograficky ji nelze příliš vytknout.¹⁹ Mezi dalšími pracemi je třeba jmenovat zvláště studie Ivana Hlaváčka, který se zaměřil nejen na chod královské kanceláře, ale v mnoha drobných studiích se dotkl celé řady událostí a problémů Václavovy vlády.²⁰ Vztahu Václava IV. k české šlechtě se v současnosti věnuje Robert Novotný.²¹ Život Václavovy manželky Žofie Bavorské zcela poprvé v nedávné době zpracovala Božena Kopičková.²² Z novějších kompendií nelze opomenout *Velké dějiny zemí Koruny*

¹⁵ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého: w Čechách a w Morawě. Dílu II., částka II. Od roku 1333 do 1403*, Praha 1877; TÝŽ *Dějiny národu českého: w Čechách a w Morawě. Dílu III., částka I. Od roku 1403 do 1420*, Praha 1877.

¹⁶ Theodor LINDNER, *Geschichte des deutschen Reiches unter König Wenzel, I–II*, Braunschweig 1875–1880.

¹⁷ Zdeněk FIALA, *Předhusitské Čechy 1310–1419: český stát pod vládou Lucemburků 1310–1419*, Praha 1978.

¹⁸ Petr ČORNEJ, *Václav IV. v proměnách času. Příspěvek k české pověsti královské*, in: *Česká literatura 33*, Praha 1985, s. 408–423.

¹⁹ Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. 1361–1419: k předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986.

²⁰ Výběrově Ivan HLAVÁČEK, *Studie k diplomatice Václava IV. 4. Itinerář krále Václava IV. (1361–1419)*, in: *Československý časopis historický*, roč. 10, č. 1, Praha 1962, s. 64–94; TÝŽ *Das Urkunden- und Kanzleiwesen des böhmischen und römischen Königs Wenzel (IV.) 1376–1419*, Stuttgart 1970; TÝŽ, *K organizaci státního správního systému Václava IV.: dvě studie o jeho itineráři a radě*, Praha 1991; TÝŽ, *Knihy a knihovny v českém středověku: studie k jejich dějinám do husitství*, Praha 2005; TÝŽ, *Václav IV.*, in: *Čeští králové*, edd. Marie RYANTOVÁ a Petr VOREL, Praha–Litomyšl 2008, s. 209–221.

²¹ Robert NOVOTNÝ, *Ráj milců? Nižší šlechta na dvoře Václava IV.*, in: *Skladba a kultura dvorské společnosti*, edd. Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ a Jan ZELENKA (= *Dvory a rezidence ve středověku II*), Praha 2008, s. 215–229.

²² Božena KOPIČKOVÁ, *Česká královna Žofie: ve znamení kalicha a kříže*. Praha 2018.

české²³ a rovněž kolektivní dílo *Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy*²⁴ či *Husitské století*.²⁵

Dále byly použity práce týkající se vedlejších zemí České koruny a přímo Dolní Lužice, kterých ovšem není v českém prostředí příliš mnoho. Cenné byly studie Lenky Bobkové týkající se ustanovení a fungování Koruny království Českého za vlády Jana Lucemburského a císaře Karla IV.²⁶ Tématikou vedlejších zemí se dlouhodobě zabývá též publikační řada *Korunní země v dějinách českého státu*, která je výsledkem několikaletého usilovného bádání českých, polských a německých historiků.²⁷ Dolní Lužice však stojí doposud trochu stranou badatelského zájmu. Zatím ojedinělou monografií je kniha *Horní a Dolní Lužice*, která vyšla v ediční řadě Dějiny států. Výklad je zde veden od nejstarší doby až do 19. století, pasáže o středověku jsou proto velmi stručné. Kniha navíc neobsahuje poznámkový aparát.²⁸

Velmi zdařilá je práce Lud'ka Březiny o dolnolužickém fojstství v raném novověku. Byť je kniha časově mimo náš zkoumaný horizont, poskytuje četné informace ohledně fungování Dolní Lužice, které se dají analogicky aplikovat i na starší období.²⁹ Též nelze opomenout kolektivní monografii *Jan Zhořelecký*, kde nalezneme cenné postřehy k danému

²³ Lenka BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí koruny české sv. 4 A, 1310–1402*, Praha 2003; Lenka BOBKOVÁ a Milena BÁRTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české sv. 4 B, 1310–1402*, Praha 2003; Petr ČORNEJ, *Velké dějiny zemí Koruny české sv. 5, 1402–1437*, Praha 2000.

²⁴ František ŠMAHEL a Lenka BOBKOVÁ (edd.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, Praha 2012.

²⁵ Pavlína CERMANOVÁ, Robert NOVOTNÝ a Pavel SOUKUP (edd.), *Husitské století*. Praha 2014.

²⁶ Výběrově: Lenka BOBKOVÁ, *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*, Ústí nad Labem 1993; TÁŽ, *Vedlejší země České koruny v politice Lucemburků a jejich následovníků, (1310–1526)*, in: *Integrační a partikulární rysy českého státu v pozdním středověku*, edd. Lenka BOBKOVÁ a Jana KONVIČNÁ (= *Korunní země v dějinách českého státu I.*), Praha 2003, s. 9–34; TÁŽ, *7. 4. 1348 ustavení Koruny království českého: český stát Karla IV.*, Praha 2006; Lenka BOBKOVÁ, Martin ČAPSKÝ a Irena KORBELÁŘOVÁ, *Hejtmanská správa ve vedlejších zemích Koruny české*, Opava 2009.

²⁷ Lenka BOBKOVÁ a Jana KONVIČNÁ (edd.), *Integrační a partikulární rysy českého státu v pozdním středověku* (= *Korunní země v dějinách českého státu I.*), Praha 2003; Lenka BOBKOVÁ a Jana KONVIČNÁ, *Společné a rozdílné – Česká koruna v životě a vědomí jejích obyvatel ve 14.–16. století* (= *Korunní země v dějinách českého státu II.*), Praha 2005; Lenka BOBKOVÁ a Jana KONVIČNÁ, *Rezidence a správní sídla v zemích české koruny ve 14.–17. století* (= *Korunní země v dějinách českého státu III.*), Praha 2007; Lenka BOBKOVÁ a Jana KONVIČNÁ, *Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14.–17. století* (= *Korunní země v dějinách českého státu IV.*), Praha 2009; Lenka BOBKOVÁ, Jan ZDICHYNEC, Jana NEŠNĚROVÁ a Zdeněk VAŠEK (edd.), *Geschichte – Erinnerung – Selbstidentifikation: die schriftliche Kultur in den Ländern der Böhmischen Krone im 14.–18. Jahrhundert* (= *Korunní země v dějinách českého státu V.*), Praha 2011; Lenka BOBKOVÁ a Jana FANTYSOVÁ–MATĚJKOVÁ, *Terra – Ducatus – Marchionatus – Regio: die Bildung und Entwicklung der Regionen im Rahmen der Krone des Königreichs Böhmen* (= *Korunní země v dějinách českého státu VI.*), Praha 2013.

²⁸ Lenka BOBKOVÁ, Luděk BŘEZINA a Jan ZDICHYNEC, *Horní a Dolní Lužice*, Praha 2008.

²⁹ Luděk BŘEZINA, *Mezi králem a stavvy: Dolnolužické zemské fojstství na prahu novověku (1490–1620)*, Praha 2016.

tématu.³⁰ Jediná novodobá monografie o Václavu IV. od Jiřího Spěváčka se vedlejšími zeměmi soustavněji nezabývá. Dolní Lužice zde figuruje spíše výjimečně a autor pouze cituje některé dolnolužické prameny ovšem bez hlubšího komentáře. Podobně vyznívá i obsáhla monografie Václava Štěpána o markraběti Joštu Moravském. Autor v chronologickém sledu shromáždil a popsal všechny prameny k osobnosti Jošta, což samo o sobě je velmi záslužné vzhledem k nezpracovanosti tématu. Jsou zde mimo jiné popsány i činy Jošta coby lužického markraběte, nicméně kniha působí poněkud nepřehledně a postrádá jednoznačný závěr či vyvození důsledků z daného pramenného výzkumu.³¹

Tímto výčet českých prací věnujících se Dolní Lužici končí. O něco lépe jsou na tom němečtí badatelé, kteří se této otázce logicky soustavně věnují více. První pokusy o systematické dějiny Dolní Lužice spadají už do doby osvícenství, jmenujme například čtyřsvazkové dílo Samuela Grossera³² nebo latinsky psané dějiny Lužice od Christiana Hoffmana.³³ Velmi cenná je též práce Johanna Wilhelma Neumanna, který se vedle obecných dějin Lužice zabýval též dolnolužickým fojsttvím.³⁴

Další dílčí studie k Lužici po zbytek 19. století a na počátku 20. století vycházely v periodiku *Neues Lausitzisches Magazin*,³⁵ v němž ale byly primárně publikovány studie týkající se Horní Lužice. Obdobně koncipované *Niederlausitzische Mitteilungen*,³⁶ které vycházely v letech 1885–1941, jsou méně známé a u nás v podstatě nedostupné, stejně jako novodobé *Niederlausitze Studien*.³⁷ O souhrnné a komplexní dějiny Dolní Lužice se poprvé pokusil německý historik Rudolf Lehmann s dodržením zásad historické kritiky. Dílo

³⁰ Lenka BOBKOVÁ, Tomáš VELIČKA, Mlada HOLÁ a Jan ZDICHYNEC, *Jan Zhořelecký: třetí syn Karla IV. (= Korunní země v dějinách českého státu VI.)*, Praha 2016.

³¹ Václav ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt (1354–1411)*, Brno 2002.

³² Samuel GROSSER, *Lausitzische Merckwürdigkeiten I–VI*, Leipzig–Bautzen 1714.

³³ Christian Gottfried HOFFMAN, *Scriptores rerum Lusaticarum antiqui et recentiores*, Leipzig–Bautzen 1719.

³⁴ Johann Willhelm NEUMANN, *Versuch einer Geschichte der Niederlausitzischen Landvögte. 2 svazky*, Lübben 1832 a 1833; též *Geschichte der Land-Stände des Markgrathums Niederlausitz und deren Verfassung* Lübben 1843.

³⁵ Například Johann Gottlob WORBS, *Geschichte von Cottbus*, in: *Neues Lausitzisches Magazin* (dále jen NLM) 1, Görlitz 1822, s. 1–22; Gustav KÖHLER, *Ueber den Namen Ober und Nieder Lausitz*, in: NLM 20, Görlitz 1842, s. 49–52; Richard GELBE, *Herzog Johann von Görlitz*, in: NLM 59, Görlitz 1883, s. 1–201; Woldemar LIPPERT, *Nebenlandvögte der Niederlausitz im 15. Jahrhundert*, in: NLM 86, Görlitz 1910, s. 189–201.

³⁶ Ročníky 1885–1901 dostupné online:

http://digital.slub-dresden.de/werkansicht/df/http%3A%2F%2Fdigital.slub-dresden.de%2Ffileadmin%2Fdata%2F392900998-18900000%2F392900998-18900000_anchor.xml/1/0/ (nahlíženo 9. 8. 2018)

³⁷ Obě periodika spadala pod institut *Niederlausitzer Gesellschaft für Geschichte und Landeskunde*, dnes sídlí společnost v dolnolužickém městě Chotěbuz.

bohužel neobsahuje poznámkový aparát, což je ale typické pro německy psané práce, vyjít se dá z přehledného seznamu použité literatury a pramenů, který je na konci práce.³⁸ Lehmann vydal také neocenitelné edice pramenů z mnoha dolnolužických archivů. Těž přispěl i dalšími dílčími studii k vytvoření komplexního obrazu Dolní Lužice.³⁹

Geschichte der Niederlausitz pojímají dějiny od raných dob až po dobu moderní, nepřekvapí proto, že příslušná pasáž ke středověké Lužici je velmi zjednodušená. To platí i o konkrétním popisu Lužice za vlády Lucemburků, kde se Lehmann omezuje pouze na základní informace. Je zde zmíněno připojení Dolní Lužice Karlem IV., následný císařův testament a dělení země mezi Václava IV. a Jana Zhořeleckého. Václav je zde po smrti otce zmiňován jen velmi okrajově, autor shrnuje jeho počínání slovy, že se římský král o zemi příliš nestaral. Jan Zhořelecký zde vyznívá o něco málo pozitivněji, připomenuta je jeho správa východní části země i smrt v klášteře Neuzelle. Z pohledu Lehmana je Jošt Moravský ještě horším správcem než král Václav IV. Vše popisuje z hlediska německých dějin, hlavně z pohledu dolnolužické šlechty a měst. Logicky mu tedy unikají důležité detaily a souvislosti, které může přinést právě pohled z Čech. Od dob Lehmana neregistrujeme soustavnější badatelský zájem o Dolní Lužici, v současné době vznikají pouze dílčí práce. Církevním dějinám Lužice se dlouhodobě věnuje Winfried Töpler.⁴⁰

³⁸ Kniha vyšla dvou zpracováních: Rudolf LEHMANN, *Geschichte des Markgraftums Niederlausitz: der schicksalsweg einer ostdeutschen Landschaft und ihrer Menschen*, Dresden 1937; TÝŽ, *Geschichte der Niederlausitz*, Berlin 1963.

³⁹ Výběrové Rudolf LEHMANN, *Die ältere Geschichte des Cisterzienserklosters Dobrilugk in der Lausitz* (= Niederlausitzer Mitteilungen. Band 13), Koenig – Guben – Kirchhain 1917; TÝŽ, *Die Herrschaften in der Niederlausitz. Untersuchungen zur Entstehung und Geschichte* (= Mitteldeutsche Forschungen, Band 40), Köln–Graz 1966; TÝŽ, *Die Landvögte in der Niderlausitz*, in: Festschrift für Friedrich von Zahn, I, Zur Geschichte und Volkskunde Mitteldeutschlands, Köln–Graz 1968, s. 429–447.

⁴⁰ Winfried TÖPLER, *Kloster Neuzelle. Ehemalige Zisterzienserabtei*, Regensburg 1993; TÝŽ, *Das Kloster Neuzelle und die weltlichen und geistlichen Mächte 1268–1817* (= Studien zur Geschichte, Kunst und Kultur der Zisterzienser 14), Berlin 2003; TÝŽ, *Christliche Glaubensbekundungen in der spätmittelalterlichen Niederlausitz*, in: Die Nieder- und Oberlausitz – Konturen einer Integrationslandschaft, edd. Heinz-Dieter HEIMANN, Klaus NEITMANN a Uwe TRESP, Berlin 2013, s. 79–83.

Zmínit lze též bádání Klause Neitmanna⁴¹ a Falka Neiningera,⁴² kteří mimo jiné působí v Braniborském zemském archivu v Postupimi.

Díky posunu hranice Německa po druhé světové válce můžeme vidět badatelský zájem o Dolní Lužici také v sousedním Polsku.⁴³ Pro jednotlivé kapitoly byly vedle obecných prací využity i dílčí tematické studie. Velký prostor byl věnován šlechtickému rodu Bibrštejnů, který zaujímal stěžejní mocenské místo v Lužici i severních Čechách.⁴⁴ V potaz byly brány i další panské rody.⁴⁵ Přihlíženo bylo rovněž k církevním poměrům v Dolní Lužici, zřetel byl brán hlavně na dolnolužické kláštery ve vztahu ke králi.⁴⁶

⁴¹ Klaus NEITMANN, *Im Schatten mächtiger Nachbarn. Politik, Wirtschaft und Kultur der Niederlausitz zwischen Böhmen, Sachsen und Brandenburg-Preußen*, Berlin–Brandenburg 2006; Klaus NEITMANN, Kathrin SCHRÖDER und Kärstin WEIRAUCH, „Ist Zierde des Landes gewest.“ *Lübben (Spreewald) im Spiegel archivalischer Quellen*, Berlin 2006; Klaus NEITMANN, *Von der "Residenz" des fürstlichen Stellvertreters zum "hauptstädtischen" Regierungssitz. Der Aufstieg der Stadt Lübben zum politischen Mittelpunkt des Markgraftums Niederlausitz (14. – 17. Jahrhundert)*, in: *Rezidence a správní sídla v zemích České koruny ve 14. – 17. století*, edd. Lenka BOBKOVÁ a Jana Konvičná (= Korunní země v dějinách českého státu), Praha 2007, s. 461–178; TÝŽ, *Die "Freiheiten" der niederlausitzischen Stände. Probleme und Kämpfe um das ständische Selbstverständnis und die verfassungsrechtliche Traditionsbildung des Markgraftums Niederlausitz in der Krone Böhmen (1370–1635)*, in: *Terra – Ducatus – Marchionatus – Regio: die Bildung und Entwicklung der Regionen im Rahmen der Krone des Königreichs Böhmen*, edd. Lenka BOBKOVÁ a Jana FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ (= Korunní země v dějinách českého státu VI.), Praha 2013, s. 144–170.

⁴² Falko NEININGER, *Quellen zur Geschichte der Niederlausitz in böhmischer Zeit (bis 1635) im Brandenburgischen Landeshauptarchiv in Potsdam*, in: *Rezidence a správní sídla v zemích české koruny ve 14.–17. století*, edd. Lenka BOBKOVÁ, Jana KONVIČNÁ (= Korunní země v dějinách českého státu III.), Praha 2007, s. 511–523.

⁴³ Například Tomasz JAWORSKI, *Korona czeska w życiu i świadomości mieszkańców pogranicza śląsko-lużyckiego w XIV–XVII.*, in: *Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí jejích obyvatel ve 14.–16. století*, edd. Lenka BOBKOVÁ, Jana KONVIČNÁ (=Korunní země v dějinách českého státu II.), Praha 2005, s. 9–23.

⁴⁴ Edice pramenů k Bibrštejnům: *Urkundliche Beiträge zur Geschichte der edlen Herren von Bieberstein und ihrer Güter*, edd. Julius HELBIG a kol., Reichenberg 1911; dále výběrově: Joachim ZDRENKA, *Der Streit um Beeskow und Storkow als Besitz der pommerschen Herzöge 1394–1479*, in: *Jahrbuch für brandenburgische Landesgeschichte*, 46, Berlin 1995, s. 46–69; Lucie PRANDNEROVÁ, *Hospodářské poměry na panství Bibrštejnů na přelomu 14. a 15. století*, diplomová práce obhájená na FF UK v Praze 2003, vedoucí Lenka Bobková.; Tomasz JAWORSKI (ed.), *Biebersteinowie w dziejach pogranicza śląsko-lużyckiego*, Zielona Góra 2006; L. BOBKOVÁ a kol., *Jan Zhořelecký*, Praha 2016; Miroslava MELANOVÁ a kol., *Liberec*, Praha 2017.

⁴⁵ Například Diepold KÖKRITZ, Diepold Von, *Geschichte des Geschlechtes von Köckritz von 1209–1512 und der schlesischen Linie bis in die Neuzeit*, Breslau 1895; Helena TERŠLOVÁ, *Illburkové v severozápadních Čechách*, in: *Ústecký sborník historický*, Ústí nad Labem 2001, s. 233–245; Kurt ZAHN, *Die Strehle, die ersten Herren von Storkow und Beeskow, um 1200 bis um 1400* (=Beiträge zur Geschichte von Stadt und Amt Storkow, vol 2), Storkow 2002; Uwe TRESP, *Der Lausitzer Adel und die Böhmisches Krone unter Karl IV.*, in: *Die Nieder- und Oberlausitz – Konturen einer Integrationslandschaft*, edd. Heinz-Dieter HEIMANN, Klaus NEITMANN a Uwe TRESP, Berlin 2013, s. 220–241.

⁴⁶ K tomuto výše citované dílo W. TÖPLERA (pozn. 38), též Dirk SCHUMAN, *Die Zisterzienserklöster Dobrilugk und Neuzelle*, in: *Die Nieder- und Oberlausitz – Konturen einer Integrationslandschaft*, edd. Heinz-Dieter HEIMANN, Klaus NEITMANN a Uwe TRESP, Berlin 2013, s. 327–358; rovněž Jan ZDICHYNEC, Jan, *"Ex fastigio dignitatis assumpte et regie nostre maiestatis." Panovnická moc a cisterciácké kláštery v Horní a Dolní Lužici ve 13. – 15. století*, in: *Lesk královského majestátu ve středověku: pocta prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám*, Praha 2005, s. 205–218; TÝŽ, *Cisterciácké kláštery Horní a Dolní Lužice ve 2. polovině 15. století se zřetelem k jejich vztahu k českým králům*, in: *Česká koruna na rozcestí. K dějinám Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku*

2. Korunní země vzdálená a neznámá

2.1. Vymezení pojmu Dolní Lužice

Označení Dolní Lužice se používá k odlišení historického územního celku ležícího na dolním toku řeku Nisy od jižněji položené Horní Lužice. Na západě sahala země pravděpodobně až k řece Dahme (*Dubovka*) a Schwarzer Elster (*Černý Halštrov*) a východní hranici určovaly řeky Odra a Bober (*Bohr*). V tomto geografickém horizontu se bude daná práce pohybovat, s možným přesahem do Braniborska či Horní Lužice. Svůj název markrabství získalo patrně od starorosrbského *lug*, tedy močál. Obyvatelé se záhy začali označovat jako *Lunsizi*. Název území do jisté míry symbolizoval charakter celé země. Dolní Lužice byla opravdu zemí močálů, písčitých rovinatých planin a lužních lesů.⁴⁷

Pojem Dolní Lužice (něm. *die Niederlausitz*), ač dnes hojně užívaný, nepochází z dobové terminologie a na konci 14. století toto označení v pramenech nenalezneme. Pro tuto oblast se za vlády Lucemburků používal prostý termín Lužice či markrabství lužické (*Lausitz*, *Mark Lausitz* či *Makrgraftum Lasuitz*) a pro území jižněji položené Horní Lužice jednotný termín zcela chyběl. Většinou se používalo prosté označení Budyšínsko nebo Zhořelecko (*Mark Budissin*, *Land Görlitz*).⁴⁸

Jak ukázal Woldemar Lippert ani pojem Lužice nebyl ve středověku vždy jednoznačně používán pro dnešní Dolní Lužici. Například, v trhovém privilegii Karla IV. z roku 1371 pro hraniční město Hoyerswerda císař jasně mluví o tomto městu jako o součásti *Lawsicz*, tedy jako o dolnolužickém území. Přesně naopak používá terminologii Zikmund Lucemburský v listině z roku 1437 pro stejné město. Odlišuje výnosy *zu Lusitz* a *zu Budissin*, kdy tedy město Hoyerswerda vztáhl do oblasti Budyšínska v Horní Lužici. Je zřejmé, že se

(1437–1526), edd. Lenka BOBKOVÁ a kol., Praha 2010, s. 339–364; TÝŽ, *Míšeňské biskupství v pozdním středověku*, in: Česká koruna na rozcestí. K dějinám Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku (1437–1526), edd. Lenka BOBKOVÁ a kol., Praha 2010, s. 192–211; obecně k Václavově církevní politice Eva DOLEŽALOVÁ, *Spor krále Václava s arcibiskupem Janem z Jenštejna*, in: *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, s. 656–653; Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Arcibiskupové a kaplani za Václava IV.*, in: *Lucemburkové: česká koruna*, s. 777–784, případně L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny 4 B*, s. 330–340; TÁŽ, *Fundace českých králů ve 14. století*, in: *Svět české středověké církve*, ed. Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Praha 2010, zde s. 106–162; též L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny 4 B*, kapitola církev.

⁴⁷ L. BOBKOVÁ a kol., *Horní a Dolní Lužice*. Praha 2008, s. 10.

⁴⁸ Srovnej L. BOBKOVÁ a kol., *Horní a Dolní Lužice*, s. 10 a R. LEHMANN, *Geschichte der Niederlausitz*, s. 1–5.

významy ve 14. století zaměňovaly, lišily a pojem Lužice nemusel vždy znamenat stejné teritorium.⁴⁹

Jen velmi pomalu se po roce 1400 začal prosazovat termín Horní Země (*Oberland*) pro Horní Lužici a Dolní Země (*Niederland*) pro markrabství lužické. Až v kancelářích Ladislava Pohrobka v 15. století či později u Matyáše Korvína můžeme poprvé mluvit o používání termínu Dolní a Horní Lužice (*Lusatia Inferior*, *Lusatia Superior*). Definitivně se označení prosadilo v 16. století.⁵⁰ V práci jsem většinou používala moderní, přestože nedobový, termín Dolní Lužice, případně markrabství lužické.

2.2. Dolní Lužice jako zájmová oblast Českého království

Území lužického markrabství patřilo nesporně do mocenského zorného pole českých panovníků a mnozí ještě před nástupem Lucemburků usilovali o jeho získání.⁵¹ Na konci 11. století projevil o Lužici zájem kníže a první český král Vratislav II., který doufal, že za pomoc v boji o investituru obdrží od římského krále Jindřicha IV. území Míšeňska a možná i Lužice. Jindřich se však rozhodl jinak a Vratislav dostal pouze území Budyšínska. Až Vratislavův zeť, Wiprecht z Groitsch († 1124), který si vzal jeho dceru Juditu († 1108), se v roce 1124 stal na krátko markrabětem lužickým. Už v roce 1135 získali území Wettinové a vlastnili lužické markrabství až do roku 1304, kdy ho zastavili braniborským Askáncům. Ti ovládli Dolní Lužici definitivně v roce 1312 smírem s Wettiny v Tangermünde a připojili území ke své rozlehlé říši.⁵²

Když v roce 1319 nečekaně zemřel braniborský markrabě Waldemar, braniborští Askánci vymřeli po meči a rozpoutal se boj o jejich dědictví, které vedle Braniborska⁵³ zahrnovalo i území Dolní Lužice. Tehdy vstoupili do hry i Lucemburkové. Český král Jan projevil zájem nejenom o Budyšínsko a Zhořelecko, ale i o lužické markrabství. A protože podpořil krále Ludvíka Bavora v boji o říšskou korunu doufal, že se mu král náležitě územně odvděčí. Bavor však Lužici udělil v léno svému nejstaršímu synovi Ludvíkovi (* 1316) a Jan za svou loajalitu uhájil pouze území Budyšínska v Horní Lužici jako uvolněné věno české

⁴⁹ Podrobněji Woldemar LIPPERT, *Über die Anwendung des Namens Lausitz auf die Oberlausitz im 14. Jahrhundert*, in: Neues Archiv für Sächsische Geschichte und Altertumskunde 15, Dresden 1894, s. 41–62.

⁵⁰ L. BŘEZINA, *Mezi králem a stavy*, s. 18–19.

⁵¹ K nejstarším dějinám, které přesahují rámec dané práce srovnej L. BOBKOVÁ a kol., *Horní a Dolní Lužice*, s. 13–30; R. LEHMANN, *Geschichte der Niderlausitz*, s. 6–17.

⁵² Podrobněji L. BOBKOVÁ a kol., *Horní a Dolní Lužice*, s. 42–44.

⁵³ Viz L. BOBKOVÁ, *Markrabství braniborské*, s. 159–190; TÁŽ, *Jošt Moravský*, s. 31–25; z německých prací též Johannes SCHULTZE, *Die Mark Brandenburg*, Berlin 2004.

princezny a říšskou zástavu Chebska, zatímco Zhořelecko připadlo Jindřichu Javorskému (do roku 1329).⁵⁴

Byl to až Janův syn Karel IV., budoucí římský císař, který dosáhl úplného připojení Dolní Lužice k České koruně. Po nástupu na trůn v roce 1346 Karel věnoval snaze o její ovládnutí spoustu energie. Postavil se na stranu tzv. lži-Waldemara, domnělého posledního askánského dědice, který se zázračně navrátil ze své poutě do Svaté země. Karel mu udělil Braniborsko v léno a on měl na oplátku odstoupit území Dolní Lužice. Dolnolužičtí mu však odmítli složit hold a k žádnému připojení Lužice k České koruně nedošlo. V roce 1350 Karel definitivně uznal práva synů Ludvíka Bavora a udělil jim braniborské markrabství i Dolní Lužici v léno. Wittelsbachové naopak rezignovali na území Horní Lužice a na některá dolnolužická zboží.⁵⁵

Svoji pozornost Karel posléze věnoval Horní Falci a korunovační cestě do Říma, ale nelze říci, že by dolnolužickou marku pustil ze zřetele. To dokazuje jeho velmi obratný tah na přelomu 50. a 60. let 14. století, kdy získal na hranici Horní a Dolní Lužice strategické město Spremburg. Město leželo na vytyčené obchodní cestě Chotěbuz – Budyšín a císař ho vyměnil s míšeňskými Wettiny za některá léna v Plavensku. Wettinové byli mimo jiné od roku 1353 zástavními pány celé Dolní Lužice.⁵⁶

Velmi důležitým krokem ke konečnému získání Dolní Lužice byla série spojeneckých smluv císaře s Ludvíkem Římanem († 1364), synem Ludvíka Bavora, v nichž byly mimo jiné uznány dědické nároky dvouletého následníka Václava. Ten měl v případě bezdětnosti braniborského markraběte zdědit území Braniborska, spolu s celou Dolní Lužicí.⁵⁷ Císař ještě dosáhl na Wettinech ústupku, že smí Lužici vykoupit ze zástavy na místo braniborských markrabích. K naplnění ujednání došlo v roce 1364, kdy byla Vilémovi Míšeňskému císařem vyplacena celá zástavní částka. Velkou měrou se na výkupu ze zástavy podílel i kníže Bolek II. Svídnický († 1368), který zajistil finanční prostředky a logicky tak získal právo na doživotní držení Dolní Lužice.⁵⁸

⁵⁴ L. BOBKOVÁ a kol., *Horní a Dolní Lužice*, s. 5.

⁵⁵ Srovnej L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny 4A*, s. 23–59 a L. BOBKOVÁ a kol., *Horní a Dolní Lužice*, s. 6–7.

⁵⁶ K tomuto více L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny 4A*, s. 349.

⁵⁷ Originál smlouvy Ludvíka in AČK Praha, č. 851 – dostupné online: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/851/charter> (nahlíženo 15. 1. 2018).

⁵⁸ Originály smluv AČK Praha, č. 921 – dostupné online: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/921/charter>; AČK Praha, č. 922 – online: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/922/charter> (obojí nahlíženo 15. 1. 2018). Zástavní částka je v listině vyčíslena na 10 tis. kop grošů pražských; vévoda Bolek přispěl částkou 1000 kop grošů.

Kartami velmi zamíchala náhlá smrt Ludvíka Římana. Jeho mladší bratr Ota se ještě více přimkl k císaři a již v říjnu 1367 mu celou Dolní Lužici prodal.⁵⁹ Záhy se vzdal i veškerých svých nároků na markrabství, ve prospěch následníka trůnu Václava a slíbil císaři loajalitu všech obyvatel dolnolužické marky.⁶⁰ Smrtí svídnicko-javorského vévody Bolka v roce 1368 pak země s konečnou platností připadla Lucemburkům. Pražský arcibiskup Jan Očko z Vlašimi (†1380) byl pověřen doprovázet mladého krále na holdovací cestě do někdejších držav knížete Bolka. Sám císař Karel se cesty účastnit nemohl, protože se v té době nacházel v Itálii.⁶¹ Král Václav se, jako nejstarší syn z rodu, ujal vlády v Dolní Lužici, což se prakticky stalo ihned po smrti knížete Bolka Svídnického. Formálně zastupoval mladého Lucemburka arcibiskup Jan Očko, je ale zřejmé, že hlavní slovo v otázce markrabství měl až do své smrti v roce 1378 stále Karel IV.

Vrcholem císařova snažení byla pak slavnostní inkorporace Dolní Lužice k České koruně. 1. srpna 1370 v Praze vydal Karel IV. listinu, kterou stvrdil připojení markrabství lužického, panství Mühlberg, Střehla a Würdenhain k České koruně. Listina byla psána latinsky a je dochována ve dvou exemplářích v Korunním archivu v Praze.⁶² Až do nedávna nevzbuzovala písemnost žádnou zvláštní pozornost a předpokládalo se, že s Dolní Lužicí císař naložil zcela obdobně, jako při inkorporaci Horní Lužice či Horní Falce.

Německá historička Ulrike Hohensee ve své studii však přišla s překvapivým tvrzením, že daná listina vznikla až mezi léty 1373–1374, ovšem byla datována zpětně. Císař zřejmě využil své výhodné a silné pozice po získání braniborského markrabství a pojistil si držbu Lužice. Z říšského léna se v tichosti stalo léno České koruny, byť byl zcela pomínut právní stav markrabství. Inkorporační listina byla tedy umně vytvořený podvrh.⁶³ Hohensee svoje teorie podložila poměrně přesvědčivými argumenty, mimo jiné dle svědecké řady listiny, kdy mezi svědky figurovali pánové, kteří se bezpečně nemohli v té době na královském

⁵⁹ Originál smlouvy AČK Praha, č. 995 – dostupné online: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/995/charter> (nahlíženo 15. 1. 2018). Listina je sice adresovaná Václavovi, ale je jasné, že tehdy sedmiletý hoch těžko mohl rozhodovat samostatně, bez dohledu otce.

⁶⁰ Originály listin AČK Praha, č. 996 – dostupné online: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/996/charter> – slib složení holdu obyvatel Lužice; dále AČK Praha, č. 1004–1005 – dostupné online: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/fond?block=34> (vše nahlíženo 15. 1. 2018).

⁶¹ Podrobněji o celém dědictví Bolka Svídnického in: L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny 4A*, s. 402–410.

⁶² In AČK Praha, č. 1047 – dostupné online: <http://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1047/charter>; druhý exemplář též AČK Praha, č. 1048 – dostupné online: <http://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1048/charter> (obojí nahlíženo 14. 6. 2018).

⁶³ Ulrike HOHENSEE, *Die Inkorporationsurkunde Karls IV. für die Niederlausitz – Echtheitsfragen*, in: *Akkulturation und Selbstbehauptung. Studien zur Entwicklungsgeschichte der Lande zwischen Elbe/Saale und Oder im späten Mittelalter*, Berlin 2001, zde s. 257–286.

dvoře pohybovat. Podobně i písař listiny Voltzo z Wormsu je v císařské kanceláři doložen kontinuálně až od roku 1373, písemnost s datem 1370 do jeho působení na dvoře nezapadá.⁶⁴ S danými závěry se však většina německých i českých historiků neztotožňuje.⁶⁵ Vzhledem k fatálnímu nedostatku pramenů nelze danou hypotézu ani vyvrátit, ale ani potvrdit. Ať už byla tedy listina sepsána v roce 1370 nebo později, znamenala trvalé připojení Dolní Lužice k České koruně.

Dolní Lužice se po inkorporaci dostala na okraj zájmu císaře. Karel k ní sice roku 1371 přikoupil některé državy, jmenovitě panství Lieberose a strategický hraniční Fürstenberg, nicméně jeho veškerou pozornost na sebe strhávala snaha o získání braniborského markrabství, zejména po roce 1373, kdy se země stala součástí České koruny.⁶⁶ Nelze však říci, že by nový zeměpán Lužici zcela zanedbával, jak dokazuje například péče o duchovní život v zemi. Karel dozajista zamýšlel i stavbu panovnického domu v Luckau, který by byl podobný rezidencím ve Zhořelci či Žitavě. Díky brzké smrti císaře však k ničemu takovému nedošlo a Karel nestihl výrazněji do poměrů v zemi zasáhnout.⁶⁷

2.3. Geografické vymezení Lužice, přírodní poměry a správa země

Při vymezování hranic historických území se téměř vždy potýkáme s nedostatkem pramenů a je téměř nemožné zcela přesně určit, kde leželo ve středověku historické území Dolní Lužice. Přispívá k tomu i absence kartografických a mapových podkladů, které většinou pocházejí až z mladšího období a jsou v pojmání hranice Lužice velmi schématické, různorodé a mnohdy nepřesné. Středověcí lidé navíc hranice nevnímali v dnešním slova smyslu, jako striktní oddělení jedné země od druhé.

V popisech hranic se většinou objevovaly přirozené či uměle vytvořené mezníky, které od sebe oddělovaly jednotlivé lokality. Velmi často se jednalo o přírodní překážky v podobě vodotečů (řeky, jezera, bažiny, potoky), hor, výrazných skalních útvarů či hvozdů. Mezi

⁶⁴ U. HOHENSSE, *Die Inkorporationsurkunde Karls IV.*, s. 271–273.

⁶⁵ Srovnej R. LEHMANN, *Geschichte der Niederlausitz*, s. 66 nebo L. BOBKOVÁ, *Územní politika*, s. 132, 143; částečný souhlas vyjádřil L. BŘEZINA, *Mezi králem a stavy*, s. 33.

⁶⁶ K získání Braniborska Tomáš STRAKA, *Císař Karel IV. a dobytí Braniborska 1371–1373*, Praha 2014, vedoucí práce Lenka Bobková, dostupné online: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/108767> (nahlíženo 19. 6. 2018); TÝŽ, *Získání Braniborska Karlem IV. – koupě, nebo dobytí?* in: *Historie–Otázky–Problémy* (dále jen HOP), roč. 7, č. 1, Praha 2015, s. 130–147; též L. BOBKOVÁ, *Markrabství braniborské*, s. 159–190.

⁶⁷ L. BOBKOVÁ a kol., *Horní a Dolní Lužice*, s. 69.

umělé hraniční mezníky se řadí mohutné stromy, navršené kopce z hlíny a kamení nebo prosté hraniční kameny vsazené do země.⁶⁸

I samotná Dolní Lužice se nenazývala markrabstvím zcela náhodou. Pojem *marka*, který se objevuje už v antickém Římě, souvisí právě s vymežováním hranic. Jednalo se o předsunuté či nárazníkové prostory, kde byla většinou vojenská posádka, která měla tento nejzazší okraj říše hlídat. Zmínky o markách a markrabstvích ve středověku najdeme už v období karolinské či otonské říše.⁶⁹ Je známo, že právě Dolní Lužice patřila v raném středověku do sféry zájmu Otonů, a tak zřejmě plnila funkci tohoto nárazníkového hraničního území říše.

Rudolf Lehmann, německý historik, vymežil území středověké Dolní Lužice na základě říční sítě. Upozornil, že největší územní expanze dosáhla země právě ve středověku a v raném novověku a hrubě odhadl rozlohu Lužice na 7–8 tisíc km². Jako hraniční body použil vodoteče – na západě je to řeka Dahme (*Dubovka*) a Schwarze Elster (*Černý Halštrov*), s přítokem Kleine Elster, na východě Bober (*Bohr*) a Odra (*Oder*), středem země pak protéká řeka Spréva (*Spre*). Hraničními městy se, dle Lehmannova, zdají být Sorau (*Žary*), Finsterwalde (*Grabin*) či Windisch-Bucholz.

Začneme-li od východu, hranice se zdá být poměrně stabilní, díky řece Bober, která kopíruje část hranice, ovšem ne celou, díky přítomnosti hlohovského knížectví. Severní cíp Dolní Lužice je také poměrně snadno určitelný díky braniborskému markrabství, které existovalo od 12. století a hranice s Lužicí si drželo na řekách Sprévě a Odře. Na západě hraničila Lužice s Míšeňskem, kde nemáme tak výraznou přírodní hranici, jako v přechozích dvou případech. Protéká zde řeka Dahme a řeka Elster na jihu, ale přesněji hranici vytyčit nelze. Bezpečně můžeme za dolnolužická města, vzhledem k dochovaným mapám či písemným pramenům, považovat města Luckau, Sonnenwalde či Finsterwalde.

Pravděpodobně nejsložitěji lze vymežit jižní hranici, kde markrabství sousedilo s Horní Lužicí. Když se podíváme na dochované mapy k tomuto regionu, obě Lužice jsou většinou zobrazeny pod sebou nadepsány *Lusatia Superior* či *Inferior* bez jasněji vymezené lineární hranice. Město, které se na mapách stále opakuje jako hraniční a můžeme ho bezpečně takto označit, je Spremberg. O problematice lokalizaci a nejednotnosti

⁶⁸ K hraničení a hranicím ve středověku velmi zdařile Markéta MARKOVÁ, *Hranice a hraničení ve středověké střední Evropě*. Diplomová práce obhájená na FF UK 2017, vedoucí práce Marie Bláhová, dostupné online: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/102963> (cit. 15. 1. 2018).

⁶⁹ M. MARKOVÁ, *Hranice*, s. 45.

v používané geografické terminologii v případě města Hoyerswerda již byla řeč výše. Kartografická vyobrazení dále shodně zobrazují například města Rottenburg, Priebus (*Przewoz*), Triebel (*Trziebel*) či Sallgast jako příhraniční města.

Markrabství se nevyznačovalo vysokou nadmořskou výškou ani horami, spíše se jednalo o nížinatou, rovinatou zemi plnou močálů a úrodné půdy. Nejvýznamnější řeky již byly zmíněny v souvislosti s vymežováním hranic Lužice. Na západě tvořily osu řeky Dahme, Schwarze Elster a její přítok Kleine Elster. Na východě řeka Bober, která ústí do Odry. Severní hranice je pak lemována řekou Sprévou a středem Lužice protéká Nisa, která tvoří část dnešní hranice Polska a Německa.⁷⁰

Podoba krajiny vlemi předurčuje samotný náze země, protože Lužice byla opravdu plná močálů, lužin či písčín. V posledních letech se povrch země, zvláště pak v jižní části kolem Luckau, Calau a Sprembegu, značně změnil, díky masivní těžbě hnědého uhlí, která zasáhla celkovou historickou podobu krajiny Dolní Lužice.⁷¹ Ukazuje se, že přírodní charakter země v mnoha ohledech předurčil i obchodní směřování Lužice. Nížinatý povrch, na srážky chudé klima a rovněž velmi slané a jílovité půdy velmi omezují potencionální hospodářství v Lužici. Již od raného středověku zde můžeme pozorovat převážné zemědělské aktivity či kultivaci půdy. Soupis dávek dolnolužického zboží z 12. století dosvědčuje, že zde bylo rozšířeno rybníkářství a ryby se hojně vyvážely do nedalekého Braniborsko. Pěstovalo se zde také obilí a další zemědělské plodiny. Proslulý byl obchod s medem, typický pro většinu slovanských oblastí, a též soukenictví nebo hrnčířství, převážně kolem měst Luckau a Beeskow. Víno se pěstovalo hlavně kolem Gubenu.⁷²

Charakteristickým rysem Dolní Lužice byla dominance šlechtické pozemkové držby a obecná převaha panského stavu nad městy, což byl přesný opak rozdělení společnosti oproti Horní Lužici. Tento fakt způsobil velkou roztržičnost dolnolužického území na jednotlivá šlechtická panství, což ztěžovalo případné centrální řízení země. Systém panovnické držby, která nás vzhledem k tématu zajímá, byl v Lužici dvojího typu. Za prvé se jednalo o bezprostřední, tzv. imediální državy, které patřily přímo panovníkovi a jen on rozhodoval o jejich správě, většinou pomocí jím jmenovaného hejtmána či jiného zástupce. Druhým typem držby byl lenní princip, kdy panovník propůjčil území jednotlivci v léno

⁷⁰ R. LEHMANN, *Geschichte der Niederlausitz*, s.1–4.

⁷¹ Tamtéž, s. 4–5.

⁷² L. BOBKOVÁ a kol., *Horní a Dolní Lužice*, s. 4–5.

a královské zásahy do dané lokality byly minimální, například při sporech anebo v případě úmrtí leníka.

Zajímavým fenoménem, který souvisel se správou země, byl dolnolužický fojt, tj. nejvyšší správní úředník v zemi. Inspirací bylo dozajista durynské a míšeňské prostředí, kde tento fojt zastával výhradně soudní funkce.⁷³ Pro daný post se po celý středověk používala různá označení, nejčastější bylo latinské *advocatus*, *capitaneus* nebo později velmi užívané německé *Voyt*, *Voit* či *Landvoyt* (moderní Vogt, Landvogt) nebo méně časté *Phleger*. Poprvé je termín fojt, ve smyslu *advocatus Lusatiae*, doložen v listině z roku 1286.⁷⁴ Po delší odmlce se dolnolužický nejvyšší úředník objevil v pramenech až ve 40. letech 14. století. V listině markraběte Ludvíka Braniborského figuroval ve svědečně řadě jistý Jan Husener, který byl označen jako *terre nostre Lusacie aduocatus*, tedy lužický fojt.⁷⁵ Úřad zemského fojta byl obsazován i v době zástavní držby Wettinů mezi léty 1353–1364 a Lucemburkové v této tradici kontinuálně pokračovali. Tito úředníci v pramenech figurují nejčastěji jako *Lusacie capitaneus*, *houbtman czu Luzicz*, *voyt zcu Lusicz*, *voit und phleger des landes czu Lusicz*, *advocatus Lusacie*, *etc.*⁷⁶ V druhé polovině 14. století se zřejmě jednalo o trvale fungující úřad, avšak nemůžeme hovořit o plně institucionalizované podobě. Narážíme zde rovněž na velký nedostatek pramenů. Jasnější obrysy můžeme doložit až na konci 15. a hlavně v průběhu 16. století, kdy máme dochované již konkrétní instrukce pro tyto úředníky.⁷⁷

Mezi pravomoci fojta patřilo udržovat pořádek v zemi, spravovat finanční záležitosti či zastupovat zeměpánovu vůli. Fojt byl též nejvyšší domácí soudní instancí v zemi. Velmi důležitou funkcí bylo též udělování lén, které mohl provádět i samotný fojt. Dále mohl zemský úředník například jmenovat městskou radu, vybírat různé peněžní dávky a též předsedat zemskému sněmu v Lužici. Pro celé 14. století byl fojt jediným jmenovaným úředníkem v zemi, k roku 1384 máme ojedinělou zmínku o zemském písaři (*Landschreiber*

⁷³ K fojtství nejlépe J. W. NEUMANN, *Niederlausitzischen Land-Vögte*; též W. LIPPERT, *Nebenlandvögte der Niderlausitz*, s. 189–201; též z právního hlediska rozebral Jan KAPRAS, *Právní dějiny Zemí koruny české. Díl 2, Dějiny státního zřízení*, Praha 1913, zejména s. 212–213; novějších prací R. LEHMANN, *Die Landvögte*, s. 429–447 a Luděk BŘEZINA, *Mezi králem a stavy*, s. 34–35.

⁷⁴ J. W. NEUMANN *Niederlausitzischen Land-Vögte*, s. 51.

⁷⁵ RCDB I/22, s. 48–49.

⁷⁶ W. LIPPERT, *Nebenlandvögte der Niderlausitz*, s. 190.

⁷⁷ Tento fojtský revers, tedy práva a povinnosti, která musí fojt v úřadu dodržovat, se v Lužici dochovala zcela poprvé pro rok 1555, kdy byl fojtem zvolen Bohuslav Hasištejský z Lobkovic. Viz. Luděk BŘEZINA, *Proměny dolnolužické správy a sídla zemského fojta za Bohuslava Hasištejského z Lobkovic (1555–1570)*, in: *Rezidence a správní sídla v zemích České koruny ve 14.–17. století*, Praha 2007, s. 483–485.

zu *Lusic*). Instrukce podfojta, velmi důležitá v raném novověku, se objevuje až po smrti Václava IV.⁷⁸

Fojt se měl ideálně zdržovat v markrabství a vykonávat správu, avšak v této době nemůžeme hovořit o pevném sídle, proto se musel úředník spolehnout na finanční podporu panovníka a měst, kde často pobýval. Nejčastěji dlel v městech Luckau, Löbbau či Sommerfeld (*Lubsko*).⁷⁹ Problém rezidenčních sídel v Dolní Lužici se táhl po celé 14. i 15. století. Z pramenů pro středověk nelze doložit, kde měl fojt své sídlo a zda ho vůbec trvale měl. Až pro 16. století máme zprávy o rezidenci fojtů v městě Lübbenu.⁸⁰ Obdobná situace se týkala i rezidenční sítě zeměpánů, v tomto případě lužických markrabích. Ani oni neměli své trvalé dolnolužické sídlo. Pro lucemburské období lze z pramenů vysledovat jistou oblibu měst Gubenu, Luckau či Finsterwalde, nejedná se však o nic závazného.

Je velmi zajímavé sledovat, jakým způsobem byl úřad dolnolužického fojta obsazován. Velká vzdálenost Dolní Lužice od Prahy budila dojem, že sem panovník mohl odsouvat neloajální a nepohodlné šlechtice tak říkajíc „za trest.“ Fojtství v Lužicích však bylo velmi prestižní záležitostí a pro pány to byla čest úřad zastávat. Jediným problémem byla neexistence rezidenčního sídla, a proto fojti často raději sídlili v blízkosti krále. Král si byl také jistě vědom, že bylo důležité post fojta obsadit sobě loajálními šlechtici, kteří by zcela plnili jeho vůli.⁸¹ Za čtyři desetiletí Václavovy vlády se v úřadu vystřídal poměrně pestrá skupina pánů, od velmi oddaných velmožů z řad české šlechty, až po velmi schopné a mnohdy nezávislé fojty z řad dolnolužické domácí šlechty. Několikrát také došlo ke spojení zemských úřadů v Horní a Dolní Lužici v osobě jednoho šlechtice, nejednalo se však o pravidlo.

Jak již bylo zmíněno výše, nejvyšší soudní instancí v Lužici byl zemský fojt a jeho *Voitsding*, o jehož konkrétním fungování však příliš nevíme. Po inkorporaci markrabství k České koruně bylo dolnolužické obyvatelstvo vyloučeno ze všech říšských soudů a apelace byla možná pouze k českému králi, jako lennímu pánovi celé Koruny. Soudu předsedal zemský fojt či jiný pověřenec (*Landrichter*), přísedícími byli jednak zástupci vyšší šlechty (*Herren*) a nižší šlechty (*Mannen, Knechten*), dále města (účast doložena od roku 1377) a preláti. Soud neměl své pevné sídlo, jsou doložena sněmování v Gubenu a Luckau. Řešili

⁷⁸ J. KAPRAS, *Právní dějiny, díl 2*, s. 220.

⁷⁹ L. BŘEZINA, *Mezi králem a stavy*, s. 31.

⁸⁰ O rezidenčním Lübbenu K. NEITMANN, *Von der "Residenz,"* 461–478.

⁸¹ L. BŘEZINA, *Mezi králem a stavy*, s. 34.

se zde osobní spory dolnolužických pánů, spory vrchnosti s poddanými, spory svazů měst a spory lenní.⁸²

2.4. Společenské poměry v lužickém markrabství

Výše zmíněný popis osazenstva lužického soudu nás přivádí k obecné otázce stavů a rozložení obyvatelstva v Lužici. Jak konstatoval právní historik Jan Kapras, „*v době předčeské byl živel stavovský v primitivních počátcích.*“⁸³ Toto tvrzení platí i pro počátek vlády Václava IV. v Lužici. Nemůžeme hovořit o fungujícím a kontinuálně se opakujícím zemském sněmu, zárodky lze vidět pouze v různých poradách jednotlivých skupin obyvatelstva u příležitosti soudních jednání v Luckau či Gubenu. Až na počátku 15. století lze konkrétněji doložit sněmovní kurie, které byly v Lužici celkem čtyři: panská, rytířská, prelátská a městska. Termín sněm (něm. *Land und Städte* nebo *Herrentage*) se v pramenech objevuje až po roce 1414 a svolával ho pravděpodobně zemský fojt.⁸⁴

Jak již bylo zmíněno výše, silnou pozici v zemi si udržoval šlechtický stav.⁸⁵ V Lužici se ve 14. a 15. století nacházelo mnoho významných panských i rytířských rodin. Práce se proto detailněji omezí pouze na část pánů, kteří vystupují v královských listinách či se nějak výrazněji v zemi profilují ve vztahu ke králi.

Mezi nejstarší panské rody v Lužici patřili pánové z Cottbusu (*Herren von Cottbus*). Jejich panství se rozprostíralo mezi Odrou a Sprévou, přítomnost rodu v Lužici je doložena již ve 13. století. Svůj přídomek získali od stejnojmenného města Chotěbuz, jehož počátky jsou nejasné. Tradičně je založení spojováno již s císařem Jindřichem Ptáčníkem, který zde pravděpodobně nechal vybudovat tvrz, kde později sídlili jeho úředníci. Kdy přesně do Dolní Lužice přišli samotní pánové z Cottbusu nevíme. Soudí se, že se jednalo o svobodnou šlechtu přišlou z francouzského prostředí. Prvním z pramenů doložitelných členů rodiny z Cottbusu je jistý Těma z Cottbusu (*Thymo von Codebus*), který se objevil ve svědečné řadě listiny kláštera Dobrilugk z roku 1199.⁸⁶

Mezi dalšími uvedme Fridhelma z Cottbusu, který byl zřejmě na počátku 14. století fundátorem františkánského kláštera ve městě, kde byl později i se svou manželkou Adélou z Koldic pohřben. Důležitým členem rodu byl Jan II. z Cottbusu, který zastával funkci

⁸² J. KAPRAS, *Právní dějiny*, díl 2, s. 228.

⁸³ Tamtéž s. 238.

⁸⁴ Tamtéž s. 239.

⁸⁵ Obecně ke šlechtickému stavu L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny 4B*, s. 28–58.

⁸⁶ K tomuto S. Grosser, *Lausitzische Merckwürdigkeiten*, s. 40–41.

nejvyššího úředníka v lužickém markrabství po velkou část 14. století. Jeho syn Jan III. z Cottbusu, neméně vlivný člen rodu, se ujal vlády na panství v roce 1387 a velmi zasahoval do poměrů v Lužici za vlády Václava IV. Posledním členem rodu byl Reinhard z Cottbusu († mezi 1448–52), který ještě před svou smrtí panství prodal braniborským Hohenzollernům. Roku 1462 bylo panství Chotěbuz definitivně vyděleno z České koruny, což potvrdil i český král Jiří z Poděbrad. Území se již nikdy nepodařilo integrovat zpět ke Koruně.⁸⁷

Klíčovou roli v politice Václava IV. v Lužici hráli také pánové z Bibrštejna, kteří se řadí mezi mladší rody usazené v Lužici. Pravděpodobně pocházeli z Míšeňska, kde se nedaleko města Nossen nacházel jejich rodový hrad Bieberstein, od kterého odvozovali své jméno. V pramenech se nejčastěji objevují jako *Herren von Bieberstein*, *Byberstajn* či *Bebirsteyn*. Do Čech se dostali již na počátku 13. století a usadili se na severočeském panství Frýdlant, které dostali od krále Přemysla Otakara II. před rokem 1378. Největšího územního rozmachu dosáhl rod za života Bedřicha I. z Bibrštejna († 1360), který získal mnohé statky právě v obou Lužicích i ve Slezsku a byl též předním dvořanem jak krále Jana, tak později císaře Karla IV.

V Dolní Lužici, která je předmětem našeho zájmu, držel rod panství Sorau, dále také državy Priebus, Forst a Tauchritz a mnohá další. Synové Bedřicha Jan III. († 1424) a Oldřich († 1407), získali v roce 1377 Cottbus a spoluvládu na panstvích Beeskow a Storkow, které jim roku 1384 český král udělil i jako léno.⁸⁸ Oba bratři se až do počátku 15. století pohybovali v politickém okruhu Václava IV. a mnohokrát významně zasáhli do dění v zemi. Česká větev pánů z Bibrštejna na Frýdlantu vymřela v roce 1551. Lužická větev rodu, sídlící na panství Forst, zde přetrvala až do počátku 17. století.

Dalším důležitým rodem, který rovněž figuruje v listinách Václava IV., jsou pánové z Kökritz. Rodina pocházela pravděpodobně z Vogtlandu a ve svém erbu měla tři lilie na modro stříbrném poli. První písemné zmínky o rodu z Kökritz pocházejí již z roku 1209. Směrem do Braniborska a Lužice začali pronikat na počátku 14. století, kdy již byli povýšení

⁸⁷ Jiří zpět vybojoval skoro celé území dolní Lužice, avšak panství Chotěbuz a Peitz udělil jako české léno braniborským Hohenzollernům. K tomuto více L. BOBKOVÁ a kol., *Horní a Dolní Lužice*, s. 86–87.

⁸⁸ K Bibrštejnům výběrově Julius HELBIG a kol. (edd.), *Urkundliche Beiträge zur Geschichte der edlen Herren von Bieberstein und ihrer Güter*, Reichenberg 1911; Lucie PRANDNEROVÁ, *Hospodářské poměry na panství Bibrštejnů na přelomu 14. a 15. století*, Praha, 2003 – diplomová práce, vedoucí Lenka Bobková; Tomasz JAWORSKI (ed.), *Biebersteinowie w dziejach pogranicza slasko-luzyckiego*, Zielona Góra 2006; nejnověji Miroslava MELANOVÁ a kol., *Liberec*, Praha 2017, zejména kapitola I.

do panského stavu. Jistý Mikuláš z Kökritz figuroval jako hofmistr braniborského markraběte Ludvíka Římana mezi léty 1354–56. Rod se postupně rozrůstal směrem do Dolní Lužice a Slezska, v roce 1408 například získali v léno Drebkau v Lužici. Pro Václavské období je důležitá generace bratří Mikuláše, Waltera a Poppa z Kokritz. Rod se v Lužici udržel i po smrti krále Václava IV., jistý Mikuláš z Kokritz se mimo jiné roku 1470 stal dolnolužickým fojtem.⁸⁹

Dalším významným rodem jsou páni z Hackebornu (něm. *Herren von Hackeborn, von Hackeborn*), kteří pocházeli ze Švábska, kde měli rodový hrad Hackeborn. Rod je pramenně doložitelný již ve 12. století. Později získali državy na jižní hranici Dolní Lužice a vytvořili si svá sídla na panstvích Triebel a Priebus, nejpozději ve 14. století. Z pramenů víme o jejich četných kontaktech s městem Zhořelec. Hans z Hackebornu se například objevil v únoru 1389 na turnaji ve Zhořelci, na dvoře vévody Jana. Panství Priebus budilo neustálé nepokoje, protože nebyla zcela jasná jeho příslušnost, vzhledem k příhraniční poloze. Město a panství leželo na pravém břehu Nisy mezi Horní Lužicí a slezských zaháňským knížectvím, ke kterému také dříve patřilo. Pánové z Hackebornu uznali příslušnost k Horní Lužici až v roce 1393 a ani tím nebyla shoda zajištěna. Později se také řešila otázka, zda by Priebus neměl být připojen k Lužici Dolní, jelikož pánové z Hackebornu mnohé statky v Lužici vlastnili.

V neposlední řadě jmenujme rodinu pánu z Polence (*Herren von Polenz*), kteří se též řadili mezi významné šlechtické velmože v Dolní Lužici. Pocházeli zřejmě z míšeňska a rodové jméno odvozovali od vesničky Polenc (něm. *Polenz*) nedaleko Stolpenu. Již roku 1180 se ve svědečné řadě listiny míšeňského biskupa vyskytoval jistý Christiannus de Polenzke,⁹⁰ v pramenech nejstarší zachycený člen rodu. Polencové jsou často uváděni jako velká opora Horní Lužice, kde získali četné državy a vybudovali si zde trvalé sídlo. To platí i pro dolnolužické území, kam expandovali na počátku 15. století.⁹¹

Nejvýznamnějším členem rodu byl bezesporu Jan z Polence (*Hans von Polenz*), který v pramenech figuruje již na počátku 15. století. Pro rod získal panství Senftenberg,

⁸⁹ K tomuto W.T. BRUER, *Deutsche Adelsgenossenschaft: Jahrbuch des Deutschen Adels*, Band 2, 1898, s. 321–330; Diepold VON KOKRITZ, *Geschichte des Geschlechtes von Köckritz von 1209–1512 und der schlesischen Linie bis in die Neuzeit*, Breslau 1895

⁹⁰ Paul Fridolin KEHR (ed.), *Urkundenbuch des Hochstifts Merseburg, Teil 1: 962–1357*, Halle 1899, s. 103, č. 121.

⁹¹ O rodině Hermann KNOTHE, *Geschichte des Oberlausitzer Adels und seiner Güter vom XIII. bis gegen des XVI. Jahrhunderts*, Leipzig 1879, s. 421–422, č. 131 *Die v. Polenz*; S. GROSSER, *Lausitzische Merckwürdigkeiten*, s. 49.

Finsterwalde, Lübben a Sallgast v Lužici a působil též na dvoře Fridricha IV. Míšeňského. Mezi léty 1413–1437 zastával úřad dolnolužického fojta a byl velkou oporou králi Václavovi, později Zikmundovi Lucemburskému ve vedlejších zemích.⁹² Po vypuknutí husitských válek několikrát spravoval i Horní Lužici. Roku 1422 mu Zikmund dokonce celé lužické markrabství zastavil, díky těžkým finančním problémům. Jan zemřel v lednu 1437 pár měsíců před smrtí císaře. Zanechal po sobě dva nezletilé syny, kteří si mohli jen těžko poradit s rozsáhlým panstvím po otci. Fojtem se stal jejich strýc Mikuláš z Polence, který úřad zastával až do roku 1447.⁹³

Výčet šlechtických rodů v Lužici není zdaleka úplný, cílem práce není popsat panský stav v Lužici. Ponechme tedy další rody stranou a zaměříme se na další sociální skupinu, tj. dolnolužická města. Městský stav v Dolní Lužici ani zdaleka nedosahovala ekonomického ani politického potenciálu měst Horní Lužice. Měšťané navíc stáli ve stínu dolnolužické šlechty, jako tomu bylo například i v českých zemích. Nelze však jejich význam zcela bagatelizovat. Zprávy o vzniku měst máme od 13. století, a většinou docházelo k jejich zakládání v blízkosti již existujícího hradu. To platilo na již zmíněném příkladu města Chotěbuz nebo také ve významném Beeskowě, který vznikl v blízkosti vodního hradu pánů ze Streele. Do konce 13. věku vznikla i další významná města, například Lübben, Calau, Guben, Luckau, Spremberg, Sorau a Senftenberg. Ve století následujícím máme doložena například města Drebkau, Finsterwalde, Lieberose, etc. Konšelé městští jsou v Lužici zmiňováni od počátku 14. století, úřad purkmistra je doložen k roku 1399 v Luckau.⁹⁴

Města ležící u významných obchodních cest měla logicky větší obchodní potenciál. Dolní Lužici procházely významné stezky, jednak Solná stezka, vedoucí buď přes Calau, Senftenberg, Drebkau nebo Luckau, Beeskow, Lübben do Frankfurtu nad Odrou, anebo tzv. Dolní cesta (*Niederstrasse* též *Altstrasse*), která vedla z Magdeburku přes Spremberg, Chotěbuz, Priebus, Sorau do Zaháně a Vratislavi. Nejdůležitějším obchodním centrem byl

⁹² J. W. Neumann *Niederlausitzischen Land-Vögte, část II*, s. 52–83; R. LEHMANN, *Geschichte der Niderlausitz*, s. 73–74; L. BŘEZINA, *Mezi králem a stavy*, s. 36.

⁹³ L. BOBKOVÁ a kol., *Horní a Dolní Lužice*, s. 72–73; J. W. Neumann, *Niederlausitzischen Land-Vögte, část II*, s. 84.

⁹⁴ K formování městského stavu v Lužici J. KAPRAS, *Právní dějiny, díl 2*, s. 258; též L. BOBKOVÁ a kol., *Horní a Dolní Lužice*, s. 45–47.

dozajista Guben, který plnil roli komunikačního uzlu na severo-jihní spojnici Zhořelec-Triebel do Frankfurt nad Odrou.⁹⁵

Na náboženský vývoj Dolní Lužice měl zprvu velký vliv magdeburský stolec, ovšem postupně byla celá země řízena z diecéze míšeňské. Vzniklo celkem 13 farních obvodů, velmi rozdílné velikosti a arcijáhen měl své sídlo v Lübbenu. Farnost v sobě mohla zahrnovat od jedné až po dvanáct vsí. Václav IV. se jako správný křesťanský panovník staral i o duchovní poměry v Dolní Lužici, je tedy na místě stručně nastínit klášterní a kostelní síť v zemi.⁹⁶

Za nejstarší klášter v Lužici bývá považováno opatství v Gubenu, kde se usadil řád benediktinek. Podle tradovaných pověstí to byl sám císař Fridrich I. Barbarossa, který nechal roku 1156 klášter založit. Toto tvrzení však nelze z pramenů verifikovat. Pravděpodobně však skutečně klášter v Gubenu vznikl někdy v druhé polovině 12. století, ještě dřív než samotné město. Poprvé se klášter objevil v listině z roku 1294, ovšem diplomatář z 16. století pracuje ještě se staršími dodnes nedochovanými zmínkami v pramenech a posouvá vznik kláštera až do 30. let 13. století. I v otázce zasvěcení panují mírné pochybnosti, patrně se jednalo o mariánský kult. Ochranu i patronátní právo nad konventem mělo město Guben. Již roku 1564 klášter zanikl, zřejmě vlivem vzrůstající se reformace. Klášterní kostel byl zcela zničen roku 1859.⁹⁷

Dalším velmi významným klášterem bylo cisterciácké opatství Dobrilugk, které založila míšeňská markrabata a magdeburský arcibiskup. Stejně jako u předešlého konventu se ani zde nedochovala zakládající listina. Tradičně se jako datum fundace uvádí rok 1165, ale v pramenech se poprvé klášter vyskytuje až v roce 1202. Kostel byl zřejmě šlechtickou fundací, za zakladatele je považován šlechtic Dětrich z Landsbergu, příslušník jedné z větví starobyklých Askánců. Mniši do konventu přišli v roce 1184 z mateřského kostela Volkenroda v Durynsku a v témže roce se patrně začal stavět cihlový kostel. Klášter od počátku disponoval velkým majetkem a rozvíjel kolonizační a obchodní činnost, vzhledem ke své strategické poloze na hranicích s Míšeňskem. Už v roce 1254 patřilo dle zpráv Dobrilugku celkem 18 vsí a i po celý zbytek středověku patřil k nejvýznamnějším klášterům

⁹⁵ L. BOBKOVÁ a kol., *Horní a Dolní Lužice*, s. 46–47.

⁹⁶ K míšeňskému biskupství podrobně J. ZDICHYNEC, *Míšeňské biskupství*, s. 192–211.

⁹⁷ Heinz-Dieter HEIMANN, Klaus NEITMANN a Winfried SCHICH. *Brandenburgisches Klosterbuch: Handbuch der Klöster, Stifte und Kommenden bis zur Mitte des 16. Jahrhundert I*, s. 560–568.

nejenom v Lužici. Klášter potkal podobný osud jako benediktinky z Gubenu, zcela zanikl již na konci 16. století.⁹⁸

Druhým cisterciáckým klášterem v Dolní Lužici bylo opatství Neuzelle, které vzniklo přesně na opačné straně země, severně od Gubenu. Fundátorem byl markrabě Jindřich Jasný, který konvent založil roku 1267, po smrti své manželky Anežky, dcery krále Václava I. Název kláštera je analogií k mateřskému opatství Altzelle v Míšeňsku, odkud přišli i cisterciáčtí mniši roku 1281. Stejně jako v případě Dobrilugku, i zde můžeme hovořit o velmi strategickém umístění kláštera, na hranicích s braniborským markrabstvím. Tento akt můžeme vnímat jako projev zeměpanských nároků na daný příhraniční region. Neuzelle byl zároveň jedním z nejmladších cistercií vůbec. Jak je všeobecně známo, v tamním klášteře zemřel 1. března 1396 za podivných okolností nejmladší syn Karla IV., vévoda Jan Zhořelecký. Klášter byl zrušen po roce 1815, kdy byla celá Dolní Lužice připojena k Prusku.⁹⁹

V Lužici se usadily i některé žebravé řády. Významný mendikantský konvent byl františkánský klášter v Chotěbuzi, jehož založení je nejasné. Jedním ze zakladatelů mohl být roku 1300 již dříve zmíněný šlechtic Friedhelm z Cottbusu († 1307), který byl později v klášteře se svou ženou Adélou i pohřben. Starší historiografie kalkuluje s fundací roku 1316 a za zakladatele považuje Richarda z Cottbusu.¹⁰⁰ Druhým františkánským konventem bylo Sorau, kde je možno mnišský konvent doložit kolem roku 1299. Fundátory kláštera byli patrně pánové z Dewinu, kteří vlastnili i celé panství Sorau.¹⁰¹ Z klášterní sítě zbývá ještě zmínit dominikány ve městě Luckau. Konvent byl založen patrně roku 1291 a mniši jsou zde doloženi k roku 1296. Založení má na svědomí dominikánský mnich z Pirny Johannes Lindner, který město navštívil a inicioval založení kláštera, ve spolupráci se šlechtickou rodinou Drauschwitzů.¹⁰² Ve městech vznikla také řada farních kostelů, jmenujme například starobylý kostelík v Riedebecku či kostel v Kirchhainu, stěžejní místo pak zaujímal farní kostel v Luckau, zasvěcen panně Marii a svatému Mikuláši.

⁹⁸ Srovnej L. BOBKOVÁ a kol., *Horní a Dolní Lužice*, s. 48; H. HEIMANN a kol., *Brandenburgisches Klosterbuch I*, s. 425–436; D. MAJEWSKI, *Die territoriale Politik*, s. 327–358.

⁹⁹ Srovnej J. ZDICHYNEC, „*Ex fastigio dignitatis*,“ s. 210–211; H. HEIMANN a kol., *Brandenburgisches Klosterbuch II*, s. 923–936; též D. SCHUMAN, *Die Zisterzienserklöster Dobrilugk und Neuzelle*, s. 327–358.

¹⁰⁰ H. HEIMANN a kol., *Brandenburgisches Klosterbuch I*, s. 362–365.

¹⁰¹ Srovnej L. BOBKOVÁ a kol. *Horní a Dolní Lužice*, s. 48–49; H. HEIMANN a kol., *Brandenburgisches Klosterbuch I*, s. 425–436.

¹⁰² H. HEIMANN a kol., *Brandenburgisches Klosterbuch II*, s. 830–838.

3. Dolní Lužice v mocenské politice Václava IV.

3.1. Václav IV. a odkaz císaře Karla

Pro budoucí směřování celé České koruny byl klíčovým dokumentem testament císaře Karla IV., ve kterém král určil, jak by měl jím vytvořený konglomerátní stát vypadat. Dochovaly se celkem dvě verze Karlovy závěti, v obou případech se jedná o opisy z pozdější doby. První testament je datován do prosince roku 1376, druhý pak do října následujícího roku. Obsahově se obě redakce příliš neliší, v novější verzi byly přísněji vymezeny hranice mezi državami císařových synů. Ač byly jednotlivé části České koruny formálně rozděleny mezi potomky císaře, tj. mezi mladší syny císaře i Lucemburky z moravské větve, de iure nad celou Korunou vládl český král z pozice nejvyššího lenního pána v zemi.¹⁰³

Vládu měl tedy převzít nejstarší Václav IV., který získal titul českého krále a formální nadvládu nad celou Korunou, včetně kurfiřtského hlasu. Získal také mnohá území do své přímé držby, např. Svídnicko a Javorsko ve Slezsku jako dědictví po své matce Anně Svídnické (†1362), dále Budyšínsko v Horní Lužici i s městy Kamenec, Löbau a Lubáň. Testament Václavovi také přiřkl do přímé správy západní část Dolní Lužice, tj. území mezi Labem a Sprévou. Ostatní země držel jako léna, mezi nimi například slezská piastovská knížectví, moravské markrabství, vévodství opavské, vévodství zhořelecké a též braniborské markrabství. Václav se stal rovněž dědicem všech lén v Bavorsku, respektive v Horní Falci, ve Švábsku, Porýní, Vogtlandu, Míšeňsku a Durynsku.

Na mladšího bratra Zikmunda čekalo území braniborského markrabství spolu s titulem arcikomorníka Svaté říše římské. Otec s ním též počítal jako s budoucím pretendentem polského a uherského trůnu. Pro nejmladšího z bratří Jana Zhořeleckého bylo vyčleněno nově vzniklé zhořelecké vévodství, dále pak Nová marka v Braniborsku a východní část Dolní Lužice, mezi Sprévou a Odrou. Potomkům markraběte Jana Jindřicha připadlo moravské markrabství a ve vzdáleném Lucembursku nadále vládl bratr císaře Václav Lucemburský († 1383).¹⁰⁴

¹⁰³ Starší verzi testamentu z roku 1376 otiskl Ludvig SCHLESINGER, *Eine Erbteilungs und Erbfolgeordnungsurkunde Karls. IV.*, in: *Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen* 31, Praha 1893/1893, s. 1–13; verze z roku 1377 in: Fritze QUICKE, *Un testament inédit de l'Empereur Charles IV. (18 octobre 1377)*, in: *Revue Belge de philologie et d'histoire* 6, 1927, s. 25–77.

¹⁰⁴ K širšímu rozboru nástupnického řádu srovnej J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 92 a L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny sv. 4 A*, s. 431–439.

Karlovi je v této souvislosti vyčítáno rozdělení Český koruny, které způsobilo velkou budoucí krizi uvnitř dynastie. Takto příkré hodnocení však není na místě. Císař se nejstaršímu synovi snažil všemi dostupnými prostředky zajistit rozhodující postavení jako nejvyššímu představiteli Koruny. Krize v domě lucemburském na přelomu 14. a 15. století však měla i jiné příčiny, o kterých bude ještě řeč níže. Rozkol uvnitř dynastie si Karel zřejmě nepřipouštěl anebo o něm uvažovat nechtěl. Vzhledem k jeho téměř harmonickému vztahu s mladším bratrem markrabětem Janem Jindřichem to lze do značné míry i pochopit.

Českou korunu jako politicko-teritoriální konstrukt císař dotvořil svými státoprávními ustanoveními na konci svého života. Budoval ji na základech středověkých představ o panovníkovi a na pilířích jeho moci. Koruna byla však na počátku své existence a jen čas měl ukázat, jak se bude dále vyvíjet. Velmi brzy se totiž ukázalo, že společensko-kulturní změny konce 14. století jsou téměř neslučitelné s vizí Karla IV. a jeho politikou vůči vedlejším zemím. Václav tedy dostal na svá bedra velmi těžký úkol a lze říci, že s tímto dědictvím by si zřejmě neporadil ani sebevíc schopný panovník.

Vláda Václava IV. je většinou hodnocena jako neúspěšná, zejména starší historiografii. Ani moderní práce se neobejdou bez paušalizovaného negativního pohledu na krále a dodnes je výklad o Václavovi velmi zkostnatělý a plný zažitých klišé. Již klasické srovnávání jeho vlády s úspěšnější vládou Karla IV. není třeba připomínat. Pod dojmem soustavného bádání se čím dál tím více kloním k názoru, že se doposud ani moderní historiografii nepodařilo překonat či alespoň relativizovat tradiční narativ o neschopnosti Václava IV. vládnout. Nahrává tomu i fakt, že Karel IV. velmi intenzivně podporoval své dvorské kronikáře, kteří měli zachytit císařův značně idealizovaný a stylizovaný obraz, který se pak trvale uchoval v historické a kulturní paměti. Pro Václavské období žádné podobné prameny nemáme, pravděpodobně ani systematicky nevznikaly. Mladý král tedy ze srovnání s otcem nemůže nikdy vyjít příliš dobře.

Následník toho do vínku dostal opravdu mnoho. Narodil se jako velmi očekávané dítě již trochu stárnoucího císaře, který svého potomka od samého začátku nepokrytě zbožňoval. Karel musel totiž na narození syna čekat hodně dlouhou dobu. Pokud lze českého krále z něčeho vinit, tak nikoliv z rozvratu Koruny, ale z přílišného upnutí se na syna.¹⁰⁵ Ve dvou letech byl Václav IV. korunován českým králem, což vyvolalo značné rozpaky,

¹⁰⁵ Na citové projevy císaře ohledně narození syna krátce upozornil již Z. FIALA, *Předhusitské Čechy*, s. 162, pozn. 51; též J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 29–32.

zejména u pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic, který měl korunovaci provést. Jedním z důvodů tohoto kroku císaře byla dozajista možnost rozdělit císařskou a královskou funkci mezi dvě osoby, což bylo pro Karlovu politiku v říši jistě velmi důležité. Konečně si přestal vydávat listiny jako císař sobě samému jako českému králi. J. Spěváček ve své monografii o Václavovi výstižně uvedl, že kralevic nabýval postupného dojmu, že umění vládnout je pouze společenskou hrou, jejíž výsledek je předem určen a nepřináší žádné riziko. Císař se v dobré víře snažil synovi vstup na trůn co nejvíce ulehčit, neuvědomil si však, že pečlivý dozor může být někdy spíše na škodu. Celý výchovný systém, při němž bylo nutno dbát na majestát královského dítěte, byl zbaven trestních sankcí a přísného jednání s kralevicem, ze strany jeho vychovatelů. Jan Očko z Vlašimi, který byl v nejbližším kruhu Václavových vychovatelů, nedokázal být mladému králi dostatečnou autoritou.¹⁰⁶

Bývá zdůrazňováno, že zapojení Václava IV. do politických aktivit od útlého věku mělo neblahý vliv na formování jeho osobnosti. Je však nutné si uvědomit, že účast následníka trůnu na diplomatických jednáních od raného dětství nebylo ničím neobvyklým a jednalo se o vládní praxi všech evropských panovníků. Problém je dle mého soudu nutné hledat jinde. Václav IV. se po dobu vlády otce nemohl naučit samostatnému rozhodování a vše činil pod přísným drobnohledem císaře, což se velmi podepsalo na charakteru jeho osobnosti. V období samostatné vlády mnohokrát došlo k tomu, že si Václav IV. opravdu nevěděl rady s nastalými politickými situacemi. Prapůvod těchto nesnází lze hledat právě v období jeho dospívání.

Samostatně začal mladý král vládnout v sedmnácti letech, což bylo ve srovnání s počátkem kralování jeho otce velmi brzy, ale nikoliv ve srovnání s jeho dědečkem. Václav měl to štěstí, že v prvních letech měl kolem sebe velmi dobré rádce, které „zdedil“ po císaři. Politika a vládní strategie se příliš nelišila od posledních let panování Karla IV. Za jistý mezník Václavovy vlády je tradičně považován rok 1383. Narůstající tlak z říšského prostředí, kde vypuklo mimo jiné papežské schizma, mu působil velké problémy. Začalo postupně docházet k odklonu od říšské politiky k té ryze domácí. Též nastala generační výměna v nejbližším okruhu jeho rádců a mladý král neměl vždy dobrou ruku při volbě nového poradního sboru.

Fenomén tzv. *milců*, jak se od dob Františka Palackého říkalo Václavovým rádcům z řad nižší šlechty, je dostatečně znám. Z několika postav nízkého původu, které měli tu

¹⁰⁶ Ke korunovaci J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 46–47.

nejhorší pověst byl vytvořen jakýsi negativní model či typus, který se přenášel i na ostatní členy Václavova dvora, byť velmi schopné. Při bližším pohledu je však zřejmé, že i za císaře Karla IV. se na dvoře pohyboval vysoký počet osob z nižších kruhů, ve srovnání s panstvem. Ti však od císaře získali uplatnění v rámci dvora širšího, v panovnické reprezentaci a při různých ceremoniálech i jiných festivitech. K tomuto kroku král Václava nikdy nepřistoupil a nepodařilo se mu šlechtě nabídnout přijatelné uplatnění. Vystoupení panské jednoty, šlechtické opozice proti králi, bylo zřejmě důsledkem frustrace z dvorské izolace. Přeceňování vlivu nižší šlechty na Václava IV. bylo spíše politickým programem této jednoty než odrazem reálné situace. Jistá osobní obliba jedinců z řad nižších stavů se však králi zcela upřít nedá.¹⁰⁷

Za stinnou stránku Václavovy vlády je též tradičně považován jeho zásah vůči arcibiskupovi Janovi z Jenštejna a s tím související umučení generálního vikáře Jana z Pomuku. Patrně se nikdy nedozvíme, zda měl král bezprostředně na smrti Nepomuckého osobní podíl, v každém případě k ní svým postupem přispěl. Přímá dobová svědectví chybí. Nicméně z dané události se stal jeden z mezníků Václavovy vlády, který se jako negativní trvale zapsal do kulturní paměti.¹⁰⁸

Po sesazení Václava z říšského trůnu v roce 1400 se již postava českého krále a státoprávní rozměr Koruny začínal z historiografie pomalu vytrácet. Na scénu se dostal betlémský kazatel a budoucí mučedník Jan Hus, který na sebe strhl veškerou pozornost. Tento pohled se bohužel nepodařilo překonat ani modernímu bádání. Úsměv budí chronologické členění *Velkých dějin zemí koruny české*, kdy byl jako mezník pro oddělení dílů IV. a V. použit rok 1402, kdy začal Jan Hus kázat v Betlémské kapli a nikoliv rok 1400, který byl z hlediska politických a říšských dějin nesporně důležitější.

Většina prací, popisující vládu Václava IV. mezi léty 1400–1419, se skutečně drží výše zmíněných schémat. Královo jednání je popisováno jako pasivní, netečné, bez výraznější vládní politické koncepce. Je však zajímavé, že někdo takto politicky neobratný se dokázal na českém trůně udržet kontinuálně až do vypuknutí husitské revoluce, byť došlo k jeho sesazení z říšského trůnu již v roce 1400. Jak konstatoval J. Spěváček: „*Připustíme-li destrukci politické činnosti Václava IV. ve smyslu nejrůznějších historických pomluv a degradace významu jeho vlády, pak nebudeme s to vysvětlit jednak nespornou skutečnost,*

¹⁰⁷ Podrobně R. NOVOTNÝ, *Ráj milců*, s. 215–229.

¹⁰⁸ K tomuto viz. Eva DOLEŽALOVÁ, *Spor krále Václava s arcibiskupem*, s. 656–653; též L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny 4 B*, s. 330–340 a J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, 217–226.

že se dokázal za všech nepříznivých okolností udržet na českém trůně, jednak sice dílčí, ale přece jen pozitivní politické úspěchy v některých fázích jeho panování.“¹⁰⁹ Je velká škoda, že i Spěváček v popisu druhé poloviny vlády Václava IV. rezignoval na zevrubnější státoprávní analýzu královským kroků a i on podlehl husitologické perspektivě.

Jeden z mála aspektů Václavovy vlády, který je již delší dobu v historiografii hodnocen pozitivně, je rozvoj krásného slohu a obecně velký rozkvět dvorské kultury a umění na přelomu 14. a 15. století.¹¹⁰ Pozornost byla věnována též pozoruhodné knihovně Václava IV., která se řadila na roveň jiných slavných knihoven, například vévody Viscontiho v Itálii či Jana z Berry ve Francii. A jak trefně zmínil Ivan Hlaváček, mimo jiné přední odborník na středověké knihovny¹¹¹, že kdyby nic jiného, tak by právě tato pozoruhodná knihovni sbírka „sama o sobě měla Václavu IV. zajistit ne-li zcela obecně, tedy v historii kultury s určitostí trvalé a důstojné místo.“¹¹² Bohužel zatím chybí komplexní pohled na rozvoj krásného slohu a kultury v rámci celé Koruny.

Je třeba jmenovat i další klišé, která se tradičně opakují ve vyprávění o vládě Václava IV. Vedle velkého množství topoi zaujímá přední postavení jeho zalíbení v lovu, mnohdy označované až za náruživost. Lov a hon na divokou zvěř se obecně těšil velké popularitě v urozených kruzích a můžeme směle hovořit o prestižní společenské aktivitě. Lovecká vášeň krále nebyla zdaleka ojedinělá, podobně rád vyjížděl na lov i francouzský král Karel VI. Je však více než pravděpodobné, že Václav IV. vnímal lov jako vysvobození z politických aktivit, v nichž si zdaleka neliboval tak, jako jeho otec. O to raději Václav vyhledával klidné lesy Křivoklátska či Loketska, byť nejednou na úkor vladařských povinností.

V případě hodnocení Václavovy osobnosti bývá též vyzdvihováno jeho nadměrné holdování alkoholu. Z pramenů skutečně můžeme vyčíst, že král nikdy sklenicí vina nepohrdl, ale nebyl v tomto ohledu rozhodně osamocen. Víno bylo častým nápojem společenských elit a běžně bylo podáváno na panovnických dvorech. V historiografii je velmi patrná tendence svalovat neúspěchy a excesy Václava IV. právě a výhradně na jeho opilství. Tak jednoduché to ovšem není. Velmi výmluvně v tomto ohledu působí excelentní

¹⁰⁹ J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 590.

¹¹⁰ J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, kapitola: *Kultura doby Václava IV.*, s. 465–509; též Milena BÁRTLOVÁ, *Pravda zvítězila: výtvarné umění a husitství 1380–1490*, Praha 2015, zejména s. 65–88.

¹¹¹ Ivan HLAVÁČEK, *Knihy a knihovny v českém středověku: (studie k jejich dějinám do husitství)*, Praha 2005.

¹¹² I. HLAVÁČEK, *Václav IV.*, s. 218.

studie Milady Říhové o Albíkovi z Uničova, dvorním lékařem posledních Lucemburků.¹¹³ Mistr Albík je skvělým příkladem nižšího šlechtice, který si v žádném případě nezaslouží hanlivé označení milec. Tento velmi vzdělaný lékař a budoucí pražský arcibiskup působil ve službách Václava IV. i jako jeho věrný rádce někdy od přelomu 14. a 15. století. Z jeho pera se dochoval unikátní spisek s názvem *Vetularius a regimen sanitatis ad Wenceslaum regem*, tedy jakési poučení králi, ve kterém nalezneme návod na správnou životosprávu. Dozvídáme se nejenom o tom, jak měl král léčit své choroby, které ho sužovaly, najdeme zde též cenné rady, jak nemocem předcházet.¹¹⁴

Václav IV. byl zřejmě sužován nemocemi ve větší míře, než se dosud myslelo. Silná dna, která mu způsobovala otoky, mu velmi znesnadňovala pohyb. Chorobou zřejmě trpěl od mládí, a tak lze vyslovit hypotézu, že svou značnou imobilitu a nechuť cestovat mohla mít částečně na svědomí jeho dna. Lékař krále nabádal, aby byl střídavý v jídle i pití, a celým textem prostupuje neustálý apel na pohybovou aktivitu Václava IV., která i přes bolest byla pro jeho zdraví nesmírně důležitá.¹¹⁵

Král dále trpěl silným revmatismem, též bolestmi hlavy a žaludku, což mistr Albík přisuzoval špatně sestavené stravě a také psychickým dispozicím. Zde narážíme na typický povahový rys Václava IV., a tím byly prudké návaly vzteku a hněvu. Jen stěží tyto stavy lze přisuzovat pouze nadměrnému pití alkoholu. Víno bylo navíc, v rozumné míře, mistrem Albíkem považováno za lék, zejména víno se šalvějí, které dobře působilo na nervový systém. Václav se měl pouze vyvarovat nadměrnému holdování tomuto nápoji, který ve velké míře zhoršoval jeho chorobu.¹¹⁶ Král měl dle svého lékaře též sklon ke smutku a melancholii, tak typické chorobě středověkých králů. Jedná se sice o vžité topoi, ale to neznamená, že v případě Václava IV. se nezakládalo na pravdě. Stále více se kloním k názoru, že za královou nestálostí, vzpurností, vztekem či následnou apatií mohla stát závažná blíže neurčitelná duševní choroba.¹¹⁷

¹¹³ Milada ŘÍHOVÁ, *Dvorní lékař posledních Lucemburků: Albík z Uničova, lékař králů Václava IV. a Zikmunda, profesor pražské univerzity a krátký čas i arcibiskup pražský*, Praha 1999. Byť kniha vyšla již v roce 1999, cenné postřehy o špatném zdravotním stavu Václava IV. nejsou v současné době příliš reflektovány.

¹¹⁴ Studie Milada ŘÍHOVÁ, *Regimen sanitatis pro krále Václava*, in: *Acta Universitatis Carolinae* 35, č. 1–2, Praha 1995, s. 13–28.

¹¹⁵ M. Říhová, *Lékař posledních Lucemburků*, s. 115.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 113–115.

¹¹⁷ O melancholii krále viz. M. Říhová, *Lékař posledních Lucemburků*, s. 124.

Lze namítnout, že spisy podobného lékařského charakteru jsou značně stylizované a podávají obraz plný vžitých klišé, ale je zajímavé prostudovat i druhý obdobný spis Albíka z Uničova, adresovaný králi Zikmundovi, který je místy velmi odlišný od *Regimen sanitatis* pro krále Václava IV. Jde o text méně osobní, diagnostikované choroby se značně liší, a i prevence pro krále Zikmunda je zde popsána odlišně.¹¹⁸ Máme tak k dispozici zcela jedinečné prameny, které nabízejí pohled do každodennosti pražského dvora za posledních Lucemburků a v případě textu určeného Václavu IV. lze z něho usuzovat podobu králových charakterových a povahových rysů, na než nebývá v historiografii brán zřetel.

Při zkoumání osobnosti krále je nutno celkový obraz obohatit o ryze osobní vztahy uvnitř lucemburské dynastie, které velmi zasahovaly i do vládních záležitostí. Dle mého soudu nebývají tyto aspekty ve Václavově vládě dostatečně zdůrazňovány. Největším královým soupeřem byl dozajista Jošt Moravský, nejstarší syn již zesnulého moravského markraběte Jana Jindřicha. Jošt byl v době nástupu Václava IV. na trůn již téměř třicetiletým dospělým mužem a netajil se svými vysokými politickými ambicemi. Byl neobyčejně diplomaticky obratný a velmi brzy rozhodoval o chodu celého moravského markrabství, které mu přiřkl testament císaře Karla IV. Svoje bratry velmi brzy odsunul na vedlejší kolej. Markrabě Jošt dozajista nesl velmi nelibě, že mu autoritou měl být jeho o deset let mladší bratranec, jehož politická jednání byla velmi nejistá.

Většinu času byl Jošt Václavovým rivalem a nejednou se postavil do čela přímé opozice. Až ke konci života došlo k jistému smíření obou bratranců, byť znovu musíme mít na paměti, že markrabě vždy sledoval hlavně svůj prospěch. Nicméně po Václavově druhém zajetí v roce 1402 vystupovali bratrance ve vzájemné shodě a král dokonce Joštovi pomohl k získání římské koruny, byť jen na několik měsíců. Moravský Lucemburk se též velmi angažoval v politice vedlejších zemí, a jak bude ukázáno níže, mezi léty 1397–1411 byl i správcem Dolní Lužice.¹¹⁹

Pokud zůstaneme u osobních vztahů uvnitř lucemburské dynastie, nelze nezmínit vztah českého krále k jeho dvě mladším bratrům. Zikmund Lucemburský, budoucí uherský,

¹¹⁸ M. ŘÍHOVÁ, *Lékař posledních Lucemburků*, zejména s. 117–124.

¹¹⁹ K markraběti Joštovi a moravským Lucemburkům obecně Jaroslav MEZNÍK, *Lucemburská Morava: 1310–1423*, Praha 2001, též V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*; Jan LIBOR, *Morava v časech markraběte Jošta*, Brno 2012;; o moravském levobočkovi Janovi nově Ondřej SCHMIDT, *Jan z Moravy: zapomenutý Lucemburk na aquilejském stolci*, Praha 2016; o vztahu Jošta k Braniborsku velmi výstižně Lenka BOBKOVÁ, *Jošt Moravský markrabětem braniborským*, in: *Ad vitam et honorem: profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám*, Brno 2003, 313–325.

římský a český král, stál po celý život ve Václavově stínu a už od dětství bojoval s údělem druhorozeného syna rodu. J. Spěváček soudí, že nepříznivá atmosféra po smrti Václavovy matky Anny Svídnické ještě více císaře přimkla k jeho prvorozenému synovi, což později nelibě nesla nová Karlova žena a matka Zikmunda, královna Alžběta Pomořanská. Zřejmě i jejím vlivem začal vznikat mezi bratry velmi žárlivým vztah, hlavně ze Zikmundovy strany.¹²⁰ S daným tvrzením lze víceméně souhlasit. Nelze však tvrdit, že by císař Karel s druhorozeným synem neměl smělé politické plány, jak vyplývá z jeho testamentu. Privilegovanost Václava IV. však byla z císařových kroků zcela zjevná a vyplývala nejen z osobních vztahů, ale především z vžitého principu primogenitury i Karlovy koncepce České koruny.

Zikmund se již od útlého dětství projevoval jako silná osobnost, kdežto Václav byl vždy z obou bratří ten méně výrazný. Mohl zde hrát roli i předčasný skon Anny Svídnické, která zemřela rok po Václavově narození, a následník trůnu tak nezažil mateřskou péči a lásku. Byť nesmíme přeceňovat roli matky v životě středověkého dítěte, nelze tento aspekt opomenout a Zikmund měl v tomto ohledu rozhodně oproti bratrovi výhodu.

Zamyšlení nad osobností Zikmunda Lucemburského a nad jeho vztahem k Václavovi ztěžuje neexistence moderní a komplexní monografie tohoto panovníka. Poslední Lucemburk má navíc v historické paměti ještě o něco problematičtější pozici, než Václav IV. a zatím se nepodařilo tento narrativ o „lišce ryšavé na trůně“ překonat. Znovu se zde vynořuje heroická osoba mučedníka Husa, kterého Zikmund obětoval na kostnické hranici. Podobně jako stojí mimo hlavní linii historického výkladu osobnost krále Václava a jeho vláda hlavně po roce 1402, pro Zikmunda to platí rovněž. Pokud lze sledovat jistý posun v bádání, většinou je reflektováno období od kostnického koncilu, či situace po smrti Václava IV. Sledovat tedy vzájemný vztah obou bratří před rokem 1415 je velmi složité.¹²¹

Zikmund byl bezesporu politicky i diplomaticky obratnější než Václav IV., což mohlo být dáno spíše vrozenými dispozicemi než výchovou. Pod dojmem soustavného bádání se stále víc kloním k názoru, že byl Zikmund z lucemburské a říšské politiky po smrti císaře Karla zcela záměrně odsunut do Uher, aby nebránil mocenským ambicím hlavně

¹²⁰ J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 586.

¹²¹ Objektívni popis vlády Zikmunda podal František KAVKA, *Poslední Lucemburk na českém trůně*, Praha 1998 – kniha však reflektuje pouze dvacetiletí Zikmundovi vlády, tj. roky 1419–1437 a sám autor rezignoval na komplexní pohled; též Václav DRŠKA, *Zikmund Lucemburský, liška na trůně*, Praha 1996; Petr ČORNEJ, *Zikmund Lucemburský*, in: *Čeští králové*, edd. Marie RYANTOVÁ, Petr VOREL a Robert ANTONÍN, Praha 2008, zde s 223–238.

markraběte Jošta. Zikmundova rezignace na braniborské markrabství, které díky finančním potížím zastavil roku 1388 právě Joštovi, této teorii nahrává. Jen těžko se pak Zikmund pokoušel proniknout zpět na českou scénu, kde ho dokonce v nástupnictví po Václavovi na čas přeskočil i jeho mladší bratr Jan Zhořelecký. Frustrace Zikmunda musela být v tomto ohledu veliká.

Nejmladší člen lucemburského rodu Jan Zhořelecký stál donedávna stranou zájmu českých badatelů i širší veřejnosti. Až v roce 2016 se třetí syn císaře Karla IV. dočkal své monografie, která zcela poprvé uceleně reflektovala celý jeho život., který bohužel skončil velmi předčasně v dolnolužickém klášteře Neuzelle 1. března roku 1396. Janovi bylo pouhých dvacet šest let, když zemřel a dodnes se spekuluje o násilné smrti, byť pro toto tvrzení nelze nalézt oporu v soudobých pramenech.¹²²

Císař Karel myslel ve své poslední vůli i na nejmladšího syna a nově pro něj vytvořil vévodství zhořelecké, jak bylo nastíněno výše. K tomu dostal Jan do správy východní část Dolní Lužice a též část Braniborska. Samostatně vládnout začal mladý vévoda po roce 1385 a projevil se jako velmi schopný správce. Často pobýval ve svém rezidenčním městě ve Zhořelci, kde měl i vlastní dům. Velmi často zajížděl i do Dolní Lužice a zemi sám spravoval, z toho důvodu bude níže vyčleněn prostor pro analýzu jeho konkrétních kroků v Lužici.¹²³

Václav IV. byl obecně ke členům svého rodu velmi nedůvěřivý, vztah k nejmladšímu bratrovi se však od tohoto postoje lišil. Kvůli nedostatku pramenů to nelze dokázat zcela jednoznačně, ale soudím, že oba bratry poutal poměrně vřelý citový vztah. Nasvědčuje tomu fakt, že se Václav s Janem po velmi dlouhou dobu nedostal do vážnějšího konfliktu, jako tomu bylo v případě Jošta i Zikmunda. Bratry mohla spojoval jejich společná lovecká vášeň. Z pramenů též víme, že Jan často pobýval na Václavově dvoře v Praze, či na Žebráku, a jiných oblíbených místech krále. Byl to mimo jiné tento nejmladší Lucemburk, který se svým vojskem vytáhl na záchranu Václava IV. z prvního zajetí v roce 1394, jak bude podrobně rozvedeno níže.¹²⁴

Zajímavé je, že vévoda Jan dokonce na čas přeskočil v kandidatuře na český trůn svého staršího bratra Zikmunda. Jan však v Čechách neměl příliš dobrou pozici, o generaci

¹²² L. BOBKOVÁ a kol., *Jan Zhořelecký*, s. 106–110.

¹²³ L. BOBKOVÁ, *Jan Zhořelecký*, s. 241–243.

¹²⁴ Ke vztahu Jana a Václava IV. podobně L. BOBKOVÁ, *Jan Zhořelecký*, s. 92–93.

starší Jošt byl pro vévodu těžkou konkurencí. Nakonec ztratil vévoda důvěru i českého krále, který se zřejmě zalekl Janových schopností, jež projevil za jeho zajetí.¹²⁵ Rozmíška obou bratrů přivedla Jana Zhořeleckého v roce 1395 do spolku panské jednoty k markraběti Joštovi, ne však na dlouho, protože již 1. března 1396 mladý vévoda zemřel. Nelze se divit případným spekulacím o násilné smrti, protože jeho skolem ubyl z mocenské scény jeden významný činitel a Joštovi nestálo téměř nic v cestě k ovládnutí České koruny. Přímou však toto tvrzení z pramenů doložit nelze. Z výše nastíněného je patrné, že i vzájemné vztahy uvnitř dynastie velmi ovlivnily politiku a Václavův vládní styl.

Václav IV. rozhodně nebyl ideálním panovníkem a vyvracet jeho politické chyby a omyly za každou cenu není cílem této práce. Je však velmi důležité oprostit se od pojetí tradiční historiografie, která na krále pohlíží jako na neschopného panovníka. Takto příkré hodnocení není na místě. Z výše nastíněného plyne, že pro poznání vlády Václava IV. je třeba vytvořit komplexní studii, která bude reflektovat jak politické a kulturní změny ve společnosti, tak rovněž osobní a konkrétní povahové rysy panovníka i osob v jeho okolí. Bez toho nelze objektivně zhodnotit vládní koncepci Václava IV. Konečně, i pohled do jedné z vedlejších zemí může královu domnělou vladařskou neschopnost velmi relativizovat.

3.2. Postavení lužického markrabství v rámci České koruny do roku 1401

Inkorporací Dolní Lužice k České koruně se stal Václav IV. oficiálně lužickým markrabětem. Je otázkou, kdo zemi v této době spravoval, protože při koupi Lužice mu bylo pouhých šest let. Karel IV. se zřejmě mohl spolehnout na fungující správu dolnolužických fojtů. Do roku 1378 se na tomto postu vystřídali celkem tři páni. V roce 1371 byl císařem dosazen Jindřich starší Reuss z Plavna, roku 1375 ho nahradil Gebhart z Wiltpergu a těsně před smrtí Karla IV. byl fojtem jmenován Půta starší z Častolovic, který v úřadu setrval patrně až do roku 1380.¹²⁶

Kvůli nedostatku pramenů však není možné vytvořit dostatečně komplexní obraz Lužice v prvních letech její příslušnosti k České koruně. Snaha císaře získat braniborské markrabství a vyjednání s kurfiřty o volbě Václava IV. římským králem navíc zemi odsunuly v 70. letech 14. století na periferii zájmu. V říjnu roku 1373 císař udělil území nově získaného Braniborska v léno svým synům a již z jara následujícího roku se mladí

¹²⁵ L. BOBKOVÁ, *Jan Zhořelecký*, s. 103–106, též s. 241.

¹²⁶ K dolnolužickým fojtům za Karla IV. zejména J. W. NEUMANN, *Niederlausitzischen Land-Vögte, část II*, s. 15–25.

Lucemburkové v doprovodu otce vydali na holdovací cestu do zmíněných končin. Bylo to právě v dolnolužickém Gubenu, kde Václav IV. slíbil, spolu se svými bratry, že bude chránit a dodržovat práva braniborského markrabství, a že území nikdy neoddělí od České koruny. Listina, která se dochovala v mnoha exemplářích, nese krásné pečeti všech třech lucemburských synů. Jedná se o majestátní pečeť Václava IV., jezdeckou pečeť Zikmunda a o sekretní pečeť Jana Zhořeleckého z červeného vosku. Už jenom vysoký počet dochovaných exemplářů listiny svědčí o velkém významu daného diplomatického aktu, kterým císař Karel uvedl všechny syny společně a na politickou scénu.¹²⁷

Vraťme se nyní k označení Václava IV., co by lužického markraběte. Mladý král titulu několikrát použil v 60. letech, a to nejenom v listinách přímo týkajících se Lužice. V Korunním archivu se dochovaly dvě listiny z prosince 1367, kde je vedle hodnosti českého krále, braniborského markraběte, vévody slezského a lucemburského též uveden titul lužický markrabě.¹²⁸ Nicméně posléze se již v pramenech nepodařilo dohledat případ, kdy by Václav IV. daný titul užil. Formálně mu však náležel až do jeho smrti v roce 1419. Výše zmíněná Václavova listina ku příležitosti udělení Braniborska v léno z roku 1374, kterou vydal s bratry, obsahuje pouze označení český král, braniborský markrabě a slezský vévoda.¹²⁹ Když byl Václav v létě 1376 zvolen římským králem, byly vytlačeny i ostatní jeho hodnosti. Pojmenování lužický markrabě se v pozdějších letech objevilo v titulatuře Jana Zhořeleckého či Jošta Moravského.

První období panování Václava IV., které bývá tradičně vymezeno lety 1378–1383, nazval Jiří Spěváček příhodně obdobím „*politické improvizace*.“¹³⁰ Pravdou je, že relativně klidné poměry předešlé karlovské doby byly nenávratně pryč a mladý král se musel potýkat s četnými problémy. Václav nebyl navíc příliš dobře připraven na samostatnou vládu, nebyl zvyklý o politických věcech rozhodovat sám bez otce a velmi brzy všechny tyto jeho vladařské nedostatky vypluly na povrch. Neklidná situace v říši, vypuknuvší papežské schisma i stále trvající války mezi Anglií a Francií, mu rovněž činily nesnáze.

Pokud se podíváme na situaci v Dolní Lužici, zcela jasně můžeme konstatovat, že pro Václava bylo toto území za daných politických okolností na periferii zájmu. Král do

¹²⁷ Dva exempláře listiny z 28. května 1374 se nacházejí v AČK Praha, č. 1155, 1156 – online: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/fond?block=39> (nahlíženo 4.9.2017).

¹²⁸ Listiny in AČK Praha, č. 999, 1000 – dostupné online: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/fond?block=34> (nahlíženo 21. 6. 2018).

¹²⁹ Viz dříve citované listiny z AČK Praha, č. 1155, 1156.

¹³⁰ Srovnej J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.* kapitola III.

markrabství osobně nezajel a většina listin pro Dolní Lužici byla vydána v Praze, popřípadě v Norimberku. Tuto vládní praxi můžeme směle vztáhnout na celé období jeho vlády. Václav se v prvních letech nejčastěji angažoval v záležitostech královského města Luckau, jak bude doloženo níže.

Dozajista mu byl nápomocen Anselm z Ronova, který na postu dolnolužického fojta vystřídal po roce 1380 neméně schopného českého šlechtice Půtu z Častolovic.¹³¹ Anselm pocházel z linie starobylého českého rodu Ronovců. Již ve 12. století držel rod hrad a panství Ronov u Žitavy, odkud výše zmíněný fojt pocházel. Roku 1386 se stal Anselm dokonce maršálkem vévody Jana, proto se tedy pravděpodobně vzdal postu fojta, kde ho vystřídal Ješek z Lubolic.¹³²

Vedle fojta zastával královu vůli v jeho královských državách v Lužici také jím delegovaný hejtman v královských městech. Toho lze z pramenů doložit pouze pro první roky Václavovy vlády, později se v pramenech neobjevuje. Je otázkou, jak tedy správa fungovala a zda později měl vše na starost pouze zemský fojt. Do roku 1383 figuroval jako králův hejtman Jan „Gast“ z Vartenberka († kolem 1383).¹³³ Na správě Lužice se tedy podílel významný šlechtic z českého prostředí, velmi loajální ke králi Václavovi, což bylo za dané situace velmi důležité. V úřadu setrval zřejmě až do své smrti v roce 1383.¹³⁴

Bylo též potřeba, aby nově získané území bylo dostatečně respektováno okolními sousedy. Klíčový byl proto vztah k míšeňskému biskupství, pod které Dolní Lužice spadala, a samozřejmě i k magdeburské arcidiecézi, která byla Míšni nadřazena. V letech 1378–1384 předsedal míšeňskému stolci Jan z Jenštejna, od roku 1379 Mikuláš I., který setrval ve funkci

¹³¹ K Půtovi podrobněji J. NEUMANN, *Niederlausitzischen Land-Vögte, část II*, s. 23–25.

¹³² K Anselmovi podrobně J. NEUMANN, *Niederlausitzischen Land-Vögte, část II*, s. 26–29.

¹³³ Jan je zmíněn v listině Václava IV. pro město Luckau z 16. října 1380, originál in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 40; regest in: R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 348, č. 914.

¹³⁴ Jan byl příslušníkem starobylého českého panského rodu, který se objevuje v pramenech už o 12. století. Svůj rodový hrad Vartenberk vybudoval zakladatel rodu Beneš I. na sever od Mimoně. Synové Beneše se později rozdělili do několika větví a jejich panství se rozprostírala po celých severních a severovýchodních Čechách. Náš lužický hejtman Jan „Gast“ náležel k děčínské větvi Vartenberků. Započal ji jeho praděd Jan I., který byl roku 1316 smrtelně zraněn při obléhání Kostelce, v době války Ronovců za osvobození Jindřicha z Lipé. K Vartenberkům obecně *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. díl 26. U – *Vusín*, Praha 2002 – heslo *Vartemberk*, z *Vartemberka*, s. 433–437; Ivana HORÁKOVÁ, *Vartenberkové [rukopis]: nástin dějin panského rodu v době předhusitské*, Praha 1974; Ivana RAKOVÁ, *Vývoj pozemkové držby pánů z Vartenberka v letech 1281-1415*, in: *Historická geografie*, roč. 18, Praha 1979, s. 69–102.

až do roku 1392. V prvních letech vlády Václava IV. neregistrujeme žádné výraznější konflikty.¹³⁵

Většinu listin vydal biskup v součinnosti s králem Václavem IV. Ze svého biskupského sídla ve Stolpenu vydal Mikuláš například dvě konfirmace datované k 17. září 1386. Například potvrdil dar 6 kop grošů pražských kostelu sv. Jiří v Luckau od purkmistra a rady téhož města, kterýmž má být výslovně ponecháno patronátní právo nad kostelem.¹³⁶ Z listu také vyplývá, že dar byl poskytnut s předešlým svolením krále Václava, konfirmační listina římského krále se bohužel nedochovala, pokud-li existovala. Druhý dokument se týká kostela sv. Mikuláše v Luckau a také zřízení nového oltáře, na který bylo vyčleněno 6 kop grošů pražských ročního úroku ze vsi Kahnsdorf a 2 kopy grošů pražských ze vsi Zollmersdorfu. I v druhé listině bylo zdůrazněno, že vše proběhlo se svolením rady města a ctihodného krále Václava.¹³⁷ Zmíněné listiny dobře ilustrují vzájemnou spolupráci míšeňského biskupa a římského krále.

V souvislosti s biskupem míšeňským je důležité zmínit také samotné míšeňské markrabství, které těsně sousedilo s Dolní Lužicí a se kterým bylo potřeba též zachovávat korektní vztahy. Byla to právě míšeňská markrabata, od kterých Karel IV. v 60. letech vykoupil Dolní Lužici ze zástavy a mohl ji připojit k České koruně. Přední velmožové z rodu se rovněž pohybovali v těsném okruhu císaře až do jeho smrti v roce 1378 a dá se říci, že mezi sebou měly oba rody dobré vztahy. Výrazně se tato situace proměnila právě za Václava IV., kdy se Vilém I. Míšeňský (†1407) dokonce zapojil do odboje proti králi.¹³⁸

Na počátku března roku 1379 potvrdil Václav IV. Fridrichovi III. (†1381), hlavě rodu, a jeho bratrům Vilémovi a Baltazarovi (†1406) jejich starobylá práva coby markrabat míšeňských a lantkrabat durynských.¹³⁹ Václav se tedy snažil s míšeňskými udržet stávající status quo, již v této době však lze pozorovat první drobné spory mezi rody. Jednalo se například o nedodržení svatebních úmluv mezi Wettiny a Lucemburky ohledně princezny Anny, která si měla vzít Fridricha IV. Míšeňského, ale nakonec se na počátku roku 1382

¹³⁵ Mikuláš roku 1379 například na žádost opata a kláštera Dobrilugk inkorporoval farní kostel v Kirchhaimu k arcijáhenství lužickému, se svolením děkana, kapituly, a ještě klášteru potvrdil zřízení nového oltáře panny Marie. Biskup rovněž potvrdil založení špitálu ve městě Beeskow.

¹³⁶ R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 365, č. 963.

¹³⁷ R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 366, č. 964.

¹³⁸ K tomuto nejnověji Lenka NEMRAVOVÁ, *Míšeňský markrabě Vilém I. s Lucemburky i proti nim*, diplomová práce obhájena na FF UK v Praze 2017, vedoucí práce Lenka Bobková, dostupné online: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/150117> (nahlíženo 15.1. 2018).

¹³⁹ E. LEISERING, *UB Dresden*, s. 343, č. 549.

provádala za anglického krále Richarda II.¹⁴⁰ Více méně se však v 80. letech Vilém vůči Koruně nevymezoval, měl zřejmě dost starostí se svými dědičnými državami, které mu připadly jako dědictví po otci.

Brzy vypukl spor o obsazení biskupského stolce v Merseburgu, protože v únoru 1382 zemřel magdeburský arcibiskup Ludvík Míšeňský, Vilémův starší bratr. Uvolněný stolec získal, ač na krátko, Fridrich z Merseburgu. Hned v září 1382 s ním Václav uzavřel spojeneckou smlouvu, kterou vydal se svými bratry Zikmundem a Janem, kteří jsou v dané smlouvě explicitně uvedeni jako spoluvydavatelé listiny. Římský král slíbil pomoc všech svých zemí v případě jakéhokoliv ohrožení arcibiskupských statků či samotného arcibiskupa. Ve výčtu zemí zmiňuje Václav vedle braniborského markrabství a držav ve Vogtlandu a Míšeňsku také pro nás důležitou Dolní Lužici (*Lausitz*).¹⁴¹

Na prázdný stolec merseburského biskupa se nakonec dostal Burchard z Querfurtu, kandidát Viléma Míšeňského. Václav navrhoval českého šlechtice Ondřeje z Dubé, ale jeho dvorní rádce neuspěl.¹⁴² Ani Fridrich z Merseburgu se na postu magdeburského metropolitů neudržel příliš dlouho, ještě roku 1382 ho vystřídal Albrecht I. z Querfurtu, který úřad zastával až do své smrti v roce 1403. Zde tedy jasně vidíme, jak velkou váhu Václav přikládal obsazování daných církevních stolic bezprostředně sousedících s jeho državami a lze pozorovat jisté pokračování politiky císaře Karla IV.

Je jisté, že po roce 1384 předal Václav IV. správcovství východní části Dolní Lužice svému mladšímu bratrovi Janovi. Lze tak soudit vzhledem k vyšší frekvenci vydávání listin mladého vévody. Václav se sice v Lužici i nadále angažoval, avšak výrazně méně než v předešlých letech. Bylo to období, kdy Zikmund též čelil potížím v Uhrách a Václav zřejmě nutně potřeboval sehnat peníze na podporu bratra a na vojenské výdaje. Finanční potíže řešil Václav různými půjčkami či zastavováním majetku. Král se také mohl potýkat se špatně se vyvíjející situací v říši, odkud stále více zaznívaly negativní hlasy vůči jeho vládě i osobě.¹⁴³ Správu Lužice na konci 80. let zcela převzal Jan Zhořelecký a velmi schopný fojt Ješek z Lubolic, který úřad zastával přibližně mezi léty 1386–1390. Již dříve se

¹⁴⁰ K tomuto Marek SUCHÝ, *Anna Lucemburská, anglická královna*, in: *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, Praha 2012, s. 76–65.

¹⁴¹ In RCDB II/3, s.90.

¹⁴² L. NEMRAVOVÁ, *Markrabě Vilém I.*, s. 5–10.

¹⁴³ K situaci v říši podrobně J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 186–190

v pramenech objevoval jako správce města Luckau, fojtem se stal pravděpodobně po roce 1387.¹⁴⁴

S rokem 1388 vstoupil na scénu nový mocenský činitel, který v budoucnu velkou měrou zasáhl do dění ve vedlejších zemích Koruny, a tím byl markrabě Jošt Moravský. Listinou z 22. května 1388 mu Zikmund Lucemburský zastavil za sumu 565 263 grošů pražských velkou část braniborského markrabství. Konkrétně šlo o území Staré a Střední marky. Formálně bylo Braniborsko zastaveno jak Joštovi, tak Prokopovi, ale *via facti* veškerou moc převzal do rukou starší markrabě. Výkup ze zástavy markrabství byl stanoven na pět let.¹⁴⁵ Vydání zástavní listiny předcházelo ujednání mezi Václavem, Joštem a Zikmundem o vzájemné součinnosti a pomoci, například v případě válečného ohrožení.¹⁴⁶ I Jan Zhořelecký listinou z 3. června vyjádřil souhlasné stanovisko k zastavení Braniborska svým bratrancům. Ze zástavy měl však být výslovně vyjmut jeho podíl v markrabství, tj. Nová marka (*Neumark*, původně *Marchia transoderana* tedy *Marka za Odrou*).¹⁴⁷ Lze říci, že hlavní členové lucemburské dynastie vystupovali v této době v relativní shodě, což se mnohokrát za jejich život nestalo.

Od počátku 90. let se Václav IV. potýkal se značnými problémy jak v říši, tak hlavně v Čechách. Předně došlo k otevřenému vystoupení české šlechty proti králi. Její uskupení, které se tradičně označuje jako panská jednota, se ustanovilo 5. května roku 1394.¹⁴⁸ Do čela spolku se postavil markrabě Jošt, který měl k ruce Otu z Bergova, pražského purkrabího, který mimo jiné disponoval právem svolávat zemskou hotovost. Již 8. května Ota, do té doby velmi loajální ke králi Václavovi, *de facto* zneužil své funkce a nechal v Králově Dvoře u Berouna zajmout českého krále i s nepočetným doprovodem. Václav byl poté převezen do Prahy a uvězněn v Bílé věži na Pražském hradě.¹⁴⁹

¹⁴⁴ Podrobněji J. NEUMANN, *Niederlausitzischen Land-Vögte, část II*, s. 39–34. Ten Ješka jednoznačně mezi zemské fojty řadí. Někteří badatelé však vyslovili pochybnost, zda zemským fojtem skutečně byl, například R. LEHMANN, *Die Landvögte*, s. 439.

¹⁴⁵ Originální listina z 22. května 1388 se nedochovala. Otištěno in RCDB II/3, s. 90; dochovala se Zikmundova konfirmace dané zástavy ze 4. června 1388, uloženo in BLHA Potsdam, Rep 23 A Kürmarkische Stände, U I/111.

¹⁴⁶ Originál listiny v AČK Praha, č. 1278 – dostupné online: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1274/charter> (nahlíženo 15. 1. 2018).

¹⁴⁷ L. BOBKOVÁ a kol., *Jan Zhořelecký*, s. 286, č. 18.

¹⁴⁸ Mezi členy figuruje markrabě Jošt, Jindřich z Rožmberka, Jindřich starší s Hradce, Břeněk ze Skály, Ota z Bergova, Jindřich Berka z Hohnštajnu, Vilém z Landštejna, Jan Michalec z Michalovic, Boreš ml. z Rýzmburka a Boček z Kunštátu. Otištěno in CDM XII, s. 188, č. 194.

¹⁴⁹ Podrobnosti o zajetí krále J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 233–235.

Bylo by zajímavé zjistit, do jaké míry se dolnolužická šlechta či města ztotožňovala s názory panské jednoty proti Václavovi, a jaké byly bezprostřední ohlasy na jeho zajetí. Víme, že po Praze se informace rozšířily velmi rychle. Vojáci zde měli co dělat, aby zadrželi masu poddaných, kteří se pokoušeli krále ze zajetí vysvobodit.¹⁵⁰ Za jak dlouho se do Dolní Lužice donesly zprávy z Prahy je těžko určit, pravděpodobně to však příliš dlouho netrvalo, vzhledem k dobré informační síti vévody Jana a lužických fojtů. O postoji k zajetí krále se v Lužici nedochovaly žádné prameny.

Největšího spojence měl král dozajista ve svém mladším bratrovi Janovi, který nedlouho po uvěznění Václava povolal do zbraně své věrné ze všech korunních zemí, Dolní Lužici nevyjímaje. Listina byla vydána v Kutné Hoře 7. června 1394 a Jan v ní mimo jiné vylíčil politickou situaci a odůvodnění vojenského tažení. Lze předpokládat, že některá lužická města se za krále opravdu postavila.¹⁵¹ Jan mohl dále počítat s jasnou podporou Oty z Kittlitz, který v letech 1389–1394 zastával úřad fojta a byl velmi loajální celému lucemburskému domu. Ota byl prvním ze série fojtů, kteří byli vybráni z řad dolnolužické domácí šlechty. Rytíři z Kittlitz jsou v Dolní Lužici doloženi už ve 12. století, starší bádání mylně označuje za jejich rodnou zemi Polsko. Otův bratr Jan například zastával mezi léty 1393–1398 úřad míšeňského biskupa a jedna z jeho sester se provdala za neméně váženého Těmu z Koldic, hornolužického fojta. Jednalo se tedy o významnou rodinu, ne náhodou byl sám Ota roku 1389 jmenován maršálkem Jana Zhořeleckého a po vévodově smrti si zachoval velmi vysoký post na dvoře Václava IV. Za každých okolností stál vždy na straně českého krále, i v době, kdy už úřad fojta dávno nezastával.¹⁵²

Ota nebyl zdaleka jediný, kdo nabídl mladému vévodovi pomoc. Dochovala se série listin Jana Zhořeleckého, v nichž přijímá do svých služeb mnohé další šlechtice, například Otu z Koldic, Jindřcha Swirkela, Hanuše Keila, Václava z Koldic a mnohé další nejmenované pány.¹⁵³ Je otázkou, zda do této nespécifikované skupiny patřili i pánové z Bibrštejna, co by nejsilnější rod v zemi. Relevantní a přímé prameny se nedochovaly, ale je nesporné, že Bibrštejnové se permanentně celá 90. léta pohybovali v okolí Jana Zhořeleckého, figurovali ve svědečných řadách jeho listin a doprovázeli ho na cestách po

¹⁵⁰ J. SPVĚČÁEK, *Václav IV.*, s. 234.

¹⁵¹ Originál BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 57; regest R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 379, č. 1041.

¹⁵² J. W. NEUMANN, *Niederlausitzischen Land-Vögte*, část II, s. 35–37.

¹⁵³ L. BOBKOVÁ a kol., *Jan Zhořelecký*, s. 296–297, č. 69,70.

vedlejších zemích.¹⁵⁴ To dokládá například zpráva z prosince roku 1392, kdy je pán z Bibrštejna registrován na pražském dvoře, kde je podle pramenů doložen i pobyt Jana Zhořeleckého.¹⁵⁵ Je možné, že se zde oba pánové setkali, zda jednali například i s Václavem IV. či zda proběhly nějaké další domluvy, o tom prameny neinformují. Je však zajímavé, jak často se rodina Bibrštejnů pohybovala v blízkosti vévody a je tedy na místě vyslovit hypotézu, že se skutečně do povstání nezapojili. Přímé svědectví bohužel chybí.

Vévoda Jan se posílen o nově získané vojsko a spojence vydal ku Praze, která se mu bez problémů vzdala a otevřela mu brány. Získal ještě na svou stranu míšeňského markraběte Viléma a salcburského arcibiskupa, jemuž později děkoval za poskytnutí 500 kopí na osvobození krále Václava.¹⁵⁶ Takto rozrostlé vojsko se vydalo do jižních Čech, po cestě ještě přibýly početné jednotky vévody Swatibora Pomořansko-Štětínského. Nově zvolený říšský vikář Ruprecht II. vyslal taktéž svoje jednotky do Českých Budějovic Janovi ku pomoci.¹⁵⁷

Ani jedna se stran si však nepřála válečný konflikt, a tak se velmi záhy začalo jednat o kompromisní řešení. Vše vyústilo 30. července 1394 k sestavení podmínek pro propuštění krále Václava IV., který na požadavky panské jednoty přistoupil a skutečně byl ze zajetí propuštěn.¹⁵⁸ Cílem práce však není zkoumat příliš podrobně činy panské jednoty či zajetí krále Václava, jde nám o to zjistit, jaké důsledky mohla mít tato událost v Dolní Lužici.

V důsledku válečných výdajů si zřejmě Lucemburkové půjčovali, kde se dalo. Můžeme doložit několik finančních transakcí vévody Jana, které nesporně souvisely s výdaji na osvobození Václava ze zajetí. V říjnu roku 1394 Jan potvrdil, že dluží městu Luckau 108 kop 21 grošů pražských a kvituje jejich splacení do příštích Vánoc.¹⁵⁹ Dále si Jan vypůjčil značnou sumu peněz od o lužického fojta Oty z Kittlic. První půjčku 500 kop grošů pražských nebyl schopen splatit, a tak dal Otovi do užívání panství Spremberg do doby, než

¹⁵⁴ J. HELBIG, *Urkundliche Beiträge*, s. 58, č. 368.

¹⁵⁵ Zpráva o pobytu nejmenovaného Bibrštejna v Praze in J. HELBIG, *Urkundliche Beiträge*, s. 85, č. 371; dále jako svědek Oldřich z Bibrštejna figuruje v listině vévody Jana z 10. srpna 1393, in: L. BOBKOVÁ, *Jan Zhořelecký*, s. 322, č. 62.

¹⁵⁶ Pojem kopí (*Lanze, Spiess*) v sobě většinou skrývá uskupení dvou až čtyř mužů, jejichž povinnosti bývají ještě dále písemně specifikovány. Srovnej L. BOBKOVÁ, *Jan Zhořelecký*, s. 100 a Tomáš STRAKA, *Ziskání Braniborska Karlem IV.*, s. 140; regist listiny Jana Zhořeleckého pro arcibiskupa otištěn in L. BOBKOVÁ, *Jan Zhořelecký*, s. 297, č. 71.

¹⁵⁷ J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 237–238.

¹⁵⁸ Za propuštění krále bylo vzato celkem 50 rukojmích, v čele s Janem Zhořeleckým. Jednota dále měla dostat hrady Křivoklát či Žebrák do držení do doby, než se vyřeší všechny sporné otázky. Viz J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 239.

¹⁵⁹ Listina byla vydána 22. října 1394 v Lübbenu. Originál uložen v BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 58.

bude moci dluh splatit. Peníze ale stále nebyly a Jan byl nucen si půjčit další, přesněji 2086 kop grošů pražské mince. Otovi pak výměnou za půjčku zastavil celé město Spremberg i s leníky (*Mannschaft*). Ve svědečné řadě dané zástavní listiny figuruje i Jan z Bibrštejna, což je další významný detail.

Jak již bylo řečeno výše nakonec došlo k rozmlúce i mezi Janem Zhořeleckým a králem Václavem, Jan se dokonce přiklonil na stranu tábora markraběte Jošta. Mladý vévoda, kterého sužovali velké finanční potíže, se poté rozjel do vedlejších zemí a na konci února 1396 se zastavil v dolnolužickém klášteře Neuzelle. Zde byl 1. března nalezen místními řeholníky mrtev. Jeho předčasná smrt byla velkou ranou nejenom pro celý lucemburský rod, ale i pro politiku vedlejších zemí. Dolní Lužice dle testamentu císaře Karla spadla znovu do rukou českého krále Václava IV. jako odumřelé léno. Jen on měl nyní rozhodnout o tom, kam se bude země ubírat. Stejná situace nastala i v někdejším zhořeleckém vévodství a Nové Marce v Braniborsku. O *Marku za Odrou* však ihned projevil zájem Zikmund Lucemburský, jako stále ještě platný správce markrabství, ale také markrabě Jošt, toho času zástavní pán celé zbylé země. Jak soudí Václav Štěpán bezvládí v Nové marce netrvalo příliš dlouho a *via facti* to byl Zikmund, který se správy ujal spolu s nově ustanoveným hejtmanem Janem z Vartenberka a na Děčíně.¹⁶⁰

Dolní Lužice se rovněž dostala do jakéhosi interregna a Václav IV. musel udat směr budoucím správě země, hlavně v její východní části. Období bezprostředně po smrti nejmladšího Lucemburka je bohaté na královské listiny, nelze tedy rozhodně říci, že by se toho času ještě římský král o Lužici nezajímal. Je však otázkou, do jaké míry se projevila vlastní Václavova iniciativa v zemi a zda se nejednalo pouze o nutná opatření po smrti Jana Zhořeleckého.

V období prvního zajetí Václava ještě informace o neloajalitě v Dolní Lužici nemáme, nicméně po roce 1396 se postupně začala zvedat opozice proti králi i zde. Někdejší fojt Jana Zhořeleckého Anselm z Ronova se postavil proti králi a velmi prosazoval zájmy markraběte Jošta. K této protiváclavské koalici se přidal i odbojný šlechtic Jan z Cottbusu a budoucí zemský fojt Hynek Berka z Dubé. Pro českého krále to rozhodně nebyla lehká situace. Chvilí se zdálo, že vypukne přeshraniční válka, nakonec však došlo k usmíření Václava s Joštem, kterému byla slíbena doživotní správa obou Lužic. Již v únoru roku 1397 Jošt potvrdil, že mu jeho bratranec Václav svěří některá města v Dolní Lužici, konkrétně

¹⁶⁰ V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 393–394.

Luckau, Calau, Lübben, Golsen, Guben, Spremberg a i další nejmenovaná lužická města. Z daného výčtu je jasné, že markrabě postupně získával po smrti Jana Zhořeleckého rozhodující vliv v Lužici.¹⁶¹ O několik dní později reagoval sám král Václav instrukcí pro výše zmíněná dolnolužická města, aby za ním do Prahy poslala své vyslance a ti, aby se zúčastnili jednání s ním a s markrabětem Joštem.¹⁶² Oba Lucemburkové pak také uzavřeli spojeneckou dohodu, ve které římský král slíbil, že až do smrti markraběte moravského nebude usilovat o získání jeho území. Václav IV. jednal dozajista pod tlakem Jošta a české šlechty.¹⁶³

Vrcholem těchto dohod mezi Václavem a Joštem byl pak slavnostní lenní ceremoniál, který se uskutečnil v Praze v dubnu roku 1397. Vypršela totiž smluvená doba možného výkupu braniborského markrabství ze zástavy, které dle podmínek mělo nyní připadnout do správy Joštovi. Jednalo se o nevšední událost, za přítomnosti ctěných velmožů z Čech, Moravy a z říše, doprovázenou rytířským turnajem a slavnostním hodokvasem. Dne 3. dubna pak král slavnostně udělil markraběti Braniborsko v léno a Jošt též obdržel titul arcikomorníka svatě říše římské. Jelikož se však listina dochovala pouze jako insert v listině z roku 1400, nemůžeme přesně určit svědečnou řadu pro danou událost. Víme, že se slavnosti zúčastnil například francouzský vyslanec, jehož přítomnost se dá odůvodnit plánovanou cestou krále Václava IV. do Remeše za francouzským králem Karlem VI. v otázce papežského schismatu. J. Spěváček dále uvádí účast Viléma I. Míšeňského, pražského arcibiskupa Olbrama ze Škvorce, litomyšlského biskupa Jana IV. Železného a přítomnost celého dvora a členů panské jednoty.¹⁶⁴ I přes nedostatek pramenů je jisté, že se šlo velkolepou událost, kterou Praha v posledních letech příliš často nezažívala.

Nabízí se otázka, zda s udělením braniborského markrabství v léno začal Jošt oficiálně spravovat také Dolní Lužici. Dubnová listina se o markrabství ani slovem nezmiňuje a nedochovaly se ani jiné prameny, které by zachytily lenní ceremoniál i pro Lužici. Je ale pravděpodobné, že Jošt v Lužici jako lenní pán vystupoval, mimo jiné začal městům i šlechtě potvrzovat privilegia. Jedním z prvních kroků markraběte bylo dozajista potvrzení Hynka

¹⁶¹ Originál in AČK Praha, č. 3127 – dostupné online: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1327/charter> (nahlíženo 15. 3. 2018). V listině se hovoří také o území Žitavy a Horní Lužice, která byla rovněž Joštovi doživotně poskytnuta. Jošt na oplátku Václavovi slíbil, že v případě jeho bezdětnosti mu připadne Braniborsko a Alsasko.

¹⁶² Originál in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 61; regist R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 406, č. 1065.

¹⁶³ Otištěno in CDM XII, s. 342–343, č. 375.

¹⁶⁴ J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 267.

Berky z Dubé a na Hohnštejně v úřadu dolnolužického fojta. Hynek nahradil na tomto postu Baltazara z Ilowa, kterého zřejmě stihl ustanovit ještě vévoda Jan Zhořelecký v roce 1395. Baltazar byl příslušníkem braniborské starobylé šlechty, která se ve 14. století usadila na panství Straupnitz v Lužici. V úřadu setrval patrně i po smrti vévody Jana, nicméně velmi brzy byl nahrazen ambiciózním a schopným Hynkem Berkou. Patrně se tak stalo již v průběhu roku 1396, s příchodem Jošta do Dolní Lužice.¹⁶⁵

Hynek Berka pocházel z velmi rozvětvené rodiny českých šlechticů pánů Berků z Dubé, konkrétně z tzv. Hohnštejnské větve.¹⁶⁶ Zakladatelem větve byl Hynek Hohnštejnský, který působil na dvoře Karla IV. a byl též několik let purkrabím pražským, zemřel kolem roku 1361. Právě on získal hrad a panství Hohnštejn (něm. *Hohnstein*) na hranicích Čech, Horní Lužice a Míšeňska. Jeho syn Hynek vedle úřadu zemského fojta zastával úřad nejvyššího sudího, patřil k zakládajícím členům panské jednoty a byl velkým odpůrcem krále Václava. V úřadu setrval patrně do konce roku 1407. Jeho synovec, Hynek Hlaváč Berka z Dubé, byl v letech 1410–1420 zemským fojtem v Horní Lužici. Někteří badatelé tyto dvě osobnosti směšují.¹⁶⁷

Jak již bylo řečeno, zásahy krále Václava IV. do lužických poměrů byly na přelomu 14. a 15. století zcela minimální. Důvodem mohla být i Václavova cesta do Francie, kam se vypravil na podzim roku 1397 a do června roku 1398 byl mimo Čechy. Král samozřejmě listiny vydával i na své cestě, jak nám dokládají akta z říšských sněmů,¹⁶⁸ Dolní Lužici však svoji pozornost nevěnoval. Markrabě Prokop byl listinou Václava pověřen, aby ho zastupoval v Čechách po dobu jeho nepřítomnosti.¹⁶⁹ Je otázkou, kdo se staral o chod Lužice, protože se žádné speciální instrukce nedochovaly. Lze předpokládat, že to byl skutečně Prokop, plynulý provoz mohl zajistit rovněž markrabě Jošt, v součinnosti s velmi loajálním fojtem Hynkem Berkou.

¹⁶⁵ K Baltazarovi J. W. NEUMANN, *Niederlausitzischen Land-Vögte, část II*, s. 38–40.

¹⁶⁶ K Berkům z Dubé například Martin Aschenbrenner, *Berkové z Dubé. Příspěvek k majetkové struktuře české šlechty do poloviny 17. století*, diplomová práce obhájená na FF UJEP v Ústí nad Labem 1992, vedoucí práce Lenka Bobková; též Jana PÁRYSOVÁ, *Moc a sláva zkrřížených ostrvů. Kariéra Ronovců v době lucemburské*, diplomová práce obhájená na FF UK v Praze 2008, vedoucí práce Lenka Bobková, dostupné online: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/59499> (cit. 15.1.2018).

¹⁶⁷ J. W. NEUMANN, *Niederlausitzischen Land-Vögte, část II*, s. 41–47 se dopustil hned několika nepřesností. Spojil osobnosti Hynka Berky a jeho synovce Hynka „Hlávače“ a učinil z nich jednu postavu. Též nepřesně označil za Hynkova otce někdejšího hornolužického fojta Beneše Škopka z Dubé (†1405). Hynkovým otcem byl však bezesporu Hynek Hohnštajnský († 1361).

¹⁶⁸ Julius WEIZSÄCKER (ed.), *Deutsche Reichstagsakten, Bd. 2 (1388–1397)*, München 1874; též *Deutsche Reichstagsakten, Bd. 3 (1397–1400)*, München 1877.

¹⁶⁹ CDM XIII, s. 389–390.

Není pochyb o tom, že hlavní slovo v markrabství měl markrabě Jošt, který měl mezi šlechtou značné podporovatele. Na druhou stranu je však nutné říci, že ne všichni se ztotožňovali s vládou moravského Lucemburka. To potvrzuje už dřívější listina Zikmunda Lucemburského z léta 1397. Zikmund dvakrát vyzval dolnolužická města, nejprve Guben, Spremberg a Sommerfeld,¹⁷⁰ záhy pak Luckau, Lübben a Calau, aby se podřídila ujednání Václava s jejich moravským bratrancem a aby měšťané přešli pod Joštovu správu.¹⁷¹ Z těchto ujednání vyplývá, že dolnolužická města možná nejprve odmítla moravského Lucemburka přijmout.

O jistých nepokojích ve vedlejších zemích svědčí Prokopova listina z května 1398, ve které se spojil s markrabětem míšeňským, ke společnému postupu ve všech záležitostech týkajících se Václava IV.¹⁷² Rovněž někdy v první polovině roku 1398 došlo ke spojení dolnolužických a hornolužických měst, proti lapkům a lupičům, kteří neustále sužovali obě země. Mezitím se po dlouhé cestě vrátil domů král Václav, který nejpozději 6. srpna 1398 spočinul na hradě Lokti. Dozajista byl dostatečně informovaný o tom, co se doma za jeho nepřítomnosti událo. Markrabě Prokop se i po návratu krále choval jako zemský správce a těšil se velké oblibě Václava, který mu dokonce zastavil některé hrady v Čechách.¹⁷³ Odpor stoupců markraběte Jošta se stupňoval a brzy propukly četné šarvátky mezi dolnolužickými šlechtici.

Václav IV. musel na sklonku 14. století též řešit špatně se vyvíjející situaci doma v Čechách i v říši. Král obeslal všechny své příbuzné k vzájemným poradám do Prahy, aby zde projednali postup proti porýnským kurfiřtům, kteří Václava 20. srpna roku 1400 připravili o říšský trůn. Podpora Jošta a Prokopa byla alespoň na oko slíbena, ale velké neshody panovaly mezi Václavem a Zikmundem. Uherský král byl velmi neústupný a za podporu bratra požadoval nejen celou Moravu, Slezsko, ale i území obou Lužic. Na tyto požadavky Václav IV. nehodlal přistoupit.¹⁷⁴

Markrabě Jošt musel čelit nátlaku Viléma Míšeňského, přívržence nového římského krále Ruprechta III. Falckého (+1410), který byl zvolen na tradičním místě u Rhens již

¹⁷⁰ Originál uložen in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Guben, U 37; regest in R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 412, č. 1081.

¹⁷¹ Regest in R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 412, č. 1082.

¹⁷² Otištěno in CDM XII, s. 411–412, č. 463.

¹⁷³ CDM XII, s. 439–441, č. 494, 495.

¹⁷⁴ Zikmund své požadavky vyjádřil v polovině října roku 1400. Srovnej J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 323–324.

21. srpna. Joštovi bylo nařízeno rozejít se králem Václavem IV. a vypovědět mu válku. Jošt se snažil nastalou situaci diplomaticky vyřešit, ale vypuknutí česko-míšeňské války na počátku března na pomezí obou zemí již zabránit nešlo. Nakonec i markrabě Jošt přešel do opozičního tábora a spojil se se svým švagrem proti Václavovi.¹⁷⁵ Do této doby spadalo i zastavení dolnolužického hradu Golssen, který Jošt Vilémovi poskytl za dva tisíce kop grošů pražských spolu s ročním platem sto grošů z cel v Gubenu.¹⁷⁶

V červenci roku 1401 pravděpodobně došlo k vpádu míšeňských vojsk do Čech a markrabě Vilém se dostal až ku Praze. Konflikt se obešel bez větších vojenských střetnutí, šlo zřejmě hlavně o to zastrašit českého krále. Před branami Prahy se sešla hotovost markraběte Jošta a vojsko Viléma Míšeňského. 4. srpna 1401 byla pak uzavřena dohoda, ve které si obě strany slíbily, že neuzavřou mír, dokud král Václav IV. nepřistoupí na jejich požadavky. Ve svědečné řadě najedeme například Otu z Bergova, Jana z Michalovic či Hynka Berku z Dubé.

Václav IV. vystihl vhodný okamžik a ústupkem panské jednotě dostal Prahu z nedůstojného obklíčení. Dne 12. srpna roku 1401 byla uzavřena dohoda mezi jednotou a králem, který se zavázal dodržovat zemský řád. Mezi svědky figurovali arcibiskup Olbram ze Škvorce, Ota z Bergova a Jindřich z Rožmberka. Míšeňské vojsko, které bylo z dohod zcela vyjmuto, se stáhlo zpět na česko-míšeňské pomezí. Tento krok Václava IV. byl ale projevem úpadku královské moci v celé Koruně a panská jednota získala převahu a dohled nad zemí a králem.¹⁷⁷

Cílem výše popsaného exkurzu do domácí i zahraniční politiky bylo ukázat širší souvislosti opětovného udělení Lužice do rukou Jošta, ke kterému došlo 14. září roku 1401 a které bylo přímým důsledkem upevněné převahy české šlechty nad králem. Václav IV. jednal dozajista pod tíhou nových politických konstelací v Čechách. Slavnostní listina byla vydána v Praze na podzim roku 1401 a Joštovi byla znovu svěřena moc ve vedlejších zemích. Český král deklaroval, že sice před nedávnou dobu svému bratranci postoupil vévodství zhořelecké, zemi lužickou a budyšínskou, stejně tak markrabství braniborské a lucemburské ke správě, ale protože nebyly dodrženy náležitě podmínky převzetí moci, přistoupil Václav k opětovnému stvrzení někdejších úmluv. Jošt tedy dostal doživotní správu těchto zemí a pouze v případě jeho smrti se dané državy měly navrátit zpět do rukou českého krále jako

¹⁷⁵ Markrabě Vilém měl za manželku Joštovu sestru Alžbětu Moravskou.

¹⁷⁶ CDM XIII., s. 115–116, č. 108.

¹⁷⁷ L. NEMRAVOVÁ, *Markrabě Vilém I.*, s. 80–81.

odumřelé léno Koruny. V dané listině je pro nás zcela určující výčet lokalit v Lužici, které jsou Joštovi svěřeny, tj. město Luckau, Calau, Lübben, Golsen, Guben, Spremberg a další města se všemi many, pány, rytíři a knechty. Václav IV. také vyzval pány v Lužici, aby složili Joštovi slavnostní hold, pokud tak ještě neučinili. Listinu král končil formulací, že zemi nikdy neodtrhne od České koruny.¹⁷⁸

Je třeba zdůraznit, že samotné Václavovo sesazení z říšského trůnu v srpnu roku 1400 pro Dolní Lužici fakticky zásadní nebylo. Země totiž náležela do svazku Koruny a byla lénem českého krále. Pomyslným mezníkem byl tedy opravdu až rok 1401, kdy byla správa svěřena markraběti Joštovi, kterému Václav IV. ustoupil, ve snaze zachovat mír v zemi. Lužice tedy získala nového zeměpána, který fakticky zemi vládl už od roku 1397, ale až nyní se dočkal úplného uznání.

3.3. Nepokojná léta v Dolní Lužici na počátku 15. století

Na počátku 15. století se o slovo znovu v Čechách přihlásila panská jednota, do jejíhož čela se postavil uherský král Zikmund. Odklidil si nejprve z cesty markraběte Prokopa, jehož statky v Čechách vykoupil jménem krále Václava. Prokop výměnou dostal do zástavy pár držav ve Slezsku a Čechách, s čímž samozřejmě nemohl být spokojen.¹⁷⁹ Ke stále vládnoucímu králi se Zikmund choval s opovržením a bez rozmyslu zabíral jeho hrady a statky, například i oblíbený Točnick, Křivoklát či Karlštejn. To Václav nesl velmi nelibě a postavil se bratrovi na odpor, což bylo za daných okolností a vzhledem k Václavově povaze poměrně nečekané.

Zikmund na to reagoval po svém a 6. března roku 1402 dal příkaz purkmistrovi Starého Města, aby Václava IV. zajal. Král byl ve vší tichosti odveden ze svého sídla u sv. Benedikta do Bílé věže Pražského hradu, kde byl internován. Václavův dvůr byl poté rozeznán a ozbrojenci se chopili jeho archivu i kanceláře.¹⁸⁰ Je otázkou, proč ve Václavův prospěch okamžitě nezasáhl markrabě Prokop, tou dobou dlící v Praze. Zřejmě neměl dost sil a raději koncem března uprchl do Mostu, pod ochranu míšenských markrabat, odkud zahájil odpor vůči Zikmundovi.¹⁸¹

¹⁷⁸ Originál se nedochoval. Listina otištěna in F. M. PELZEL, F., *Lebensgeschichte* 2, s. 80–82.

¹⁷⁹ V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 524–525.

¹⁸⁰ K okolnostem zajetí Václava IV. podrobněji J. SPEVÁČEK, *Václav IV.*, s. 335–339 nebo F.M. BARTOŠ, *Čechy v době Husově*, s. 192–194.

¹⁸¹ V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 528–529.

Lze říci, že Václav IV. v období svého druhého zajetí projevoval mnohem víc rozhodnosti, než tomu bylo v roce 1394, což nebývá v historiografii zdůrazňováno. Jednoznačně odmítl vydávat pod tlakem jakékoliv listiny svým jménem, Zikmundovi ustoupil pouze v tom, že vyzval královská města, aby bratrovi složila slib věrnosti. Zda k aktu skutečně došlo, nelze z pramenů určit. Zprávy o zajetí krále se však velmi brzy rozšířily po celém království a zvedla se vlna odporu vůči Zikmundovi. V červnu téhož roku byl na hradě Bezděz zajat i markrabě Prokop.¹⁸²

Markrabě Jošt dlel toho času snad v Čechách, jistě však na Moravě a jeho pobyt je doložen v Olomouci v březnu 1402. Nemáme žádné přímé zprávy o tom, jak Jošt reagoval na zajetí Václava IV. a svého bratra Prokopa. Již v září 1402 se však jednoznačně postavil do čela odboje proti Zikmundovi. Sledoval tím dozajista vlastní zájmy, jeho snahou bylo se dostat z politické izolace a získat rozhodující vliv v zemi. Učinil tak možná i pod dojmem toho, že v červenci 1402 se za Václava IV. postavila některá slezská knížectví, v čele s vévodou Přemkem Těšínským.¹⁸³

O zapojení Dolní Lužice do konfliktu nemáme žádné přímé zprávy. Lze však předpokládat, že v manifestu, který Jošt vydal někdy v průběhu září, vyzval mimo jiné i dolnolužický lid a města k podpoře krále Václava. Vidíme zde jistou podobnost s rokem 1396, kdy s podobně laděnou výzvou vystoupil vévoda Jan Zhořelecký. Bohužel se originál ani opis Joštova dokumentu nedochoval. Nicméně reakce Zikmunda z 29. září 1402 byla zjevnou tvrdou negující odpovědí na manifest moravského markraběte. Zikmund zřejmě nečekal tak velkou podporu Václava IV. i z řad členů panské jednoty, a tak oba zajatce nejpozději do listopadu 1402 převezl do bezpečné vzdálenosti do Vídně.¹⁸⁴

Začátek roku 1403 se nesl ve znamení nechvalně proslulého Zikmundova drancování Čech, které na čas ukončila až smířčí dohoda s Joštem ze 14. dubna, uzavřená na jeden měsíc. Kořistnický způsob obsazování země uherskému králi obyvatelé Čech nikdy nezapomněli. Po uzavření míru Jošta a Zikmunda došlo v létě 1403 k jistému uvolnění dohledu nad Václavem IV. a ten se mohl volněji pohybovat, dokonce vydal i několik listin.¹⁸⁵ V září pak král vydal velmi ostrý list, kde vypočítal svoje útrapy a vše, co mu jeho

¹⁸² J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 338.

¹⁸³ V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 564–565.

¹⁸⁴ Otištěno in Karl WEISS, *König Ruprecht und die Luxemburger bis zu seiner Rückkehr aus Italien*, Halle 1905.

¹⁸⁵ Například AČK Praha, listiny č. 1355, 1356, dostupné online: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/fond?block=46> (nahlíženo 28. 4. 2018),

bratr činil. Formuloval zde i podmínky, za jakých okolností by se se Zikmundem smířil.¹⁸⁶ Králi se pak 11. prosince 1403 podařilo v přestrojení utéci z vídeňského vězení a jeho útočištěm se na čas stal hrad Karlštejn. Již 12. prosince se v Kutné Hoře sešel k poradám s markrabětem Joštem, který se vracel ze své cesty z Míšeňska.¹⁸⁷

Václav chtěl proti Zikmundovi také využít pomoci polského krále Vladislava Jagela, se kterým se sešel v červnu 1404 v královské Vratislavi. Po velmi dlouhé době český král zamířil do korunních zemí, do Dolní Lužice však nezajel. S Vladislavem se sešel 25. června a polského krále hostil po několik dní ve svém královském městě. Dohody o společném postupu však uzavřeny nebyly, vlivem přehnaných nároků polské strany. Král Vladislav chtěl svou pomoc Václavovi podmínit odstoupením celého Slezska. Český král tuto myšlenku kategoricky odmítl.¹⁸⁸

Král pak převzal vládu do svých rukou a do konce ledna 1405 registrujeme více než dvacet vydaných listin pro radní, města či šlechtickou obec v Čechách. Dle pramenů Václav nepřistoupil k obdobným konfirmacím práv i v námi sledované Dolní Lužici. V souvislosti s Lužici došlo pouze k tomu, že dolnolužický fojt Hynek Berka z Dubé a na Hohnštejně byl jmenován dvorským sudím Václava IV. Král velmi dobře odhadl, že zapojit do správy země i vyšší šlechtu pomůžeme upevnit jeho pozici v zemi. Tento krok můžeme považovat za správný a za zcela pragmatický. V dubnu roku 1405 došlo také ke smíření Jošta a Zikmunda Lucemburského v Budíně.

Toho času vypukla povstání řemeslníků ve Zhořelci a v Budyšíně kvůli způsobu jmenování městských rád, které zůstávaly v rukou několika patricijských rodin. Zvláště v Budyšíně se situace vyhroutil natolik, že došlo ke krvavým incidentům po městě. Vzbouření řemeslníci obsadili radnici a bez svolení zeměpána či zemského fojta ustanovili novou městskou radu. Hornolužickému fojtovi Bolkovi Minsterberskému se později podařilo povstalce zpacifikovat, nevyvodil však z incidentu žádné důsledky a nechal vzbouřence bez potrestání. Král Václav IV. byl rovněž k řešení konfliktu netečný a rozhodl se zasáhnout až v roce 1408, tedy o celé tři roky později. Vydal se osobně na cestu do vedlejších zemí, přes Slezsko se přesunul do Horní Lužice, kde jeho pobyt doložen nejpozději 25. září. Do severněji položené Dolní Lužice se bohužel nevypravil, protože svou

¹⁸⁶ Otištěno in CDM XIII, č. 278.

¹⁸⁷ J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 350–351.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 354.

pozornost upnul na město Budyšín. Zde se rozhodl zasáhnout proti cechu řemeslníků, jako odvetu za rok 1405.¹⁸⁹

Václav nechal celkem třináct nejaktivnějších účastníků popravit, řadu z nich vykázal z města a též odebral městu privilegium z roku 1391 o svobodné volbě radních. Zprávy informují o tom, že až královna Žofie dokázala usměrnit hněv Václava IV. a nedošlo tak k dalším popravám. Král poté zajel na krátko i do Zhořelce, kde však postupoval mírněji a pouze městu odebral volbu radních, jako v případě Budyšína. Je však nutné zmínit, že zprávy o exekuci zhořeleckých vzbouřenců jsou dochovány pouze v městských kronikách z mladší doby. Václav se z Horní Lužice vydal zpět do Vratislavi, v Čechách je jeho přítomnost doložena v polovině prosince.¹⁹⁰

Poněkud širší exkurz do situace v Horní Lužici v roce 1408 byl učiněn proto, že z jednání krále lze vyvodit obecně platné teze, které se dají analogicky aplikovat i na správu a vládní praxi v Dolní Lužici. Svérázné a iracionální jednání krále Václava IV. lze znovu jen stěží vysvětlit. Předně chyběl schopný králův rádce, což se nestalo poprvé, který by jeho kroky usměrnil. Markrabě Jošt se ke králi v Horní Lužici nepřipojil a šel mu raději z cesty, jak soudí V. Štěpán.¹⁹¹ Chybou též bylo, že Václav s potrestáním povstalců otálel tak dlouho. Jeho zásah by dozajista mohl fungovat jako odstrašující příklad, kdyby byl přišel již roku 1405 a ne s tříletým zpožděním. Znovu se projevila Václavova politická nestabilita, kdy velmi rozhodné jednání nastalou situaci řešit, v tomto případě tedy cestou do vedlejších zemí, byť velmi pozdě, vystřídal poté velmi iracionální zásah, který v tomto případě znamenal záchvat hněvu vůči budyšínským řemeslníkům. Směle můžeme toto Václavovo počínání označit za charakterový rys panovníka, který se objevoval po celou dobu jeho vlády.

Byl to nyní markrabě Jošt, který se na konci svého života těšil velké přízni krále Václava IV. a plně převzal správu lužického markrabství do svých rukou. Ač bezprostředně po roce 1397 nemohli oba bratřenci nalézt společnou řeč, v období druhého zajetí Václava IV. se situace obrátila a markrabě Jošt se stal velkým exponentem českého krále. Oba rivalové si uvědomili, že společným postupem lze získat velmi mnoho. Konečně díky hlasu českého krále se mohl Jošt Moravský stát římským králem, byť na několik měsíců.

¹⁸⁹ K povstáním v Horní Lužici L. BOBKOVÁ a kol., *Horní a Dolní Lužice*, s. 62–63.

¹⁹⁰ Podrobněji k Budyšínským událostem in V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 630–632; též L. BOBKOVÁ a kol., *Horní a Dolní Lužice*, s. 63.

¹⁹¹ Tak soudí V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 631.

Teze o všeobecném rozkolu a nejednotě lucemburského rodu oproti období karlovskému neplatila vždy jednoznačně. Je však nesporné, že markrabě Jošt měl vždy na paměti hlavně své vlastní zájmy.

Jošt se mohl na počátku 15. století spolehnout na fungující správu fojta Hynka Berky z Dubé, jak již bylo několikrát řečeno. Kolem roku 1409 potvrdil Jošt v úřadu nového správce, jímž se stal Jan z Turgova.¹⁹² Patřil k rodu pánů z Turgova (*Herren von Torgow*), doložitelným v Lužici od 13. století. Rodina zde vlastnila četné statky, jmenujme například panství Zossen či Trebbin. Jan se na postu fojta udržel i po smrti markraběte Jošta, kdy ho v úřadu potvrdil král Václav IV. Nejpozději roku 1413 ho nahradil Jan z Polence.¹⁹³

Do své smrti v lednu 1411 Jošt velmi výrazně převyšoval svými nařízeními podíl krále v Lužici. Václav spíše zasahoval do poměrů ve vedlejší Horní Lužici, která byla jeho imediátním územím. Na Dolní Lužici si král příliš často nevzpomněl, výjimku tvoří listina, kterou Václav vydal pro svou neteř Elišku Zhořeleckou. Ta se měla provdat za vévodu Anotnína Lotrinsko-Brabantského a Liburského, který měl právo vykoupit ze zástavy lucemburské vévodství, v případě, že Václav nebo jeho příbuzní nebudou mít dědice. V listině je dále výslovně uvedeno, že nehledě na mužské potomky z rodu Lucemburků, nemá být Elišce upřeno dědictví po jejím otci, tj. vévodství zhořelecké a také podíl v markrabství lužickém.¹⁹⁴

Až smrt markraběte Jošta znamenala pro Václava IV. znovuzískání odpovědnosti za tuto korunní zemi. V pramenech se nevyskytuje přímá zmínka o tom, kdy moravský markrabě přesně skončil. Pravděpodobně tomu bylo po 18. lednu, protože toho dne se v katedrále svatého Víta sloužila slavnostní zádušní mše za markraběte. Pohřeb se konal až 20. března 1411 a tělo Jošta spočinulo dle jeho přání v kryptě kostela sv. Tomáše v Brně.¹⁹⁵ Do Joštova pohřbu se stihl Václav v Lužici několikrát angažovat, po velmi dlouhém období pasivity.

Dolní Lužice naposledy připadla jako odumřelé léno zpátky českému králi. V české historiografii bývá závěru Václavovi vlády obecně věnováno jen málo prostoru

¹⁹² V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 631–632 soudí, že úřad fojta na krátko zastával Hynkův synovec Hynek Hlaváč Berka z Lipé (1408–1409), tuto informaci se však nepodařilo z pramenů verifikovat. K roku 1409 již lze bezpečně doložit Jana z Turgova.

¹⁹³ K Janovi z Turgova J. W. NEUMANN, *Niederlausitschen Landvögte, část II*, s. 48–51.

¹⁹⁴ Listina byla vydána 20. července 1408. Originál nedochován, regist in J.G. WORBS, *Inventarium diplomaticum*, s. 216, č. 615.

¹⁹⁵ Ke smrti a pohřbu markraběte V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 695–699.

a státoprávní kroky bývají většinou překrývány osobností Jana Husa, jeho mučednickou smrtí v roce 1415 a též rodícím se husitským hnutím. V poslední dekádě Václavovy vlády skutečně nelze hovořit o nějakém propracovaném vládním stylu či strategii. Na druhou stranu však není na místě tuto etapu vlády bagatelizovat či opomíjet. Václavovy politické kroky, byť neorganizované a nekonzistentní, vykazují některé zajímavé rysy.

Je velmi překvapivé, že právě pro poslední devítiletí vlády Václava IV. se v Dolní Lužici dochovalo velké množství královských listin. Od ledna 1411 do poloviny roku 1419 registrujeme celkem 27 přímých zásahů Václava v Lužici, což je srovnatelný počet s listinami pro Čechy ve stejném časovém horizontu. Je to vůbec největší počet dochovaných listin za celé období jeho vlády v markrabství. Znovu je třeba si položit otázku, do jaké míry byly Václavovy zásahy vynucené nastalou situací či zda můžeme pozorovat panovníkovu osobní iniciativu.

Václav mohl počítat s jasnou podporou dolnolužického fojta Jana z Polence.¹⁹⁶ Jan v pramenech figuruje již na počátku 15. století a pro svůj rod získal četná panství v Lužici, například Senftenberg, Finsterwalde, Lübben a Sallgast. Působil též na dvoře Fridricha IV. Míšeňského. Mezi lety 1413–1437 zastával úřad dolnolužického fojta a byl velkou oporou králi Václavovi i později Zikmundovi Lucemburskému ve vedlejších zemích.¹⁹⁷ Po vypuknutí husitských válek několikrát spravoval i Horní Lužici. Roku 1422 mu Zikmund dokonce celé lužické markrabství zastavil, čímž kompenzoval Polencovy vysoké náklady na vedení války, které ho uvrhly do těžkých finančních potíží. Jan zemřel v lednu 1437 pár měsíců před smrtí císaře. Zanechal po sobě dva nezletilé syny, kteří si mohli jen těžko poradit s rozsáhlým panstvím po otci. Fojtem se stal jejich strýc Mikuláš z Polence, který úřad zastával až do roku 1447.¹⁹⁸ Jana lze směle označit za nejschopnějšího fojta vůbec.

V posledním mezidobí vlády Václava IV. se značně změnila situace v severněji položeném braniborském markrabství, které po smrti Jošta připadlo zpět Zikmundovi. Ten záhy ustanovil svým správcem norimberského purkrabího Fridricha Hohenzollernského, se souhlasem krále Václava.¹⁹⁹ Již v roce 1414 byl Zikmund nucen za 400 tisíc uherských zlatých celé markrabství Fridrichovu zastavit, ovšem s podmínkou možného výkupu

¹⁹⁶ K historii rodu viz Kapitola 2.

¹⁹⁷ J. W. NEUMANN, *Niederlausitschen Landvögte, část II*, s. 52–83; R. LEHMANN, *Geschichte der Niederlausitz*, s. 73–74; L. BŘEZINA, *Mezi králem a stavy*, s. 36.

¹⁹⁸ L. BOBKOVÁ a kol., *Horní a Dolní Lužice*, s. 72–73; J. W. NEUMANN, *Niederlausitschen Landvögte, část II*, s. 84.

¹⁹⁹ Listina krále Václava z 15. prosince 1411 otištěna in RCDB II/3, s. 187–188, č. 1249.

českého krále a jeho mužských potomků. Norimberský purkrabí deklaroval, že během zástavní držby zachová věrnost králi a *auch die Cronen zu Beheim*. Výkup Braniborska ze zástavy byl však velmi nereálný, a proto se Zikmund rozhodl markrabství Hohenzollernům postoupit. V srpnu 1417 v Kostnici došlo ke slavnostnímu oblenění a rodina získala tuto vedlejší zemi do své držby. Norimberští purkrabí pak byli pány Braniborska po dlouhá staletí a zemi se již nikdy nepodařilo znovu k České koruně připojit.²⁰⁰

Je jisté, že změnu lenní držby musela pocítit i samotná Dolní Lužice, bezprostředně s Braniborskem sousedící. I zde v posledním období vlády Václava IV. začalo docházet ke štěpení území. Nejenom, že zde sílila zeměpanská vláda jednotlivých šlechtických rodin, ale též do Lužice začali pronikat sousední exponenti a zahájili tím rozvrat země. Z jihovýchodu se hlásili o slovo slezští vévodové, Jan ze Zaháně například roku 1413 koupil panství Priebus od pánů z Hackebornu, o jejichž působení na hranicích Dolní Lužice byla již několikrát řeč. Území poté nadobro ztratilo spojení s Dolní Lužicí a stalo se trvalou součástí zaháňského vévodství.²⁰¹ Angažovanost Václava IV. v daném majetkovém převodu prameny nezaznamenaly.

Velkou měrou začali zasahovat do poměrů v Lužici též saští vévodové, zejména vévodové Albrecht a Rudolf. Právě jim zastavil Václav IV. v září 1411 za 4000 kop grošů pražských významný dolnolužický klášter Dobrilugk. Celou transakci a podmínky zástavní držby potvrdili i oba saští exponenti listinou vydanou 21. září v Praze.²⁰² Další lokalitou, která připadla do správy saským bylo město Calau. Václav IV. již dříve město zastavil Albrechtovi z Landsbergu a jeho strýci Albrechtovi ze Seidy. Ti poté s vědomím krále město za 4000 kop grošů pražských prodali právě Rudolfu Saskému.²⁰³ Danou transakci potvrdil český král v dubnu 1414. Rudolf reagoval na ujednání listinou 10. května vydanou ve Wittenbergu, kde kvitoval převzetí města a platů z kláštera Dobrilugk. Zároveň vévoda potvrdil, že českému králi i jeho nástupcům město kdykoliv bez boje odstoupí, pokud ovšem dojde ke splacení zástavní částky v plném rozsahu.²⁰⁴ Celý převod uzavřel římský král

²⁰⁰ L. BOBKOVÁ, *Markrabství braniborské*, s. 182–183.

²⁰¹ R. LEHMANN, *Geschichte der Niederlausitz*, s. 77.

²⁰² Originál in AČK, č. 1430 – dostupné online: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1430/charter> (nahlíženo 30. 5. 2018).

²⁰³ R. LEHMANN, *UB Dobrilugk*, s. 181, č. 244; bez přesné datace též J.G.WORBS, *Inventarium Diplomaticum*, s. 223, č. 645.

²⁰⁴ Originál in AČK, č. 1456 – dostupné online: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1456/charter> (nahlíženo dne 4. 6. 2018).

Zikmund, který Rudolfo Saskému potvrdil držbu Calau i Dobrilugku. Listina byla vydána 2. dubna 1415 v Kostnici.²⁰⁵

Vstup vévodů saských do Dolní Lužice však znamenal jeden velký problém, a tím byl magdeburský arcibiskup, se kterým měli vévodové časté konflikty. Hrozilo, že by do těchto sporů mohlo být vtaženo i samotné markrabství. Zřejmě z toho důvodu v dubnu 1415 fojtové obou Lužici, Hynek Hlaváč z Dubé a Jan z Polence, též všichni knechti, rytíři, páni a zemský lid, uzavřeli spojeneckou dohodu s Janem z Cottbusu, s jeho poddanými a městem Chotěbuz. Jan byl totiž straníkem arcibiskupa Güntera III., který ve snaze ubránit své državy proti saským vévodům vyhrožoval i samotné Dolní Lužici. Smlouva byla určena na čtyři roky a obě strany se dohodli chránit mír a spravedlnost proti všem narušitelům a škůdcům.²⁰⁶ Na danou situaci reagoval Václav IV. listinou 29. června 1415, ve které vyzval ke společnému postupu many, rytíře a knechty Šestiměstí a též purkmistra, městské rady a obyvatele Lužice. Rovněž žádal o společný postup fojty a hejtmany obou Lužic.²⁰⁷ Ujištění o spojení s Janem z Cottbusu potvrdili lužičtí fojtové další listinou ještě 20. srpna 1415.²⁰⁸

Že nešlo ze strany magdeburského arcibiskupa jen o plané výhrůžky, dokládá i výzva Václava IV. z května 1416 směrem k Horní Lužici a Šestiměstí. Král požádal o vojenskou podporu na obranu Dolní Lužice, na kterou skutečně zaútočil magdeburský arcibiskup.²⁰⁹ Již dříve se Jan z Polence vypravil do Budyšina, kde se sešel s fojtem Hynkem Hlaváčem a se zástupci šlechty a měst. O průběhu jednání prameny neinformují, je však jisté, že se hlavně jednalo o hrozícím nebezpečí.²¹⁰ Na to konto reagovali v červnu 1416 listinou Jan z Polence a Hynek Hlaváč, ve které vybídli purkmistra a městskou radu ve Zhořelci, aby se sešli v otázce vojenské pomoci Dolní Lužice. Termín setkání byl stanoven na 26. června a za místo zvolili fojtové hornolužické město Löbau. Výsledek ani průběh společných rozhovorů nelze z pramenů doložit. Jan z Polence velmi brzy město opustil, protože se vydal vítat do Zhořelce míšeňského vévodu Viléma, který tudy projížděl na své cestě do Krakova.²¹¹

²⁰⁵ Regest otištěn in R. LEHMANN, *UB Dobrilugk*, s. 182, č. 246.

²⁰⁶ J. G. WORBS, *Inventarium diplomaticum*, s. 223, č. 646.

²⁰⁷ J. G. WORBS, *Inventarium diplomaticum*, s. 224, č. 648.

²⁰⁸ NLM, s. 189–190.

²⁰⁹ R. JECHT, *CDLS III*, s. 724, jako datum Václavovi žádosti uvádí 30. květen 1416. Regest in J. G. WORBS, *Inventarium diplomaticum*, s. 225, č. 652. Worbs datuje listinu 31. květnu 1416. Originál není dochován, proto nelze datační rozdíl ověřit.

²¹⁰ J. W. NEUMANN, *Niederlausitzischen Land-Vögte, část II*, s. 55.

²¹¹ J. W. NEUMANN, *Niederlausitzischen Land-Vögte, část II*, s. 56.

Král Václav již 27. června 1416 znovu apeloval na many, rytíře, knechty a všechen lid města Zhořelce, též na radu, města a obyvatele Dolní Lužice, aby byli nápomocni jeho fojtům a hejtamům v otázce obrany země.²¹² Souběžně král instruoval fojty Jana a Hynka Hlaváče, kterým udělil plnou moc v jednáních, aby přivedli k poslušnosti hornolužickou Žitavu. Zde na konci roku 1416 zavládly jisté nepokoje. Město možná odmítlo králi poskytnout vojenskou pomoc. Další pozadí vzpoury nelze z pramenů zjistit, stejně, jako konkrétní důvody neuposlechnutí královského příkazu.²¹³ Žádné další prameny, které by hovořily o pokračujícím nebezpečí pro Lužici ze strany magdeburského arcibiskupa, se nedochovaly. R. Lehmann sice uvádí, že spory arcibiskupa a saských vévodů se nepodařilo vyřešit dříve než po roce 1419,²¹⁴ pravděpodobně však v tomto konfliktu nadále Dolní Lužice nefigurovala.

Poslední konflikt, který lze z pramenů částečně zrekonstruovat, spadl do léta roku 1417, kdy došlo k napadení Lužice, v čele s míšeňským rytířem Ottou Pflugem, který si tak vyřizoval účty s magdeburským arcibiskupem.²¹⁵ 5. června vydal Václav IV. listinu, ve které vyzval Šeštimestí a také fojta Jana z Polence, aby společně vojensky zasáhli proti míšeňskému škůdci.²¹⁶ Pozadí konfliktu nelze z pramenů příliš dobře zrekonstruovat, pro daný rok se nedochovaly ani zhořelecké účty, zachované pro předešlý konflikt s magdeburským arcibiskupem. Otta Pflug během svého řádění v Dolní Lužici například napadl statky pánů z Cottbusu a dochované prameny hovoří o velkých útrapách země, které nejvíce zasáhly dolnolužický obchod a řemeslnou výrobu.²¹⁷ Výzva krále Václava však byla brzy vyslyšena a Jan z Polence skutečně na vojenskou výpravu vyrazil. Velmi brzy se mu podařilo nepřátelské jednotky rozpráshit a zřejmě zavládl v zemi klid.²¹⁸

Během posledních dvou let života se Václav IV. v Lužici již téměř neangažoval. Král zemřel 16. srpna 1419 v Praze, několik dní po staroměstské defenestraci, patrně na

²¹² Originál listiny nedochován. Regest in J. G. WORBS, *Inventarium diplomaticum*, s. 225, č. 654; záznam též in R. JECHT, *CDLS III*, s. 728.

²¹³ O odporu Žitavských R. JECHT, *CDLS III*, s. 728, zvláště pozn. 1; regest J. G. WORBS, *Inventarium diplomaticum*, s. 225, č. 665, Worbs listinu datuje k 29. červnu 1416, datum nelze ověřit vzhledem k pravděpodobnému nedochování listiny. J. NEUMANN, *Niederlausitzischen Land-Vögte, část II*, s. 56–57 datuje vzpuru Žitavských na konec roku 1416.

²¹⁴ R. LEHMANN, *Geschichte der Niederlausitz*, s. 71–72.

²¹⁵ Tak soudí J. NEUMANN, *Niederlausitzischen Land-Vögte, část II*, s. 57.

²¹⁶ Originál neznámo kde; regest J. G. WORBS, *Inventarium diplomaticum*, s. 227, č. 660

²¹⁷ R. LEHMANN, *Geschichte der Niederlausitz*, s. 71.

²¹⁸ J. W. NEUMANN, *Niederlausitzischen Land-Vögte, část II*, s. 57.

mozkovou příhodu. Dolní Lužice tak připadla novému českému králi Zikmundovi Lucemburskému, jehož problematika pozice v Čechách je dostatečně známa.²¹⁹

3.4. Podíl Jana Zhořeleckého na správě Dolní Lužice

Jan Zhořelecký se velkou měrou podílel na správě Dolní Lužice a byl to právě on, kdo dominantně figuroval v dolnolužických pramenech. V pramenech z let 1384–1396 se dochovalo celkem šestnáct vévodových písemností. Tím Jan zdaleka předčil podíl krále Václava. Jak již bylo řečeno výše, třetímu synovi Karla IV. se až donedávna nedostávalo přílišné badatelské pozornosti. Z toho důvodu se práce bude soustředit na konkrétní správní, právní či hospodářské kroky v Lužici, až do jeho tragické smrti v roce 1396. Podle Karlova testamentu z let 1376 a 1377 měl Jan spravovat území s městy Guben, Sommerfeld, Peitz, Fürstenberg nad Odrou a také Spremberg, významný komunikační uzel na tzv. *Niederstrase*, tj. na cestě západ-východ, díky němuž měl vévoda snadno dostupný Guben. Dále Jan získal ještě panství Sorau, Triebel a Lieberose.²²⁰ Dochované prameny se skutečně pohybují v daném geografickém horizontu, neplatí to však stoprocentně a vévoda několikrát vystoupil i v klíčových otázkách v državách svého bratra Václava.

Spor s pány z Bibrštejna, ke kterému došlo na počátku 80. let, tvořil počátek vévodovy samostatné vlády v Dolní Lužici a z tohoto období pocházejí i nejstarší Janovy listiny, týkající se Lužice.²²¹ Důležité bylo i potvrzení svobodné volby radních pro město Guben učiněné v lednu 1384.²²² V příštích pěti letech vévoda Jan do poměrů v Lužici příliš nezasahoval, pobýval v Praze na dvoře svého bratra a měl zřejmě plné ruce práce se správou Zhořeleckého vévodství. Na sklonku roku 1388 se rozjel do Braniborska, přesněji do Nové marky, kam jako její výslovný pán zamířil vůbec poprvé. Po cestě se zastavil v Gubenu, kde 6. prosince vydal listinu, kterou potvrdil městu Küstrin právo rybiho trhu a další práva či svobody. Obsah privilegia není příliš významný a město navíc geograficky spadá do oblasti Braniborska, nicméně zajímavé je, že mladý vévoda osobně zajel do Gubenu.²²³

V březnu roku 1389 pak Jan potvrdil nadaci 26 kop grošů pražských na oltář k počtě panny Marie, apoštolů Filipa a Jakuba a také sv. Jiří v pražském svatovítském chrámu. Daná

²¹⁹ Srovnej F. KAFKA, *Poslední Lucemburk*, s.

²²⁰ L. BOBKOVÁ a kol. *Jan Zhořelecký*, s. 28.

²²¹ Originál Janovy listiny z 30. března 1384 in BLHA Potsdam, Rep. 37 Beeskow-Storkow, U 12; regist R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 357–358, č. 940.

²²² In BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Guben, U 28.

²²³ Originál in BLHA Potsdam, Rep. 16E Kleine Erwerbungen, č U 1001, fol. 196–197; regist in: L. BOBKOVÁ a kol., *Jan Zhořelecký, Katalog písemností*, s. 287, č. 26.

částka měla být vyplacena z několika dolnolužických vsí, konkrétně se jednalo o oblasti Buckov u Calau, Gros- Kleinegalow u Chotěbuzi, ve stejné oblasti Bagenz a dále Limberg, nedaleko Koltwitz a ves Terpe, u Sprembergu. Finanční dar měl být splatný v Praze o svátku sv. Martina. Výčet daných nadačních lokalit nás nepřekvapí, všechny totiž spadaly do oblasti držav pod správou vévody Zhořeleckého.²²⁴ V dubnu roku 1389 potvrdil Jan obyvatelům města Sommerfeldu všechna práva a privilegia, s odkazem na dřívější ujednání císaře Karla a Jindřicha Jasného († 1288).²²⁵ Ve prospěch města vystoupil vévoda i v září 1391, kdy povolil, aby si měšťané hájili hranice svého okrsku zcela sami, dokud Jan osobně nepřijede anebo nevyšle svého hejtmana.²²⁶

Je jisté, že po celou dobu vlády Jana Zhořeleckého bylo třeba udržovat pevné kontakty s fojty obou Lužic, kteří plnili vévodovu vůli. Víme, že v roce 1389 opustil funkci hofmistra vévody Jana Beneš Berka z Dubé. Nahradil ho Anselm z Ronova, který byl mezi léty 1380–1386 fojtem v Dolní Lužici a zřejmě to byl on, komu bylo svěřeno fojstství v Janově části Lužice. Jako fojt jmenovaný králem vystupuje Ota z Kittlic, který zřejmě někdy v této době nahradil někdejšího fojta Ješka z Lubolitz, o kterém byla již výše řeč. O dobré spolupráci vévody a fojtů svědčí zpráva, adresovaná městu Zhořelec, která informuje o plánovaném příjezdu Oty z Kittlic do města a také dále do Lužice, s mnoha instrukcemi, jak naložit s Židy.²²⁷ Je možné, že to byla jedna z prvních cest Oty do Lužice, co by nového fojta.

V 90. letech Jan zasahoval v Dolní Lužici hned v několika oblastech. První skupinu tvoří ustanovení, která se týkala hospodářských a právních otázek. V říjnu roku 1391 například propůjčil městu Landsberg právo skladu.²²⁸ V květnu 1392 se jal vévoda narovnat spor se střihači sukna a soukeníky v Gubenu. Bylo jasně stanoveno, že pouze postřihači smějí prodávat sukno barvené, zatímco druzí mohou prodávat pouze látky nebarevné.²²⁹ Městu Guben také Jan udělil mílové právo, jehož porušení bylo stanoveno pokutou 10 kop grošů. V okruhu jedné míle od města se nesměl vyrábět slad, vařit pivo, ani zde nemohl působit švec, šrotěř, pekař, řezník či kovář. V listině je jasně deklarovaný záměr Jana Zhořeleckého přispět k rozvoji města.²³⁰ Posledním ustanovením rozkázal Jan hejtmanovi Bernardovi

²²⁴ Regest R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 376, č. 991.

²²⁵ Regest L. BOBKOVÁ a kol., *Jan Zhořelecký, Katalog písemností*, s. 290, č. 37.

²²⁶ Regest L. BOBKOVÁ a kol., *Jan Zhořelecký, Katalog písemností*, s. 292, č. 48.

²²⁷ R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 337, č. 994.

²²⁸ Otištěno in RCDB I/24, s. 90.

²²⁹ Opis z roku 1624 uložen in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Guben, U 31/1.

²³⁰ Originál in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Guben, U 34.

ze Zedlitz a měšťanům, aby dodržovali právo doprovodu (*geleit*), kterým byli povinováni již od dob císaře Karla.²³¹

Jako správný křesťanský vládce se Jan nadále staral o duchovní záležitosti. Povolil například zemskému písaři v Gubenu založit oltář k oslavě Božího Těla a Panny Marie v místním farním kostele. Fundátor zajistil plat 10 kop pražských grošů.²³² Při svém pobytu v Luckau dále povolil faráři ze vsi Wellersdorf koupit od zhořelecké městské rady 12 kop grošů ročního příjmu na zřízení oltáře v kostele sv. Petra ve Zhořelci.²³³

Do další skupiny ustanovení se dají zařadit různé confirmace či přesuny majetků a pozemků. V srpnu 1390 potvrdil Jan převod zboží v Schenkendorfu (*Sękowice*) na Buška ze Švamberka a dolnolužického šlechtice Jana z Cottbusu.²³⁴ 13. srpna 1392 pak confirmoval darovací listinu braniborského markraběte Albrechta, pro klášter Himmelstädt. Jako svědci jsou zde uvedeni například opat Dětrich z kláštera Neuzelle nebo fojt Nové Marky Arnold z Osten.²³⁵ V březnu 1394 udělil Benešovi z Dubé v léno třetinu vsi Trepe, ležící nedaleko Sprembergu. Za relátora listiny je zde označen fojt Anselm z Ronova.²³⁶ V Gubenu byla 2. března 1396 vydána listina, kde Jan oblenil Johanna Schwaba, tamějšího měšťana, čtyřmi lány ze vsi Klein Drenzig, které mu odkázal jeho otec. List je zajímavý tím, že vyšel den po smrti Jana Zhořeleckého.²³⁷

Vévoda si hojně v Dolní Lužici i půjčoval, hlavně v období zajetí svého bratra, jak bylo doloženo výše. V říjnu 1394 učinil dluh 108 kop a 21 grošů královskému městu Luckau a slíbil, že dlužnou částku splatí do příštích Vánoc.²³⁸ V březnu 1395 Jan propůjčil fojtovi Ottovi z Kittlic panství a město Spremberg, dokud on sám nesplatí 500 kop grošů pražských.²³⁹ Od Oty si půjčil znovu již v květnu 1395, kdy mu zastavil město a leníky ve Sprembergu za 2086 kop grošů pražských. Mezi svědky figuroval například Jan z Bibrštejna.²⁴⁰

²³¹ R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 393, č. 1028.

²³² Originál in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Guben, U 32.

²³³ R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 399, č. 1045.

²³⁴ Regest L. BOBKOVÁ a kol., *Jan Zhořelecký, Katalog písemností*, s. 291, č. 43.

²³⁵ Originál BLHA Potsdam, Rep. 10 B Zisterzienserkloster Himmelstädt, U 8.

²³⁶ Originál in v BLHA Potsdam, Rep. 37 Spremberg, U 1.

²³⁷ Originál in BLHA Potsdam, Rep. 10 B Zisterzienserkloster Neuzelle, U 33.

²³⁸ Originál in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 51.

²³⁹ Originál nedochován; regest R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 400, č. 1048.

²⁴⁰ Regest L. BOBKOVÁ a kol., *Jan Zhořelecký, Katalog písemností*, s. 303, č. 97.

Z dochovaných listin a itineráře vévody se dá usoudit, že do Dolní Lužice zajížděl poměrně často a o situaci v zemi jevil zájem. Většina listin je datovaná mezi léty 1388–1395, jak vyplývá z Janova faktického převzetí moci v zemi. Některé vydával přímo v dolnolužických městech, často však řešil správní záležitosti z Prahy.²⁴¹ Dle dochovaných pramenů se Jan v markrabství na delší dobu zdržel v roce 1380, kdy zde strávil celé tři měsíce. Mezi léty 1382 a 1390 v Lužici příliš nepobýval, jeho pobyt je celkově doložen pouze na polovinu měsíce. Častěji sem zajížděl až po roce 1391, nejdelší čas zde strávil v letech 1392 a 1393. Těžištěm jeho zastávek v Lužici byl logicky Guben a také Spremberg, zde se zastavil více než dvacetkrát. Jeho pobyt je doložen i v dalších městech například v Lübbenau, Zarech, Luckau a Neuzelle.²⁴² Nicméně jeho rezidenčním městem byl dozajista Zhořelec v Horní Lužici, kam se vévoda vydával vůbec nejčastěji.

Samotný konec Janova života je spojen právě s posledně jmenovanou lokalitou, tj. s cisterciáckým klášteřem Neuzelle, kde se vévoda ubytoval 29. února 1396. Nevíme, kdo ho na cestě doprovázel, ani proč se uchýlil zrovna na toto místo nicméně, následující den ráno byl mnichy tamního kláštera nalezen ve své cele mrtev. Soudobá svědectví, kterých není mnoho, mluví o vévodově skonu jako o náhlém a nečekaném, ale o násilné smrti není nikde ani zmínka. Až o několik desetiletí později se v kronikách začaly objevovat zmínky o jedu a o úkladné vraždě, díky které přišel mladý vévoda o život. Tato verze přetrvala v historické paměti až do dnešní doby. Tak tedy skončila krátká epizoda Jana Zhořeckého, co by správce východní části Dolní Lužice. Janův díl záhy připadl jako odumřelé léno zpět do rukou českého krále Václava IV., stejně tak fakticky zaniklé zhořecké vévodství.²⁴³

3.5. Listiny Jošta Moravského pro Dolní Lužici

Markrabě Jošt spravoval Dolní Lužici bezmála patnáct let, z toho důvodu nelze jeho podíl na správě země opomenout, byť se nejedná o hlavní cíl práce. Vláda Jošta byla navíc velmi dobře zpracována moravským historikem V. Štěpánem.²⁴⁴ Práci však nesvědčí ryze chronologický postup, který dělá monografii velmi popisnou a mnohdy nepřehlednou. Jednalo se ale o zcela první komplexní vylíčení života moravského markraběte a lze tedy chronologický postup práce pochopit. Tematické vyčlenění ustanovení pro Dolní Lužici dá

²⁴¹ L. BOBKOVÁ a kol., *Jan Zhořecký*, s. 13–37.

²⁴² Kompletní itinerář vévody Jana in: L. BOBKOVÁ a kol., *Jan Zhořecký*, s. 335–350.

²⁴³ Ke smrti Jana Zhořeckého L. BOBKOVÁ a kol., *Jan Zhořecký*, s. 106–110.

²⁴⁴ Václav ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt (1354–1411)*, Brno 2002.

dobře vyniknout správní praxi Jošta v markrabství. Pro období 1397–1411 se podařilo dohledat celkem dvacet pět zásahů moravského Lucemburka do poměrů v Lužici.

První správní kroky markraběte lze vysledovat od druhé poloviny 90. let 14. století. Jošt v únoru 1397 stvrdil ujednání mezi ním a Václavem IV. ohledně doživotní správy Dolní Lužice.²⁴⁵ Již několik dní po slavnostním udělení Braniborska v léno, které se uskutečnilo 14. dubna 1397 v Praze, markrabě potvrdil městu Guben všechna práva a privilegia, které město získalo od jeho bratranců Jana a Václava. Rovněž přísahal, že bude dodržovat zvyklosti a práva ve městě, které spadalo do okruhu magdeburského práva.²⁴⁶ Ve stejný den vydal Jošt obdobné konfirmace i pro města Luckau,²⁴⁷ Sommerfeld²⁴⁸ a Spremberg.²⁴⁹ Též vydal konfirmační listinu pro Calau, kterému potvrdil práva a privilegia a všechna cechovní statuta řemeslníků ve městě.²⁵⁰

Velmi často Jošt zasahoval do záležitostí dolnolužických měst, nejvíce listin se dochovalo pro Luckau, podobně jako v případě krále Václava IV. V říjnu 1398 Jošt slíbil městu, že napříště nemusejí místní obchodníci po celé Lužici a ani v markrabství braniborském platit clo. To vše Jošt stvrdil ochranným glejtem, který kupcům zajišťoval svobodu a bezpečnost pohybu.²⁵¹ Tamnímu měšťanovi Janovi z Passerinu v únoru 1399 povolil, že jeho poddaní ze vsí Bukersdorf, Willmersdorf, Stöberitz a Alteno si smějí brát dřevo na otop z lesů a vřesovišť v Lübbenu.²⁵² V září roku 1400 potvrdil městské radě v Luckau finanční úrok ze vsí Gehren, Görlsdorf, Kahnsdorf a Zaacko.²⁵³

V dubnu 1401 potvrdil Václav městu, že vzhledem k rozsáhlému požáru mají být zproštěni povinnosti odvádět cla zemskému fojtovi a úředníkům.²⁵⁴ Pro zaplacení válečných výdajů v době zajetí krále Václava IV. využil Jošt i měst v Dolní Lužici, mimo jiné si od Luckau a rady města půjčil 67 a půl grošů pražských. Pro radu z půjčky plynuly i jisté

²⁴⁵ Originál listiny in AČK Praha, č. 3127 – dostupné online: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1327/charter> (nahlíženo 11. 7. 2018).

²⁴⁶ Originál nedohledán, regist in R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 408, č. 1070.

²⁴⁷ Originál in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 62.

²⁴⁸ Originál nenalezen, regist R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 410, č. 1074.

²⁴⁹ Originál nedohledán, regist in R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 410, č. 1075.

²⁵⁰ Regesty in R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 408, č. 1072 a 1073.

²⁵¹ Originál uložen in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 69.

²⁵² Originál nedohledán, regist R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 416, č. 1092.

²⁵³ Originál in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 73.

²⁵⁴ Originál in BLHA Potsdam, Rep. 8 Luckau, U 74.

výhody, protože Jošt se zaručil, že do doby úhrady dané částky smějí radní užívat jeho soudních funkcí ve městě.²⁵⁵

Markrabě zasáhl i do cechovních zvyklostí města, v dubnu 1408 potvrdil Luckau právo várečné.²⁵⁶ Zřejmě však město neustále naráželo na konkurenční boj, a proto Jošt přistoupil o rok později k opětovné confirmaci mílového práva pro sládka (*Brauen*) na vaření piva v Luckau. V listině též stanovil mílové právo pro ptáčníka (*Bauer*), místní hostinec (*Krug*) a pro ševce (*Schuster*), jenž v tomto okruhu měl mít zajištěn monopol na prodej i výrobu bot.²⁵⁷ Tato listina je vůbec poslední dochovanou písemností, kterou Jošt pro Lužici vydal.

Hojně Jošt zasahoval i ve městě Gubenu. Vedle confirmace práv a privilegií na počátku svého správcovství dále nařídil, aby město platilo stejné clo v přístavu Oderburg jako město Frankfurt. Chtěl tím zmírnit přílišné zatížení města.²⁵⁸ Též v květnu 1401 Jošt zastavil švagrovi Vilému Míšeňskému dolnolužické panství Golssen, spolu s výnosy z města Gubenu.²⁵⁹ Do poměrů zasáhl i v období zajetí krále Václava, kdy městu potvrdil nárok na úrok šest kop grošů pražských z přilehlé vesničky Mückenberg.²⁶⁰ Z téže vesnice v srpnu 1405 markrabě potvrdil městu držbu osmi jiter vinic.²⁶¹ Stranou nezůstaly ani právní záležitosti Gubenu, když například zavedl jednotné užívání magdeburského práva, na kterém byla většina města postavena. Město zřejmě předtím užívalo i práva zemského, norimberského. Na dodržování magdeburského práva a na ochranu měšťanů měli dohlédnout soudní vykonavatelé, úředníci, jakožto i opat z Neuzelle a probošt města Guben.²⁶² Posledním ustanovením byla výzva Jošta v květnu 1408, aby město začalo budovat hradby a opevnění vzhledem k chystanému vojenskému tažení na dolnolužické škůdce, jak bude popsáno níže.²⁶³

Do církevních poměrů zasahoval markrabě minimálně, pouze jednou lze z pramenů doložit potvrzení fundace nového oltáře ve farním kostele sv. Miluláše v Luckau. Jošt listinu

²⁵⁵ Listina byla vydána 1. prosince 1403 v Míšni, originál dochován in BLHA, Rep. 8 Stadt Luckau, U 78.

²⁵⁶ Originál in BLHA, Rep. 8 Stadt Luckau, U 85/1.

²⁵⁷ Originál uložen in BLHA, Rep. 8 Stadt Luckau, U 88/1.

²⁵⁸ Listiny byla vydána 15. května 1401 v Berlíně, originál in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Guben, U 41.

²⁵⁹ V ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 509.

²⁶⁰ Nejedná se o lokalitu Mückenberg, kterou vlastnil Jindřich z Wildow, je to pouhá názvová shoda. Tento Mückenberg byl lokalitou ležící v těsné blízkosti Gubenu (dnes součást města). Listiny byla vydána 29. května 1403 v Brně, originál in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Guben, U 43.

²⁶¹ Vydáno 4. srpna 1405, originál in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Guben, U 45.

²⁶² Originál in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Guben, U 44.

²⁶³ Vydáno 2. května 1408, originál in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Guben, U 46.

vydal v září 1407 a jednalo se o donaci jistého měšťana Pavla Reichards.²⁶⁴ Další ustanovení se týkala spíše majetko-právních přesunů církevním institucím. Jošt například potvrdil v prosinci 1403 na žádost opata Luppolda z kláštera Dobrilugk převod vsí Dollenchen, Schacksdorf a Barzig konventu s patronátním právem kláštera nad místními kostely.²⁶⁵ 23. dubna 1406 vydal Jošt další listinu, kterou adresoval opatovi a konventu kláštera Neuzelle. Jednalo se o přičlenění panství Fürstenberg s vesnicemi Diehlow, Krebsjauche, Speichrow, Zülltendorf a čtyř lánů ze vsi Klein Drenzig.²⁶⁶ Již 29. dubna v reakci na dané ujednání potvrdil transakci i král Václav IV.²⁶⁷ Jošt poté 3. května potvrdil přijetí finanční částky 500 kop grošů za panství Fürstenberg²⁶⁸ a o den později vyzval purkmistra a radu města Fürstenberg, aby se podřídili opatovi z Neuzelle a zbavil tamní občany věrnostního slibu k jeho osobě. Na příště již měšťany odkázal pouze na klášter.²⁶⁹ V téže době si Jošt od kláštera půjčil 1500 kop pražských grošů, zřejmě na zaplacení výdajů spojených s válečnými akcemi proti panství Drebkau.²⁷⁰

Markrabě Jošt též do Dolní Lužice osobně zajížděl, nikoliv však tak často, jako v případě severněji položeného Braniborska. Nejvíce přebýval v rezidenci v Tangermünde nebo v Berlíně. První listiny v Dolní Lužici vydal až roku 1402, je však jisté, že sem musel nutně zajíždět i v dřívějších letech při cestách do Braniborska, byť zde neúřadoval. Mezi lety 1402–1403 je Joštova přítomnost doložena v Luckau, vždy zde pobyl jen několik dní. Nejdéle setrval Jošt v Lužici patrně mezi lety 1408–1409 v období válečných akcí na panství Drebkau. Pobýval střídavě v Drebkau, Gubenu nebo Luckau a naposledy je přítomnost Jošta v Lužici doložena v září 1409.²⁷¹

Ač byl nejstarší moravský markrabě velmi schopným vládcem a dobrým diplomatem, se situací v Dolní Lužici a ani v Braniborsku si příliš poradit nedokázal. Obě lokality si žádaly silnou zeměpanskou vládu, či alespoň trvalou přítomnost královského fojta. Tento úřad však na počátku 15. století nebyl ještě zcela institucionalizován, a ještě

²⁶⁴ Originál in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 83.

²⁶⁵ Listina byla vydána 3. prosince 1403 ve Freibergu, je psána latinsky, originál uložen in BLHA, Rep. 10 B Dobrilugk, U 170

²⁶⁶ Listina byla vydána 23. dubna 1406 v Praze, opis uložen in BLHA, Rep. 10 B Neuzelle, s. 58f. nr. 85

²⁶⁷ Listina byla vydána 29. dubna 1406 na Karlštejně, opis uložen v BLHA, Rep. 10 B Neuzelle, 58f. Nr. 85; otiskl E. THEUNER, *UB Neuzelle*, s.58–59, č. 85.

²⁶⁸ Originál nedohledán, regest in J.G. WORBS, *Inventarium diplomaticum*, s. 59, č. 86.

²⁶⁹ Listina vydána 4. května 1406 v Praze, originál uložen in BLHA, Rep. 10 B Neuzelle, U 38.

²⁷⁰ Originál in BLHA Potsdam, Rep. 10 B Neuzelle, U 37. Vydáno 3. května 1406 v Praze.

²⁷¹ Čerpáno z itineráře markraběte, in V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 804–821.

dlouho trvalo, než fojt začal v Lužici sídlit. Ani Jošt sem příliš často nezajížděl, i když samozřejmě jeho aktivita mezi léty 1401–1411 značně převyšovala zásahy krále Václava IV.

4. Dolnolužická šlechta v politice Václava IV.

4.1. Listiny českého krále pro dolnolužickou šlechtu

V úvodní kapitole bylo řečeno, že šlechta tvořila silnou mocenskou základnu Dolní Lužice, na rozdíl od měst, která stála zcela ve stínu panstva. Země byla roztržena na několik víceméně nezávislých svobodných panství, o jejichž obsazení měl rozhodovat zeměpán, ale do vnitřní správy zasahovat nemohl. V zemi byla i řada drobných lén, o jejichž udělování mohl rozhodovat zemský fojt. Převodem vrchní vlády nad zemí na českého krále se zvyklosti nijak nezměnily a nový zeměpán s nimi musel počítat. Na rozdíl od Českého království však v Lužici nikdy nedošlo k zformování šlechtické opozice proti králi. Pokud se někdy zvedla vlna odporu, jednalo se spíše o nespokojenost hrstky jednotlivců než o organizovanou opozici. Vzhledem k dochovaným pramenům lze konstatovat, že někteří dolnolužičtí šlechtici se mohli velmi výrazně podílet i na samotné politice krále a mohli též patřit do jeho širšího dvora.

Mezi léty 1364–1419 se dochovalo celkem sedmáct přímých zásahů Václava IV. vůči dolnolužickým pánům a rytířům. Dominantní postavení v listinách krále zaujímají pánové z Bibrštejna, proto bude tomuto rodu věnován samostatný prostor níže. Výchozí bod vyjadřující vztah mezi králem a dolnolužickou šlechtou představovaly opakující se konfirmace jejich stávajících práv, privilegií a potvrzení, případně nové udělení léna (např. synovi stávajícího držitele léna). Dochovaly se také zástavní, a i jiné majetkoprávní písemnosti (potvrzení koupí, prodejů apod.), které patřily k běžné agendě a jen výjimečně je lze označit za zásahy krále do stávajících poměrů.

První listinu pro dolnolužickou šlechtu vydal Václav IV. již v říjnu 1367. Konfirmaci práv a privilegií adresoval konkrétně Půtovi a Dětrichovi z Turgova a Reinhardovi ze Strehle.²⁷² Jednalo se o velmi významné rody v Lužici, společně drželi významná panství Beeskow a Storkow až do roku 1377, kdy je získali pánové z Bibrštejna.²⁷³ Jak již bylo řečeno, později se Jan z Turgova stal i dolnolužickým fojtem. Zmíněnou Václavovou listinou byla rodům potvrzena i držba lén v Lužici, která však nebyla blíže specifikována. Václav zřejmě navazoval na pořizování Bolka Svídnického z roku 1365 a císaře Karla IV.

²⁷² Originál dochován v BLHA Potsdam, Rep. 37 Herrschaft Beeskow-Storkow, U 5; regest in R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 298, č. 775.

²⁷³ K pánům ze Strehle Kurt ZAHN, *Die Strehle, die ersten Herren von Storkow und Beeskow, um 1200 bis um 1400* (= Beiträge zur Geschichte von Stadt und Amt Storkow, vol 2), Storkow 2002.

z roku 1364. Zde jsou tato léna konkrétně rozepsaná, šlo o panství Reichwalde a Buchholz.²⁷⁴

Další Václavova ustanovení pocházejí až z doby jeho samostatné vlády, kdy zastavil několika šlechticům statky v Lužici. Přesnou dataci písemnosti se z pramenů nepodařilo dohledat, patrně byla vydaná někdy v průběhu roku 1384. Čtyřem bratrům ze Schoffe (rod *Schaff-Gotsche*) zastavil panství Sallgast a Mückerberg. Rod pocházel ze Slezska, přesněji ze Svídnicka-Javorska, kde byli i usazeni, a králova vstřícnost vůči nim mohla vycházet z jeho práv vůči těmto zemím, respektive čekání na jejich úplné převzetí po smrti Anny Svídnické. V listině též figurují bratři z Nimtsch, kteří získali Pohlanu, Warmbrunn a Schmiedeberg.²⁷⁵ V 90. letech Václav IV. instruoval fojta Anselma z Ronova, aby dohlédl na splacení dluhu šlechtice Fridricha z Hackebornu, který si půjčil od Židů (*Juden*), a také od Jana Zhořeleckého. Jelikož se originál listiny nedochoval a je znám pouze krátký regest, nelze vysledovat hlubší souvislosti této královské listiny.²⁷⁶

V červnu roku 1395 udělil král Janovi z Cottbusu v léno třetinu panství Chotěbuz, kterou do této doby vlastnila Žofie, vdova po Jindřichovi z Cottbusu. Z listiny se dozvídáme, že před Žofíí majetek patřil pánům z Vartenberka, kteří o něj však přišli odpadnutím od krále, když se připojili k panské jednotě. Proto se Václav rozhodl uvolněné léno udělit Janovi.²⁷⁷ V dubnu 1396 král potvrdil převod panství Bärwalde hornolužickému šlechtici Baltazarovi ze Schlibenu. Páni ze Schliebenu (*Herren von Schlieben*) byli též jedním z mnoha starých panských rodů v Lužici. Již před inkorporací Dolní Lužice ke Koruně zde vlastnili i rozlehlé panství Seftenberg.²⁷⁸ Jak již bylo řečeno výše, toto panství získal roku 1416 jako léno od Václava IV. dolnolužický fojt Jan z Polence.²⁷⁹

Při svém pobytu ve Vratislavi v létě 1406 vydal Václav IV. listinu týkající se dolnolužických pánů z Hackebornu a jejich panství Priebus. O problematickém postavení panství již byla řeč výše a v této době se znovu nesrovnalosti kolem něho vyostřily. Václav dokonce vyzval vojsko Šestiměstí k útoku na Priebus. Vojenské jednotky tam měly setrvat do doby, než vévodovi Přemku Těšínskému učiní pánové z Hackebornu za dosti

²⁷⁴ Originály listin císaře Karla a Bolka Svídnického in BLHA Potsdam, Rep. 37 Herrschaft Beeskow-Storkow, U 3, 4.

²⁷⁵ R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 360, č. 949.

²⁷⁶ R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 392, č. 1026.

²⁷⁷ Originál in BLHA Potsdam, Rep. 37 Cottbus, U 7; regest in: R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 401, č. 1051.

²⁷⁸ Regest in R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 403, č. 1057.

²⁷⁹ Originál in BLHA Potsdam, Rep. 37 Seftenberg, U 1.

(*Gnüge gethun werden*). Konkrétní pozadí nelze z pramenů doložit a nejsou také známy informace o narovnání sporu. Zřejmě došlo k nějakému konfliktu mezi pány a Přemkem, mohlo se jednat pravděpodobně o finanční otázku.²⁸⁰

V dubnu 1414 Václav potvrdil listinou zástavu města Calau saským vévodům. Již dříve král město zastavil Albrechtovi z Landsbergu a jeho strýci Albrechtovi ze Seidy. Ti poté s vědomím Václava město za 4000 kop grošů pražských prodali právě Rudolfu Saskému, který tak vedle kláštera Dobrilugk a přilehlých vsí, získal další významnou lokalitu v Dolní Lužici.²⁸¹ V dubnu 1419 pak král vydal listinu, ve které vystupoval jako rozhodčí ve sporu jistého rytíře Kryštofa z Gerdsdorfu na straně jedné a fojta Jana z Polence na straně druhé. Kryštof byl významný hornolužický rytíř, který vlastnil například panství a hrad Baruth, které roku 1412 koupil od vévodů z Kittlic. Figuroval též často jako vyslanec Šestiměstí u krále Václava IV. a později Zikmunda Lucemburského. Tak se zřejmě král dozvěděl o jeho sporu s dolnolužickým fojtem. Výše zmíněná listina byla posledním přímým zásahem Václava v Lužici, o čtyři měsíce později král zemřel.²⁸²

Záměrně byly z výše popsaného výčtu listin Václava IV. pro šlechtu vyjmuty písemnosti vydané pro pány z Bibrštejna, kterých se dochovalo celkem osm. To svědčí o velmi významné pozici rodu v politice českého krále. I s ohledem na to, že stáli doposud v pozadí zájmu historiků, jim bude věnována zvýšená pozornost.

4.2. Pánové z Bibrštejna v ustanoveních Václava IV.

Pánové z Bibrštejna pocházeli se starého rodu, usazeného původně v Míšeňsku. Jejich rodový hrad *Bieberstein*, od kterého odvozovali své jméno, se nacházel nedaleko města Nossen. V pramenech se nejčastěji označovali jako *Herren von Bieberstein*, *Byberstayn* či *Bebirsteyn*. Kdy přesně rod začal expandovat směrem do Čech nevíme. Pravděpodobně to bylo již na počátku 13. století. Pramenně můžeme jejich přítomnost na našem území doložit až k roku 1278, kdy Rulko z Bibrštejna získal od Přemysla Otakara II. hrad Frýdlant v Čechách.²⁸³ Nejpozději v tuto dobu se tedy Bibrštejnové usadili v severních Čechách a započali budovat své panství.

²⁸⁰ Listina byla vydána 25. června, regest in J.G. WORBS, *Inventarium diplomaticum Lusatiae inferioris*, s. 214–215, č. 610.

²⁸¹ R. LEHMANN, *UB Dobrilugk*, s. 181, č. 244; bez přesné datace též J.G.WORBS, *Inventarium Diplomaticum*, s. 223, č. 645.

²⁸² Regest in J.G.WORBS, *Inventarium Diplomaticum*, s. 228–229, č. 666.

²⁸³ Potvrzení koupě Frýdlantu vydáno v Praze 5. února 1278. Originál dochován in AČK Praha, listina č. 20 – dostupné online: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/20/charter> (nahlíženo 6.8. 2018).

Zmíněný Rulco Frýdlantské panství odkázal svým třem synům, z nichž nakonec zbyl pouze Jan (II.) z Bibrštejna, který spravoval majetek do své smrti v roce 1327. Bezesporu největšího rozkvětu a územního rozmachu dosáhl rod za života Bedřicha I. z Bibrštejna (†1360). Ten pravděpodobně již patřil do širšího dvora českého krále. Erb rodu Bibrštejnů se například objevil ve znakové galerii na hradě Lauf u Norimberka, kterou jak známo nechal vybudovat císař Karel na počátku 60. let. 14. století. Vedle stovky dalších šlechtických erbů zde měl místo i bibrštejnský erb, znázorňující se o červený jelení paroh ve zlatém poli.²⁸⁴ Dále také najdeme Bedřicha ve svědečných řadách lucemburských listin. Je tedy jisté, že k lucemburskému dvoru skutečně patřil, byť nezastával žádný významný úřad.

Za vlády Bedřicha I. byly k frýdlantskému majetku přidány početné državy, mezi nimiž bylo i panství Sorau v Dolní Lužici, které dostal roku 1345 v léno od slezského vévody Jindřicha V. Hlohovsko-Zaháňského.²⁸⁵ Mezi další získaná panství patřil například Forst, Priebus a zboží Tauchritz a hrad Landeskrona u Zhořelce v Horní Lužici. Bedřich zemřel roku 1360 a zanechal po sobě dva syny, Jana (III.), který zdědil jako starší syn rozsáhlá panství v Lužici, včetně panství Sorau, a také Oldřicha, kterému otec přiřkl rozsáhlé panství Frýdlant v Čechách včetně Seidenbergu (*Zawidów*) v Horní Lužici.²⁸⁶ Výše zmínění bratři pak měli dominantní postavení ve Václavových listinách.

Bibrštejní se však velmi brzy dostali do přímého konfliktu s králem ohledně panství Beeskow a Storkow. Dané lokality po dlouhá léta patřily do majetku pánu ze Strehle. Posledním příslušníkem byl výše jmenovaný Reinhard ze Strehle, který neměl mužské potomky a již v roce 1377 se rozhodl jmenovat oba bratry z Bibrštejna spoluvlastníky panství. Jan z Bibrštejna měl navíc za manželku Reinhardovu dceru a logicky s ním tedy jeho tchán počítal jako s dědicem panství. Jméno Janovy manželky se v pramenech nepodařilo dohledat.²⁸⁷

Reinhard ze Strehle ještě v lednu 1382, coby hejtman braniborského markrabství (*hoyetmann der gantzen marke*) stihl rozsoudit spor mezi městy Eberswalde a Kopenick

²⁸⁴ K Laufu například Lenka BOBKOVÁ, *Hrady Karla IV. v Laufu a Tangermünde. Panovnická reprezentace vepsaná do kamene*, in: Verba in imaginibus. Františku Šmahelovi k 70. narozeninám, edd. Martin NODL, Petr SOMMER, Eva DOLEŽALOVÁ, Praha 2004, s. 141–157; Vladimír RŮŽEK, *Erbovní výzdoba na hradě Laufu u Norimberka*, in: Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy, Praha 2012, s. 442–446

²⁸⁵ Bedřichova manželka Hedvika byla totiž dcerou Oldřicha z Paacku, pána na Sorau, který bohužel neměl mužského potomka, a tak se rozhodl přenechat panství svému zeti Bedřichovi a dceři. Panství jim připadlo po smrti Oldřicha, někdy na počátku roku 1350. Listina vévody Jindřicha o oblenění byla vydána 15. listopadu 1345 v Boleslavci. Originál dochován ve dvou exemplářích, uloženo in: BLHA, Rep. 37 Sorau-Triebel, U 2, 3.

²⁸⁶ L. BOBKOVÁ, Místo pánů z Bibrštejna, s. 49–51.

²⁸⁷ L. BOBKOVÁ a kol., *Jan Zhořelecký*, s. 46.

v Braniborsku²⁸⁸ a zřejmě nedlouho po vydání rozhodčího výroku zemřel. Jan i Oldřich z Bibrštejna se ihned chopili svého dědictví a již na konci roku 1382 přijali hold od svých poddaných, jak dokládá přísežná listina z 13. prosince.²⁸⁹ Proti tomuto výroku se zcela logicky ohradil římský a český král Václav IV., co by hlavní lenní pán celé Dolní Lužice. Jen on mohl rozhodnout o tom, koho oblení odumřelým lénem po zesnulém pánovi ze Strehle. Bylo velmi pravděpodobné, že by jim Václav příslušné léno udělil, ale páni z Bibrštejna postupovali zcela sebvědomě, bez ohledu na právo českého krále. Jan Zhořelecký, který v této době začal vystupovat již jako samostatný suverén, byl záhy do těchto sporů rovněž vtažen. Obě lokality se totiž nacházely v jeho východní části Dolní Lužice, kterou měl určenou jako dědictví. Jan se tak stal přímým účastníkem sporů, které vyústily v drobnou přeshraniční válku.

Průběh konfliktu není možné přesně zrekonstruovat kvůli nedostatku dochovaných pramenů. Jisté však je, že docházelo k častým ozbrojeným šarvátkám, což mimo jiné dokládají i záznamy ve zhořeleckých účtech. Bibrštejnům zřejmě finančně vypomáhala dolnolužická města, jak například dokládá půjčka města Beeskow pro Jana a Oldřicha ve výši 200 kop grošů pražských, s úrokem 20 kop grošů.²⁹⁰

Boje vedl z frýdlantského panství správce Čeněk z Donína, jehož výpady sahaly až ke Zhořelci. Na to konto zřejmě zhořelecká rada vysílala své zvědy či posly střídavě do Prahy, na Frýdlant, do Spremburgu, Sorau či Löbau. Chtěli se informovat o možných kompromisních řešeních či potencionálních spojencích, kteří by byli ochotni bojovat proti Bibrštejnům. Zhořelečtí si rovněž stěžovali na ničivé výpady škůdců, které velmi devastovaly jejich kraj.²⁹¹ Osloveni byli i obyvatelé města Žitavy, která bezprostředně sousedila s frýdlantským panstvím.²⁹² Jaké zprávy přinesli do Zhořelce daní zvědové není možné z účtu vyčíst.

Jisté však je, že vévoda Jan záhy žádal hornolužického vojvodu a svého hofmistra Beneše Berku z Dubé, aby poručil jeho městům a leníkům táhnout společně proti Janovi z Bibrštejna, který poškozoval vévodovi državy.²⁹³ Obdobně vystoupil i král Václav, který

²⁸⁸ Otištěno in RCDB I/8, s. 6.

²⁸⁹ In J. HELBIG, *Urkundliche Beiträge*, s. 54, č. 323.

²⁹⁰ Listina je datována k 19. září 1383. Regest in R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 356, č. 935.

²⁹¹ J. HELBIG, *Urkundliche Beiträge*, s. 54, č. 324.

²⁹² J. HELBIG, *Urkundliche Beiträge*, s. 54, č. 325.

²⁹³ Datace této listiny je mírně sporná, starší bádání jí klade až do roku 1387. Nejnověji R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, č. 933 klade listinu už do roku 1383, stejně tak L. BOBKOVÁ a kol., *Jan Zhořelecký*, s. 283.

prostřednictvím Beneše Berky v červenci 1383 vyzval leníky a obyvatele Lužice, aby za pomoci vojenské síly společně nastolili pořádek a odebrali pánům z Bibrštejna jejich neprávem nabyté statky. V králově mandátu je zdůrazněno, že hornolužický fojt jednal výhradně jménem české krále.²⁹⁴ Václav také samostatně nařídil rytířstvu Šestiměstí, aby Beneše Berku doprovázeli po dobu osmi dní do Lužice a pomohli mu obléhat jmenované državy, tedy panství Beeskow a Storkow.²⁹⁵

Konflikt se ale nakonec obešel bez větších vojenských střetů a obě strany se dokázaly společně domluvit na kompromisním řešení. Dohody zprostředkoval přední diplomat Václava IV. Přemysl Těšínský (†1410), toho času dvorský sudí a říšský vikář. Český král se vzdal svých nároků na daná panství za finanční odškodnění, které bylo vyčísleno na 6000 kop grošů. 18. března pak král slavnostně udělil Janovi a Oldřichovi z Bibrštejna v léno panství Beeskow, Storkow a hrady Reichenwalde a Bucholz, nedaleko Storkowa.²⁹⁶ Stejně učinil i vévoda Jan, který 30. března oblenil oba bratry panstvím Beeskow.²⁹⁷ Tento akt lze vnímat jako důkaz toho, že český král opravdu předal pravomoci nad markrabstvím svému mladšímu bratrovi.

Jan a Oldřich zřejmě měli zpočátku problém vyčíslené odškodné splácet, protože již 22. července 1384 přikázal král Václav fojtovi Horní Lužice a městu Zhořelci, aby znovu vojensky vystoupili proti Bibrštejnům.²⁹⁸ Z dané listiny, která byla vydána v Praze o svátku Máří Magdalény, vyplývá, že bratři králi upírali dohodnutý výtěžek za panství Beeskow a Storkow. Je pravděpodobné, že výrok Václava podpořil i jeho bratr Jan. Zhořelecký.²⁹⁹ O dalších případných bojích či šarvátkách prameny neinformují.

Ještě do období bojů s pány z Bibrštejna spadá žádost krále Václava arcibiskupovi Albrechtovi z Magdeburgu, který měl přimět jistého Konráda z Nyemancz, spojence a přítele Jana z Bibrštejna, aby nenarušoval zemský mír a ihned přistoupil na stranu Václava IV. Listina byla vydána na Karlštejně, bohužel není přesně datována a dnes je

²⁹⁴ Nařízení bylo vydáno v Praze 22. července 1383, regest J. HELBIG, *Urkundliche Beiträge*, s. 54, č. 329.

²⁹⁵ L. PRANDNEROVÁ, *Panství Bibrštejnů*, s. 17.

²⁹⁶ Originál uložen v BLHA Postdam, Rep. 37 Beeskow-Storkow, U 11; regest R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 357, č. 939.

²⁹⁷ Originál in BLHA Postdam, Rep. 37 Beeskow-Storkow, U 13; otištěno in: L. BOBKOVÁ a kol., *Jan Zhořelecký*, Katalog písemností, s. 28–84, č. 6.

²⁹⁸ R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 358, č. 943.

²⁹⁹ L. PRANDNEROVÁ, *Panství Bibrštejnů*, s. 17.

ztracena. Rudolf Lehmann ji časově klade nejpozději k roku 1384, později by daná výzva neměla význam, protože spory s Bibrštejnými se pravděpodobně po roce 1384 urovnaly.³⁰⁰

Bibrštejnští patrně předchozí drobná válka enormně vyčerpala, neboť si již na počátku roku 1385 si půjčili od pražských židů částku 2666 kop grošů pražských, splatnou do svátku Jana Křtitele, tj. do 24. června.³⁰¹ Zřejmě se pod pohrůžkou dalšího vojenského konfliktu snažili králi dlužnou částku splatit. O rok později si bratři půjčili znovu, tentokrát se jednalo o částku 9150 kop grošů, kterou jim poskytl jistý pražský žid Jonáš se svou manželkou.³⁰² Jako svědci a ručitelé jsou v obou listinách uvedeni například Jan z Cottbusu nebo český šlechtic Jan z Michalovic.

Částka za panství Beeskow a Storkow tedy zřejmě byla Václavovi splacena v plném rozsahu na počátku roku 1386 a konflikt ve vedlejších zemích se na čas urovnal. Rod si znovu začal získávat důvěru lucemburské dynastie. V únoru 1386 dokonce markrabě Zikmund jmenoval Jana a Oldřicha z Bibrštejna do hejtmanského úřadu v Braniborsku, který se uvolnil po smrti Reinharda ze Strehle.³⁰³

Spor pánů z Bibrštejna 1383–1384 byl jediným doložitelným konfliktem rodu s králem Václavem IV. Po roce 1384 pak král zasahoval do poměrů na jejich šlechtických panstvích zcela minimálně, měl však v rodě zřejmě dobrou mocenskou oporu. Z pramenů nelze doložit zapojení Bibrštejnů do panské jednoty, byť mohli hájit své mocenské zájmy na frýdlantském panství, což akcentuje starší bádání. Relevantní prameny ale chybí.

Král v pozdějších letech několikrát přistoupil ke confirmaci práv a privilegií rodu, zřejmě proto, aby si pojistil jejich loajalitu. V létě roku 1396 potvrdil Janovi z Bibrštejna držbu všech majetků a statků, která zdědil po svých předcích, nebo která koupil. Bohužel se jedná pouze o obecnou formulaci a výčet konkrétních panství zde chybí. Václav dále Janovi a celému rodu potvrdil všechna práva, privilegia a svobody, jež dostali ještě za života císaře Karla IV. Král nezapomněl v listině pochválit Janovu službu České koruně.³⁰⁴ Znění potvrzovací listiny také dokazuje, jak mocným rodem Bibrštejnové byli nejenom v Dolní

³⁰⁰ Otištěno in R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 360, č. 950.

³⁰¹ Listina byla vydána v Praze 28. února 1385, regest J. HELBIG, *Urkundliche Beiträge*, s. 55, č. 342.

³⁰² R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 364, č. 958.

³⁰³ Listina byla vydána 21. února 1386, in J. HELBIG, *Urkundliche Beiträge*, s. 56, č. 350.

³⁰⁴ Originál listiny se nedochoval. Opis se nachází in BLHA Potsdam, Rep. 37 Herrschaft Beeskow-Storkow, U 131, Bl. 13 f.

Lužici. Obdobné konfirmace majetků či práv dalším dolnolužickým šlechticům se nedochovaly.

Několikrát se Bibrštejnové dostali do konfliktů i s okolními pány, nejčastěji lze z pramenů doložit územní spory s pány z Cottbusu. Poprvé se rody dohadovali roku 1399 ohledně hranic mezi jejich panstvími Cottbus a Forst. Při pohledu na mapu nás tahanice o území nepřekvapí, protože državy obou pánů jsou v bezprostřední blízkosti. Za rozhodčího pře byl stanoven Kašpar z Donína a spor se zřejmě podařilo na čas vyřešit, protože další případné tahanice prameny nezachytily.³⁰⁵

Až roku 1408 se znovu mezi Janem z Bibrštejna a Janem z Cottbusu rozpoutal blíže nespecifikovaný spor, dá se však předpokládat, že šlo znovu o sporné otázky hranic panství, Kompromisu bylo dosaženo 16. května 1408, kdy vydal Jan z Cottbusu spolu se synem Reinhardem listinu o tom, že se oba podrobují výroku markraběte Jošta ve věci urovnání sporu s pány z Bibrštejna. Listina byla vydána v Gubenu a za Jana se zaručilo na sedm rytířů³⁰⁶, purkmistr a rada města Chotěbuz. Za nedodržení slibu hrozilo městu obležení a v listině je rovněž uvedeno, že rytíři jsou povinni králi v případě potřeby povinni každý poskytnout po jednom knechtovi s dvěma koňmi. Stejně mělo v nouzi knechta a dva koně poskytnou i město Chotěbuz.³⁰⁷

Jan III. z Bibrštejna reagoval ve stejném duchu již následující den, tj. 17. května, kdy vydal spolu se svými syny Janem ml. a Václavem přísězné prohlášení o podrobení se výroku markraběte Jošta, ve sporu s Janem z Cottbusu. V listině Bibrštejnové děkovali purkmistrovi, radě a městu Beeskow, kteří se za ně u Jošta Moravského zaručili a též kvitovali městu odškodnění, zřejmě finančního charakteru za projevenou věrnost.³⁰⁸ Celý spor uzavřel markrabě Jošt rozhodčím výrokem, který svým jménem vydal 23. července v Drebkau.³⁰⁹ Další podobné spory prameny nezachytily.

Po smrti Jošta potvrdil Václav IV. převod hradu a města Triebel na Jana staršího z Bibrštejna, stalo se tak v červnu 1411. Panství získali pánové koupí od Otty z Kittlic a měli ho vlastnit se vším příslušenstvím a také získali oboru s divokou zvěří mezi městy Lübben

³⁰⁵ J. HELBIG, *Urkundliche Beiträge*, s. 60, č. 397.

³⁰⁶ Jmenovitě se jednalo o rytíře: Nicze ze Sonnenwalde, Hans ze Czabiltitz a Sergenu, Wybold z Syfriticz, Heynrich z Corbicz, Hanns Lawalde, Hanns Wederinne, Gelfrid z Czabiltitz. Transliterace převzata z R. LEHMANN, *UB Luckau*, s. 55, č. 86, regist tamtéž.

³⁰⁷ Originál listiny Jana z Cottbusu uložen in BLHA Potsdam, Rep. 37 Herrschaft Sorau-Triebel, U 12.

³⁰⁸ Originál uložen in BLHA, Rep. 8 Beeskow, U 30; regist in RCDB I/20, s. 373.

³⁰⁹ Opis in BLHA Potsdam Rep. 37 Herrschaft Beeskow-Storkow, U 131, Bl. 10 f.; regist J. HELBIG, *Urkundliche Beiträge*, s. 63, č. 426.

a Strokow.³¹⁰ Územní expanze pánů z Bibrštejna pokračovala i později, 8. prosince 1411 zastavil Václav rodu hrad a město Sommerfeld se vším příslušenstvím za 1200 kop grošů pražských.³¹¹ Jan starší z Bibrštejna již o pár dní později slavnostně slíbil, že panství bez boje postoupí králi, pokud mu on nebo jeho nástupci, čeští králové, vyplatí výše stanovenou částku. Z Janovy listiny se také dozvídáme, že panství Sommerfeld již dříve koupil od Dietricha Kraa, králova číšníka a služebníka, patrně po roce 1403.³¹²

Bibrštejnové dosáhli i v příštích letech na Václavu IV. potvrzení držav. Dle poslední vůle Jana III. z Bibrštejna z roku 1416 se měl rodový majetek rozdělit mezi jeho tři syny. Nejstarší Jan měl zdědit dolnolužická panství Beeskow, Storkow, manství v Luckau, Calau a Lübbenu. Druhorozenému Václavovi mělo připadnout frýdlanstské panství, Hamrštejn, též manství ve Slezsku, Horní Lužici a také v Gubenu a Sommerfeldu. Nejmladší Oldřich dostal panství Sorau. Václav a Jan měli spravovat Sommerfeld a Triebel.³¹³ Rod se udržel v Dolní Lužici i po smrti Václava IV.

4.3. Šlechtická opozice v Lužici po roce 1396

Již několikrát bylo zmíněno, že v Lužici nikdy nevznikla šlechtická opozice proti králi. Je však pravdou, že Václav IV. musel tu a tam dolnolužickou šlechtu pacifikovat, ale tyto dílčí problémy nikdy nepřerostly v programové vystoupení proti panovníkovi. Na přelomu 14. a 15. století se ve vedlejších zemích díky volnější zeměpanské vládě množily případy loupeží a rabování. To platí i pro Dolní Lužici, kde se několikrát mezi zemskými škůdci pohybovali významní šlechtici. Markrabě Jošt sem příliš často nezajížděl a zemský fojt Hynek Berka v zemi také nesídlil. Angažovanost krále Václava IV. byla do roku 1411 rovněž mizivá, proto se vnitřní neklid v Lužici vyostřil, hlavně mezi léty 1405–1408.

V říjnu roku 1398 bylo zakročeno proti zemskému škůdci Jindřichovi z Waldova na Mückenbergu. Tento dolnolužický šlechtic, z protiváclavského tábora, se velmi obohacoval na zboží v Horní Lužici. Proti němu razantně vystoupil Jan z Hackebornu, který držel statky Triebel a Priebus na hranicích obou panství. Jan dokonce neváhal vyslat své vojenské jednoty na panství Mückenberg, a tím proti sobě popudil Joštovi přívržence, hlavně Anselma z Ronova, Hynka Berku a šlechtice Jana z Cottbusu. Ti shromáždili na konci října 1398 svá

³¹⁰ Originál in BLHA Potsdam, Rep. 37 Sorau-Triebel, U 13; regist W. LIPPERT, *UB Lübben III*, s. 39, č. 49.

³¹¹ Regest in J.G. WORBS, *Inventarium diplomaticum*, s. 220, č. 633.

³¹² Dochované dva exempláře in AČK Praha, č. 1433, 1434 – dostupné online: <http://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/fond?block=49#ch1> (obojí nahlíženo dne 15. 5. 2018); regist J.G. WORBS, *Inventarium diplomaticum*, s. 221, č. 633.

³¹³ Originál in BLHA, Rep. 37 Beeskow-Storkow, U 16; regist RCDB I/20, s. 377.

vojska u Sommerfeldu a Peitz a pohrozili Janovi vojenským vpádem na jeho panství Priebus. Když Jan stále odmítal od svých akcí proti Jindřichovi z Waldova ustoupit, skupina kolem bývalého fojta Anselma z Ronova zaútočila na jeho panství a vypálili celé město, přičemž přečkal pouze tamní hrad.³¹⁴ Dle dochovaných zpráv poslali také Zhořelečtí na pomoc pánům z Hackebornu značné posily, mimo jiné i mistra puškaře, se značnou zásobou střelného prachu a olova. Vojsko však bylo záhy rozprášeno a většina posádky padla do zajetí.³¹⁵

Proti šlechticům se zvedla velké vlna opozice a byla zahájena vyjednávání hornolužického fojta Hynka z Rabštejna s králem Václavem IV. na Točniku. Král poté v prosinci roku 1398 vyzval města v Horní Lužici, aby vystoupila proti všem nepřítelům a podpořila pány z Hackebornu.³¹⁶ Hynek shromáždil velké vojsko a se zdůrazněním, že jedná z pověření krále Václava IV., vytáhl směrem na Priebus. Zpráva o vyslaném vojsku se zřejmě rozšířila velmi rychle, protože povstalci z řad dolnolužické šlechty záhy samy opustili obléhané území bez boje. Hornolužický fojt tedy mohl ušetřit své válečné síly.³¹⁷

V reakci na královská ujednání slíbil případnou pomoc králi i někdejší dolnolužický fojt Ota z Kittlic, který deklaroval fojtovi i Šestiměstí pomoc proti všem nepřítelům. Tento čin zas a znovu dokazuje Otovu loajálnost ke králi Václavovi.³¹⁸ Svoji pomoc slíbili i další šlechtici, například Baltazar a Wiczmann z Kamence, knížata zaháňská a také pánové z Bibrštejna.³¹⁹ V podobném duchu se nesla i ujednání Pluha z Rabštejna a Viléma Míšeňského, dále měst Mísně, Dráždan a Grossenheimu. Dohoda byla uzavřena na pět let proti všem zemským škůdcům, rovněž jménem krále Václava. Vilém Míšeňský jako schopný diplomat dokázal konflikt uklidnit, ale klid zbraní zavládl jen nakrátko.³²⁰

Nová vlna konfliktu však na sebe nenechala čekat příliš dlouho. Markrabě Prokop totiž značně překročil své pravomoci a již 23. prosince 1398 nařídil Šestiměstí, aby zničili hrad Ronov u Žitavy, dosavadní baštu Joštových přívrženců. Prokop se v listině tituloval jako „*obesrten Verweser*“, tedy nejvyšší zástupce krále. Je však jisté, že moravský markrabě jednal zcela svévolně, bez vědomí Václava IV.³²¹ Z pramenů není možné určit, kdy se

³¹⁴ K tomuto Václav ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 458.

³¹⁵ J. W. NEUMANN, *Niederlausitzischen Land-Vögte*, část II, s. 43.

³¹⁶ R. JECHT, *CDLS III*, s. 275–280.

³¹⁷ J. W. NEUMANN, *Niederlausitzischen Land-Vögte*, část II, s. 43.

³¹⁸ R. LEHMANN, *Urkudeninventar*, s. 415, č. 1091.

³¹⁹ J. ZOBEL, *Verzeichnis Oberlausischer Urkunden*, s. 148, č. 732.

³²⁰ J. ZOBEL, *Verzeichnis Oberlausischer Urkunden*, s. 148, č. 731

³²¹ CDM XII, s. 443, č. 501

zpráva o ničení Ronova donesla k českému králi, bezpochyby ho však sebevědomé počínání Prokopa muselo velmi rozezlít. V polovině ledna Václav nařídil hornolužickým městům, aby v žádném případě Ronov nepustošila, bylo však pozdě, protože hrad byl zcela zbořen již 12. ledna 1399.³²²

Hornolužická města se na sněmu v Löbau radila o dalším postupu a velmi záhy byla vyslána delegace za Václavem IV., aby situaci urovnala. Český král nakonec, zřejmě za přispění četných finančních darů, přijal omluvu Šestiměstí, jak dokládá listina ze 6. února 1399.³²³ V téže době se markrabě Jošt nacházel v Berlíně v Braniborsku, odkud jednal s městem Luckau. Jeho počínání mohlo budít podezření, že chce do kraje přijet a napadnout odtud Horní Lužici, jako odplatu za zničení Ronova. Jošt se však z Berlína do Lužice nevypravil a ani jeho spojenci z řad šlechty žádný útok nepodnikli. Zhořelečtí tak tedy mohli stáhnout své jednotky, které měli připravené v příhraničním Priebusu.³²⁴

Ještě k roku 1399 registrujeme poměrně vysoké finanční transakce mezi fojtem Hynkem Berkou z Dubé, který si půjčil od Anselma z Ronova 250 kop grošů pražských. Splatnost byla určena do šesti týdnů od vydání listiny.³²⁵ Zapojení fojta do dalších odbojných akcí nám prameny přímo neuvádějí, je však možné, že Hynek dával k podvratným akcím svůj tichý souhlas.³²⁶ Roku 1400 pak znovu velmi razantně vystoupil Jan z Cottbusu, který dle zpráv shromáždil své vojsko a zaútočil znovu na Šestiměstí. Dostal se až k Budyšínu, kde měl vypálit na dvaadvacet vesnic, příslušejících k městu.³²⁷ Další odpor však netrval dlouho, již v červnu roku téhož roku dostal Jindřich z Waldova od hornolužického fojta v léno panství a hrad Mückenberg, kam na podzim roku 1398 poslal ozbrojené jednotky Jindřich z Hackebornu a započal tím celý konflikt. V dané listině Jindřich otevřeně prohlásil, že se tímto vzdává králi Václavovi a plně se podřizuje jeho moci a vůli.³²⁸

Konečně v únoru roku 1401 zavládl na několik let klid zbraní, a i dolnolužický šlechtic Jan z Cottbusu slavnostně slíbil, že na příště bude již vždy spolupracovat s hornolužickými městy, konkrétně se Šestiměstím a nebude činit žádné podvratné akce

³²² V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 460.

³²³ J. ZOBEL, *Verzeichnis Oberlausischer Urkunden*, s. 149, č. 737

³²⁴ V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 461.

³²⁵ Listina byla vydána 21. prosince 1399 v městě Hoyerswerda, jako spoluvydavatel je zde uveden synovec fojta Hynek Hlaváč Berka z Dubé, listina obsahuje tři pečeti. Originál uložen v BLHA, Rep. 8 Stadt Luckau, U 71; regist in R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 418, č. 1098.

³²⁶ Soudí tak J. W. NEUMANN, *Niederlausitzischen Land-Vögte, část II*, s. 44.

³²⁷ J. W. NEUMANN, *Niederlausitzischen Land-Vögte, část II*, s. 43.

³²⁸ Listina byla vydána 15. června 1400, originál je uložen v AV Bautzen, č. 0086, dostupné online: <http://www.monasterium.net/mom/DE-AVBautzen/Urkunden/0086/charter> (nahlíženo 9. 4. 2018)

zemi. Listina obsahuje celkem osm přivěšených pečetí a mezi svědky figurují pro nás důležití Ota z Kittlic, a též Jan starší z Bibrštejna, se synem Janem mladším.³²⁹ Dá se tedy říci, že tímto okamžikem se dva zneprátelené šlechtické tábory smířily.

4.4. Záškodnické akce dolnolužické šlechty po roce 1405

Byl to znovu Jan z Cottbusu, kdo na počátku roku 1405 znovu rozpoutal nepokoje. Jan zřejmě využíval tiché podpory Hynka z Berky z Dubé a soustavně útočil na hornolužická města. O jaké konkrétní podvratné akce šlo, se nepodařilo dohledat.³³⁰ Všechnu pozornost na sebe v této době strhla velká povstání řemeslníků nespokojených s vládou patricijských městských rad ve Zhořelci a Budyšíně, která započala v květnu 1405, a k jejichž pacifikaci došlo až na podzim téhož roku. Nepokoje se jak vidno šířily napříč vedlejšími zeměmi.³³¹

Další fáze dolnolužických záškodnických akcí bývá spojována s povstaleckou skupinou soustředěnou na tvrzi Kasel, nedaleko královského města Luckau. Původní držitele panství pány z Kronitz vystřídali páni z Illburka.³³² Illburkové z Kaselu za krátko vytvořili opravdové lupičské hnízdo. Markrabě Jošt, tou dobou dlící v Horní Lužici, jednal se zástupci měst, mimo jiné i s představiteli Gubenu a Sommerfeldu. Nepříznivý vývoj na Kaselu vedl Jošta k rozhodnutí předvolat pány z Illburka do Budyšina, vykoupit od nich tamní hrad a vrátit ho do rukou pokojných pánů z Kronitz. Plány mu však zpretrhala zpráva o smrti bratra Prokopa, který zemřel v Brně 24. září 1405. Jošt musel urychleně opustit vedlejší země a nechal otázku Kaselu nevyřešenou.³³³

Další jednání s pány z Illburka však byla bezvýsledná, a tak hornolužická města vzala situaci do svých rukou a hrad Kasel oblehla. Kdy k tomu došlo nelze přesně určit, ale již z konce července roku 1406 máme zprávy o dobytí a následném vypálení pevnosti. Illburkové měli dostat za obsazení hradu finanční odškodnění. Ve stejnou dobu přišel do Horní Lužice příkaz od markraběte Jošta, aby jeho zplnomocněnec ihned vrátil hrad Kronitzům. Tou dobou byl již jistě Kasel zničen, a tak se do jisté míry opakovala situace z let 1399–1400 s hradem Ronow, kdy rovněž příkaz zeměpána přišel pozdě. Šestiměstí

³²⁹ Listina byla vydána 21. února 1401 ve Zhořelci. Originál uložen v AV Bautzen, listina č. 0088, dostupné online: <http://www.monasterium.net/mom/DE-AVBautzen/Urkunden/0088/charter> (nahlíženo 9. 4. 2018)

³³⁰ R. LEHMANN, *Geschichte der Niederlausitz*, s. 71; V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 593.

³³¹ O povstání v Horní Lužici podrobně V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 593–594.

³³² K Illburkům Helena TERŠLOVÁ, *Illburkové v severozápadních Čechách*, in: Ústecký sborník historický, Ústí nad Labem 2001, s. 233–245.

³³³ H. KNOTHE, *Geschichte des Oberlausitzer Adels*, s. 562; V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 593.

dozajista muselo Joštovi hodně vysvětlovat, zřejmě za přispění finančních darů pro markraběte.³³⁴

Zda podvrtné akce pánů z Illburka vypálením Kaselu na čas skončily, se můžeme pouze dohadovat. Žádné další prameny se k jejich činnosti nedochovaly. Jistou indicií nám může být listina z 23. srpna 1407, ve které bratři Jindřich, Hartung a Gebhard z Kronitz uzavřeli mírovou smlouvu s purkmistrem, radou a všemi obyvateli města Luckau o vzájemné pomoci proti všem. Bratři rovněž děkovali všem dalším nejmenovaným, kteří jim pomáhali při znovuzískání hradu Kasel. Slíbili rovněž zachovat věrnost fojtovi Hynkovi Berkovi z Dubé, jeho synům i dalším následovníkům.³³⁵ Nejpozději v této době se tedy naplnila vůle Jošta Moravského a páni z Kronitz získali svůj někdejší hrad zpět.

Klid v Dolní Lužici však rozhodně nenastal, protože velmi brzy se nepokoje rozšířily i na panství Drebkau u Chočbuzi, kde sídlili pánové z Kökritz. Ti panství získali patrně zástavou od Jana z Cottbusu, ovšem není známo kdy. Ještě roku 1395 se Jan tituloval jako pán na Drebkau (*Herr zu Drebkau*), k zástavě došlo nejpozději do roku 1400.³³⁶ Bratři vlastnili i další hrady, například v Horní Lužici Glaubnitz, dále Lohmen, Tiefenau, Wildenau, Glaubitz nebo Zeithain. S Václavem IV. i Joštem Moravským udržovali páni z Kökritz korektní vztahy, Jošt jim například potvrdil donaci oltáře panny Marie a svatého Bartoloměje v kostele v Drebkau v srpnu roku 1403. Poté se však z nevysvětlitelného důvodu vzájemné vztahy zhoršily a rodina se stala doslova postrachem Dolní Lužice, podobně jako bývalé loupeživé hnízdo na Kaselu.

Konflikt pak vyvrcholil na počátku roku 1408, kdy Hynek Berka z Dubé spolu se staronovým fojtem Horní Lužice Ottou z Kittlic uzavřel proti škůdcům obranný spolek. Byl to zřejmě jeden z posledních počinů Hynka Berky z Dubé na postu fojta, protože velmi záhy byl nahrazen Janem z Turgova, dolnolužickým šlechticem, který úřad zastával do roku 1411. Pomoc slíbil i Jošt Moravský, který se chystal do Dolní Lužice zajet osobně na přímlovu a žádost obou fojtů. Jošt ještě na přelomu března a dubna zajel za Václavem IV., k osobním poradám, které se dozajista týkaly i nepříznivé situace v Lužici. Mimo jiné bratřenci řešili otázku církevního schismatu a plánovaného pisánského koncilu, které měl být svolán na příští rok. Žádné bližší informace o schůzce Václava IV. a Jošta nejsou k dispozici. K setkání došlo pravděpodobně v Praze, protože Joštova přítomnost je poté 5. dubna doložena severně

³³⁴ R. JECHT, *CDLS III*, s. 527; H. KNOTHE, *Geschichte des Oberlausitzer Adels*, s. 277.

³³⁵ Originál uložen in BLHA, Rep. 8 Stadt Luckau, U 82; regist in R. LEHMANN, *UB Luckau*, s. 53, č. 82.

³³⁶ Listina z 17. července 1395 in R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 401, č. 1052.

od Prahy, na Mělníku, odkud pak markrabě pokračoval Žitavskou cestou dále do Budyšina. Zde jednal s hornolužickými městy o špatně se vyvíjející situaci lužickém markrabství. Do Dolní Lužice pak dorazil nejpozději 2. května.³³⁷

V Gubenu vydal téhož dne listinu, ve které vyzval město a tamní klášter, aby k zajištění ochrany před nepřáteli začaly budovat vodní příkop a opevnění. Toto nařízení jistě nevydal náhodou, zřejmě hrozilo, že konflikt přeroste ve skutečnou válku, která by se mohla rozlít po celé zemi.³³⁸ Přímou reakcí na příjezd markrabě Jošta byla další spojenecká úmluva mezi Horní a Dolní Lužici, v níž si země na počátku května 1408 znovu deklarovaly vzájemnou pomoc.³³⁹

Markrabě Jošt byl ihned po svém příjezdu nucen zasáhnout do sporů pánů Bibrštejnů s Janem z Cottbusu, jak již bylo naznačeno výše. Z daných ustanovení jasně vyplývalo, že markrabě Jošt sbíral potřebné vojsko na plánované obležení panství Drebkau. Bibrštejní i pánové z Cottbusu zřejmě na pomoc svá vojska poskytli. Vše se schylovalo k vojenskému tažení na panství pánů z Kökritz, kteří jakékoliv pokusy o mírová jednání odmítali. Jak již bylo zmíněno, Jošt sháněl jednotky, kde se dalo, proto se zřejmě rozhodl zajet po svém příjezdu do Gubenu na skok i do Braniborska, doložen je 12. května ve Frankfurtu nad Odrou.³⁴⁰

Hornolužická města se na tažení připravovala již od února 1408, což dokládají záznamy ve zhořeleckých radničních účtech. V nich mimo jiné najdeme i zprávy o tom, že král Václav IV. si o dění v Lužici udržoval přehled a pravidelně sem vysílal své posly.³⁴¹ Jošt Moravský se postavil do čela několikatisícového vojska, které na přelomu května a června vyrazilo z Gubenu a města Drebkau dosáhlo počátkem června 1408. Již zmíněný rozhodčí výrok Jošta ve sporu Jana z Cottbusu s pány z Bibrštejna byl vydán 2. června v Drebkau, toho času tedy vojsko nejpozději hrad oblehlo.³⁴²

Joštova důkladná příprava na válečné tažení dozajista plynula ze strategické polohy města a hradu Drebkau. Lze směle říci, že to byla jedna z nejsilnějších dolnolužických pevností. Město se nacházelo na vyvýšeném místě, chráněno kolem dokola nepropustnými bažinami. V těsném okolí se také nacházela silná hráz, která mohla být v případě napadení

³³⁷ V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 819.

³³⁸ R. LEHMANN, *UB Guben*, s. 26, č. 46.

³³⁹ J. G. WORBS, *Inventarium diplomaticum*, s. 216, č. 618.

³⁴⁰ O pobytu ve Frankfurtu viz RCDB I/20, s. 11.

³⁴¹ R. JECHT, *CDLS III*, s. 545–561, o poslech Václava IV. zejména s. 559.

³⁴² J. HELBIG, *Urkundliche Beiträge*, s. 63, č. 426.

použita na zatopení okolních bažin. Posádka hradu se na vpád markraběte také důkladně připravovala. Hrad chránil vodní příkop, valy, dřevěné záseky, silná brána i početná armáda žoldnéřů, které si bratři z Kronitz najali.³⁴³

Na počátku června tedy početné vojsko markraběte Jošta oblehlo hrad Drebkau, jsme informováni o tom, že ze Žitavy bylo dovezeno velké dělo, na jehož obsluhu byl přizván puškař až Prahy. Bývá zdůrazňováno, že to byl první případ užití dělostřelecké techniky v historii Dolní Lužice.³⁴⁴ Ač bylo vojsko zřejmě dobře připraveno, i po technické stránce, z počátku byly všechny výboje neúspěšné. Povstalci použili výhodné polohy pevnosti a zatopili pomocí již zmíněné hráze celé údolí kolem hradu. Joštovu vojsku tak tedy nezbylo nic jiného, než se rozložit kolem města a snažit se Drebkau vyhladovět, odříznutím od přísunu potravin. Tou dobou byl hornolužický fojt Ota z Kittlic úspěšný v dobývání jiných hradů pánů z Kökritz, jmenujme například Glaubnitz nebo Waldenau, jejichž posádky před fojtem kapitulovaly. Podmanit hrad Drebkau se stále nedařilo a nálada ve vojsku markraběte Jošta byla na bodu mrazu.³⁴⁵

Příměří se podařilo uzavřít 9. září 1408 kdy bratři Poppo a Mikuláš z Köckritz vydali přísežnou listinu. Zaručila se za ně celá řada jejich příbuzných, zmíněni jsou Jan z Kökritz na Elsterwerdě, Alisch z Kökritz, Konrád z Kökritz na Saathainu a Jindřich z Bünau. Písemnost byla dozajista adresována hlavně markraběti Joštovi, který je zde několikrát explicitně zmíněn (*unsers hern des marggrafen gnade*). Najdeme zde však i zmínku o králi Václavovi, kterému bratři slíbili, že „*sollen wir unsers hern des kunynges von Behem lande nicht angryffen noch beschedigen*,“ že již nezaútočí na jeho zemi a též ji nepoškodí.³⁴⁶

O pár dní později, tj. 18. září 1408, vydali bratři další listinu, spolu se skupinou šlechticů,³⁴⁷ ve které markraběti Joštovi, jeho dvořanům, služebníkům, také všem opatům a abatyším, fojtům s jejich služebníky, pánům, manům, městům, vsím a všem obyvatelům Dolní Lužice slíbili urovnat všechny dřívější spory, a že se napříště nikdy nepokusí kohokoliv z výše jmenovaných poškodit. Vedle obecné formulace je zde explicitně

³⁴³ Popis pevnosti V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 628.

³⁴⁴ R. JECHT, *CDLS III*, s. 561; o dělostřelecké technice též R. LEHMANN, *Geschichte der Niederlausitz*, s. 71.

³⁴⁵ V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 629.

³⁴⁶ Originál listiny in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 87; regest R. LEHMANN, *UB Luckau*, s. 56, č. 87.

³⁴⁷ Jmenovitě bratři Günter, Konrád a Jan z Drössele, Poppo z Kokritz a Glaubitz, Berthold Zinne z Arnstesty, Georg Löser z Pretzsch, Reinhard z Glaubnitz a Zwethaz, Gerhard Falke, Mikuláš a Jindřich z Kökritz na Wildenau, Eyle z Leipzig a Jindřich z Krummestorffu. Přepis jmen převzat z R. LEHMANN, *UB Luckau*, s. 58–59.

jmenován Jan z Bibrštejna a jeho potomci, kteří mají zapomenout na vzájemné dluhy a sváry s pány z Kökritz. K čemu přesně mezi oběma rody došlo nelze z pramenů zjistit.³⁴⁸

Příměří ze září 1408 vyústilo v ukončení konfliktu mírovou cestou a 19. října markrabě Jošt udělil bratrům z Kökritz Drebkau v léno. Zbylé Joštovi oddíly se velmi brzy z oblasti stáhly a nepřátelství bylo ukončeno. Starší německá historiografie mluví o nejasném konci celého konfliktu, ba dokonce o nezdařeném pokusu uzavřít mír. Další prameny se však z následujících let nedochovaly a je tedy téměř jisté, že k uklidnění situace došlo.³⁴⁹ Až do smrti markraběte Jošta v lednu roku 1411 nemáme zprávy o žádných dalších podobných záškodnických akcích a ani potom prameny nezachytily žádné šlechtické vzpoury. To se dá zřejmě přičíst schopnému jednání zemského fojta Jana z Polence, který zastával úřad od roku 1413 až do smrti Václava IV.

³⁴⁸ Originál listiny in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 88; regist R. LEHMANN, *UB Luckau*, s. 57, č. 88.

³⁴⁹ V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 632.

5. Dolnolužická města a církev v politice Václava IV.

5.1. Václavova politika vůči městům v Dolní Lužici

Města vždy hrála důležitou roli v politice českých panovníků, jak z hlediska ekonomického, tak politického a vojenského. V současné době se však toto téma netěší přílišné badatelské pozornosti. Velmi těžko se dá určit, jaký byl vztah Václava IV. k dolnolužickým městům, když se nemůžeme opřít o soustavné bádání, které by reflektovalo pozici ostatních měst vůči králi v jednotlivých korunních zemích.³⁵⁰

Již za vlády císaře Karla můžeme městskou síť považovat za dotvořenou, král nová města již nezakládal, pouze potvrzoval a rozšiřoval jejich stávající práva. Tento model převzal i Václav IV. a vydával podobné listiny i pro města v Dolní Lužici. Jednalo se sice na první pohled o stereotypní potvrzování práv, privilegií, lén etc., ale bez těchto listin by král jen stěží mohl počítat s případnou pomocí měst. Drtivá většina dochovaných Václavových listin pro dolnolužická města jsou konfirmace, ale přesto nelze jejich význam zcela bagatelizovat. Nejvíce listin se dochovalo pro královské Luckau, proto bude vztahu tohoto města k panovníkovi věnována samostatná podkapitola.

Obecně platí, že král vždy přistoupil k potvrzení práv a privilegií v době, která si to výslovně žádala. Václav zasáhl do poměrů dolnolužických měst poprvé v roce 1364, kdy císař Karel IV. vykoupil Lužici z wettinské zástavy. Písemnost byla vydána v dolnolužickém Gubenu 15. listopadu 1364 a Václav, či spíše královská kancelář jeho otce, v ní potvrdila městu všechna práva a privilegia.³⁵¹

Malý král zde vedle dalších titulů užil zcela poprvé titul *Marggraff zu Lusicz*. Jedná se o jednu z prvních dochovaných listin Václava IV. vůbec. Karel si touto písemností chtěl dozajista pojistit dohody s braniborskými markrabími o možném nástupnictví svého syna v Lužici. Proto zřejmě následníka trůnu přivezl s sebou do vzdáleného Gubenu. V říjnu 1367 pak Václav IV. dvěma dalšími listinami potvrdil městům Luckau a Sommerfeld všechna práva, privilegia a svobody.³⁵² Král zde znovu vystupoval jako lužický markrabě.

³⁵⁰ K městům obecně František HOFFMAN, *České město ve středověku: život a dědictví*, Praha 1992; cenné poznatky k městům též Martin SCHMIED, *Místo českých královských měst v politice Jana Lucemburského*, bakalářská práce obhájena na FF UK v Praze 2017, vedoucí práce Lenka Bobková. Dostupné online <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/178616> (nahlíženo 8. 8. 2018)

³⁵¹ Originál in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Guben, U 24; regist in R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 287–288, č. 744.

³⁵² Regest R. MOODERHACK, *UB Sommerfeld*, s. 57–58, č. 5.

Po inkorporaci Lužice ke Koruně v roce 1370 již král nepřistoupil k potvrzení privilegií městům, protože zřejmě nevyvstal žádný problém s převzetím moci na nimi. Ani bezprostředně po smrti svého otce Václav konfirmační listiny pro ně nevydal. Rovněž se nedochovaly žádné zprávy o tom, zda města králi složila slavnostní hold. Až v roce 1396, když zemřel Jan Zhořelecký, přistoupil Václav IV. k potvrzování privilegií městům. Situace si to zřejmě žádala.

Měsíc po skonu bratra, tj. 6. dubna 1396, Václav potvrdil městu Guben všechna práva a privilegia. Relátorem písemnosti byl dle přípisku na listině Beneš Berka z Dubé, králův rádce a bývalý hornolužický fojt. Z konfirmace se dozvídáme, že město Václavovi složilo slavnostní hold. Zřejmě se tak stalo v zastoupení, protože samotná listina byla vydána v Praze, a ani jiné prameny nenasvědčují tomu, že by se Václav vydal osobně do vedlejších zemí.³⁵³ Konfirmace práv a svobod, kterou Václav IV. vydal na výslovnou žádost purkrabího, rady a obyvatel města, se dochovala rovněž pro město Sommerfeld, Potvrzení se týkalo všech privilegií, které město obdrželo od markrabích míšeňských, Dětricha a Jindřicha, a také od císaře Karla a vévody Jana.³⁵⁴

I po smrti markraběte Jošta na počátku roku 1411 bylo potřeba poměry stabilizovat, proto Václav 22. února přistoupil k dílčím konfirmacím práv a privilegií jednotlivým městům, z nichž se dochovaly listiny pro Guben,³⁵⁵ Luckau³⁵⁶, Sommerfeld³⁵⁷ a Spremberg.³⁵⁸ Český král se v nich odvolával na stará privilegia, která města dostala od Karla IV., „*Romischen keyser zu allen czeiten merer des Reich und Kunige zu Beheim unserm liben h(e)ren und vater*“ a od Jošta, jenž je zde uveden jako „*hochgbebornen Josten marggrafen zu Brandemb(ur)g und zu Merhern unserm liben vettern und fursten.*“ Je zde rovněž zmíněno, že Jošt dříve dostal Lužici od Václava k doživotnímu užívání, „*unsere marggrafschaft zu lusicz von uns seine lebtage ynnergehabt.*“³⁵⁹

O den později, tj. 23. února, vydal Václav ještě dvě listiny pro Luckau a Guben, v nichž městům potvrdil všechna léna, která dříve města získala od Jošta „*marggrafen*

³⁵³ Originál in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Guben, U 35; regist R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 402–403, č. 1056.

³⁵⁴ Regest in R. MOODERHACK, *UB Sommerfeld*,

³⁵⁵ Originál in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Guben, U 50; regist in R. LEHMANN, *UB Guben*, s. 28, č. 50.

³⁵⁶

³⁵⁷ Originál ztracen, regist R. MOODERHACK, Richard, *UB Sommerfeld*, s. 62, č. 13.

³⁵⁸ Fotokopie originálu listiny z přelomu 30. a 40. let uložena in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Spremberg, U 3, originál ztracen za druhé světové války.

³⁵⁹ Citace z listiny pro Guben, originál in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Guben, U 50.

zu Brandemb(ur)g und zu Merhern unserm liben vett(er) und fursten“ a od jeho úředníků „seine Amlute.“³⁶⁰

Václav IV. zasahoval i do správních záležitostí měst, byť ne nijak výrazně. Roku 1377 Václav například vyvázal města Guben, Sommerfeld, Peitz a Fürstenberg z povinností vůči své osobě a odkázal města na bratra Jana Zhořeleckého. Král jednal zřejmě v duchu nástupnického řádu císaře z roku 1376, který výše uvedená města Dolní Lužice přiřkl mladému vévodovi.³⁶¹ Pro město Guben vydal Václav další listinu v květnu 1396, ve které město osvobodil na pět let od placení berní kvůli velkému požáru, při kterém utrpěli měšťané značné škody. Král však zdůraznil, že v případě naléhavé potřeby by mělo město být králi nápomocné po vzoru ostatních měst a obyvatel Českého království.³⁶²

Dochovaly se i dvě listiny, ve kterých český král žádal dolnolužická města o vyslání zplnomocněnců ke společným jednáním. Poprvé se tak stalo v únoru 1397 a jednalo se konkrétně o města Luckau, Calau, Golssen a i další blíže nespecifikovaná dolnolužická města. Schůzka byla naplánovaná do Prahy a zúčastnit se jí měl patrně i markrabě Jošt, zřejmě v rámci dohody ohledně jeho doživotní držby Dolní Lužice.³⁶³ V obdobném duchu reagoval Václav o dva roky později, tj. 21. února 1399, kdy požádal výše zmíněná města o zaslání vyslanců do Prahy na společné rozhovory v otázce uznání Jošta správcem v Lužici. Pravděpodobně činilo městům problémy moravského Lucemburska uznat.³⁶⁴ Jak celá jednání s městy v Praze dopadla a zda se vůbec konala, nelze z pramenů zjistit. Ojedinělým nařízením pak zůstává listina Václava IV. z prosince roku 1411, ve které král na žádost purkmistra, rady a obyvatel města Sommerfeld potvrdil městu ražbu haléřové mince.³⁶⁵

5.2. Václav IV. a jeho vztah k dolnolužické církvi

Jako správný křesťanský panovník zasahoval Václav IV. i do církevních poměrů Lužice. Bohužel, podobně jako v případě jeho politiky vůči městům, i ohledně jeho vztahu k církvi nelze učinit srovnání s Čechami, protože komplexní pohled na danou problematiku zatím chybí. Lze se spokojit pouze s dílčími postřehy. Církev v politice Karla IV. hrála důležitou roli a představovala oporu panovnické moci. Od této praxe Václav IV. velmi brzy ustoupil

³⁶⁰ Originály obou listin uložené in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 90 a Rep. 8 Stadt Guben, U 51.

³⁶¹ R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 337, č. 886.

³⁶² Originál in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Guben, U 36; regist in R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 404, č. 1059.

³⁶³ Regest in R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 404, č. 1065.

³⁶⁴ R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 416, č. 1093.

³⁶⁵ Originál pravděpodobně ztracen, regist R. MOODERHACK, *UB Sommerfeld*, s. 62, č. 13.

a jak je všeobecně známo, dostal se i do vleklých sporů s arcibiskupem Janem z Jenštejna, což na dlouho dobu zmařilo snahy o vzájemnou spolupráci církve a panovníka.³⁶⁶ V Čechách král nezaložil žádnou novou církevní instituci a spíše se soustředil na konfirmace privilegií institucím stávajícím a na drobné dary. V tomto směru byl Václav IV. štědrým dárcem a počet královských donací byl výrazně vyšší než v době předchozí.³⁶⁷

V podobném duchu Václav IV. postupoval i v Dolní Lužici, pro niž vydával konfirmace privilegií nebo potvrzoval založení oltářů či různé majetkové přesuny. Ani zde nezaložil novou církevní instituci. V markrabství se v rozmezí let 1367–1419 dochovalo patnáct písemností, z toho celkem sedm pro královské Luckau, což opět svědčí o prvořadém duchovním postavení města.

Jedno z prvních obecných ustanovení Václava IV. pro církve spadá ještě do období před inkorporací Lužice k České koruně, tedy do doby před rokem 1370. V listině z 29. listopadu 1367 potvrdil Václav, či spíše kancelář jeho královského otce, že arcijáhenství v Lužici bude od nynějška sídlit ve městě Lübbenu.³⁶⁸ Písemnost byla dozajista vydána v návaznosti na císařovu listinu, vydanou téhož dne, ve které Karel deklaroval příslušnost arcijáhna Konráda Pruze k Lübbenu.³⁶⁹ Lze soudit, že tímto krokem chtěl Karel stabilizovat církevní poměry ve chvíli, kdy zemi získal po smrti vévody Bolka Svídnického. Konfirmace Václava IV. jeho nařízení dodala ještě větší váhu.

Dochovalo se i několik Václavových listin pro dolnolužické kláštery, není jich však mnoho. To však nemusí znamenat, že by se o instituce král nezajímal. Mnohé kláštery v Lužici ale později zanikly či byly sekularizovány, a prameny byly ve velké míře zničeny, byť mohly existovat. Klasickým příkladem je klášter Neuzelle, z jehož archivního fondu se zachovalo minimum. Nejvíce Václavských listin se dochovalo pro Dobrilugk, což je možno přičíst jednak velikosti a významu kláštera, ale též dobré archivní péči kláštera. První zásah českého krále registrujeme k roku 1383, kdy Václav potvrdil převod vsí „*Pfundesdorf*“ (Ponnsdorf) a „*Breytenaw*“ (Breitenau) do majetku opata a konventu. Obě lokality se nacházely v těsné blízkosti kláštera. V listině je výslovně uvedeno, že vesnice patří klášteru

³⁶⁶ Srovnej E. DOLEŽALOVÁ, *Spor krále Václava*, s. 656–653 nebo Z. HLEDÍKOVÁ, *Arcibiskupové a kaplani za Václava IV.*, s. 777–784, případně L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny 4.B*, s. 330–340.

³⁶⁷ Z. HLEDÍKOVÁ, *Fundace českých králů ve 14. století*, s. 106–162; obecněji k církevním poměrům též L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny 4.B*, s. 58–99.

³⁶⁸ Regest in: R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 300, č. 781.

³⁶⁹ Regest in R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 299, č. 780.

jako svobodný majetek a dolnolužičtí správci a úředníci nemají právo do jejich poměrů nijak zasahovat.³⁷⁰

Znovu se Václav angažoval v otázce kláštera v březnu 1397, kdy opatovi a mnichům kláštera potvrdil majetkový přesun v podobě vsi Lieskau, kterou získali od bratří Waltera, Poppa a Konráda z Kökritz.³⁷¹ Poslední zmíněný šlechtic Konrád ještě celou transakci potvrdil listinou v listopadu 1397.³⁷² V písemnostech je zdůrazněno, že několik předků těchto panů z Kökritz bylo v klášteře i pohřbeno

V dubnu 1406 potvrdil Václav IV. na žádost opata Heřmana a konventu kláštera Neuzelle přičlenění panství Fürstenberg s přílehlými vesnicemi. Konkrétně se jednalo o lokality Diehlow, Krebsjauche, Speichrow, Zülltendorf, a také o čtyři lány z vsi Klein Drenzig.³⁷³ Tato Václavova listina je jako jedna z mála královských písemností pro Lužici psána latinsky, což souviselo s příjemcem. Král zřejmě reagoval na listinu Jošta, která se nesla ve velmi podobném duchu.³⁷⁴

Pro klášter Dobrilugk byla pak stěžejní série Václavových listin ze září 1411. Král se rozhodl celý klášter 14. září 1411 zastavit Rudolfovi a Albrechtovi, vévodům saským, za 4000 kop grošů pražských.³⁷⁵ Již 18. září oznámil celou věc „*Geistlichen Apte und Convente des Closters zu Dobrlug*“, tedy opatovi a konventu kláštera. Václav se v listině odvolával na stará ujednání z dob císaře Karla a rovněž vyzval celý klášter, aby vévodům saským zachovával věrnost, dokud ho král, nebo jeho nástupci, nevykoupí ze zástavy.³⁷⁶ O den později Václav sdělil zástavu kláštera hejtmanovi, manům, leníkům, rychtářům, knechtům, purkmistrům měst a všem vsím celého lužického markrabství. Zároveň král všechny výše jmenované vyzval, aby klášter nezatěžovali svými návštěvami, dokud se jemu nebo jeho nástupcům nepodaří klášter od vévodů saských zpět vyplatit.³⁷⁷

³⁷⁰ Originál dochován in BLHA Potsdam, Rep. 10 B Dobrilugk, U 159; regest: R. LEHMANN, *UB Dobrilugk*, s. 165, č. 214.

³⁷¹ Listina byla vydána v Praze 23. března 1397, originál uložen in BLHA Potsdam, Rep. 10 B Dobrilugk, U 168; regest in R. LEHMANN, *UB Dobrilugk*, s. 170, č. 224.

³⁷² Originál in BLHA, Rep. 10 B Dobrilugk, U 169; regest in R. LEHMANN, *UB Dobrilugk*, s. 170, č. 225.

³⁷³ Regest E. THEUNER, *UB Neuzelle*, s. 58–59, č. 85.

³⁷⁴ Joštova listina z 23. dubna 1406 v Praze je v opise uložena in BLHA Potsdam, Rep. 10 B Neuzelle, s. 58f. Nr. 85; regest J.G. WORBS, *Inventarium diplomaticum*, s. 215, č. 611.

³⁷⁵ Regest R. LEHMANN, *UB Dobrilugk*, s. 176–178, č. 236.

³⁷⁶ Originál in BLHA Potsdam, Rep. 10 B Dobrilugk, U 174; regest R. LEHMANN, *UB Dobrilugk*, s. 178, č. 237.

³⁷⁷ Originál in BLHA Potsdam, Rep. 10 B Dobrilugk, U 175; regest in R. LEHMANN, *UB Dobrilugk*, s. 178, č. 238.

Celou transakci a podmínky zástavní držby potvrdili i vévodové saští Albrecht a Rudolf listinou vydanou 21. září v Praze.³⁷⁸ Poslední ze série listin pro Dobrilugk byla písemnost z 25. září, v níž Václav znovu celému konventu a opatovi zdůraznil zástavu kláštera a nastalou změnu v držbě. Své rozhodnutí oznamoval i všem obyvatelům Lužice, kteří měli uznat a akceptovat vévody ze Saska.³⁷⁹ Je možné, že se převod setkal zprvu s negativním ohlasem, a proto Václav přistoupil k opětovnému zlistinění příkazu, aby situaci uklidnil a upevnil svou vůli.

Pro Dobrilugk vydal Václav IV. poslední listinu v červnu roku 1418, tedy rok před svou smrtí. Král v ní potvrdil převod vsí Göllnitz a Gröbitz konventu kláštera a je zde zdůrazněno, že majetek dříve patřil šlechticům Kašparovi a Pavlovi z Knoblauchsdorfu. Listina byla vydána v Praze, psaná je latinsky a za relátora je označen Jan z Kostelce.³⁸⁰

5.3. Královské město Luckau v ustanoveních Václava IV.

Dominantní prostor v listinách Václava IV. zabírají ustanovení pro královské město Luckau, jak již bylo několikrát zdůrazněno. Dochovalo se celkem osmnáct přímých královských zásahů ve městě, což je absolutně nejvyšší počet ze všech lužických měst. Šest listin se týkalo církevních poměrů, zbylých dvanáct byla ustanovení ohledně chodu města či převodu majetků jednotlivých měšťanů. Při srovnání s Prahou zjistíme, že například pro Nové Město pražské se dochovalo ve stejném časovém období dvanáct listin, pro Staré Město celkem šestnáct a pro Menší Město šest listin. Počet zásahů do poměrů Luckau jenom svědčí o jeho velkém významu v politice Václava IV.³⁸¹

V úvodní kapitole byla několikrát zmíněna důležitá funkce města jako místa konání zemského soudu, pravděpodobně zde často přebýval i zemský fojt. Již císař Karel IV. zřejmě zamýšlel v Luckau vybudovat stálou rezidenci, podobně jako v případě braniborského Tangermünde.³⁸² Svůj záměr bohužel nestačil zrealizovat, nicméně máme některé indicie, které jeho enormní zájem o město potvrzují. Předně se jednalo o Karlovo zvelebení kostela svatého Mikuláše v Luckau. Jako vášnivý sběratel relikvií daroval císař kostelu úlomek

³⁷⁸ Originál in AČK, č. 1430 – dostupné online: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1430/charter> (nahlíženo 5.8. 2018).

³⁷⁹ Regest R. LEHMANN, *UB Dobrilugk*, s. 179, č. 240.

³⁸⁰ Latinský originál ze 7. června 1418 dochován in BLHA Potsdam, Rep. 10 B Dobrilugk, U 180; dochováno též jako insert v listině z 21. července 1431, též BLHA Potsdam, Rep. 10 B Dobrilugk, U 212; regest in: R. LEHMANN, *UB Dobrilugk*, s. 184, č. 251.

³⁸¹ Počty listin pro Čechy převzaty z *Codex iuris municipalis regni Bohemiae, I–II*, ed. Jaromír ČELAKOVSKÝ, Praha 1886–1895.

³⁸² L. BOBKOVÁ, *Rezidenční a správní centra*, s. 39–40; L. BOBKOVÁ a kol., *Horní a Dolní Lužice*, s. 69.

lebky svatého Paulina, legendárního biskupa z italské Luccy, který byl umučen císařem Neronem. Zřejmě zde sehrála roli i zvuková podobnost názvu měst a císař chtěl do Dolní Lužice v symbolické rovině přenést toto město s antickou tradicí. Relikvie měla dle pramenů do kostela doputovat v polovině roku 1373.³⁸³

Ve spojitosti s kostelem v Luckau nelze nezmínit jižní portál, na němž se dochovaly dvě pískovcové konzole v podobě panovnických hlav. Německé bádání nejčastěji připisuje portréty Alžbětě Pomořanské a Karlu IV.³⁸⁴ Při bližším pohledu však nesedí hned několik věcí. O podobizně císařovny není třeba v nejmenším polemizovat. Nejistotu ovšem budí mužská podobizna, jež postrádá královskou korunu a tvář vyhlíží velmi mladistvě.

S velkou pravděpodobností nejde o císaře Karla, ale spíše o některého z jeho synů. V úvahu by připadal především Václav IV., byť i u něho je nejasná absence koruny, neboť v 70. letech, kdy portál vznikl, byl Václav již několik let korunovaným českým králem. Není vyloučeno, že se může jednat i jednoho z mladších synů císaře, Zikmunda nebo spíše Jana Zhořeleckého.³⁸⁵ Ať už tedy mužská hlavička na portálu kostela v Luckau patří kterémukoliv Lucemburkovi, v symbolické rovině se jednalo o jasnou deklaraci příslušnosti města k České koruně.

Karel IV. zřejmě sám inicioval přestavbu kostela, která začala v 70. letech 14. století, tedy v době, kdy vznikly výše zmíněné panovnické konzole. Práce pokračovaly i v 80. letech, jak dokládá listina Václava IV. ze srpna 1389, ve které král potvrdil farnímu kostelu zřízení oltářů svatého Václava, Leonharda a Třech králů. Donace měla být financována z úroku 3 ½ kop grošů českých ze vsi Gross Radden a ze 3 kop grošů pražských ze Zollmersdorfu. Jako donátoři zde byli jmenováni měšťané Matyáš Eberhard a jistá Laurecie. Konfirmace svědčí o jasném rozšiřování kostela.³⁸⁶ Žádné další zásahy Václava IV. v této době prameny nezachytily.

Po smrti Jana Zhořeleckého stočil Václav znovu svůj pohled ke kostelu svatého Mikuláše, kde v červnu 1397 potvrdil fundaci nového oltáře, na přání donátora Lorenze Eberharda, měšťana z Luckau. Oltář měl být financován z úroku 6 šilinků pražského groše ze vsi Zützen, dále kopou grošů z Willmersdorfu, 7 šilinků ze Zöllmersdorfu a konečně

³⁸³ L. BOBKOVÁ, *Horní a Dolní Lužice*, s. 69–70.

³⁸⁴ Například Hubert ILLIG, *Kaiser Karl IV. und die Luckauer Nikolaikirche*, in: *Jahrbuch für brandenburgische Landesgeschichte* 33, 1982, s. 30–38.

³⁸⁵ L. BOBKOVÁ, *Prezentace královského*, s. 74.

³⁸⁶ Regest R. LEHMANN, *UB Luckau*, s.38, č. 52.

4 šilinky z Gersdorfu. Lorenz rovněž myslel na almužny pro chudé, které nadal 2 kopami a půldruhého groše z úroků z Cahnsdorfu a 17 šilinky z vsi Tornow. Listina je opatřena majestátní pečeti českého krále a za relátora listiny jde označen Půta z Častolovic.³⁸⁷

Na kostel v Luckau si král znovu vzpomněl znovu až v době, kdy mu Lužice připadala zpět jako odumřelé léno, tedy v roce 1411. Václav v říjnu téhož roku potvrdil kostelu sv. Mikuláše zavedení ranní mše k počtě Panny Marie, která měla být financována ze vsi Waltersdorf a Gehren. Konkrétně se jednalo o 6 kop 20 grošů pražské mince, též o tři vědra a čtyři strychy obilí z jedné vsi, a 2 kopy 22 grošů pražských z vesnice druhé. Donaci kostelu poskytlo blíže nespécifikované bratrstvo a zboží bylo koupeno ze svobodného majetku, nikoliv z lén. Dohled nad výběrem a správou měl mít zdejší kaplan, který měl zároveň *Salve regina* každou sobotu v kostele sám zpívat.³⁸⁸

V červnu 1412 Václav potvrdil donaci měšťana Hildebranda Schilinga, ve výši 8 kop grošů pražských z úroku města Luckau, dále 1 kopy grošů z vesnice Radden, a konečně 4 kopy 20 grošů pražských z Wildau. Peníze se měly použít na výstavbu nového oltáře ve sv. Mikuláši a hejtman ani úředníci neměli tuto nadaci nijak zpochybňovat. Léno k oltáři má zůstat Schilingovi a jeho dědicům. Z listiny se také dozvídáme, že jeden z předků Hildebranda, jistý Jan Schilling, spolu s Mikulášem z Calau již dříve kostelu poskytli četné a štědré donace, nicméně kvůli nepokojům a bojům se daná donace zrušila.³⁸⁹

Do série církevních zásahu krále Václava v Luckau též patří několik konfirmací pro městské špitály. Na svátek Tří králů roku 1381 potvrdil král dar 12 kop grošů pražských pro špitál Svatého Ducha. Jako relátor této listiny byl uveden přední králův rádce Těma z Koldic.³⁹⁰ Těmuž špitálu Václav v lednu 1390 potvrdil převod vesnice Gosmar, kterou pro jejich potřeby koupil purkmistr a rada města. Je zde zmíněna částka 38 kop grošů ročního úroku, která má špitálu z vesnice plynout. Relátorem této listiny byl dolnolužický fojt Ješek z Lubolic.³⁹¹ Posledním Václavovým zásahem do církevních poměrů bylo potvrzení naturálních i peněžních dávek na podzim 1414 špitálu sv. Kříže v Luckau, na výslovnou

³⁸⁷ Listina byla vydána na Karlštejně 14. června 1397. Originál uložen in BLHA Potsdam, Rep. 10 C Pfarrkirche St. Nikolai Luckau, U 21.

³⁸⁸ Listina byla vydána 20. října 1411 v Praze, originál in BLHA Potsdam, Rep 10 C Pfarrkirche Luckau, U 23; regest R. LEHMANN, *UB Luckau*, s. 60, č. 92.

³⁸⁹ Originál in BLHA Potsdam, Rep. 10 C, Pfarrkirche St. Nikolai Luckau, U 24; regest in: R. LEHMANN, *UB Luckau*, s. 62, č. 95.

³⁹⁰ Listina byla vydána v Praze na Tři krále, tj. 6. ledna 1381 a originál je uložen in BLHA Potsdam, Rep. 10 C Heilig-Geist Hospital Luckau, U 3; regest in R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 348, č. 915.

³⁹¹ Originál in BLHA Potsdam, Rep. 10 C, Heilig-Geist Hospital Luckau, U 4; regest in R. LEHMANN, *UB Luckau*, s. 39, č. 55.

žádost purkmistra a městské rady. Špitálu mělo připadnout 8 ½ kop grošů úroků ze vsi Drahnisdorf, 4 kopy grošů pražských z Jetsch a konečně naturální dávky ze vsi Hindeberg, v podobě 3 ½ vědra obilí a stejný počet ovsa.³⁹²

Jak již bylo řečeno, Václav IV. se velmi angažoval i ve správě a chodu města. Ještě do doby před smrtí císaře Karla spadá confirmace práv a privilegií městu Luckau. V listině je výslovně uvedeno, že mají být městu potvrzena i všechna léna, která již dříve udělil vévoda Bolek Svídnický. Písemnost byla vydána v dolnolužickém Gubenu 12. dubna 1367, spolu s confirmacemi pro Guben a Sommerfeld, jak již bylo zmíněno. Ve všech třech listinách se Václav IV. tituloval jako lužický markrabě.³⁹³

Již coby samostatně vládnoucí český král vydal pro Luckau nařízení ohledně výběru daní, které měli měšťané každoročně odvádět Václavovu delegovanému správci Janovi z Vartenberka († kolem 1383).³⁹⁴ V Norimberku, kam se král vypravil v létě roku 1382, vydal sérii dalších všeobecně správních písemností. Povolil například městu ražbu malé mince (*muncze kleynes geldes*)³⁹⁵ a Luckau též získalo velmi důležité právo skladu.³⁹⁶ Nařídil rovněž purkmistrovi, radě a občanům marky braniborské, aby městu Luckau nebránili v jeho tradičním obchodu a výrobě sukna.³⁹⁷ Po návratu do Prahy v říjnu 1382 Václav confirmoval práva soukeníků a oděvníků na základě dřívějších ujednání z roku 1318, které s městem uzavřel braniborský markrabě Waldemar.³⁹⁸

Podobně jako v případě vydávání listin pro církve se i samotné město na konci 14. století dostalo na periferii zájmu Václava IV. Ke správě města se král vrátil v roce 1411, kdy potvrdil všechna práva a privilegia, kterými Luckau disponovalo od dob císaře Karla IV.³⁹⁹ Též potvrdil všechna léna, která dříve město získala od Jošta „*marggrafen zu Brandemb(ur)g und zu Merhern unserm liben vett(er) und fursten*“ a od jeho úředníků „*seine Amlute.*“ Dle

³⁹² Listina byla vydána 20. října 1414 v Praze, originál in BLHA Potsdam, Rep. 10C, Heilig-Kreuz-Hospital Luckau, U 2; dochováno též jako insert v listině z roku 1565 in BLHA Potsdam, Rep. 8, Stadt Luckau, U 427; regist in R. LEHMANN, *UB Luckau*, s. 59, č. 91.

³⁹³ Listina pro Luckau v originále dochována in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 23; regist R. LEHMANN, *UB Luckau*, s. 24–25, č. 23.

³⁹⁴ Listina vydána v Praze 16. října 1380, originál in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 40; regist R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 348, č. 914.

³⁹⁵ Originál in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 42; regist in R. LEHMANN, *UB Luckau*, s. 33, č. 42.

³⁹⁶ Originál BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 43; regist in R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 351, č. 923.

³⁹⁷ Originál in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 44; regist R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 351, č. 924.

³⁹⁸ Regist in R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, č. 1382.

³⁹⁹ Originál in BLHA, Rep. 8 Stadt Luckau, U 89; regist R. LEHMANN, *UB Luckau*, s. 59, č. 89.

dochované kancelářské poznámky byl relátorem listiny olomoucký biskup Konrád, jako písař je zde uveden vyšehradský děkan Jakub.⁴⁰⁰

Listina z února 1411 disponuje velmi pěknou a zachovalou pečeti z červeného vosku, na které je vyvedena říšská orlice. Celá pečeť je vsazena do ochranné misky, patrně dřevěné. Václav zřejmě začal říšský znak v této době znovu používat, byť římským králem již několik let oficiálně nebyl. Došlo totiž k jistému interregnu po smrti Jošta do definitivního zvolení Zikmunda. Václav navíc své sesazení nikdy osobně neuznal.

Král znovu do dění ve městě zasáhl až v dubnu roku 1414, kdy potvrdil městské radě koupi držav kolem Reichwalde. Jak již bylo zmíněno, od roku 1382 vlastnili toto panství i s tamním hradem pánové z Bibrštejna. Z nějakého důvodu se však rozhodli větší část panství, sousedící právě s Luckau, prodat. Konkrétně se jednalo o hrad Reichwalde a vsi Freiwalde, Schönwalde, Gross-Lubolz, Niewitz a Duben. Václav IV. v listině povolil, aby byla tvrz Reichwalde stržena, pravděpodobně kvůli špatnému stavu hradu. Jako prodejce zde figuroval Jan z Bibrštejna, lze jen těžko soudit, zda se jednalo o Jana III. či jeho prvorozeného syna Jana IV. Zřejmě to byl mladší z Bibrštejnů, protože Jan starší již v této době nebyl příliš politicky aktivní vzhledem k pokročilému věku.⁴⁰¹

Z pramenů, které by zachytily Václavův přímý kontakt s místními měšťany, se dochovaly pouze tři, všechny z 80. let 14. století. Necelý měsíc po smrti otce, tj. 21. prosince 1378, udělil jistému Janovi Petzhold v léno nedaleký dvůr Zaacko. Jan je v písemnosti označen jako měšťan z Luckau, který věrně sloužil Koruně, stejně jako kdysi jeho otec. Fojt ani další úředníci se nemají na jeho statcích obohacovat a jakkoliv mu bránit v převzetí držby.⁴⁰²

V říjnu roku 1386 potvrdil Václav IV. oblenění dalšího měšťana Jana z Paserinu, který získal tzv. hradní léno (něm. *Burglehn*). Jednalo se o léno nižšího stupně, které bylo vázáno buď na některý královský hrad, anebo na území spravované pomocí manského systému. V tomto případě zřejmě šlo o léno spojené s městem Luckau.⁴⁰³ O pár měsíců později témuž Janovi potvrdil král držbu dalších lokalit, zřejmě na základě předešlých ujednání. Konkrétně se jednalo o vsi Kahnsdorf, Zollmersdorf, Buckow a již dříve řečené Zaacko. Všechny

⁴⁰⁰ Originál in BLHA, Rep. 8 Stadt Luckau, U 90; regest R. LEHMANN, *UB Luckau*, s. 59, č. 90.

⁴⁰¹ Dochováno jako insert v listině z 2. prosince 1510, uloženo in BLHA Rep. 8 Stadt Luckau, U 324; regest R. LEHMANN, *UB Luckau*, s. 65, č. 102.

⁴⁰² Originál listiny in BLHA Potsdam, Rep. Regest in: R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, č. 902, s. 343.

⁴⁰³ Originál listiny ztracen, regest R. LEHMANN, *Urkundeninventar*, s. 366, č. 965; k hradním lénům viz L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny 4 B*, s. 36.

zmíněné vsi se nacházely v těsné blízkosti Luckau. Uvedení Jana v držbu měl, dle vůle Václava, umožnit dolnolužický fojt Ješek z Lubolitz.⁴⁰⁴

⁴⁰⁴ Listina dochována v opise ze 16. století, uloženo in BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 49; regist in R. LEHMANN, *UB Luckau*, s. 37, č. 49.

Závěr

Václav IV. vládl České koruně přes čtyřicet let. Za tu dobu musel nejednou čelit krizovým situacím, jejichž řešení mnohdy bylo nad jeho síly. Evidentně mu chyběla rozhodnost a také jistý zápal pro politická jednání. Nicméně nelze Václava vinit z naprosté vladařské neschopnosti a spokojit se se zažitými frázemi o líném a prchlivém králi opilci. Pro poznání jeho vládního stylu je nutno zvažovat i další hlavně individuální rysy královovy osobnosti. Václavův zdravotní stav byl zřejmě horší, než se doposud soudilo. U panovníka nelze vyloučit psychické potíže, které pravděpodobně zdědil po předcích. Jen velmi málo například víme o jeho mladé matce, královně Anně Svídnické, které zemřela krátce po Václavově narození. Právě z její strany mohly pocházet sklony k melancholii, časté nemoci evropských panovníků. Zkoumání individuálních rysů českého krále se tedy zdá naprosto klíčové, byť jen těžko odhalitelné a přesněji diagnostikovatelné. Výbuchy vzteku, iracionální chování, nebo naopak pasivní až apatické jednání se zřejmě nedají přičítat pouze alkoholismu panovníka, jinými slovy, víno nebylo asi prapůvodní ani jedinou příčinou Václavova velmi emocionálního chování.

V počátcích jeho samostatné vlády navíc panovnický styl nevykazuje přílišné odlišnosti od politiky Karla IV. Václav měl v prvních letech panování štěstí, že se v jeho okruhu pohybovali velmi schopní šlechtici vybraní do poradního sboru ještě za vlády jeho otce. I po pozdější generační výměně na jeho dvoře nelze vždy hovořit o zcela nešťastné ruce při volbě rádců. U většiny starších prací na sebe pouze strhávali pozornost ti nejvýraznější jedinci, například nižší šlechtic Zikmund Huler, a badatelé tak na dlouho vytvořili obraz tzv. *milců* na Václavově dvoře, aniž by věnovali pozornost dalším, schopnějším a mnohdy vlivnějším královým dvořanům a rádcům. Václav IV. měl do roku 1396 také značnou oporu ve svém nejmladším bratrovi Janu Zhořeleckém, což nebývá zdůrazňováno. Po svém druhém zajetí v roce 1402 mu byl bezesporu spojencem Jošt Moravský, byť zřejmě nelze hovořit z Joštovy strany o příliš nezištném chování vůči králi.

Fakt, že se Václav IV. udržel na českém trůně čtyřicet let, a i přes dva pokusy o jeho sesazení zůstal českým králem, dokládá, že měl i své stoupence. Václav měl zřejmě podporu i mezi svými poddanými, což dokládají velké protesty hlavně pražských měst v období jeho obou zajetí. Václav velmi podporoval duchovní stav v České koruně, jeho velkou zálibou bylo umění a proslul jako sběratel knih. Jeho osobní knihovna, která svým rozsahem snese srovnání s jinými evropskými mecenáši, je toho dobrým důkazem. Bohužel král zcela

rezignoval na soustavnou podporu dvorského kronikářství na rozdíl od svého královského otce.

Pohled do vedlejších zemí České koruny může rovněž velmi přispět ke zhodnocení Václavovy vládní koncepce. Na zvoleném příkladu Dolní Lužice, která doposud stála téměř stranou badatelského zájmu, byla učiněna mnohá zjištění, která zcela nekorespondují s vžitým obrazem krále Václava. Podařilo se najít celkem 74 listin, kterými král přímo zasáhl do poměrů v Lužici, což se na první pohled nezdá tolik, vzhledem k Václavově dlouhé vládě. Mnohé z těchto písemností však nebyly doposud v českém prostředí známé. I z důvodu neexistence ucelené edice pramenů pro období vlády Václava IV. je do přílohy práce zařazen souhrnný katalog všech nalezených královských listin v registrové podobě.

Dolní Lužice představovala v době Václavova nástupu „novou“ vedlejší zemi, jíž Karel nestihl vtisknout pevnou správní podobu. Ta se dotvářela za Václava IV. a v podstatě kopírovala zkušenosti z jiných zemí se zachováním zemských zvyklostí a pořádků. Nejsilnější politicko-společenskou složku zde představovala šlechta, jejíž příslušníci se také podíleli na správě markrabství. Mezi nejmocnější rody v Lužici patřili bezesporu Bibrštejnové, kteří měli statky i na severu Čech, též pánové z Hackebornu, Kökritz a od počátku 15. století též páni z Polence.

Obraz vlády Václava IV. nad Dolní Lužicí je tudíž poměrně pestrý a složitý. První listiny určené Dolní Lužici Václav zpečetil již jako dítě ještě před její inkorporací ke Koruně Karlem IV. Vzhledem k Václavově nízkému věku jsou tyto písemnosti produktem kanceláře jeho otce a vydávané jistě z jeho vůle. Do roku 1378, kdy Václav začal samostatně vládnout, se dochovalo celkem sedm písemností a většinou se jednalo o konfirmace práv a privilegií šlechtě či městům. Do tohoto mezidobí se též datují Václavovy královské návštěvy Dolní Lužice. S otcem se sem mladý český král vypravil hned několikrát, zcela poprvé sem zavítal jako malé dítě v roce 1364. Znovu se do dolnolužického Gubenu rozjel na podzim 1367, kdy zde vydal i několik listin. S císařem navštívil na krátko Lužici i v roce 1370. Nejdelsí jeho pobyt je pak doložen z kraje roku 1373. Naposledy navštívil Guben pravděpodobně v květnu 1374. Lze uvažovat, že při své cestě do Braniborska na podzim roku 1375 se v Lužici zastavil, nicméně nevydal zde již žádnou listinu. Václav se později do této korunní země nikdy nevypravil, dojel vždy maximálně do Vratislavi, Budyšína či Zhořelce. Zde se tedy ve spojitosti s Dolní Lužicí potvrzuje Václavův charakterový rys, tj. nechť cestovat, která

mohla být způsobena jak špatným zdravotním stavem krále, tak opravdu individuální nelibostí v cestování.

Václav se mohl v tomto ohledu zřejmě spolehnout na fungující správu dolnolužického fojta, byť se v tomto ohledu nedochovalo příliš pramenů. Za jeho vlády se na tomto postu vystříдалo celkem osm pánů, z počátku Václav dosazoval české šlechtice, nicméně velmi brzy bylo možné pozorovat průnik dolnolužické šlechty do daného úřadu. Dobrým příkladem byli například Otta z Kittlic a Jan z Polence. Jednalo se zřejmě o předzvěst do budoucna, protože na konci 15. století si Dolní Lužice vymohla na panovníkovi, že o volbě zemského fojta si bude země rozhodovat sama.

Od roku 1384 se Václav IV. dělil o správu země s Janem Zhořeleckým, který zcela jednoznačně do roku 1396 dominoval v dolnolužických pramenech. Jan vládl ve východní části Lužice a jeho podíl rozhodně nebyl zanedbatelný. Ze své rezidence ve Zhořelci často do markrabství zajížděl, nejčastěji pobýval v Gubenu či Sprembergu. Angažoval se jak v obecných správních a hospodářských záležitostech, tak také otázkách právních a církevních. Po jeho smrti v dolnolužickém klášteře Neuzelle v roce 1396 připadla Lužice zpět Václavu IV., který ovšem ve světle pramenů nepřekročil ve správě Lužice stín nezbytně nutných opatření a nelze z jeho strany hovořit o přílišné iniciativě.

Na scénu se poté brzy dostal velmi ambiciózní moravský markrabě Jošt, který byl od roku 1397 braniborským markrabětem a Václav mu svěřil do správy i Lužici. Ani jeho podíl nelze opomenout, protože velmi zasáhl do správních poměrů Dolní Lužice a na počátku 15. století předčil svou angažovaností krále Václava IV. Král mezi léty 1396–1411 vydal čtrnáct z listin, z toho po roce 1401 se podařilo dohledat pouze tři. Lze říci, že převzetí země Joštem nebylo zcela jednoduché, někteří dolnolužičtí páni měli problém přijmout moravského Lucemburka za svého lenního pána. Král Václav musel v roce 1401 přistoupit k opětovnému udělení Lužice, kterou Jošt dostal k doživotnímu užití a správě. Markrabě též několikrát vojensky zasáhl proti dolnolužickým škůdcům. Mezi úspěšné akce patřilo dobytí záškodnické pevnosti Drebkau v létě 1408. I přes nesporné ambice a politické schopnosti Jošta se mu nepodařilo dostat Dolní Lužici plně pod kontrolu, což platilo i o severněji položeném Braniborsku, kde Jošt postupně ztrácel pozici vládce, a nakonec ji raději opustil. Bylo třeba silné zeměpanské vlády a té se na počátku 15. století ve vedlejších zemích nedostávalo.

Smrtí Jošta na jaře roku 1411 připadla naposledy Dolní Lužice jako odumřelé léno do rukou Václava IV. Je zajímavé, že poslední období jeho vlády bylo bohaté na královské listiny a nařízení, což je velký kontrast oproti českému prostředí, kde bývá králi v tomto období věnováno jen málo pozornosti. Dochovalo se celkem dvacet sedm písemností, kterými Václav zasáhl do poměrů v Lužici. Ve většině případů se jednalo o klasické konfirmace, kterými se snažil král stabilizovat poměry, nicméně se dochovaly i některé výnosy, které dokazují osobní iniciativu panovníka hlavně v církevní oblasti.

V práci byl rovněž zkoumán vztah Václava IV. a dolnolužické šlechty. V tomto směru můžeme konstatovat hned několik zajímavých postřehů. Předně zde nikdy nevznikla panská opozice jako v případě Čech. Václav musel tu a tam zasáhnout proti vzbouření jednotlivců, nejednalo se však rozhodně o organizovaný odpor, vždy se podařilo nastalou situaci diplomaticky vyřešit. Dílčí konflikty měl král s pány z Cottbusu, též jsou doloženy šarvátky s rodinou pánů z Kökritz a Illburka. Václav většinou přistupoval pouze ke konfirmacím šlechtických privilegií a jejich lén.

Z analýzy vyplývá, že stěžejní postavení v Lužici a zřejmě i ve Václavově politice měli pánové z Bibrštejna. Tento panský rod, mající četné statky i na severu Čech, se ze všech šlechtických rodin v Lužici vyskytuje v pramenech nejčastěji. Bibrštejnové působili od poloviny 14. století na dvoře českých panovníků, byť nezastávali žádný významný úřad. Jediný z pramenů doložitelný konflikt mezi nimi a králem Václavem propukl na počátku 80. let ohledně rozsáhlého panství Beeskow a Storkow. Nakonec se však situace uklidnila a Bibrštejnové panství od krále jako léno získali. Vlastnili ho až do 90. let, kdy ho byli nuceni zastavit vévodům Pomořsko-Štětínským. Znovu se jim ho podařilo získat až v 15. století. V tomto sporu je až překvapující angažovanost krále Václava, který se velmi vehementně přihlásil o své výhradní právo coby lenního pána celé Lužice, dobře informovaného o poměrech v zemi.

V práci byla vyslovena otázka, zda se pánové z Bibrštejny zapojili do české panské jednoty proti králi. Starší bádání jednoznačně rod do panské opozice zahrnuje, nicméně se nepodařilo dohledat žádné přímé pramenné svědectví o jejich přistoupení k jednotě. Jako příklad bývá uváděna konfirmační listina Václava IV. z roku 1396, ve které Bibrštejnům potvrdil všechny majetky, práva a léna. Pokud lze tedy uvažovat o zapojení do jednoty, tak pouze v této době, a ještě s pochybnostmi. V 15. století se Bibrštejnové hojně objevovali po boku markraběte Jošta, který v době druhého zajetí Václava IV. byl jednoznačně na straně

krále. Tento rod by si obecně zasloužil hlubší badatelskou pozornost, protože do dnes chybí ucelená monografie rodiny.

Ohledně politiky Václava IV. vůči dolnolužickým městům, lze říci, že výrazný odklon od vládní praxe v Čechách nenastal, byť pro úplné srovnání chybějí komplexní studie městské problematiky. Mezi městy extrémně dominovalo královské Luckau, pro které Václav vydal nejvíce listin. Velké pozornosti se též těšila města Guben a Sommerfeld. Nejčastěji král vydával pro města konfirmační listiny práv, privilegií a lén, což byla běžná panovnická praxe a nelze v tomto směru hovořit o přílišné angažovanosti panovníka. Václav ale rovněž několikrát rozšířil pravomoci některých měst, když jim například poskytl právo skladu, povolil razit malé mince nebo vyhlásil osvobození od daní. Zcela výsadní postavení mělo v tomto směru královské město Luckau, pro které se dochovalo celkem dvanáct přímých zásahů krále.

Jako správný křesťanský panovník se Václav angažoval i v církevních otázkách Lužice. Pozornost věnoval hlavně klášterům, nejvíce panovnických listin se dochovalo pro cisterciácký Dobrilugk, rovněž dílčí listiny pro cisterciácký klášter Neuzelle a klášter benediktinek v Gubenu. Většinou se však znovu jednalo spíše o potvrzení stávajícího stavu, nedochovaly se například jakékoliv donační listiny pro dané kláštery či zásahy do správních poměrů. Již byla zmíněna důležitost města Luckau v královských ustanoveních, a to samé platí i v církevní oblasti. Dochovalo se celkem šest písemností, kterými Václav IV. zasáhl do duchovních poměrů ve městě. Pozorujeme velkou oblibu farního kostela svatého Mikuláše v Luckau, král ale podpořil rovněž špitály Svatého kříže a Svatého ducha. Zřejmě navazoval na vládní praxi svého otce a zdá se, že v jeho intencích Václav skutečně uvažoval o proměně města ve správní a rezidenční centrum země.

Zásahy vůči církevním institucím v Luckau zcela nekorespondují s tradičními mezníky Václavovy vlády. Hojně se angažoval na přelomu 80. a 90. let, kdy je většinou jeho vláda hodnocena jako pasivní. Rovněž v průběhu roku 1397 registrujeme zásahy panovníka ve městě, zřejmě v rámci jeho aktivního jednání před plánovanou cestou do Remeše. Zásahy do církevních poměrů lze doložit i v průběhu let 1411–1412, což je velmi zajímavé, vzhledem ke špatně se vyvíjející situaci doma i v říši. Král mohl svým výnosy vůči katolickým institucím v Lužici vědomě reagovat na rodící se husitské hnutí. Tuto hypotézu bude však třeba ještě prověřit a učinit srovnání církevní politiky i v jiných zemích České koruny.

Z výše nastíněných tezí plyne, že Dolní Lužice tedy zcela jednoznačně plnila svou předem danou funkci, coby periferní oblasti České koruny. Nicméně zcela mimo zájem českého krále země nestála. Lužické markrabství je dobrým příkladem toho, že Koruna království českého rozhodně smrtí Karla IV. nezankla, ba co více přečkala i bouřlivé husitské války. Nezapojení vedlejších zemí do husitské revoluce je velmi zajímavým fenoménem, který se zatím nepodařilo osvětlit. I samotná Dolní Lužice zachovala českému králi věrnost a zcela fascinující je v tomto ohledu osobnost dolnolužického vojty Jana z Polence, který se po boku Zikmunda postavil proti vzbouřeným husitům na úkor velkého finančního zadlužení. Nakonec se však nepodařilo Dolní Lužici uchránit, a ta na čas přešla do rukou braniborským Hohenzollernům. Jiří z Poděbrad nakonec zemi získal zpět. Obnovil tak celistvost České koruny, jejíž součástí Dolní Lužice zůstala až do roku 1635.

Pro komplexní poznání politiky a vlády Václava IV. bude v budoucnu nezbytné souhrnně prozkoumat i další vedlejší země Koruny, zejména Horní Lužici a slezská knížectví, a učinit vzájemné srovnání vzhledem k pražskému centru. Každá korunní země se vyvíjela jinak a sám král ke každé přistupoval rozdílně. Pro daný výzkum bude potřeba prozkoumat velké množství pramenů, uložených v českých, německých a polských archivech. Analýzou politiky vůči vedlejším zemím se může podařit přinést nové poznatky ohledně vládního stylu krále Václava IV.

Seznam zkratek

AČ	Archiv český
AČK	Archiv České koruny Praha
AV	Archivverbund
BLHA	Brandenburgisches Landeshauptarchiv Potsdam
CDLS	Codex diplomaticus Lusatiae Superioris
CDM	Codex diplomaticus et epistolatis Moraviae
CDSR	Codex diplomaticus Saxoniae Regiae
DRTA	Deutsche Reichstagsakten
HOP	Historie–Otázky–Problémy
HStAD	Hauptstaatsarchiv Dresden
LA	Landesarchiv
MZA	Moravský zemský archiv
NLM	Neues Lausitzisches Magazin
RCDB	Riedels Codex diplomaticus Brandenburgensis
Rep	Repozitář
U	Urkunden
UB	Urkundenbuch
UJEP	Univerzita Jana Evangelisty Purkyně
UK	Univerzita Karlova

Seznam pramenů a literatury

Nevydané prameny

❖ Archiv Bautzen

Urkunden – 0086, 0088

❖ Brandenburgisches Landeshauptarchiv Potsdam (BLHA Potsdam)

Rep. 8 Stadt Beeskow – Urkunden (U) 30

Rep. 8 Stadt Guben – U 28, 31/1, 34, 36, 37, 41, 43, 44, 45, 46, 50, 51

Rep. 8 Stadt Luckau – U 32, 40, 42, 43, 49, 51, 57, 58, 61, 62, 69, 73, 74, 78, 83, 85/1, 86, 87, 88, 88/1, 89, 90, 324, 427

Rep. 8 Stadt Spremberg – U 1

Rep. 10 B Zisterzienserklöster Dobrilugk – U:159, 168, 169, 170, 174, 175, 180, 221

Rep. 10 B Zisterzienserklöster Himmelstädt – U 8

Rep. 10 B Zisterzienserklöster Neuzelle – U 33, 37, 38, 58/85 (opis), 97/2

Rep. 10 C Heilig-Geist Hospital Luckau – U 3, 4

Rep. 10 C Heilig-Kreuz-Hospital Luckau – U 2

Rep. 10 C Pfarrkirche St. Nikolai Luckau – U 21, 23, 24

Rep. 16 E Kleine Erwerbungen – U 1001/196–197

Rep. 17 A Landvogte der Niederlausitz Akten – U 415

Rep. 23 A Kürmarkische Stände – U 1

Rep. 37 Herrschaft Beeskow–Storkow – U 3, 4, 5, 12, 13, 16, 131/13f (opis)

Rep. 37 Herrschaft Cottbus – U 7

Rep. 37 Herrschaft Seftenberg – U 1

Rep. 37 Herrschaft Sorau–Triebel – U 2, 3, 12

Rep. 37 Herrschaft Spremberg – U 3 (fotokopie)

❖ **Landesarchiv Sachsen–Anhalt** (LA Sachsen–Anhalt)
Urkunden 1 Erzstift Magdeburg, VIII Nr. 19

❖ **Národní archiv Praha**
Archiv České koruny (AČK) – 851, 921, 922, 995, 996, 999, 1000, 1004, 1005, 1047,
1048, 1155, 1156, 1278, 1327, 1355, 1430, 1434, 1456.

Staré tisky

GROSSER, Samuel, *Lausitzische Merckwürdigkeiten I–VI*, Leipzig–Bautzen 1714.

HOFFMAN, Christian Gottfried, *Scriptores rerum Lusaticarum antiqui et recentiores*, Leipzig–Bautzen 1719.

NEUMANN, Johann Willhelm, *Geschichte der Landstände des Markgrafthums Niederlausitz und deren Verfassung Abtheilung*, Lübben 1843

NEUMANN, Johann Willhelm, *Versuch einer Geschichte der Niederlausitzischen Landvögte, I–II*, Lübben 1832–1833.

PELZEL, Franz Martin, *Lebensgeschichte des römischen und böhmischen Königs Wenceslaus, I–II*, Prag 1788–1790.

Vydané prameny

Codex diplomaticus Brandenburgensis. Sammlung der Urkunden, Chroniken und sonstigen Quellenschriften für die Geschichte der Mark Brandenburg und ihrer Regenten, ed. Adolf Friedrich RIEDEL, Berlin 1838–1869.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae: Urkunden-sammlung zur Geschichte Mährens, XI–XV., eds. Vincenc BRANDL, Bertold BRETHOLZ, Brünn 1885–1903.

Codex diplomaticus Lusatiae Superioris III, ed. Richard JECHT, Görlitz 1905–1910.

Codex iuris municipalis regni Bohemiae, I–II, ed. Jaromír ČELAKOVSKÝ, Praha 1886–1895.

Deutsche Reichstagsakten, I–III, ed. Julius WEIZSÄCKER, München 1867–1877.

Die Urkunden des Gubener Stadtarchivs in Regestenform, ed. Rudolf LEHMANN, in: *Niederlausitzer Mitteilungen*, Bd. 18, 1927, s. 1–160.

Die Urkunden des Lieberoser und Stadtarchivs in Regesten, ed. Rudolf LEHMANN, in: *Niederlausitzer Mitteilungen*, 2 (1940), s. 31–49.

Die Urkunden des Luckauer Stadtarchivs in Regesten, ed. Rudolf LEHMANN, Berlin 1958.

Inventarium diplomaticum Lusatiae inferioris: Verzeichniss der über die Nieder-Lausitz aufgefundenen Urkunden, ed. Johann Gottlob WORBS, Lübben 1834.

Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV.: (1378 dec. – 1419 aug. 16). Tomus VIII, *Fontes qui in archivis regionalibus terrae Moraviae et in archivis civitatum Brunensis et Ostraviensis asservantur*, edd. Richard PSÍK a Václav BOK, Ostrava 2015.

Regesten der Urkunden des Hauptstaatsarchivs Dresden 1366–1380, ed. Eckhart LEISERING, Halle 2012

Urkundenbuch der Stadt Lübben III: Die Urkunden der Stadt und des Amtes Lübben, der Herrschaften Zauche, Pretschen und Leuthen, ed. Woldemar Lipper, Dresden 1933.

Urkundenbuch des Hochstifts Merseburg, Teil 1: 962–1357, ed. Paul Fridolin KEHR, Halle 1899.

Urkundenbuch des Klosters Dobrilugk und seiner Besitzungen. in: Urkundenbuch zur Geschichte des Markgraftums Niederlaustiz, ed. Rudolf LEHMANN, Leipzig 1941.

Urkundenbuch des Klosters Neuzelle und seiner Besitzungen, ed. Emil THEUNER, in: *Urkundenbuch zur Geschichte des Markgraftums Niederlaustiz*, Lübben 1897.

Urkundeninventar zur Geschichte der Niederlausitz bis 1400, ed. Rudolf LEHMANN, Köln 1968.

Urkundliche Beiträge zur Geschichte der edlen Herren von Bieberstein und ihrer Güter, edd. Julius HELBIG a kol., Reichenberg 1911

Verzeichnis Oberlausischer Urkunden, I–II, ed. Johann Georg ZOBEL, Görlitz 1799–1824.

Literatura

ANTONÍN, Robert, *Ideální panovník českého středověku*, Praha 2013

ASCHENBRENNER, Martin, *Berkové z Dubé. Příspěvek k majetkové struktuře české šlechty do poloviny 17.století*, diplomová práce obhájená na FF UJEP v Ústí nad Labem 1992, vedoucí práce Lenka Bobková.

BAHLCKE, Joachim (ed.), *Geschichte der Oberlausitz. Herrschaft, Gesellschaft und Kultur vom Mittelalter bis zum Ende des 20. Jahrhunderts*, Leipzig 2001.

- BÁRTLOVÁ, Milena, *Pravda zvítězila: výtvarné umění a husitství 1380-1490*, Praha 2015
- BARTOŠ, František Michálek, *Čechy v době Husově, 1378–1415, sv. 2, díl 6*, Praha 1947.
- BAUCH, Martin, Julia BURKHARDT, Tomáš GAUDEK a kol. (edd.), *Heilige, Helden, Wüteriche. Herrschaftsstile der Luxemburger (1308-1437)*, Köln 2017.
- BOBKOVÁ, Lenka a Milena BARTOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české sv. 4 B., 1310–1402*, Praha 2003.
- BOBKOVÁ, Lenka *Rezidenční a správní centra v zemích České koruny za vlády Lucemburků*, in: *Rezidence a správní sídla v zemích české koruny ve 14. –17. století*, edd. Lenka BOBKOVÁ, Jana KONVIČNÁ (= Korunní země v dějinách českého státu III.), Praha 2007, s. 23–45.
- BOBKOVÁ, Lenka, *7. 4. 1348 ustavení Koruny království českého: český stát Karla IV.*, Praha 2006.
- BOBKOVÁ, Lenka, *Diecézní správa na území Koruny království českého a její úloha v politice Karla IV.*, in: *Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14. –17. století*, edd. Lenka BOBKOVÁ, Jana KONVIČNÁ (= Korunní země v dějinách českého státu IV.), Praha 2009, s. 60–75.
- BOBKOVÁ, Lenka, *Hrady Karla IV. v Laufu a Tangermünde. Panovnícká reprezentace vepsaná do kamene*, in: *Verba in imaginibus. Františku Šmahelovi k 70. narozeninám*, edd. Martin NODL, Petr SOMMER, Eva DOLEŽALOVÁ, Praha 2004, s. 141–157
- BOBKOVÁ, Lenka, Jan ZDICHYNEC, Jana NEŠNĚROVÁ a Zdeněk VAŠEK (edd), *Geschichte – Erinnerung – Selbstidentifikation: die schriftliche Kultur in den Ländern der Böhmischen Krone im 14.–18. Jahrhundert* (= Korunní země v dějinách českého státu V.), Praha 2011.
- BOBKOVÁ, Lenka, *Jošt Moravský markrabětem braniborským*, in: *Ad vitam et honorem: profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám*, Brno 2003, s. 313–325.
- BOBKOVÁ, Lenka, Luděk BŘEZINA a Jan ZDICHYNEC, *Horní a Dolní Lužice*, Praha 2008.
- BOBKOVÁ, Lenka, *Markrabství braniborské v rukou Lucemburků*, in: *Společné a rozdílné – Česká koruna v životě a vědomí jejích obyvatel ve 14.–16. století*, edd. Lenka BOBKOVÁ a Jana KONVIČNÁ (= Korunní země v dějinách českého státu. II.), Praha 2005, s. 159–190;
- BOBKOVÁ, Lenka, Martin ČAPSKÝ a Irena KORBELÁŘOVÁ, *Hejtmanská správa ve vedlejších zemích Koruny české*, Opava 2009.

BOBKOVÁ, Lenka, Tomáš VELIČKA, Mlada HOLÁ a Jan ZDICHYNEC, *Jan Zhořelecký: třetí syn Karla IV. (=Korunní země v dějinách českého státu VI.)*, Praha 2016.

BOBKOVÁ, Lenka, *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*, Ústí nad Labem 1993.

BOBKOVÁ, Lenka, *Vedlejší země České koruny v politice Lucemburků a jejich následovníků, (1310–1526)*, in: Integrační a partikulární rysy českého státu v pozdním středověku, edd. Lenka BOBKOVÁ a Jana KONVIČNÁ (= Korunní země v dějinách českého státu I.), Praha 2003, s. 9–34.

BOBKOVÁ, Lenka, *Velké dějiny zemí koruny české sv. 4 A, 1310–1402*, Praha 2003.

BOBKOVÁ, *Prezentace královského majestátu v korunních zemích za vlády králů Jana a Karla*, in: Prezentace královského majestátu ve středověku: pocta prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám, edd. Lenka BOBKOVÁ a Mlada HOLÁ, Praha – Litomyšl 2005, s. 61–79.

BOHÁČ, Zdeněk, *České země a Lužice*, Tišnov 1993.

BOURDIEU, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998.

BŘEZINA, Luděk, *Mezi králem a stavy: Dolnolužické zemské fojstství na prahu novověku (1490-1620)*, Praha 2016.

BŘEZINA, Luděk, *Proměny dolnolužické správy a sídla zemského fojta za Bohuslava Felixe Hasištejnského z Lobkovic (1555-1570)*, in: Rezidence a správní sídla v zemích české koruny ve 14. –17. století, edd. Lenka BOBKOVÁ, Jana KONVIČNÁ (=Korunní země v dějinách českého státu III.), Praha 2007, s. 479–498.

CERMANOVÁ Pavlína, Robert NOVOTNÝ a Pavel SOUKUP (edd.), *Husitské století*. Praha 2014.

ČORNEJ, Petr, *Václav IV. v proměnách času. Příspěvek k české pověsti královské*, in: Česká literatura 33, 1985, s. 408–423.

ČORNEJ, Petr, *Velké dějiny zemí Koruny české sv. 5, 1402–1437*, Praha 2000.

ČORNEJ, Petr, *Zikmund Lucemburský*, in: Čeští králové, edd. Marie RYANTOVÁ, Petr VOREL a Robert ANTONÍN, Praha 2008, s. 223–238.

DOLEŽALOVÁ, Eva, *Spor krále Václava s arcibiskupem Janem z Jenštejna*, in: Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy, edd. František ŠMAHEL a Lenka BOBKOVÁ, Praha 2012, s. 656–653.

- DRŠKA, Václav, *Zikmund Lucemburský, liška na trůně*, Praha 1996.
- FIALA, Zdeněk, *Předhusitské Čechy: Český stát pod vládou Lucemburků 1310–1419*, Praha 1978.
- GELBE, Richard, *Herzog Johann von Görlitz*, in: NLM 59, 1883, s. 1–201.
- HARACZ, Piotr a Tomasz JAWORSKI, *Žarska rezydencja Packów, Biebersteinów i Promnitzów*, in: *Rezidence a správní sídla v zemích české koruny ve 14. –17. století*, edd. Lenka BOBKOVÁ, Jana KONVIČNÁ (= *Korunní země v dějinách českého státu III.*), Praha 2007, s. 499–510.
- HEIDEMANN, Julius, *Die Mark Brandenburg unter Jobst von Mähren*, Berlin 1881.
- HEIMANN, Heinz-Dieter, Klaus NEITMANN a Winfried SCHICH. *Brandenburgisches Klosterbuch: Handbuch der Klöster, Stifte und Kommenden bis zur Mitte des 16. Jahrhundert, I-II*, Berlin 2007
- HLAVÁČEK, Ivan, *Das Urkunden und Kanzleiwesen des böhmischen und römischen Königs Wenzel (IV.) 1376–1419*, Stuttgart 1970.
- HLAVÁČEK, Ivan, *K organizaci státního správního systému Václava IV.: dvě studie o jeho itineráři a radě*, Praha 1991.
- HLAVÁČEK, Ivan, *Knihy a knihovny v českém středověku: (studie k jejich dějinám do husitství)*, Praha 2005.
- HLAVÁČEK, Ivan, *Studie k diplomacie Václava IV. 4. Itinerář krále Václava IV. (1361–1419)*, in: *Československý časopis historický*, roč. 10, č. 1, 1962, s. 64–94.
- HLAVÁČEK, Ivan, *Václav IV.*, in: *Čeští králové*, edd. Marie RYANTOVÁ a Petr VOREL, Praha–Litomyšl 2008, s. 209–221.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Arcibiskupové a kaplani za Václava IV.*, in: *Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy*, edd. František ŠMAHEL a Lenka BOBKOVÁ, Praha 2012, s. 777–784.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Fundace českých králů ve 14. století*, in: *Svět české středověké církve*, ed. Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Praha 2010, s. 106–162.
- HOHENSEE, Ulrike, *Die Inkorporationsurkunde Karls IV. für die Niederlausitz – Echtheitsfragen*, in: *Akkulturation und Selbstbehauptung. Studien zur Entwicklungsgeschichte der Lande zwischen Elbe/Saale und Oder im späten Mittelalter*, Berlin 2001, s. 257–286.

HORÁKOVÁ, Ivana, *Vartenberkové [rukopis]: nástin dějin panského rodu v době předhusitské*, Praha 1974.

JAWORSKI, Tomasz (ed.), *Bibersteinowie w dziejach pogranicza slasko-luzyckiego*, Zielona Góra 2006.

JAWORSKI, Tomasz, *Korona czeska w życiu i świadomości mieszkańców pogranicza śląsko-luzyckiego w XIV-XVII.*, in: *Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí jejích obyvatel ve 14. –16. století*, edd. Lenka BOBKOVÁ, Jana KONVIČNÁ (=Korunní země v dějinách českého státu II.), Praha 2005, s. 9–23.

KANTOROWICZ, Ernst H., *Dvě těla krále: studie z dějin středověké politické teologie*, Praha 2014.

KAPRAS, Jan, *Právní dějiny Zemí koruny české. Díl 2, Dějiny státního zřízení, část 1*, Praha 1913.

KAVKA, František, *Poslední Lucemburk na českém trůně*, Praha 1998.

KNOTHE, Hermann, *Geschichte des Oberlausitzer Adels und seiner Güter vom XIII. bis gegen des XVI. Jahrhunderts*, Leipzig 1879

KÖHLER, Gustav, *Ueber den Namen Ober und Nieder Lausitz*, in: *Neues Lausitzisches Magazin* 20 (1842), s. 49–52.

KOKRITZ, Diepold Von, *Geschichte des Geschlechtes von Köckritz von 1209–1512 und der schlesischen Linie bis in die Neuzeit*, Breslau 1895.

KOPIČKOVÁ, Božena, *Česká královna Žofie: ve znamení kalicha a kříže*, Praha 2018.

LEHMANN, Rudolf *Die ältere Geschichte des Cisterzienserklosters Dobrilugk in der Lausitz* (= *Niederlausitzer Mitteilungen*. Band 13), Koenig – Guben – Kirchhain 1917.

LEHMANN, Rudolf, *Die Herrschaften in der Niederlausitz. Untersuchungen zur Entstehung und Geschichte* (= *Mitteldeutsche Forschungen*, Band 40), Köln–Graz 1966.

LEHMANN, Rudolf, *Die Landvögte in der Niderlausitz*, in: *Festschrift für Friedrich von Zahn, I, Zur Geschichte und Volkskunde Mitteldeutschlands*, Köln/Graz 1968, s. 429–447.

LEHMANN, Rudolf, *Geschichte der Niederlausitz*, Berlin 1963.

LEHMANN, Rudolf, *Geschichte des Markgraftums Niederlausitz: der schicksalsweg einer ostdeutschen Landschaft und ihrer Menschen*, Dresden 1937.

LINDNER, Theodor, *Geschichte des deutschen Reiches unter König Wenzel, I-II*, Braunschweig 1875–1880.

LIPPERT, Woldemar, *Nebenlandvögte der Niederlausitz im 15. Jahrhundert*, in: NLM 86, 1910, s. 189–201.

LIPPERT, Woldemar, *Wettiner und Wittelsbacher sowie die Niederlausitz im XIV. Jahrhundert. Ein Beitrag zur deutschen Reichs – und Territorialgeschichte*, Dresden 1894.

MAJEWSKI, Dennis, *Die territoriale Politik der Zisterzienserabtei Dobrilugk*, in: *Die Nieder – und Oberlausitz – Konturen einer Integrationslandschaft*, edd. Heinz-Dieter HEIMANN, Klaus NEITMANN a Uwe TRESP, Berlin 2013, s. 177–188.

MARKOVÁ, Markéta *Hranice a hraničení ve středověké střední Evropě*, diplomová práce obhájená na FF UK 2017, vedoucí práce Marie Bláhová. Dostupné online: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/102963> (nahlíženo 12. 7. 2018).

MEZNÍK, Jaroslav. *Lucemburská Morava: 1310-1423*, Praha 1999.

NEININGER, Falko, *Quellen zur Geschichte der Niederlausitz in böhmischer Zeit (bis 1635) im Brandenburgischen Landeshauptarchiv in Potsdam*, in: *Rezidence a správní sídla v zemích české koruny ve 14. –17. století*, edd. Lenka BOBKOVÁ, Jana KONVIČNÁ (=Korunní země v dějinách českého státu III.), Praha 2007, s. 511–523.

NEITMANN, Klaus, *Die "Freiheiten" der niederlausitzischen Stände. Probleme und Kämpfe um das ständische Selbstverständnis und die verfassungsrechtliche Traditionsbildung des Markgraftums Niederlausitz in der Krone Böhmen (1370-1635)*, in: *Terra – Ducatus – Marchionatus – Regio: die Bildung und Entwicklung der Regionen im Rahmen der Krone des Königreichs Böhmen*, edd. Lenka BOBKOVÁ a Jana FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ (= Korunní země v dějinách českého státu VI.), Praha 2013, s. 144–170.

NEITMANN, Klaus, *Im Schatten mächtiger Nachbarn. Politik, Wirtschaft und Kultur der Niederlausitz zwischen Böhmen, Sachsen und Brandenburg-Preußen*, Berlin–Brandenburg 2006.

NEITMANN, Klaus, SCHRÖDER, Kathrin und Kärstin WEIRAUCH, *„Ist Zierde des Landes gewest.“ Lübben (Spreewald) im Spiegel archivalischer Quellen*, Berlin 2006.

NEITMANN, Klaus, *Von der "Residenz" des fürstlichen Stellvertreters zum "hauptstädtischen" Regierungssitz. Der Aufstieg der Stadt Lübben zum politischen Mittelpunkt des Markgraftums Niederlausitz (14. – 17. Jahrhundert)*, in: *Rezidence a správní sídla v zemích České koruny ve 14. – 17. století*, edd. Lenka BOBKOVÁ a Jana Konvičná (= Korunní země v dějinách českého státu), Praha 2007, s. 461–178.

NEMRAVOVÁ, Lenka, *Míšeňský markrabě Vilém I. s Lucemburky i proti nim*, diplomová práce obhájena na FF UK v Praze 2017, vedoucí práce Lenka Bobková. Dostupné online: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/150117> (nahlíženo 12. 7. 2018).

NOVOTNÝ, Robert, *Ráj milců? Nižší šlechta na dvoře Václava IV.*, in: *Skladba a kultura dvorské společnosti*, edd. Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ a Jan ZELENKA (= *Dvory a rezidence ve středověku II*), Praha 2008, s. 215–229.

PÁRYSOVÁ, Jana, *Moc a sláva zkrřížených ostrvů. Kariéra Ronovců v době lucemburské*, diplomová práce obhájena na FF UK v Praze 2008, vedoucí práce Lenka Bobková. Dostupné online: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/59499> (nahlíženo 12. 7. 2018)

PRANDNEROVÁ, Lucie *Hospodářské poměry na panství Bibrštejnů na přelomu 14. a 15. století*, diplomová práce obhájena na FF UK V Praze 2003, vedoucí Lenka Bobková.

QUICKE, Fritze, *Un testament inédit de l'Empereur Charles IV. (18 octobre 1377)*, in: *Revue Belge de philologie et d'histoire* 6, 1927, s. 25–77.

RAKOVÁ, Ivana, *Vývoj pozemkové držby pánů z Vartenberka v letech 1281-1415*, in: *Historická geografie*, roč. 18, Praha 1979, s. 69–102.

RŮŽEK, Vladimír, *Erbovní výzdoba na hradě Laufu u Norimberka*, in: *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, Praha 2012, s. 442–446.

ŘÍHOVÁ, Milada, *Byl Václav IV. homosexuál? Příspěvek k dějinám každodennosti*, in: *Ve znamení zemí koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám profesorky Lenky Bobkové*, edd. Luděk BŘEZINA, Jana KONVIČNÁ a Jan ZDICHYNEC, Praha 2006.

ŘÍHOVÁ, Milada, *Dvorní lékař posledních Lucemburků: Albík z Uničova, lékař králů Václava IV. a Zikmunda, profesor pražské univerzity a krátký čas i arcibiskup pražský*. Praha 1999.

ŘÍHOVÁ, Milada, *Regimen sanitatis pro krále Václava*, in: *Acta Universitatis Carolinae. Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 1995, s. 13-28.

SCHELZ, Theodor, *Gesamt Geschichte der Ober und Nieder Lausitz nach alten Chroniken und Urkunden*, Halle 1847.

SCHLESINGER, Ludvig *Eine Erbteilungs und Erbfolgeordnungsurkunde Karls. IV.*, in: *Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen* 31, 1893/1893, s. 1–13.

SCHMIDT, Ondřej, *Jan z Moravy: zapomenutý Lucemburk na aquilejském stolci*, Praha 2016.

SCHULTZE, Johannes, *Die Mark Brandenburg*, Berlin 2004.

SCHUMAN, Dirk, *Die Zisterzienserklöster Dobrilugk und Neuzelle*, in: Die Nieder- und Oberlausitz – Konturen einer Integrationslandschaft, edd. Heinz-Dieter HEIMANN, Klaus NEITMANN a Uwe TRESP, Berlin 2013, s. 327–358.

SPĚVÁČEK, Jiří, *Václav IV. 1361–1419: k předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986.

STRAKA, Tomáš *Získání Braniborska Karlem IV. – koupě, nebo dobytí?* in: Historie–Otázky–Problémy, roč. 7, č. 1, Praha 2015, s. 130–147.

STRAKA, Tomáš, *Císař Karel IV. a dobytí Braniborska 1371–1373*, diplomová práce obhájena na FF UK v Praze 2014, vedoucí práce Lenka Bobková. Dostupné online: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/108767> (nahlíženo 12. 7. 2018)

SUCHÝ, Marek, *Anna Lucemburská, anglická královna*, in: Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy, Praha 2012, s. 76–65.

ŠMAHEL, František a Lenka BOBKOVÁ (edd.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, Praha 2012.

ŠTĚPÁN, Václav, *Moravský markrabě Jošt (1354–1411)*, Brno 2002.

TERŠLOVÁ, Helena, *Illburkové v severozápadních Čechách*, in: Ústecký sborník historický, Ústí nad Labem 2001, s. 233–245.

TÖPLER, Winfried, *Das Kloster Neuzelle und die weltlichen und geistlichen Mächte 1268–1817* (= Studien zur Geschichte, Kunst und Kultur der Zisterzienser 14), Berlin 2003.

TÖPLER, Winfried, *Christliche Glaubensbekundungen in der spätmittelalterlichen Niederlausitz*, in: Die Nieder- und Oberlausitz – Konturen einer Integrationslandschaft, edd. Heinz-Dieter HEIMANN, Klaus NEITMANN a Uwe TRESP, Berlin 2013, s. 79–83.

TÖPLER, Winfried, *Kloster Neuzelle. Ehemalige Zisterzienserabtei*, Regensburg 1993.

TRESP, Uwe, *Der Lausitzer Adel und die Böhmisches Krone unter Karl IV.*, in: Die Nieder- und Oberlausitz – Konturen einer Integrationslandschaft, edd. Heinz-Dieter HEIMANN, Klaus NEITMANN a Uwe TRESP, Berlin 2013, s. 220–241.

VANČA, Matouš, *Nedobry král Václav? Sesazení "líného krále" v kontextu politického a právního myšlení pozdního středověku*. diplomová práce obhájena na FF UK v Praze 2015, vedoucí práce Lenka Bobková. Dostupné online: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/150063> (nahlíženo 12. 7. 2018)

WEISS, Karl, *König Ruprecht und die Luxemburger bis zu seiner Rückkehr aus Italien*, Halle 1905

ZAHN, Kurt, *Die Strehle, die ersten Herren von Storkow und Beeskow, um 1200 bis um 1400* (= Beiträge zur Geschichte von Stadt und Amt Storkow, vol 2), Storkow 2002.

ZDICHYNEC, Jan, "*Ex fastigio dignitatis assumpte et regie nostre maiestatis.*" *Panovnická moc a cisterciácké kláštery v Horní a Dolní Lužici ve 13. – 15. století*, in: Lesk královského majestátu ve středověku: pocta prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám, Praha 2005, s. 205–218.

ZDICHYNEC, Jan, *Cisterciácké kláštery Horní a Dolní Lužice ve 2. polovině 15. století se zřetelem k jejich vztahu k českým králům*, in: Česká koruna na rozcestí. K dějinám Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku (1437–1526), edd. Lenka BOBKOVÁ a kol., Praha 2010, s. 339–364

ZDICHYNEC, Jan, *Míšeňské biskupství v pozdním středověku*, in: Česká koruna na rozcestí. K dějinám Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku (1437–1526), edd. Lenka BOBKOVÁ a kol., Praha 2010, s. 192–211.

Přílohy

Seznam příloh

- I. Medailonky dolnolužických fojtů (1378–1419)
- II. Katalog písemností Václava IV. vydaných pro Dolní Lužici
- III. Konkordance vybraných zeměpisných názvů
- IV. Grafy
- V. Obrazová příloha
- VI. Mapy

I. Medailonky dolnolužických fojtů (1378–1419)

❖ Půta z Častolovic (*Botho Von Czastolovicz*)

(† 1397)

v úřadu mezi lety 1377–1380

pocházel ze panského rodu pánů z Častolovic a Lichtenburka

dvořan Jana Lucemburského i Karla IV., později mistr komory císaře Karla

1366–1378 správcem Kladska

1384–1386 správcem Lucemburska

1395–1396 fojtem v Žitavě

relátor listiny Václava IV. z 14. června 1397

(originál *BLHA Potsdam, Rep. 10 C Pfarrkirche St. Nikolai Luckau, U 21*; regest in *R. LEHMANN, UB Luckau, s. 45, č. 64*)

8. července 1377 oblenil měšťany v Luckau

(regest in *R. LEHMANN, Urkundeninventar, s. 338, č. 888*)

❖ Anselm z Ronova (*Anselm von Ronow*)

(† po 1411)

v úřadu 1380–1387/88

pocházel z panského rodu Ronovců

držel hrad Ronov u Žitavy, též Reichwalde v Dolní Lužici

později straník markraběte Jošta, po roce 1397 v opozici vůči králi

fojtem zřejmě pouze ve védově části Dolní Lužice

❖ Ješek z Lubolic (*Jeschko Lubolitz*)

(† po 1399)

v úřadu 1388–1390 (?), možná fojtem pouze ve Václavově části země

před 1388 hejtmanem v Luckau

jako hejtman figuruje v listině krále Václava IV. z 3. ledna 1387

(opis ze 16. století in *BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 49 A*; regest in *R. LEHMANN, UB Luckau, s. 37, č. 49*)

relátor listiny krále Václava z 15. ledna 1390

(originál in *BLHA Potsdam, Rep. 10 C Heilig-Geist Hospital Luckau, U 4*; regest in *R. LEHMANN, UB Luckau, s. 39, č. 55*)

❖ Ota z Kittlic (*Otto von Kittlitz*)

(† po 1410)

v úřadu 1389–1394

příslušník rodu pánů z Kittlic, původem německá šlechta

páni na Baruthu a Muscau

bratr Jan z Kittlic mezi lety 1385–1405 míšeňským biskupem

sestra se provdala za Těmu z Koldic, hornolužického fojta

mezi lety 1405–1410 fojtem v Horní Lužici

vždy loajální králi Václavovi

jeden z adresátů listiny Václava IV. z 22. února 1411

(originál in *BLHA, Rep. 23 C Niederlausitze Stände, U 2*; *R. LEHMANN, UB Dobrilugk, s. 175, č. 234*)

❖ **Baltazar z Ylow/Ilow (*Balthasar von Ylow/Ilow*)**

(† asi po 1396)

v úřadu 1394–1395/96

pocházel z panského rodu z Braniborska, pán na Straupnitz
jmenován Janem Zhořeleckým, zřejmě potvrzen i Václavem IV.

❖ **Hynek Berka z Dubé (*Hinko Birken von Duba*)**

(* 1382, † 1419)

v úřadu fojta v letech 1397–1407

pocházel ze starobylého rodu Ronovců, z tzv. hohnštejské větve pánů z Dubé
vlastnil panství Hohnštejn, Ronov v Horní Lužici, mnohé statky v Čechách

mezi lety 1396–1398 a 1399–1417 byl nejvyšším zemským sudím

roku 1405 jmenován popravcem litoměřického kraje

velký podporovatel Jošta Moravského

člen panské jednoty proti králi Václavovi

25. 11. 1402 oblenil ve jménu Jošta měšťana z Lübbenu

(*regist in J. G. WORBS, Inventarium diplomaticum, s. 214, č. 608*)

23. 8. 1406 oblenil mešťana vsí Giessmannsdorf

(*originál: BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 81; regist in R. LEHMANN, UB Luckau, s. 53, č. 81*)

❖ **Jan z Turgova (*Hans von Torgau/Torgow*)**

(† po 1413?)

v úřadu 1409–1413

pocházel z panské rodiny z Dolní Lužice, pán na Zossenu a Trebinu

Václav IV. vydal pro pány z Turgova listinu roku 1377

(*originál in BLHA Potsdam, Rep. 37 Beeskow-Storkow, U 5; regist R. LEHMANN, Urkundeninventar, s. 298, č. 775*)

jeden z adresátů listiny Václava IV. z 22. února 1411

(*originál in BLHA, Rep. 23 C Niederlausitze Stände, U 2; R. LEHMANN, UB Dobrilugk, s. 175, č. 234*)

❖ **Jan z Polence (*Hans von Polenz*)**

(*1380/85, † 1437),

v úřadu 1413–1438

pocházel z rodiny pánů z Polence, původem z Míšeňska

později rod trvale usazen v Dolní Lužici

pán na Seftenbergu, Finsterwalde, Lübbenu a Sallgastu

od 1407 maršálkem lantkraběte Fridricha Míšeňského

po roce 1419 zástupce Šestiměstí

roku 1422 dostal zástavou Dolní Lužici

zanechal dva nezletilé syny, fojtem se stal roku 1437 jeho bratr Mikuláš z Polence

instrukce Václava IV. z 29. června. 1416

(*regist in J. G. WORBS, Inventarium diplomaticum, s. 225, č. 655*)

19. listopadu 1416 mu Václav IV. potvrdil držbu panství Sefetnberg

(*originál in BLHA Potsdam, Rep. 37 Herrschaft Seftenberg, U 1; regist viz. Katalog písemností práce, č. 70*)

instrukce Václava IV. pro fojta z 5. června 1417

(*regist in J. G. WORBS, Inventarium diplomaticum, s. 227, č. 660*)

rozhodčí výrok krále ohledně sporu fojta a rytíře Kryštofa z Gersdorfu z 24. dubna 1419

(*regist in J. G. WORBS, Inventarium diplomaticum, s. 228–229, č. 666*)

II. Katalog písemností Václava IV. vydaných pro Dolní Lužici

Předkládaný přehled listin, které Václav IV. vydal pro Dolní Lužici mezi léty 1364–1419, si klade za cíl shromáždit všechny královské dokumenty pro tuto korunní zemi. Celkový počet písemností nemusí být konečný, protože zatím nebylo možné navštívit všechny potřebné archivy, nicméně se podařilo dohledat celkem 74 písemností, z toho 39 je dochováno v originálech, zbytek jsou novější inserty, opisy, nebo zaniklé listiny, mnohdy známé pouze z registů starších edic. Nejvíce listin k Lužici je uloženo v Braniborském zemském archivu v Postupimi (*Brandenburgisches Landeshauptarchiv Potsdam*). Každý záznam obsahuje v registové formě obsah listiny, pokud se jedná o originál, příslušné uložení listiny a další diplomatické informace, například o pečeti, psací látce, kancelářských poznámkách apod. Rovněž každý regist obsahuje odkaz na edici, nebylo však cílem shromáždit všechny ediční záznamy, proto je vždy uveden pouze jeden nejpřesnější záznam. Křestní jména všech osob jsou počeštěna, přídomky jsou ponechány v němčině, pokud ovšem nejsou notoricky známy v češtině (např. pánové z Bibrštejna). Geografické názvy, názvy měst a vesnic jsou ponechány v němčině.

Regesty

1) 1364, 17. prosinec, Guben

Václav, král český, markrabě braniborský a lužický, vévoda lucemburský, slezský a hrabě ze Sulzbachu, potvrzuje městu Guben všechna práva i privilegia, které město již dříve dostalo od Ludvíka a Oty, markrabích braniborských.

- *originál, pergamen, německy*
- *přivěšena majestátní pečeť vydavatele (poškozena)*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Guben, U 24*
- *edice: R. LEHMANN, UB Guben, s. 17, č. 24*
- *text na plíci: Wir Karl von gots gnaden Romischer keiser zu allen czeiten merer des reich sund kunig zu Beheim*

2) 1367, 12. říjen, Guben

Václav, král český, markrabě braniborský a lužický, dosvědčuje, že Půtovi z Turgova, pánovi na Beeskowě, Reinhardovi ze Strehle, pánu na Storkowě a Dětrichovi z Turgova mají zůstat zachována všechna jejich práva a léna v Lužici, které jim dříve propůjčil vévoda Bolek Svídnický.

- *originál, pergamen, německy*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 37 Beeskow-Storkow, U 5 C*
- *edice: R. LEHMANN, Urkundeninventar, s. 298, č. 775*

3) 1367, 12. říjen, Guben

Václav, král český, markrabě braniborský a lužický, potvrzuje městu Luckau všechny jeho práva, svobody a též všechna léna, která jim propůjčil vévoda Bolek Svídnický, lužický markrabě a vévoda slezský.

- *originál, pergamen, německy*
- *přivěšená pečeť vydavatele*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 23 A*
- *edice: R. LEHMANN, UB Luckau, s. 24–25, č. 23*

4) 1367, 12. říjen, Guben

Václav, král český, markrabě braniborský a lužický, potvrzuje městu Sommerfeldu všechna práva, léna, svobody, milosti a církevní statky, které jim propůjčil Bolek Svídnický, markrabě lužický a vévoda slezský.

- *originál nenalezen*
- *opis do roku 1945 in Sommerfeld Stadtarchiv, později Stadtarchiv Grünberg (nepodařilo se ověřit)*
- *edice: R. LEHMANN, Urkundeninventar, s. 298, č. 777*

5) 1367, 29. listopad, Praha

Václav, král český, potvrzuje spojení farního kostela v Lübenu s arcidiecézí v Lužici na žádost vévody Bolka Svídnického.

- *originál, pergamen, německy,*
- *uložení: HStA Dresden, 12856 Domkapitel Meißen, U 405*
- *edice: R. LEHMANN, Urkundeninventar, s. 300, č. 781*

6) 1370, 20. květen, Guben

Václav, král český, se spolu s bratrem Zikmundem zavazuje vojensky pomoci vévodovi Magnusovi z Brunšviku, za použití vojsk z Lužice a bude-li potřeba též z markrabství braniborského.

- *originál nedohledán, k roku 1968 in Hannover Stadtarchiv (nepodařilo se ověřit)*
- *edice: R. LEHMANN, Urkundeninventar, s. 309, č. 806*

7) 1377, 24. duben, Norimberk

Václav, král český, zprošťuje Guben, Sommerfeld, Peitz a Fürstenberg z jejich povinností k němu a odkazuje je na svého bratra, vévodu Jana Zhořeleckého.

- *originál ztracen*
- *edice: R. LEHMANN, Urkundeninventar, s. 337, č. 886*

8) 1378, 21. prosinec, Praha

Václav, král český, uděluje v léno měšťanovi z Luckau Janovi Petzhold ves Zaacko, který stejně jako jeho otec věrně slouží českému králi.

- *originál, pergamen, německy*
- *přivěšená pečeť vydavatele*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 8 Luckau, U 39*
- *edice: R. LEHMANN, UB Luckau, s. 32, č. 39*
- *kancelářská poznámka: de mandato regis Martinus*

9) 1380, 16. říjen 1380, Praha

Václav, král český, nařizuje městu Luckau, aby každoroční splátky daní platili jeho správci Janovi z Vartemberka, řečenému Gastovi.

- *originál, pergamen, německy*
- *přivěšená pečeť vydavatele*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 8 Luckau, U 40*
- *edice: R. LEHMANN, UB Luckau, s. 33, č. 40*
- *kancelářská poznámka: Ad reationem domini P. de Wartenberg
Conradus episcopus Lubucensis*

10) 1381, 6. leden 1381, Praha

Václav, král český, potvrzuje dar města Luckau ve výši 12 kop grošů pražských pro špitál Svatého ducha.

- *originál, pergamen, německy*
- *přivěšená pečeť vydavatele*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 10 C Heilig-Geist Hospital, U 3*
- *edice: R. LEHMANN, UB Luckau, s. 33, č. 42*
- *kancelářská poznámka: Per dominum de Coldicz
P(etrus) Jauren(sis)*

11) 1382, 15. červen 1382, Norimberk

Václav, z boží milosti král římský, vždy rozmnožitel říše a král český, povoluje městu Luckau razit malé mince.

- *originál, pergamen, německy*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 42*
- *edice: R. LEHMANN, Urkundeninventar, s. 351, č. 922*
- *kancelářská poznámka: Per d(o)m(i)n(um) Petru de Watrenberg
P(etrus) Jawren(sis)*

12) 1382, 15. červen 1382, Norimberk

Václav, z boží milosti král římský, vždy rozmnožitel říše a král český, obleňuje bratry Lorence, Matyáše a Petra Eberhardovi, měšťany města Luckau, 6 a ½ lány ze vsi Zöllmersdorfu, také 3 a ½ lány z Gross Radden a též jim potvrzuje příjem 2 kop grošů z města Luckau.

- *originál, pergamen, německy*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 42/1*
- *edice: R. LEHMANN, Urkundeninventar, s. 351, č. 922*
- *kancelářská poznámka: Ad mandatum regis
P(etrus) Jawren(sis)*

13) 1382, 15. červen, Norimberk

Václav, z boží milosti král římský, vždy rozmnožitel říše a král český, potvrzuje městu Luckau právo skladu.

- *originál, pergamen, německy*
- *přivěšená pečeť vydavatele*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 43*
- *edice: R. LEHMANN, Urkundeninventar, s. 351, č. 923*

- *kancelářská poznámka: Per d(o)m(i)n(um) Petru de Watrenberg
P(etrus) Jawren(sis)*

14) 1382, 15. červen, Norimberk

Václav, z boží milosti král římský, vždy rozmnožitel říše a král český, nařizuje purkmistrovi, radě a všem obyvatelům braniborského markrabství, aby městu Luckau, které od pradávna náleželo k Braniborsku, nezabraňovali jejich tradičním právům a zvyklostem a též jejich obchodu se sukmem.

- *originál, pergamen, německy*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 44*
- *edice: R. LEHMANN, Urkundeninventar, s. 351, č. 924*
- *kancelářská poznámka: Per d(o)m(i)n(um) Petru de Watrenberg
P(etrus) Jauren(sis)*

15) 1382, 5. září 1382, České Budějovice

Václav, král český, markrabě braniborský Zikmund a vévoda Jan Zhořelecký uzavírají spojenectví s biskupem Fridrichem z Mersenburgua slibují pomoc se všemi svými zeměmi, včetně Dolní Lužice.

- *originál, pergamen, německy*
- *dochována jedna pečeť*
- *uložení: LA Sachsen-Anhalt, Urkunden I Erzstift Magdeburg, VIII Nr. 19*
- *edice: RCDB B/III, s. 90, č. CXX*

16) 1382, 31. říjen 1382, Praha

Václav, král český, potvrzuje cechu soukeníků a oděvníků v Luckau jejich privilegia, které jim již roku 1318 potvrdil markrabě Waldemar Braniborský.

- *originál ztracen, pouze jako insert v listině z roku 1655*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 17 B Akten, č. 7756*
- *edice: R. LEHMANN, Urkundeninventar, s. 352, č. 927*

17) 1383, 22. červenec, Praha

Václav, král český, dává městu Zhořelec na vědomí, že páni z Bibrštejna mu zpátky dávají dřívější léno Reinharda ze Strehle, tj. panství Beeskow a Storkow, které svévolně zadrželi. Král dále nařizuje zhořeleckým, aby mu pomohli s převzetím, což mají učinit v součinnosti s hornolužickým fojtem Benešem Berkou z Dubé.

- *originál nedohledán, k roku 1968 in Ratsarchiv Görlitz, Urkundenbuch I, 55 (nepodařilo se ověřit)*
- *edice: R. LEHMANN, Urkundeninventar, s. 355, č. 934*

18) 1383, 24. prosinec, Praha

Václav, z boží milosti král římský, toho času rozmnožitel říše a český král, potvrzuje klášteru Dobrilugk držbu vesnic Ponnisdorf a Breitenau v Lužici, které konvent koupil jako svobodné zboží od Meinkeho Vogta a Klause Gebharda.

- *originál, pergamen, německy*
- *majestátní pečeť*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 10 B Dobrilugk, U 159*
- *edice: R. LEHMANN, Urkundeninventar, s. 356, č. 936*
- *kancelářská poznámka: Ad man(datum) Reg(is) refente d(ominus)
Bavaro der Czetaw P(etrus) Jawr(ensis)*

19) 1384, 18. březen, Praha

Václav, z boží milosti král římský a český, uděluje v léno bratrům Janovi a Oldřichovi z Bibrštejna doživotně město Beeskow, Storkow, též domy v Reichwalde a Bucholz.

- *originál, pergamen, německy*
- *majestátní pečeť*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 37 Stadt Beeskow-Storkow, U 11*
- *edice: R. LEHMANN, Urkundeninventar*

20) 1384, 22. červenec

Král Václav přikazuje městu Zhořelci a těž hornolužickému fojtovi, aby táhli do války proti pánům z Bibrštejna, kteří králi upírají výtěžek z Beeskowa a Storkova.

- *originál nedohledám, k roku 1968 zmíněno uložení v Hauptstaatsarchiv Weimar (nepodařilo se ověřit)*
- *edice: R. LEHMANN, Urkundeninventar, s. 357, č. 939*

21) 1384

Václav, král římský a český, uděluje bratřím Ottovi a Götzovi ze Schoffe v léno Sallgast, dále Guntherovi a Lutterovi ze Schoffe potvrzuje držbu Mückenbregu a Vincentovi a Janovi, bratřím z Nimtsch, uděluje v léno Pohlanu a vesnici Warmbrunn.

- *originál nedohledám, k roku 1968 zmíněno uložení Stadarchiv Hermsdorf (nepodařilo se ověřit)*
- *edice: R. LEHMANN, Urkundeninventar, s. 360, č. 949*

22) 1384⁴⁰⁵, Karlštejn

Václav, král český, nařizuje arcibiskupovi Albrechtovi z Magdeburku přimět Konráda z Nyemanczu, aby odpadl od svého přítele Jana z Bibrštejna a stal se spojencem krále.

- *originál ztracen*
- *edice: R. LEHMANN, Urkundeninventar, s. 360–361, č. 950*

23) 1386, 4. říjen, Praha

Václav, král římský a český, obleňuje Jana z Paserinu tzv. hradním lénem v Luckau.

- *originál ztracen za 2. světové války, v 19. století uloženo v Oberlausitzische Gesellschaft der Wissenschaften ve Žhořelci*
- *edice: R. LEHMANN, Urkundeninventar, s. 366, č. 965*

24) 1387, 3. leden, Žebrák

Václav, král římský a král český, potvrzuje nařízení Ludvíka Braniborského z 20. února 1345, který rozsoudil spor mezi Janem ze Strehly a městem Luckau o dřevo ve vesnicích Wäldern a Niewitz, Kaden a Schiebsdorf a Dammes v Reichwalde.

- *originál, pergamen, německy*
- *majestátní pečeť*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 48*
- *edice: R. LEHMANN, UB Luckau, s. 36, č. 48*
- *kancelářská poznámka: Ad mandatum domini regis
Johannis Catninensis electus cancellarius*

25) 1387, 3. leden, Žebrák

Václav, král římský a český, potvrzuje Janovi z Paserinu, měšťanovi z Luckau, držbu lén v Kahnsdorfu, Zöllmersdorfu, Buckowe a v Zaacku. Předání lén má jménem krále umožnit hejtman Ješek z Lubolic.

- *originál ztracen, znám pouze opis ze 16. století*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 49*
- *edice: R. LEHMANN, Urkundeninventar, s. 367–368, č. 968*

26) 1387, 20. duben, Norimberk

Václav, král římský a český, nařizuje, aby se z Žitavy do Míšně, Saska a Dolní Lužice nejezdilo žádnou jinou cestou než tou Starou (Altstrasse).

- *originál ztracen*
- *edice: R. LEHMANN, Urkundeninventar, s. 368, č. 970*

⁴⁰⁵ Datace nejdříve k roku 1384.

27) 1389, 27. srpen, Verona

Václav, král římský a český, potvrzuje donaci bratrů Matyáše a Laurencia Eberharda farnímu kostelu v Luckau ve výši 3 a ½ kop grošů pražské mince ze vsi Gross Raden a 3 kopy grošů ze Zöllmersdorfu. Výnosy mají být použity na zřízení nového oltáře svatého Václava a Leonarda.

- *originál, pergamen, německy*
- *pečeť chybí, zachován zbytek pergamenového proužku*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 10 C Pfarrkirche Luckau, U 17*
- *edice: R. LEHMANN, UB Luckau, s. 38, č. 53*
- *kancelářská poznámka: Ad relationem Jeskonis Lyblicz
Olomoucem canonicus*

28) 1390, 15. leden, Žebrák

Václav, král římský a český, potvrzuje špitálu Svatého ducha v Luckau roční příjmy 38 kop grošů pražských ze vsi Gossmar.

- *originál, pergamen, německy*
- *pečeť chybí, zachován zbytek pergamenového proužku*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 10 C Heilig-Geist Hospital Luckau, U 4*
- *edice: R. LEHMANN, UB Luckau, s. 39, č. 55*
- *kancelářská poznámka: Ad relationem Jeskonius Lublic
Wlachnico de Weytenmule*

29) 1393, 21. leden, Žebrák

Václav, král římský a český, nařizuje fojtovi Anselmovi z Ronova dohlédnout na splacení dluhu Fridricha z Hackebornu, který si půjčil od Jana Zhořeleckého a také od Židů.

- *originál ztracen*
- *edice: R. LEHMANN, Urkundeninventar, s. 392, č. 1026*

30) 1395, 25. červen, Karlštejn

Václav, král římský a český, uděluje v léno Janovi III. z Cottbusu třetinu panství Chotěbuz kterou dříve vlastnila vdova po Jindřichovi z Cottbusu, Žofie. Majetek získali od bratří z Vartenberka, kterým byl zabaven za odpadnutí od krále.

- *originál, pergamen, německy*
- *dochována pečeť*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 37 Herrschaft Cottbus, U 7*
- *edice: R. LEHMANN, Urkundeninventar, s. 401, č. 1051*
- *kancelářská poznámka: Ad relationem B. Stirad de Janovic
Wlachnyco de Weytenmule*

31) 1396, 6. duben, Praha

Václav, z boží milosti král římský, vždy rozmnožitel říše a král český, potvrzuje městu Guben, které mu po smrti vévody Jana Zhořeleckého holdovalo, všechna práva a privilegia.

- *originál, pergamen, německy (poničená)*
- *pečeť chybí – pouze zbytky nití*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Guben, U 35 D*
- *edice: R. LEHMANN, UB Guben, s.23, č. 35*
- *kancelářská poznámka: P(er) d(ominus) Beneschin de Duba Magi(st)er Curiae
Wenceslaus de Olomoucz*

32) 1396, 20. duben, Praha

Václav, král římský a český, uděluje Baltazarovi ze Schliebenu v léno zámek Bärwalde.

- *originál nedohledán, opis in Magdeburg Stadtarchiv, Copialbuch 6, Bl. 64 (nepodařilo se ověřit)*
- *edice: R. LEHMANN, Urkundeninventar, s. 403, č. 1057*

33) 1396, 20. květen, Karlštejn

Václav, z boží milosti král římský, vždy rozmnožitel říše a český král, osvobozuje město Guben na pět let od placení královských daní, kvůli velkému požáru, při kterém město utrpělo velkou škodu. Bude-li však potřeba, měli by obyvatelé města Guben králi pomoci, jako činí i jiní obyvatelé království českého.

- *originál, pergamen, německy*
- *majestátní pečeť vydavatele*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Guben, U 36 D*
- *edice: R. LEHMANN, UB Guben, s.23, č. 36*
- *kancelářská poznámka: Ad r(e)l(ation)em Sig(ismun)di subcam(er)arii
Francisc(us) p(ro)p(osi)tus North(a)usen(sis)*

34) 1396, 1. červen, Praha

Václav, král římský a český, potvrzuje Janovi z Bibrštejna všechny majetky v Lužici, které po svých předcích zdědil či později koupil. Rovněž potvrzuje Janovi všechna práva a svobody, které Bibrštejnové měli již od jeho otce Karla IV.

- *originál, pergamen, německy*
- *pečeť chybí, zbytky černých a žlutých hedvábných nití*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 37 Herrschaft Sorau-Triebel, U 11*
- *těž dochováno v opise in BLHA Potsdam, Rep. 37 Beeskow-Storkow, Nr. 131, Bl. 13*
- *edice: R. LEHMANN, Urkundeninventar, s. 404, č. 1060*
- *kancelářská poznámka: P(er) d(ominum) Przemislaus ducem Teschnicusem
Francisc(us) p(ro)p(osi)tus North(a)usen(sis)*

35) 1396, 15. červen, Karlštejn

Václav, král římský a český, potvrzuje městu Sommerfeld, na žádost purkmistra a městské rady, všechna privilegia, které město obdrželo již od markrabích míšeňských a také od císaře Karla a Jana Zhořeleckého.

- *originál nedohledán, do roku 1945 v Sommerfeld Stadtarchiv – zřejmě ztraceno*
- *edice: R. MOODERHACK, UB Sommerfeld, s.60, č. 10*

36) 1397, 21. únor, Praha

Václav, z boží milosti král římský, vždy rozmnožitel říše a král český, přikazuje městům Luckau, Calau, Golsen a i dalším městům, které mu patří, aby k němu poslali své vyslance, ohledně dohody o převodu země, kterou král s jeho bratrancem Joštem uzavřel.

- *originál, papír, německy*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 61*
- *edice: R. LEHMANN, UB Luckau, s. 43, č. 61*
- *kancelářská poznámka: Ad r(e)l(ati)on(em) B(urkart). Strnad de Janowicz
Wlachnico de Weytemule*

37) 1397, 30. březen, Praha

Václav, král římský a český, převádí klášteru Dobrilugk ves Lieskau, kterou konvent získal od bratří z Kökritz, tj. Waltera, kanovníka v Magdeburku, Poppa a Konráda, jejichž předci jsou v tomto klášteře i pohřbeni.

- *originál, pergamen, latinsky (velmi poškozená)*
- *majestátní pečeť, hedvábné šňůrky*
- *uložení: BLHA Rep. 10 B Dobrilugk, U 168 D*
- *edice: R. LEHMANN, UB Dobrilugk, s. 170, č. 224*
- *kancelářská poznámka: P(er) d(ominum) Wilh(elmum) Mar(gravium) (von) Meyss(en)
Nicolaus de Sedlicze*

38) 1397, 14. červen, Karlštejn

Václav, král římský a český, potvrzuje zřízení nového oltáře ve farním kostele v Luckau, z donace měšťana Lorenze Eberharda z Luckau, který má být financován z úroků ze vsí Zützen, Willmersdorf, Zöllmersdorf a Gersdorf.

- *originál, pergamen, německy*
- *pečeť chybí, zbytek pergamenového pásku*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 10 C Pfarrkirche Luckau, U 21*
- *edice: R. LEHMANN, UB Luckau, s. 45, č. 64*
- *kancelářská poznámka: Per d(ominus) Pothonem de Czastolowicz
Wlachnico de Weytemule*

39) 1399, 21. únor, Praha

Václav, král římský a český, nařizuje městům Luckau, Calau a Golsen, aby se jejich zplnomocnění zástupci dostavili do Prahy na jednání s ním a markrabětem Joštem.

- *originál, papír, německy*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 61*
- *edice: R. LEHMANN, Urkundeninventar, s. 416, č. 1093*
- *kancelářská poznámka: Ad relationem B. Serrad de Janowicz
Wlachnico de Weytenmule*

40) 1401, 14. září, Praha

Václav, král římský a český, stvrzuje, že on sice markraběti Joštovi, svému bratranci, před časem převedl zhořelecké vévodství, zemi Lužickou a budyšínské markrabství, stejně jako markrabství braniborské a vévodství lucemburské, nicméně nebyly splněny podmínky převzetí, a proto mu markrabství Lužické znovu uděluje v léno, s many, pány, rytíři, knechty a s městy Luckau, Calau, Lubin, Golssen, Guben, Spremberg a dalšími jinými městy, které k Lužici náležejí, a které zde on nebo markrabě Jan Zhořelecký měli v držbě. Král též vyzívá k tomu, že manové v této zemi mají Joštovi povinnost složit hold a přísahat věrnost. Král rovněž slibuje, že Lužici nikdy neodtrhne od České koruny.

- *originál ztracen*
- *edice: RCDB B/III, č. CIL*

41) 1404, 25. červen, Vratislav

Václav, král římský a český, nařizuje Šestiměstí, aby obsadili panství Priebus, dokud páni z Hackebornu neučiní odškodnění Přemyslovi Těšínskému.

- *originál ztracen*
- *edice: J. G. WORBS, Inventarium diplomaticum, s. 214–215, č. 610*

42) 1406, 29. duben, Karlštejn

Václav, král římský a český, potvrzuje na žádost opata Heřmana z kláštera Neuzelle list markraběte Jošta o přiřazení města Fürstenberg s vesnicemi Krebsjauche, Zultendorf, Diehlow, Speichrow a Klein Drenzig k majetku konventu.

- *originál ztracen, insert v listině z roku 1630*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 10 B Neuzelle, U 97/2 A*
- *též dochováno v opise in BLHA Potsdam, Rep. 10 B Neuzelle, Nr. 91, Bl. 26–28*
- *edice: R. LEHMANN, UB Neuzelle, s. 58, č. 85*

43) 1408, 20. červenec, Grandau

Václav, král římský a český, nařizuje, aby jeho neteř Eliška, jediná dcera vévody Jana Zhořeleckého, která byla zasnoubena s vévodou Antonínem Lotrinsko-Brabantským a Liburským, získala všechna města a celé území Lucemburského vévodství, pokud by on sám, král Zikmund a také markrabě Jošt nezanechali potomky. Když by ale sám král, Zikmund i Jošt dědici měli, musí Eliška bez překážek zdědit vévodství Zhořelecké, lužické markrabství, a i ty zbývající državy, které její otec, vévoda Jan, vlastnil.

- *originál ztracen*
- *edice: J. G. WORBBS, Inventarium diplomaticum, s. 216, č. 619*

44) 1411, 22. únor, Praha

Václav, král římský a český, slavnostně slibuje opatům kláštera Dobrilugk a Neuzelle, abatyši kláštera v Gubenu, pánům Janovi z Bibrštejna, Ottovi z Kittlic, Janovi z Cottbusu, Janovi z Turgova, Anselmovi z Ronova, Ottovi Schenken z Sidowa, Půtovi z Illburka, Bohušovi z Wesenbudrgu a dalším pánům, rytířům, knechtům, též purkmistrovi a radě měst Luckau, Guben, Sommerfeld, Spremberg, Lübben, Calau, že za svého života neodtrhne lužické markrabství od České koruny.

- *originál, pergamen, německy*
- *dochovaná pečeť vydavatele*
- *uložení: BLHA, Rep. 23 C Niederlausitze Stände, U 2*
- *edice: R. LEHMANN, UB Dobrilugk, s. 175, č. 234*
- *kancelářská poznámka: Per d(ominum) Conrad(um) Ep(iscopu)m olom(oucensem) Jacob(us) decanu(s) Wissegraden(sis)*

45) 1411, 22. únor, Praha

Václav, z boží milostí římský král, vždy rozmnožitel říše a král český, potvrzuje městu Gubenu všechna privilegia, která od jeho předchůdců město obdrželo a slibuje, že zemi nikdy neodtrhne od České koruny.

- *originál, pergamen, německy*
- *majestátní pečeť (poničená)*
- *uložení: BLHA, Rep. 8 Stadt Guben, U 50*
- *edice: R. LEHMANN, UB Guben, s. 28, č. 50*
- *kancelářská poznámka: Per d(ominum) Conrad(um) Ep(iscopu)m olom(oucensem) Jacob(us) decanu(s) Wissegraden(sis)*

46) 1411, 22. únor, Praha

Václav, z boží milostí římský král, vždy rozmnožitel říše a král český, potvrzuje městu Luckau práva a privilegia, též všechny listy i sliby, které Luckau od jeho otce Karla a jeho

bratrance Jošta dostalo. Slavnostně slibuje, že zemi nikdy neoddělí od České koruny, a přikazuje hejtmanovi a úředníkům marky, aby městu v jejich právech nebránili.

- *originál, pergamen, německy*
- *pečeť vydavatele – říšská orlice*
- *uložení: BLHA, Rep. 8 Stadt Luckau, U 89*
- *edice: R. LEHMANN, UB Luckau, s. 59, č. 89*
- *kancelářská poznámka: Per d(ominum) Conrad(um) Ep(iscopu)m olom(oucensem) Jacobz decanu(s) Wissegraden(sis)*

47) 1411, 22. únor, Praha

Václav, z boží milostí římský král, vždy rozmnožitel říše a král český potvrzuje purkmistrovi, radě a obyvatelům města Sommerfeld všechna jejich privilegia etc., která od císaře Karla, markraběte Jošta a dřívějších pánů obdrželi, rovněž potvrzuje všechna jejich léna, která získali od markraběte Jošta a jeho úředníků.

- *originál nedohledán, k roku 1937 zmíněn v Sommerfeld Stadtarchiv*
- *edice: R. MOODERHACK, UB Sommerfeld, s. 62, č. 13*

48) 1411, 22. únor, Praha

Václav, z boží milostí římský král, vždy rozmnožitel říše a král český potvrzuje městu Spremberg privilegia, která obdrželo od císaře Karla a též markraběte Jošta, který dostal Dolní Lužici k doživotní správě. Též potvrzuje obyvatelům města Spremberg všechna léna, které získali skrze Jošta, rovněž král slíbil, že zemi nikdy neodtrhne od České koruny.

- *originál ztracen za 2. světové války, dříve uložen v Ratsarchiv Spremberg – dochována fotokopie*
- *majestátní pečeť vydavatele*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Spremberg – U (3 – fotokopie)*
- *edice: R. LEHMANN, Quellen II., s. 83, č. 5*

49) 1411, 23. únor, Praha

Václav, z boží milostí římský král, vždy rozmnožitel říše a král český potvrzuje městu Guben všechna léna, která městu dříve propůjčil markrabě Jošt a jeho úředníci.

- *originál, pergamen, německy*
- *majestátní pečeť vydavatele (poničena)*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Guben – U 51 C*
- *edice: R. LEHMANN, UB Guben, s. 29, č. 51*
- *kancelářská poznámka: Per d(ominum) Conrad(um) Ep(iscopu)m olom(oucensem) Jacob(us) decanu(s) Wissegraden(sis)*

50) 1411, 23. únor, Praha

Václav, z boží milostí římský král, vždy rozmnožitel říše a král český, potvrzuje městu Luckau na žádost purkmistra, rady a občanů města všechna jejich léna, která jim propůjčil markrabě Jošt a jeho úředníci.

- *originál, pergamen, německy*
- *uložení: BLHA, Rep. 8 Stadt Luckau, U 90*
- *edice: R. LEHMANN, UB Luckau, s. 59, č. 90*
- *kancelářská poznámka: Per d(ominum) Conrad(um) Ep(iscopu)m olom(oucensem) Jacob(us) decanu(s) Wissegraden(sis)*

51) 1411, 22. březen, Praha

Václav, král římský a český, žádá zhořelecké, aby pánovi Janovi z Turgova, jeho dolnolužického fojtovi, poskytl na pomoc ozbrojence i s koňmi.

- *originál ztracen*
- *edice: J. G. WORBBS, Inventarium diplomaticum, s. 219, č. 629*

52) 1411, 29. červen, Praha

Václav, z boží milostí římský král, vždy rozmnožitel říše a král český, uděluje v léno Janovi staršímu z Bibrštejna hrad a město Triebel se vším příslušenstvím a též vesničku Wildwerder, mezi městy Lübben a Storkow, kterou Jan koupil od Otty z Kittlic.

- *originál, pergamen, německy*
- *přivěšená pečeť*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 37 Herrschaft Sorau–Triebel, U 13*
- *edice: W. LIPPERT, UB Lübben III, s. 39, č. 49*
- *kancelářská poznámka: per dominum Conradi episcopum Olomucensem Johannes de Bamberg*

53) 1411, 9. červenec, Praha

Zikmund, z boží milostí král římský, a Václav, král římský a český, si slibují věrnost skrze říšskou volbou a král Zikmund slibuje, že on Václavovi přenechá Kálovství české a všechny knížectví, totiž vévodství Lucemburské, markrabství Moravské, Svídnicko a Javorsko, vévodství Zhořelecké, Budyšínsko a také Dolní Lužici, a to doživotně.

- *originál ztracen, v 19. století zmíněn ve Vídeňském archivu*
- *edice: J. G. WORBBS, Inventarium diplomaticum. s. 219, č. 631*

54) 1411, 14. září, Praha

Václav, král římský a český, zastavuje klášter Dobrilugk za určitých výhrad a podmínek Rudolfovi a Albrechtovi, vévodům saským.

- *originál nedohledán, k roku 1941 in Dresden Haupt Stadtarchiv (nebylo možné ověřit)*
- *edice: R. LEHMANN, UB Dobrilugk, s. 176, č. 236*
- *kancelářská poznámka: Per d(ominus) Laczkonem magistratum curie
Johannes de Bamberg (převzato z edice)*

55) 1411, 18. září, Praha

Václav, z boží milosti král římský, vždy rozmnožitel říše a král a český, oznamuje opatovi kláštera v Dobrilugku, že klášter zastavil Rudolfovi a Albrechtovi, vévodům saským, za 4000 kop grošů pražských, na základě předpisu svého otce Karla, když byl ještě římským králem, a kvůli výdajům, které měl Rudolf v Uhrách. A král tedy vyzívá opata a celý klášter, aby v budoucnu byli věrni vévodům, dokud sám král nebo jeho nástupci nevykoupí klášter ze zástavy.

- *originál, pergament, německy*
- *majestátní pečeť*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 10 B Dobrilugk, U 174*
- *dochováno též jako insert v listině z roku 1431, in: BLHA Potsdam, Rep. 10 B Dobrilugk, U 211*
- *edice: R. LEHMANN, UB Dobrilugk, s. 178, č. 23.*
- *kancelářská poznámka: Per d(ominum) Laczkonem m(a)g(ist)r(u)m curi(ae)
Johannes de Bamb(er)g*

56) 1411, 19. září, Praha

Václav, z boží milosti král římský, vždy rozmnožitel říše a král český, sděluje hejtmanovi, manům, leníkům, rychtářům, knechtům, purkmistrovi, vším a všem v celém hrabství Lužickém, že on klášter Dobrilugk zastavil vévodům Rudolfovi a Albrechtovi Saským za 4000 kop grošů českých a všechny poddané vyzívá, aby klášter nezatěžovali, dokud král nebo jeho potomci nevykoupí klášter se zástavy.

- *originál, pergamen, německy*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 10 B Dobrilugk, U 175*
- *edice: R. LEHMANN, UB Dobrilugk, s. 178, č. 238*

57) 1411, 25. září, Praha

Václav, král římský a král český, znovu instruuje opata a konvent kláštera Dobrilugk na základě listiny ze 14. září, že odted' drží klášter vévodové saští.

- *originál nedohledán, k roku 1941 zmíněno v Haupt Stadtarchiv Dresden (nepodařilo se ověřit)*
- *edice: R. LEHMANN, UB Dobrilugk, s. 179, č. 240*

58) 1411, 20. říjen, Praha

Václav, král římský a český, potvrzuje na žádost rady města Luckau špitálu svatého kříže u města Luckau následující úroky, které získal jako milodary nebo z kšaftů od pacientů, totiž 8 a ½ kop grošů pražských ročního úroku z vesnice Drahnisdorf, 4 kopy grošů z obce Jetsch, a také 3 a ½ vědra žita s 3 a ½ vědry ovsa z vesnice Hindeburg.

- *originál, pergamen, německy*
- *uložení: BLHA, Rep. 10 C Heilig-Kreuz Hospital Luckau, U 2*
- *edice: R. LEHMANN, UB Luckau, s. 59, č. 91.*
- *kancelářská poznámka: Ad mandatum d(omi)ni regis
Jakobz decanus Wissegraden(sis)*

59) 1411, 20. říjen, Praha

Václav, z boží milosti král římský a král český, potvrzuje zavedení ranní mše k počtě Panny Marie ve farním kostele v Luckau a též potvrzuje úroky, jednak 6 kop a 20 českých grošů s 3 korci a 2 žejdlíky ovsa z Waltersdorfu, dále z Gehrenu 29 grošů a rovněž 2 kopy pražských grošů z věčného úroku v Lužici. Místní kaplan, který bude ranní mši zpívat, si má dané úroky ponechat na věčné časy.

- *originál, pergamen, německy*
- *uložení: BLHA, Rep. 10 C Pfarrkirche Luckau, U 23*
- *edice: R. LEHMANN, UB Luckau, s. 60, č. 92.*
- *kancelářská poznámka: Ad mandatum d(omi)ni regis
Jakobz decanus Wissegraden(sis)*

60) 1411, 8. prosinec

Václav, král římský a český, zastavuje Janovi z Bibrštejna hrad a město Sommerfeld za 1200 kop grošů pražské mince.

- *originál ztracen*
- *edice: J. HELBIG, Urkundliche Beiträge, s. 66, č. 451*

61) 1411, 22. prosinec

Václav, král římský a český, povoluje městu Sommerfeld razit malé haléřové mince.

- *originál ztracen*
- *edice: R. LEHMANN, UB Sommerfeld, s. 62–63, č. 14*

62) 1412, 13. červen, Točnick

Václav, král římský a český, potvrzuje donaci Hildebranda Schilinga pro farní kostel sv. Mikuláši v Luckau ve výši 8 kop grošů pražských z věčného úroku města Luckau, dále 1

kopu grošů z vesnice Radden a konečně 4 kopy a 20 grošů pražských ze vsi Wildau. Dané úroky mají být použity na financování nového oltáře a fojt ani další úředníci nemají danou donaci zpochybňovat.

- *originál, pergamen, německy*
- *zbytky pečeti, hedvábné nitě*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 10 C Pfarrkirche Luckau, U 24*
- *edice: R. LEHMANN, UB Luckau, s. 62, č. 95.*
- *kancelářská poznámka: Per d(ominum) Conrad(um) Ep(iscopu)m olom(oucensem) Jacob(us) decanu(s) Wissegraden(sis)*

63) 1414, 12. dubna, Praha

Václav, král římský a český, povoluje prodej města Calau za 4000 kop grošů pražských, které král dříve zastavil Albrechtovi z Landsbergu a jeho synovci Albrechtovi ze Seidy. Město mělo nyní připadnou Rudolfovi, vévodovi saskému.

- *originál nedohledán, k roku 1941 zmíněn in Haupt Stadtarchiv Dresden (nepodařilo se ověřit)*
- *edice: R. LEHMANN, UB Dobrilugk, s. 243, č. 244*

64) 1414, 26. dubna, Praha

Václav, král římský a český, potvrzuje městu Luckau koupi tvrze Reichwalde a též Freiwalde, Schonwalde, Lubolz, Niewitz a Duben. Král rovněž povoluje, aby byl místní hrad stržen.

- *originál ztracen, dochováno jako insert v listině z roku 1510*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 324*
- *edice: R. LEHMANN, UB Luckau, s. 181, č. 234*

65) 1414, 3. říjen, Praha

Václav, král římský a český, nařizuje vozit zboží Lužice, Míšeňska a dalších provincií, skrze České království pouze a výhradně po Graden Strasse.

- *originál ztracen*
- *edice: J. G. WORBS, Inventarium diplomaticum, s. 223, č. 643*

66) 1415, 29. červen, Praha

Václav, král římský a český, přikazuje manům, zemským rytířům, a knechtům marky Budyšínské, Zhořelecké, Žitavě, Lubáni, Löbau a Kamenci a Lužici, purkmistrovi, radě a měšťanům Lužice, jejich fojtům a hejtmanům, aby poskytli svou pomoc králi.

- *originál ztracen*
- *edice: J. G. WORBS, Inventarium diplomaticum, s. 224, č. 648*

67) 1416, 31. květen

Václav, král římský a český, přikazuje Šestiměstí a celé Horní Lužici, aby poskytla vojenskou pomoc markrabství lužickému, na které zaútočil magdeburský arcibiskup.

- *originál ztracen*
- *edice: J. G. WORBS, Inventarium diplomaticum, s. 225, č. 652*

68) 1416, 27. červen, Praha

Václav, král římský a český, nařizuje svým manům, rytířům a knechtům v Budyšínsku i Dolní Lužici, aby byli nápomocni svým zemským fojtům.

- *originál ztracen*
- *edice: J. G. WORBS, Inventarium diplomaticum, s. 225, č. 654*

69) 1416, 29. červen, Praha

Václav, král římský a král český, instruuje Hynka Hlaváče Berku z Dubé a Jana z Polence, aby k poslušnosti přivedli fojty a hejtmany v Žitavě a ve Zhořelci.

- *originál ztracen*
- *edice: J. G. WORBS, Inventarium diplomaticum, s. 225, č. 655*

70) 1416, 19. listopad, Praha

Václav, král římský a král český, potvrzuje dolnolužickému fojtovi Janovi z Polence koupi panství a hradu Seftenberg se všemi náležitostmi.

- *originál, pergamen, německy*
- *přivěšená pečeť*
- *uložení: BLHA Potsdam, Rep. 37 Herrschaft Seftenberg, U 1*
- *kancelářská poznámka: Per dominum Conradum archiepiscopum Pragensem Johannes de Bamberg*

71) 1416, 4. prosinec, Praha

Václav, král římský a král český, obleňuje bratry Jana, Václava a Oldřicha z Bibrštejna vším dědictvím po jejich otci, Janovi III. z Bibrštejna, též s povinnostmi ke Koruně království českého. Všichni bratři mají právo svůj podíl komukoliv prodat, vyjma nepřátelům České koruny z řad duchovních a šlechty.

- *originál, pergamen, německy*

- přivěšená pečeť
- uložení: *BLHA Potsdam, Rep. 37 Herrschaft Sorau-Triebel, U 17*
- edice: *R. HELBIG, Urkundliche Beiträge, s. 70, č. 484*
- kancelářská poznámka: *Per d(ominum) Conradi archiepiscopum Pragensem
Johannes de Bamberg*

72) 1417, 5. červen, Praha

Václav, král římský a král český, rozkazuje Šestiměstí, stejně tak Janovi z Polence a celé Dolní Lužici, aby pomohli proti míšeňskému markraběti, který napadl zemi a uvěznil královské many.

- *originál ztracen*
- *edice: J. G. WORBS, Inventarium diplomaticum, s. 227, č. 660*

73) 1418, 7. červen, Praha

Václav, král římský a král český, potvrzuje klášteru Dobrilugk držbu vsí Göllnitz a Gröbitz v markrabství lužickém, které konvent koupil od Kašpara a Pavla, pánů z Knoblauchsdorfu.

- *originál, pergamen, latinsky*
- *majestátní pečeť vydavatele, na hedvábných nitích*
- uložení: *BLHA, Rep. 10 B Dobrilugk, U 180*
- edice: *R. LEHMANN, UB Dobrilugk, s. 184, č. 250*
- kancelářská poznámka: *Ad R(e)la(tione)m Johannis de Costelec
Johannes de Bamberg*

74) 1419, 24. duben, Praha

Václav, král římský a český, cituje rytíře Kryštofa z Gersdorfu, který je ve při s dolnolužickým fojtem Janem z Polence. Král má vynést rozhodčí výrok a nařizuje Janovi, aby přijel na mírová jednání s maximálně padesáti koňmi a Kryštof má též nechat doma své věrné z řad Šestiměstí, kteří se ve věci rozhodně nemají angažovat.

- *originál ztracen*
- *edice: J. G. WORBS, Inventarium diplomaticum, s. 228–229, č. 666*

III. Konkordance vybraných zeměpisných názvů

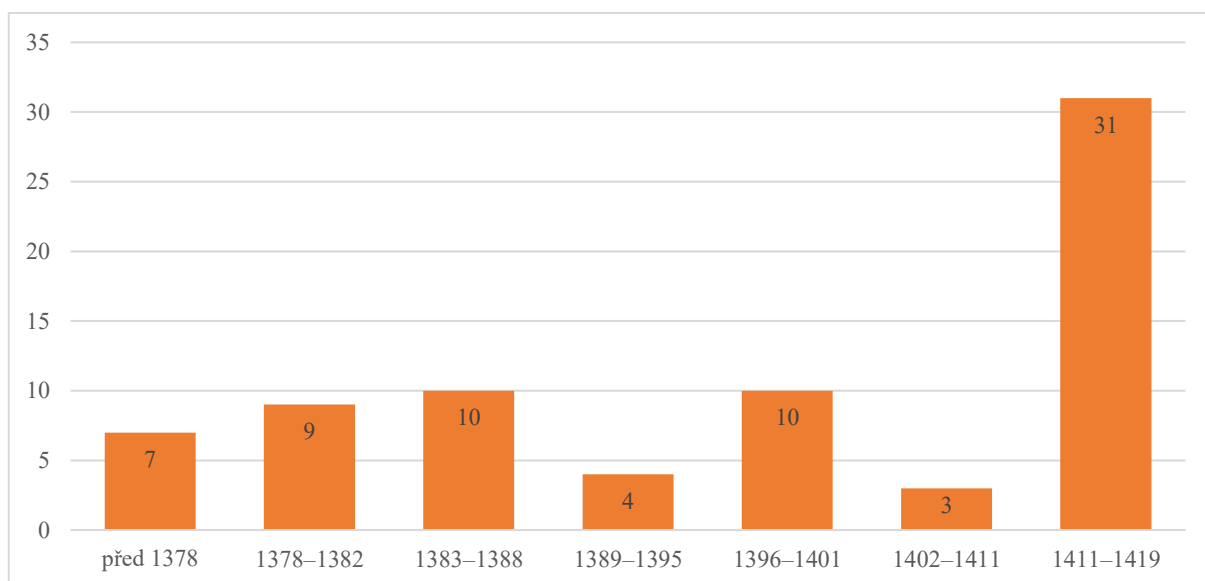
ZEMĚPISNÝ NÁZEV V TEXTU	NĚMECKÁ VARIANTA	POLSKÁ VARIANTA	ČESKÁ VARIANTA
Bagenz	Bagenz	-	-
Bärwalde	Bärwalde	-	-
Beeskow	Beeskow	Bézkow	Bezkov
Bober	Bober	Bóbr	Bobr
Breitenau	Breitenau	-	-
Buckow	Buckow	-	-
Budyšín	Bautzen	Budziszyn	Budyšín
Bucholz	Bucholz	-	-
Cahnsdorf	Cahnsdorf	-	-
Calau	Calau	Kalawa	Kalava
Dammes	Dammes	-	-
Diehlov	Diehlov	-	-
Dobrilugk	Dobrilugk	Doberlug	Dobroluh
Dolní Lužice	Niederlausitz	Dolna Łužyca	Dolní Lužice
Drebkau	Drebkau	-	-
Duben	Duben	-	-
Eberswalde	Eberswalde	-	-
Finsterwalde	Finsterwalde	Grabin	-
Forst	Forst	-	-
Freiwalde	Freiwalde	-	-
Fürstenberg	Fürstenberg	Przybrzeg	-
Fürstenwalde	Fürstenwalde	-	-
Gehren	Gehren	-	-
Gersdorf	Gersdorf	-	-
Goglaw	Goglaw	-	-
Göllnitz	Göllnitz	Gellnica	-
Golßen	Golßen	-	-
Goßmar	Goßmar	-	-
Grobicz	Grobicz	-	-
Gross Radden	Gross Radden	-	-
Guben	Guben	Gubin	Gubín
Himmelstädt	Himmelstädt	Mironice	-
Hindeburg	Hindeburg	-	-
Chotěbuz	Cottbus	Chociebuż	Chotěbuz
Jetsch	Jetsch	-	-
Kaden	Kaden	-	-
Kamenec	Kamenz	-	Kamenec
Kirchhain	Kirchhain	-	-
Klein Drenzig	Klein Drenzig	Drzeńsk Mały	-

ZEMĚPISNÝ NÁZEV V TEXTU	NĚMECKÁ VARIANTA	POLSKÁ VARIANTA	ČESKÁ VARIANTA
Krebsjauche	Krebsjauche	-	-
Landsberg	Landsberg	Gorzów Wielkopolski	-
Laubnitz	Laubnitz	-	-
Lebus	Lebus	Lubusz	Lubuš
Lieskau	Lieskau	-	-
Limberg	Limberg	-	-
Löbau	Löbau	-	-
Lübben	Lübben	Lubin	-
Lübbenau	Lübbenau	Lubniów	-
Lubolz	Lubolz	-	-
Luckau	Luckau	-	Lukov
Magdeburg	Magdeburg	-	Magdeburk
Merseburg	Merseburg	-	Merseburk
Mückenberg	Mückenberg	-	-
Neuzelle	Neuzelle	Sławin	Nová Cella
Niewitz	Niewitz	-	-
Nisa	Niese	Nysa	Nisa
Odra	Oder	Odra	Odra
Peitz	Peitz	-	-
Ponnsdorf	Ponnsdorf	-	-
Priebus	Priebus	Przewóz	-
Reichwalde	Reichwalde	-	-
Sallgast	Sallgast	-	-
Senftenberg	Senftenberg	-	Zlý Komorov
Seifersdorf	Seifersdorf	-	-
Schiebsdorf	Schiebsdorf	-	-
Schmiedeberg	Schmiedeberg	-	-
Schonwalde	Schonwalde	-	-
Schwarze Elster	Schwarze Elster	Czarna Elstera	Černý Halštrov
Sommerfeld	Sommerfeld	Lubsko	-
Sonnenwalde	Sonnenwalde	-	-
Sorau	Sorau	Żary	Žary
Speichrov	Speichrov	-	-
Spremberg	Spremberg	-	Hrádek
Spréva	Spree	Sprewa	Spréva
Storkow	Storkow	-	-
Terpe	Terpe	-	-
Tornow	Tornow	-	-
Triebel	Triebel	Trzeibel	-

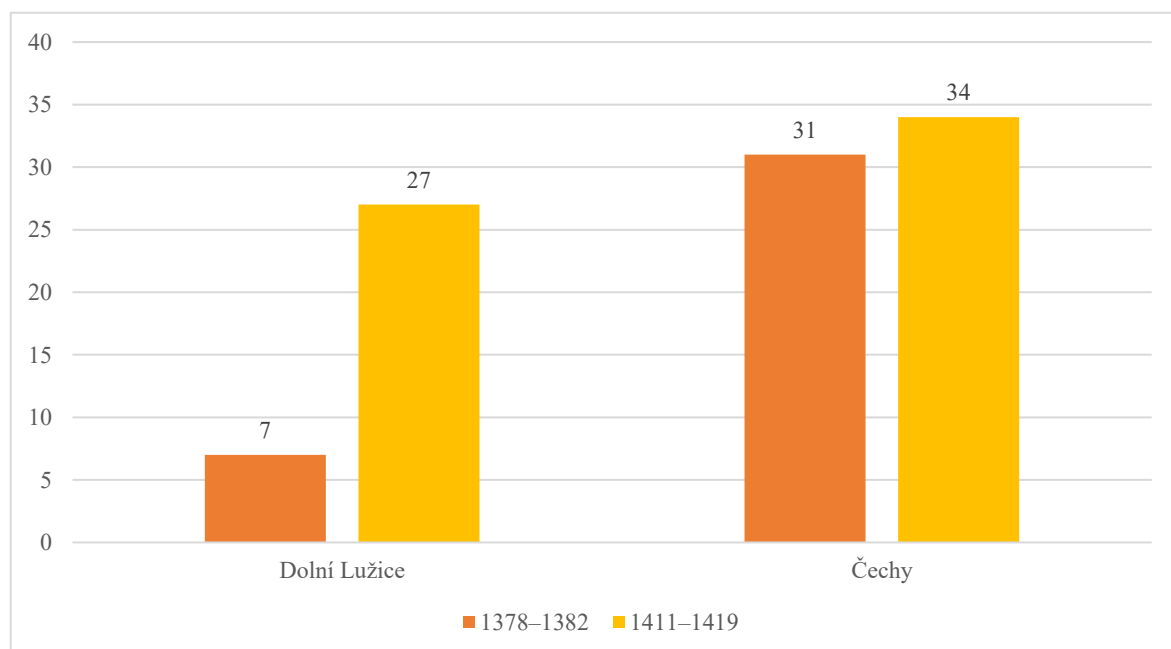
ZEMĚPISNÝ NÁZEV V TEXTU	NĚMECKÁ VARIANTA	POLSKÁ VARIANTA	ČESKÁ VARIANTA
Vratislav	Breslau	Wrocław	Vratislav
Wildau	Wildau	-	-
Wildwerder	Wildwerder	Urniszewo	-
Willmersdorf	Willmersdorf	-	-
Wriezen	Wriezen	-	-
Zaacko	Zaacko	-	-
Zhořelec	Görlitz	Zgorzelec	Zhořelec
Zöllmersdorf	Zöllmersdorf	-	-
Ziltendorf	Ziltendorf	-	-
Zützen	Zützen	-	-
Žitava	Zittau	Żytawa	Žitava

IV. Grafy

Graf č. 1. Listiny Václava IV. vydané pro Dolní Lužici mezi léty 1364–1419.

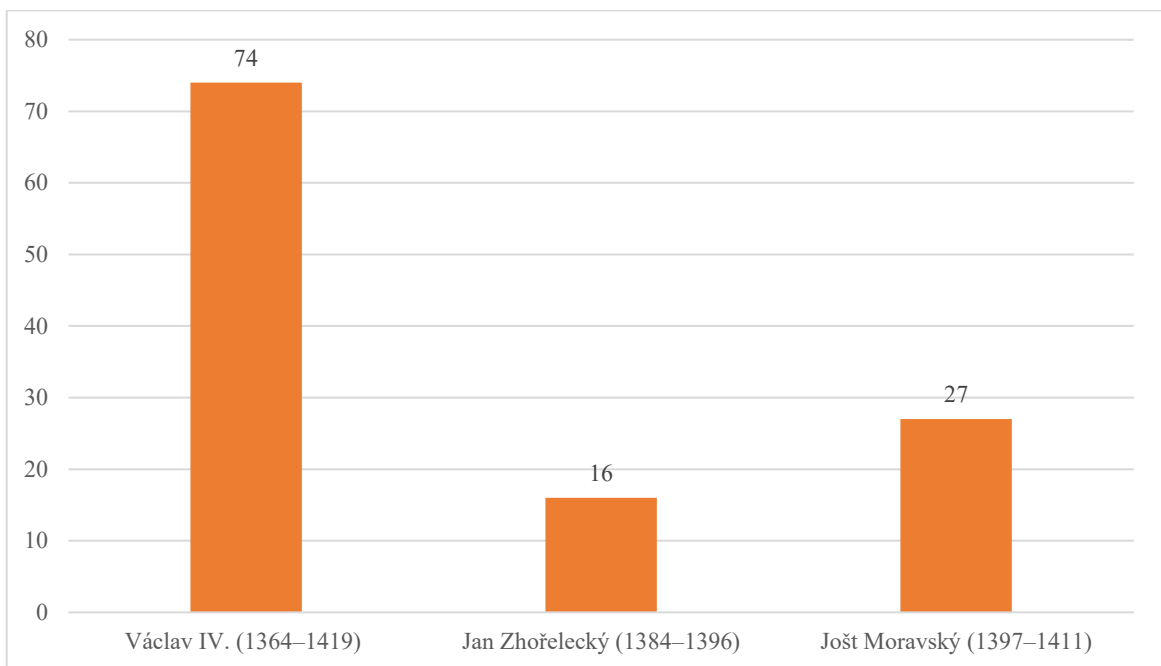

Graf č. 2. Porovnání Václavových vydaných listin v Čechách a v Dolní Lužici na počátku a na konci jeho vlády.⁴⁰⁶

⁴⁰⁶ Listiny pro Čechy brány z edic: F. M. PELZEL, *Lebensgeschichte I–II*; též *Codex iuris municipalis regni Bohemiae, I–II*, ed. Jaromír ČELAKOVSKÝ, Praha 1886–1895.

Graf č. 3. Listiny vydané pro Dolní Lužici lucemburskými správci

V. **Obrazová příloha**

Listina č. 1. Václav IV. potvrzuje městu Guben všechna práva a privilegia. 11. červenec 1364.

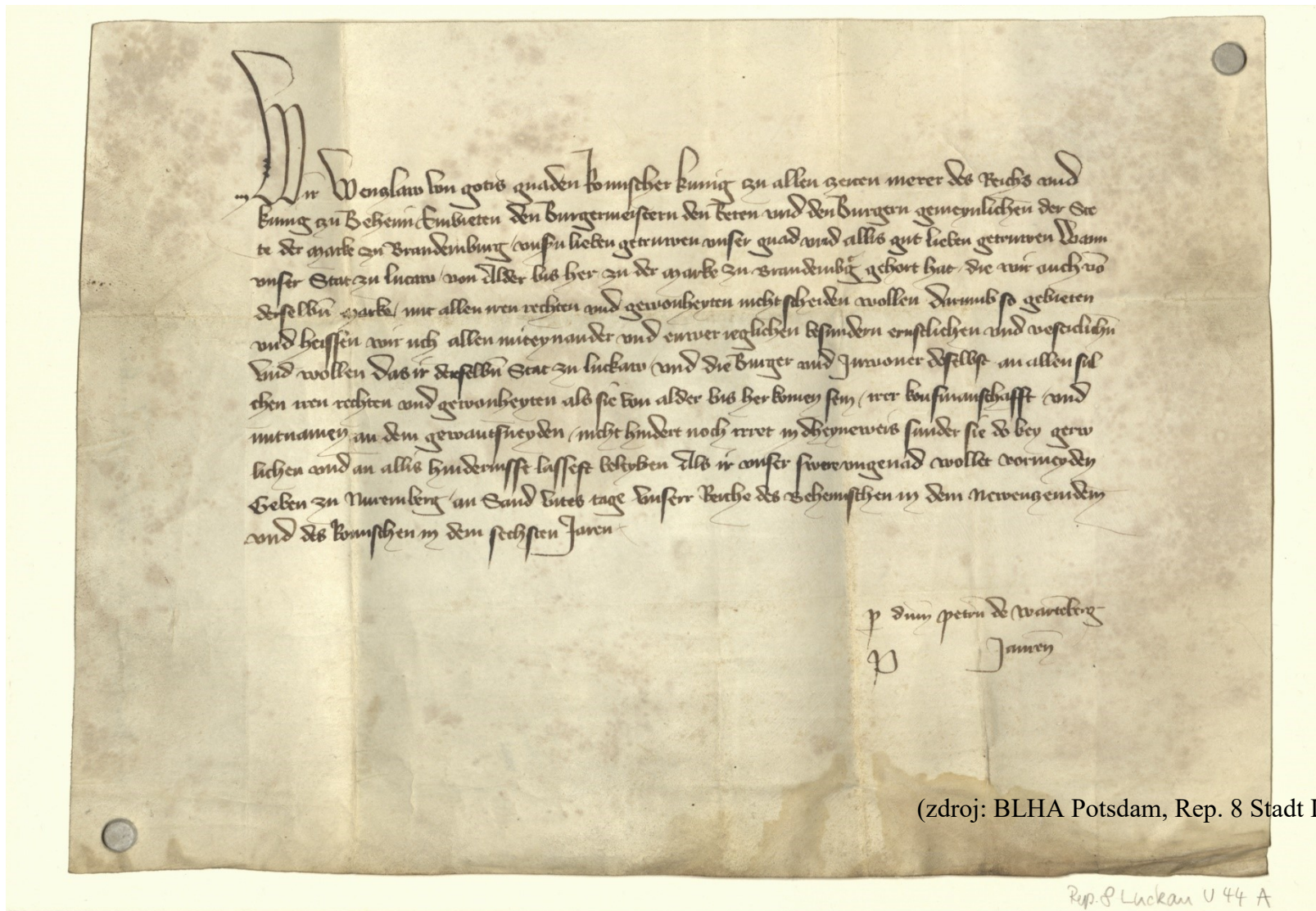
(zdroj: BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Guben, U 24)

Listina č. 2. Inkorporační listina císaře Karla pro Dolní Lužici. 1. srpen 1374.

(zdroj: AČK Praha, <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1048/charter>)

Listina č. 3. Král Václav povoluje městu Luckau obchodovat se sukrem. 15. červen 1382.

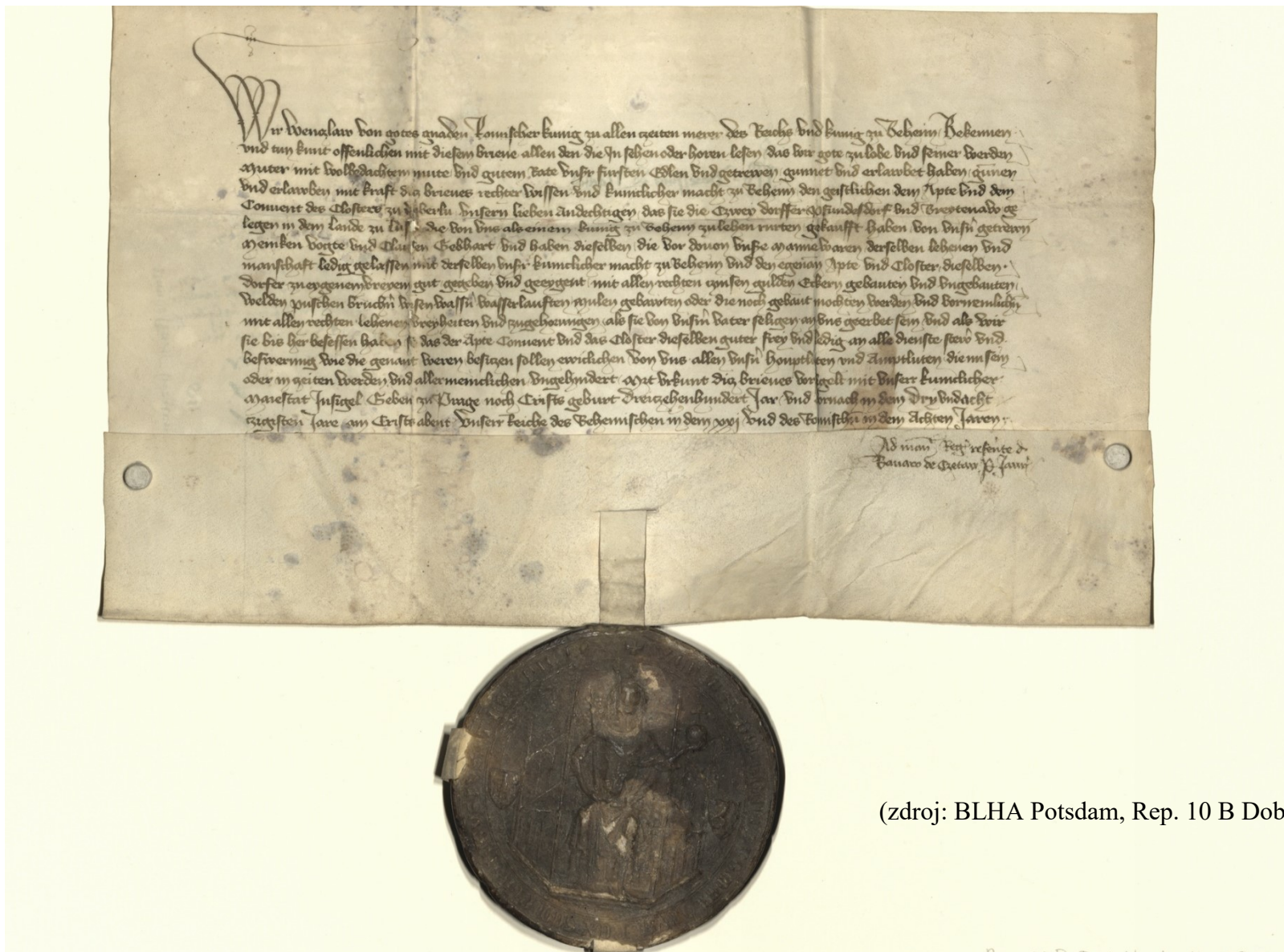

Wir Wenzlaw von gotis gnaden künig zu allen rechen merer des Reichs und
künig zu Böhem. Embieten den Bürgermeistern den Räten und den Bürgern gemeinlichen der Sta-
te der mark zu Brandenburg unsern lieben getruwen unser gnad und allis gut lieben getruwen Wam
unser Stat zu Luckau von Alder bis her zu der mark zu Brandenburg gehört hat die wir auch vo
derselben mark mit allen rechen und gewonheiten nicht scheiden wollen. Darnumb so gebieten
und heissen wir uch allen niderinander und ewer reghen künigern erselichen und weplichin
und wollen das ir derselben Stat zu Luckau und die Bürger und Inwoener derselben in allen sa-
chen rechen und gewonheiten als sie von alder bis her künig sein, wer künigenschaft und
mitnamen in dem gewonheiten nicht hindert noch irret in dorneweris sinder sie do bey gew-
lichen und an allis hinderuiff lassen behoben als ir unser swerungenad avollt vorwerden
geben zu Nuremberg an Sand Vntes tage unser Reche des Böhemischen in dem newengenden
und des küniglichen in dem sechsten Jaren

p. d. m. petri de wardeberg
Jamen

(zdroj: BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 44)

Listina č. 4. Král Václav IV. potvrzuje klášteru Dobrilugk držbu vesnic Ponnsdorf a Breitenau. 24. prosinec 1383.

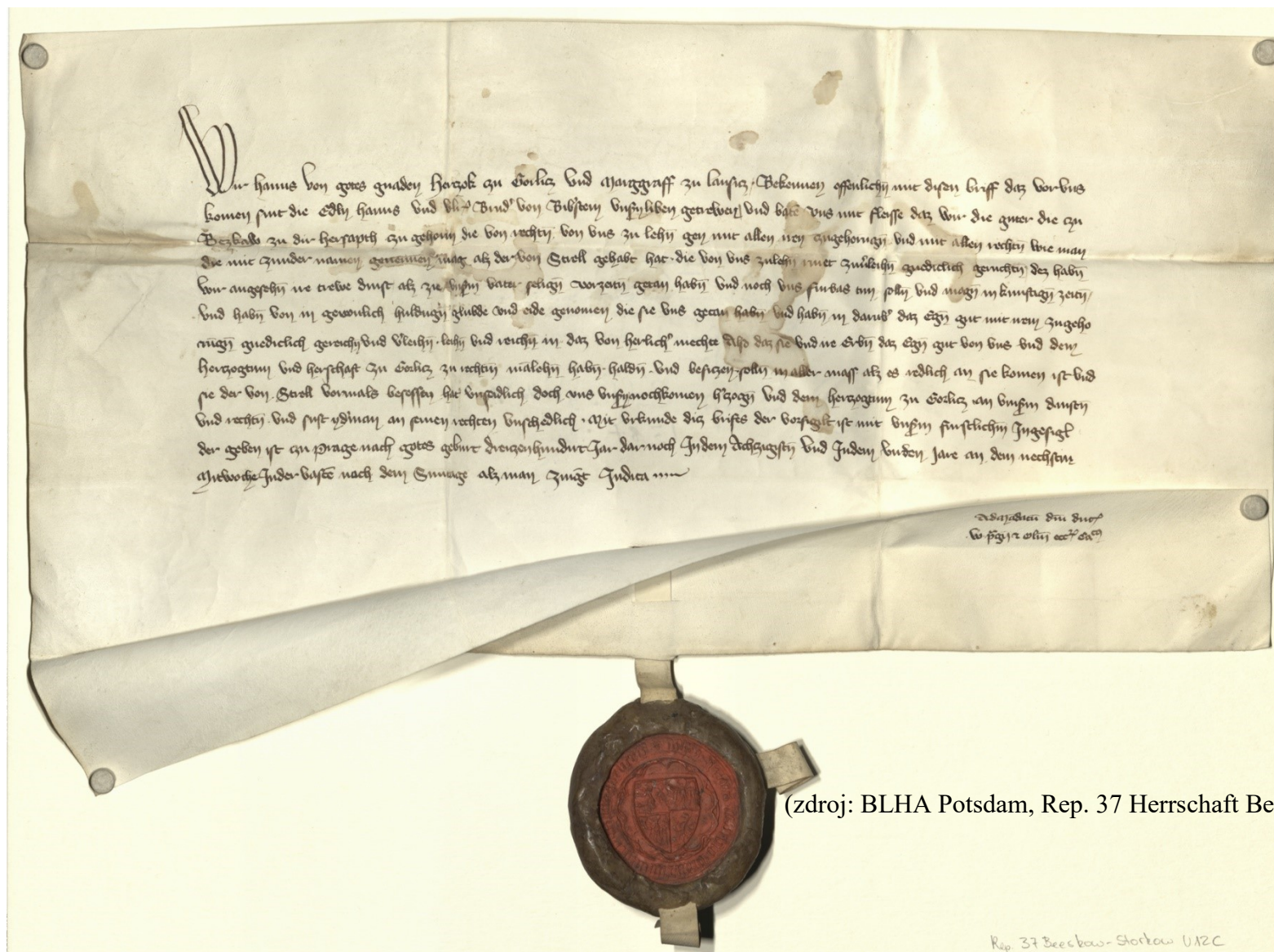
(zdroj: BLHA Potsdam, Rep. 10 B Dobrilugk, U 159)

Listina č. 5. Václav IV. uděluje v léno pánům z Bibrštejna panství Beeskow a Storkow. 18. března 1384.

(zdroj: BLHA Potsdam, Rep. 37 Herrschaft Beeskow-Storkow, U 11)

Listina č. 6. Jan Zhořelecký potvrzuje pánům z Bibrštejna držbu panství Beeskow. 30. března 1384.

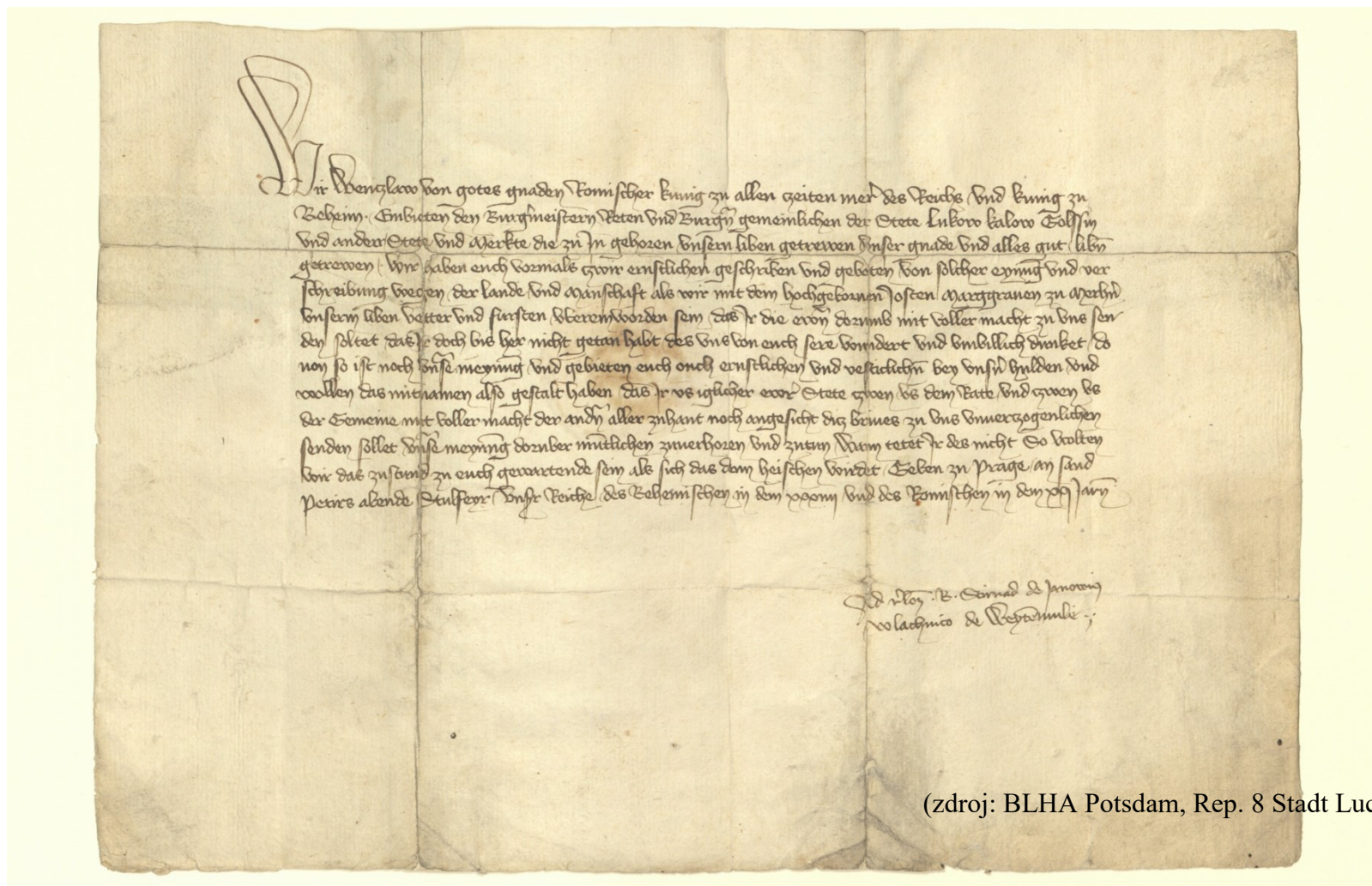
(zdroj: BLHA Potsdam, Rep. 37 Herrschaft Beeskow-Storkow, U 12)

Listina č. 7. Král Václav IV. potvrzuje městu Guben všechna práva a privilegia. 20. květen 1396.

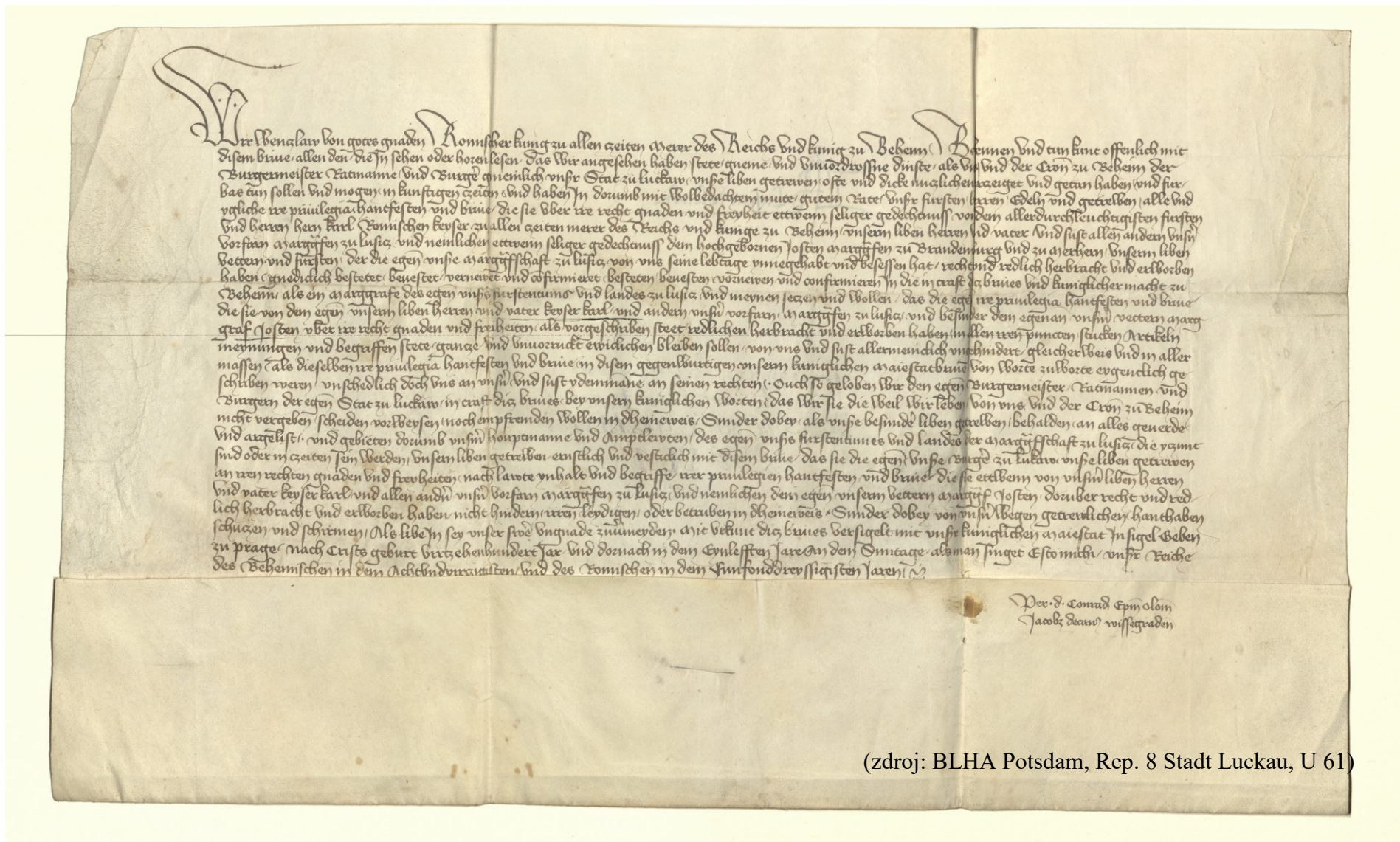
(zdroj: BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Guben, U 36)

Listina č. 8. Král Václav IV. žádá dolnolučická města, aby jejich zástupci přijeli na jednání do Prahy. 21. únor 1397.

(zdroj: BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 61)

Listina č. 9. Václav IV. potvrzuje městu Luckau všechna práva a privilegia. 22. únor 1411.

Wir Václav von Gottes Gnaden Römischer König zu allenzeiten Meier des Reichs und König zu Böhmen. Wir haben und tun hinc öffentlich mit diesem Briefe allen den die in sehen oder horen lesen. Das wir angesehen haben seer gnade und vnuordrossne dinst als wir und der Cron zu Böhmen der Burgermeister Raoname und Burger gemeinlich vnser Stat zu Luckau vnser liben getrewen ofte und dieke maglichen wege und wege haben und fur bas tun sollen und mogen in kunftigen zeiten und haben in doumb mit Wolbedachten mitte gutem Rate vnser fursten herren Edeln und getrewen alle und valliche ir priuilegia hancfesten und briefe die sie vber ir rechte gnaden und freyheit ettwem seliger gedechonuss vonden allerdurchleuchtigsten fursten und herren hern Karl Römischen Keyser zu allenzeiten meier des Reichs und Künige zu Böhmen vnsern liben herren und vater und sust allen andern vnser vorfarn arantzfen zu Lusiz und nemlichen ettwem seliger gedechonuss dem hochgebornen Josten arantzfen zu Brundenburg und zu arthern vnsern liben bettern und fursten der die egen vnser arantzffchaft zu Lusiz von vns seine lebtag vnneghabt und besessen hat rechte und redlich herbracht und erborben haben in medelich bestet beuestet vernewet und confirmiert bestet beuesten vörnewen und confirmieren in die in crast die briefe und küniglicher machte zu Böhmen als ein arantzgraf des egen vnser furstenname und landes zu Lusiz und meynen seer und vollen. Das die egen ir priuilegia hancfesten und briefe die sie von den egen vnsern liben herren und vater Keyser Karl und andern vnser vorfarn arantzfen zu Lusiz und besunder den egen vnser bettern arantz meynungen und begriffen seer ganze und vnuordret ewiglich bleiben sollen von vns und sust allermeindlich vnnindere gleicher sbas und in aller massen als dieselben ir priuilegia hancfesten und briefe in dysen gegenburtigen consenn küniglichen arantzbriefe von wort zu wort ewigentlich geschriben weren vnshedlich doch vns an vnser und sust vdemmane an seinen rechten. Auch so geloben wir den egen Burgermeister Raonamen und Burgern der egen Stat zu Luckau in crast die briefe bey vnser küniglichen worten das wir sie die libel wir leben von vns und der Cron zu Böhmen nicht vergeben scheiden vorbeyen noch empfinden vollen in dhenweis. Sinder dobey als vnser besinde liben getrewen behalden an alles greuede und arantzff und gebieten doumb vnser hauptmanne und Rimpelweyen des egen vnser furstenname und landes der arantzffschaft zu Lusiz die vome und oder in zeiten sein werden vnsern liben getrewen ernstlich und vrsacht mit diesem briefe das sie die egen vnser Stat zu Luckau vnser liben getrewen an irn rechten gnaden und freyheiten nach lawte ynhalte und begriffe ir priuilegien hancfesten und briefe die sie erliben von vnsern liben herren und vater Keyser Karl und allen andern vnser vorfarn arantzfen zu Lusiz und nemlichen den egen vnsern bettern arantz Josten douber rechte und redlich herbracht und erborben haben nicht hindern irn tendigen oder betruben in dhenweis. Sinder dobey von vnsern bettern getrewlichen hancfesten schutzen und schirmen. Als liben sey vnser stode vngnade zuinnerden. Arie bekume die briefe versigelt mit vnser küniglichen arantzstat in sigel geben zu prage nach Criste geburt vnter hundert Tax und doznach in dem Eynlefften Jare an den Ommege. Althman Junges Efto mitte vnser Reiche des Böhemischen in dem Achthundvrcantzen und des Römischen in dem Fünfunddreyssigsten Jaren.

Der. d. Conrad Epimolom
Jacobz deum' vnsigraden

(zdroj: BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 61)

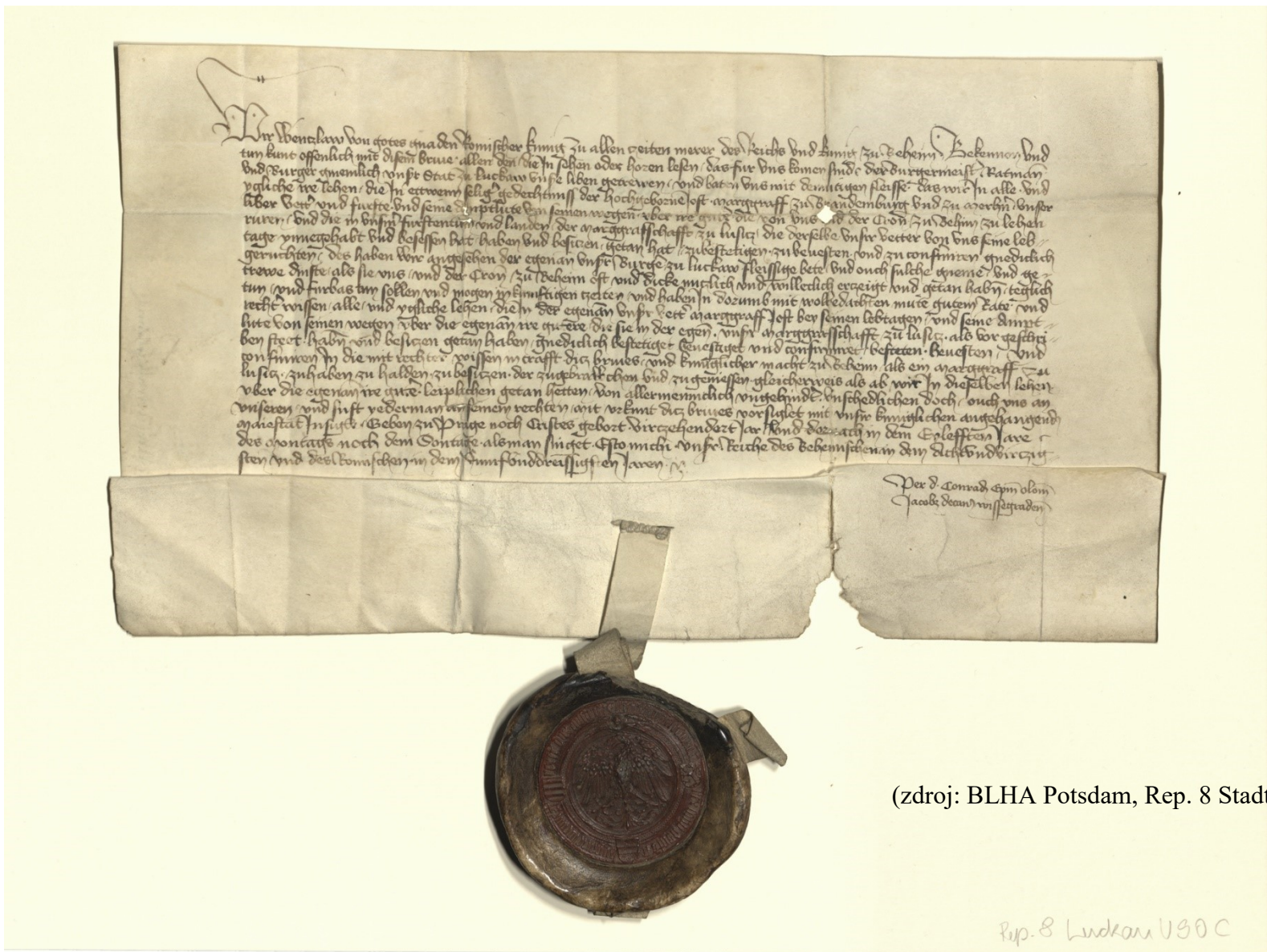
Listina č. 10. Václav IV. potvrzuje městu Guben všechna práva a privilegia. 22. únor 1411.

(zdroj: BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Guben, U 50)

Rep. 8 Guben 1

Listina č. 11. Václav IV. potvrzuje Luckau všechna lén, která město do té doby vlastnilo. 23. únor 1411.

(zdroj: BLHA Potsdam, Rep. 8 Stadt Luckau, U 90)

Pap. 8 Luckau U 90 C

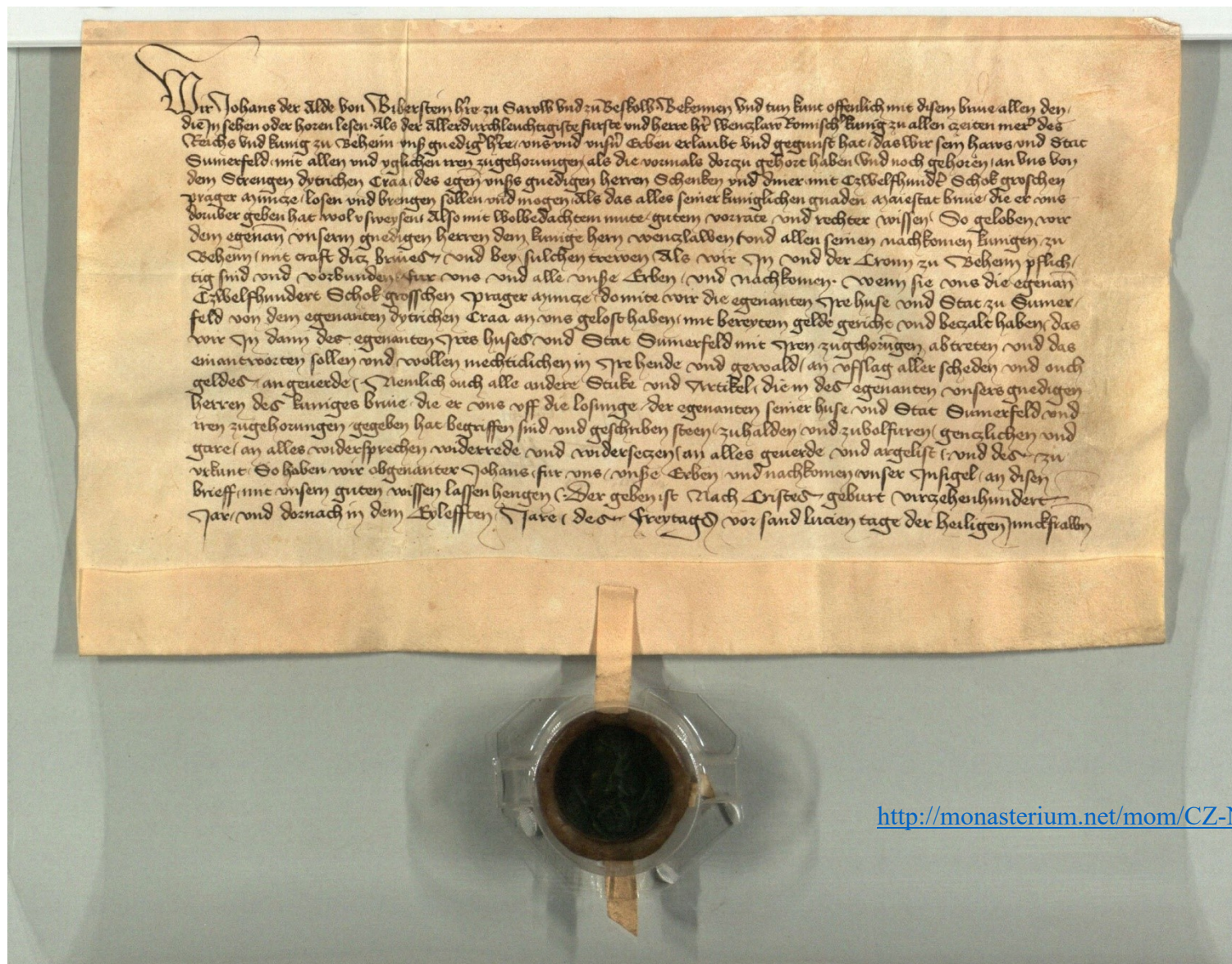
Listina č. 12. Václav IV. oznamuje konventu kláštera Dobrilugk, že klášter zastavil vévodům saským. 18. září 1411.

(zdroj: BLHA Potsdam, Rep. 10 B Dobrilugk, U 159)

Listina č. 13. Jan starší z Bibrštejna potvrzuje, že mu za 1200 kop grošů pražských zastavil Václav IV. město Sommerfeld.

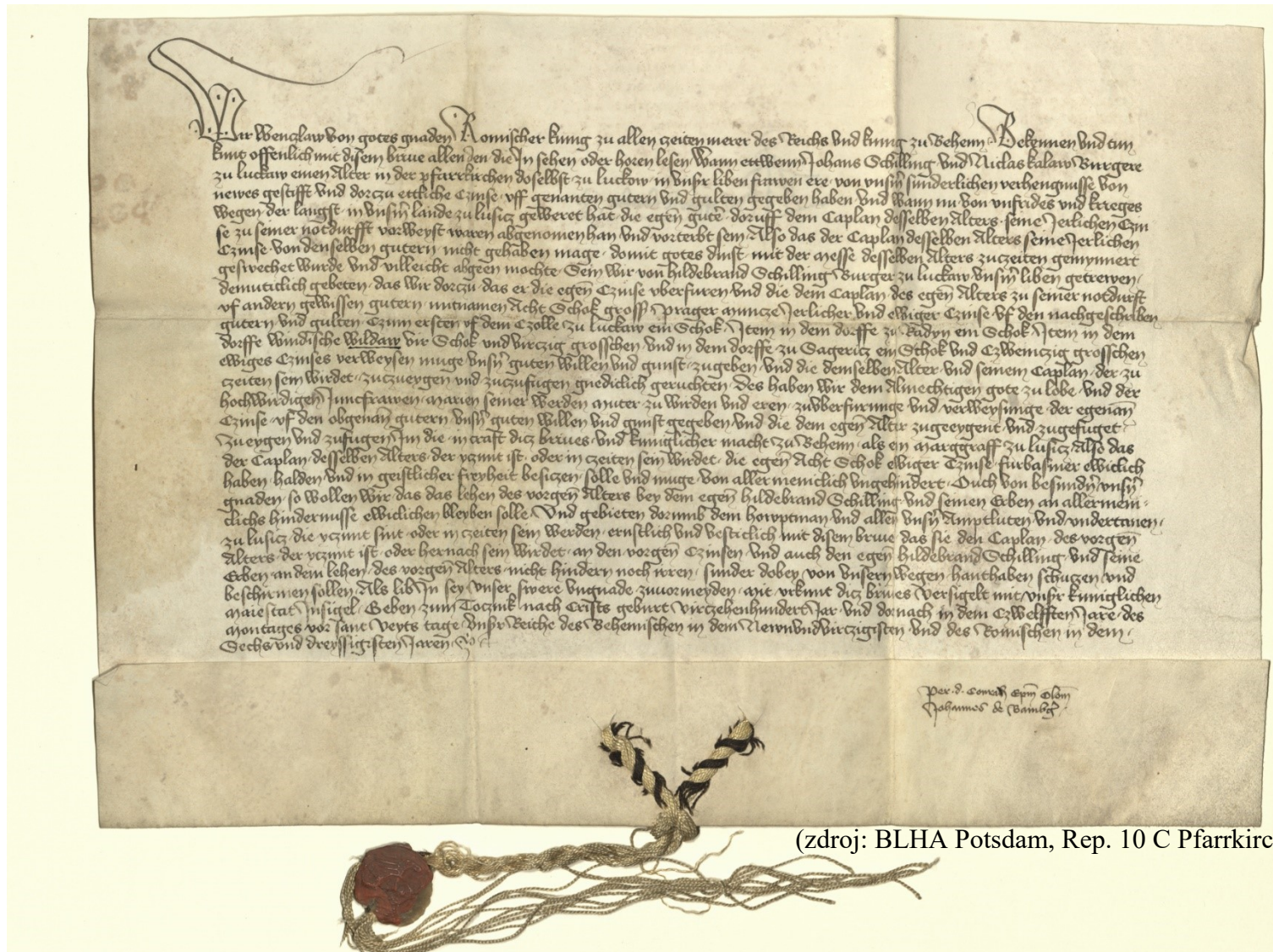
11. prosinec 1411.

Wir Johans der Alde von Biberstem hie zu Saross und zu Beskoll bekomen und tun hinc öffentlich mit disen brie alle den die in sehen oder horen lesen alle der alledurchleuchtigste furste und herre hie Wenzlaw Romisch kunig zu allenzeiten mer des Reichs und kunig zu Behem uns gnedig hie uns und unsre Erben erlaube und gegunst hat das wir sein haws und Stat Sommerfeld mit allen und yglichem iren zugehorigen als die vormals dazzu gebort haben und noch gehort an uns von dem Strengen dytschen Craa des erten unse gnedigen herren Schenke und dmer mit Erbelschunde Schol grossen prager ymme lösen und brengen sollen und mogen als das alles seiner kuniglichen gnaden ansestat brie die er uns dumber geben hat wol vsvoyen Also mit Wolbedachtem mit gutem vorrate und rechte wissen So geloben wir dem egenan unserm gnedigen herren dem kunige hern Wenzlawen sond allen seinen nachkomen kunigen zu Behem mit craft die brie und bey solchen erben als wir in und der Cron zu Behem pflichtig sind und vordunden fur uns und alle unse Erben und nachkomen Wenn sie uns die egenan Erbelschunde Schol grossen prager ymme domit wir die egenanten ire huse und Stat zu Sommerfeld von dem egenanten dytschen Craa an uns gelost haben mit bereytem gelde gerichte und bezahlt haben das wir in dann des egenanten ire huses und Stat Sommerfeld mit iren zugehorigen aberten und das anantworthen sollen und wollen mechtlichen in ire hende und gewald an offslag aller scheden und auch geldes an guerde Nemlich auch alle andere Stube und Artikel die in des egenanten unserm gnedigen herren des kuniges brie die er uns off die losunge der egenanten seiner huse und Stat Sommerfeld und iren zugehorigen gegeben hat begriffen sind und geschriben stoen zuhalten und zubaluren genalichen und gare an alles widersprechen widerrede und widersagen an alles guerde und argeliste und des zu veltine So haben wir obgenanter Johans fur uns unse Erben und nachkomen unser Insigel an disen brieff mit unserm guten wissen lassen hangen Der geben ist nach Cristes geburt vuzehenhundert Jar und dornach in dem Tolleften Jare des Freytag vor sand lucien tage der heiligen in daziall

(zdroj: AČK Praha, <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1434/charter>)

Listina č. 14. Václav IV. potvrzuje donaci měšťana Hildebranda Schilinga pro farní kostel sv. Mikuláše v Luckau. 13. červen 1412.

(zdroj: BLHA Potsdam, Rep. 10 C Pfarrkirche Luckau, U 24)

Listina č. 15. Václav IV. potvrzuje klášteru Dobrilugk držbu vsí Göllnitz a Gröbitz. 6. července 1418.

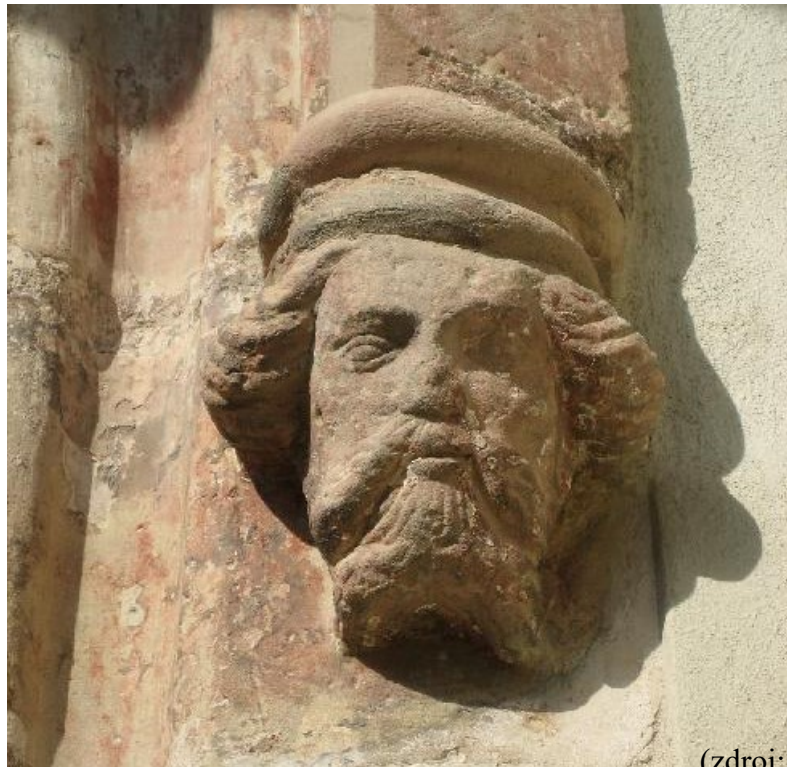
(zdroj: BLHA Potsdam, Rep. 10 C Pfarrkirche Luckau, U 24)

Obrázek 1. Busta Václava IV. v triforiu Katedrály svatého Víta.

(zdroj: archiv autorky)

Obrázek 2. Konzole na jižním portálu kostela sv. Mikuláše v Luckau. Pravděpodobně vyobrazen Václav IV.

(zdroj: Lenka Bobková)

Obrázek 3. Hrobka českých králů v kryptě Katedrály sv. Víta.

(zdroj: archiv autorky)

Obrázek 4. Detail sarkofágu Václava IV. v královské hrobce Katedrály sv. Víta. Vyobrazen symbol ledňáčka s točenicí.

(Zdroj: archiv autorky)

Obrázek 5. Stropní znaková galerie České koruny. Chrám sv. Barbory v Kutné hoře.

(zdroj: archiv autorky)

Obrázek 6. Detail znaku Dolní Lužice, jedná se o tradiční vyobrazení červeného býka na stříbrném poli. Znaková galerie Chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře.

(zdroj: archiv autorky)

VI. Mapy

Mapa č. 1

Mapa znázorňuje historické území Dolní Lužice (první část) a zasazení země do současných hranic (druhá část). Názvy měst na první mapě jsou ponechány v němčině, druhá mapa respektuje dnešní kartografická pravidla, tj. města ležící dnes v Polsku jsou v polštině (př. Żary), apod.

Mapa č. 2

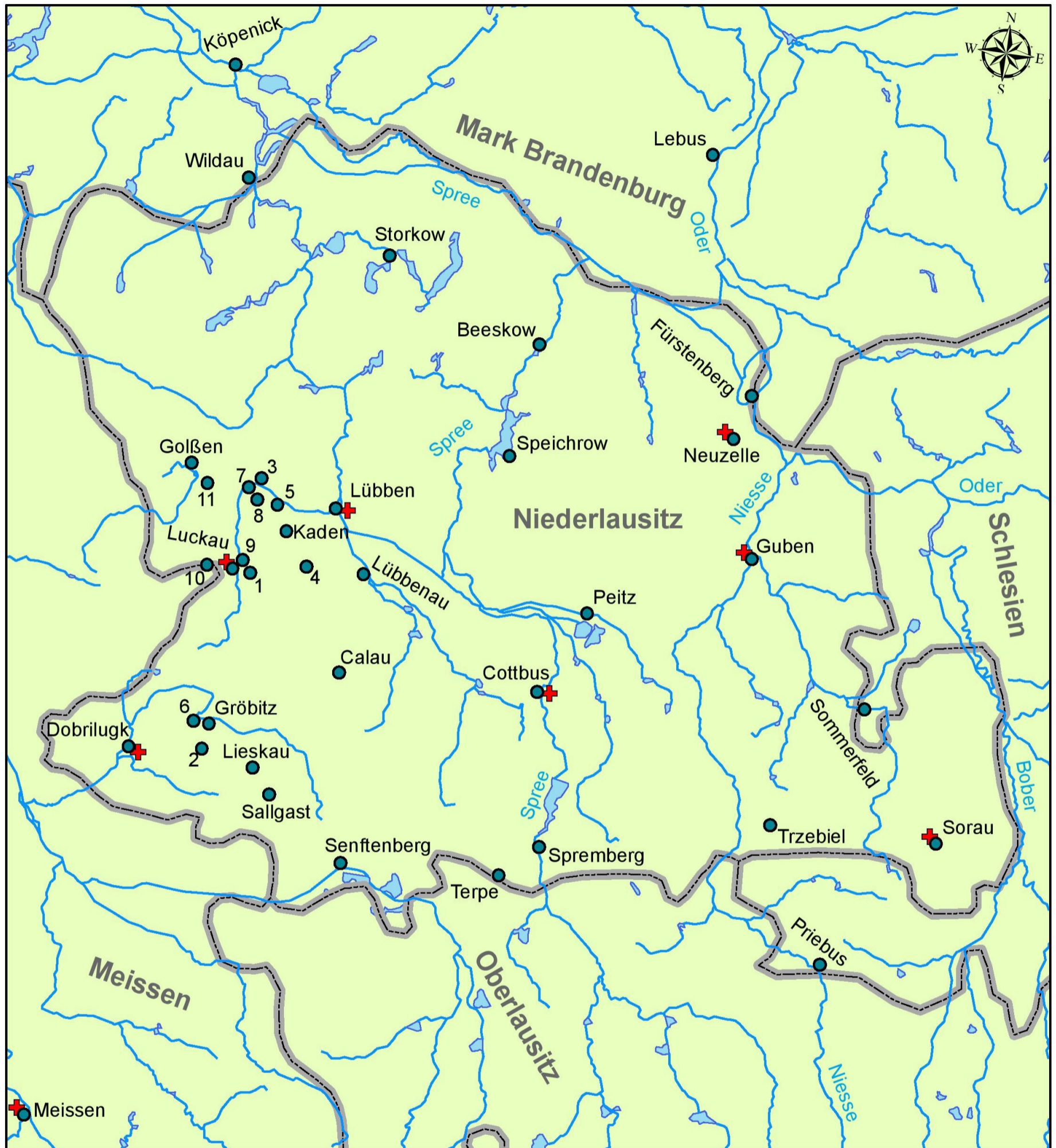
Mapa znázorňuje historické území Dolní Lužice, názvy měst jsou ponechány v němčině, stejně tak názvy řek a historických zemí. Červený křížek v mapě znázorňuje církevní instituci.

Mapa č. 1 Dolní Lužice v historických a současných hranicích

Vojtěch Hořák
Praha 2018

Mapa č. 2 Dolní Lužice za vlády Václava IV.

1 - Cahnsdorf	6 - Ponnsdorf
2 - Finsterwalde	7 - Reichwalde
3 - Freiwalde	8 - Schiebsdorf
4 - Gross Radden	9 - Zaacko
5 - Niewitz	10 - Zöllmersdorf
	11 - Zützen

0 5 10 20 km

Vojtěch Hořák
Praha 2018